Ethel Lilian Voynich

T Ă U N U L

The Gadfly (1897)

Ethel Lilian Voynich

TĂUNUL

Traducerea: OTILIA CAZIMIR şi N. GUMMA

Editura Tineretului

1952

De numele lui Wilfrid Michael Voynich, polonez născut în 1865 la Kaunas şi multă vreme activ în rândul patrioţilor care se opuneau stăpânirii ţariste, se mai leagă o altă istorie, nu mai puţin spectaculoasă. Închis pentru tentativa de a elibera doi camarazi condamnaţi la moarte, este deportat în Siberia, de unde reuşeşte să fugă şi, după o întreagă odisee, ajunge în 1890 la Londra, unde deschide un anticariat şi adună în secret bani pentru revoluţionarii polonezi şi ruşi, cărora le procură şi acte false.

Aici o întâlneşte pe Ethel Lilian Boole – fiica ilustrului matematician englez George Boole, părinte al logicii matematice şi al algebrei booliene – pe care, în duminica de Paşti 1887, pe când era închis la Varşovia, o zărise prin geamul celulei cum se plimba, costumată în negru, pe lângă zidurile citadelei. Anticariatul prosperă, cu filiale la Paris, Florenţa şi Varşovia. În 1902 cei doi se căsătoresc, în 1912 el descoperă la colegiul iezuit din Frascati manuscrisul care-i va purta numele, iar în 1915 se stabileşte definitiv la New York, unde tocmai deschisese un nou anticariat. Wilfrid se îmbolnăveşte în 1929 de pneumonie şi moare în 1930, lăsând manuscrisul moştenire lui Ethel – care-l urmase în America la începutul anilor ?20, deşi nu mai trăiau împreună – şi secretarei acesteia, Anne M. Nill, partenera ei de viaţă.

Ethel Lilian Voynich este, printre altele, autoarea romanului Tăunul, apărut în 1897 în SUA, dar ajuns la celebritate în Uniunea Sovietică (de altfel faimos şi în România, pentru adolescenţii anilor '50/'60), unde a atins tirajul fantastic de 2,5 milioane şi, în 1955, a fost filmat, cu Oleg Strajenov în rolul principal şi muzica de Dmitrii Sostacovici. Lui George Bernard Show – care frecventa cercul de revoluţionari şi socialişti prezidat de anarhistul rus Stepniak, mentorul lui Ethel,

şi în casa căruia puteau fi întâlniţi şi Eleanor Marx, Friedrich Engels, William Morris, sau Oscar Wilde – i se datorează o adaptare pentru teatru, din 1898, a Tăunului. Drept model pentru eroul romanului pare să-i fi servit autoarei Sidney Reilly – agent dublu al Intelligent Service şi prototipul de mai târziu al lui James Bond – cu care ea ar fi avut o legătură amoroasă şi împreună cu care ar fi făcut o călătorie în Italia. În mod paradoxal, la vremea când a fost turnat filmul, Ethel Lilian Voynich, âncă în viaţă, era practic necunoscută în URSS şi n-avea habar de succesul colosal al romanului ei.

A murit la 96 de ani, în 1960, data după care Anne Nill a vândut buclucaşul manuscris, pentru suma de 25.000 $, unui anticar convins că-l va revinde cu profit. Negăsind cumpărători, acesta l-a donat în cele din urmă, în 1969, Universităţii Yale.

PARTEA ÎNTÂI

CAPITOLUL ÎNTÂI

Arthur răsfoia un vraf de predici în manuscris, în biblioteca seminarului de teologie din Pisa[1]. Era o seară de iunie foarte călduroasă. Ferestrele erau larg deschise şi storurile lăsate. Părintele rector, canonicul Montanelli, lăsă scrisul şi se uită cu drag la capul negru, aplecat asupra foilor de hârtie.

— N-o poţi găsi, dragul meu! Lasă, o să scriu din nou partea aceea. Probabil că foaia s-a rătăcit pe undeva şi ai căutat-o zadarnic toată vremea asta.

Montanelli avea un glas adânc, sonor şi plin, căruia puritatea argintie a timbrului îi dădea un farmec deosebit. Era un glas de orator înnăscut, mlădios şi bogat în nuanţe, în care, de câte ori părintele rector vorbea cu Arthur, se simţea o infinită mângâiere.

— Nu, padre, trebuie s-o găsesc. Sunt sigur că e aici.

---

1 *Pisa – oraş în Toscana, unul din principalele centre ale culturii italiene.*

Dacă o s-o scrieţi din nou, n-o să reuşiţi niciodată să reconstituiţi partea aceea.

Montanelli îşi reluă lucrul întrerupt. Undeva afară, dincolo de fereastră, bâzâia monoton un cărăbuş somnoros şi din strada liniştită năvălea strigătul prelung şi melancolic al vânzătorului de fructe: „Fragola! Fragola[2]!”

— „Despre tămăduirea leprosului”, iat-o! Arthur se apropie cu paşii aceia uşori şi liniştiţi, care-i scoteau totdeauna din fire pe cei de acasă. De statură potrivită, cu o înfăţişare plăpândă, el semăna mai curând cu un italian din secolul al XVI-lea, decât cu un tânăr din anul 1830, dintr-o familie engleză, de mijloc. Prea era totul şlefuit şi delicat în el: sprâncenele lungi, gura mobilă şi nervoasă, mâinile, picioarele. Când stătea liniştit, îl puteai lua foarte uşor drept o fată drăguţă, travestită în haine bărbăteşti, dar mişcările lui mlădioase aminteau o panteră îmblânzită, care îşi ascunde ghearele.

— Ai găsit-o într-adevăr?... O, ce m-aş face eu fără tine, Arthur? Mi-aş rătăci veşnic toate hârtiile. Dar destul acum... Cu asta termin, şi deocamdată n-o să mai scriu. Să mergem în grădină, să te ajut să te descurci în

---

2 *Fragola – fragi.*

lucrările tale. Ce anume n-ai înţeles?

Ieşiră în grădina liniştită şi plină de umbră a mănăstirii. Seminarul era instalat în clădirea unei străvechi mănăstiri dominicane[3]. Cu două sute de ani în urmă, în curtea aceea pătrată se păstra o rânduială severă. Rozmarinul şi levănţica creşteau în tufişuri tunse cu îngrijire. Acum însă, nu mai era aşa… Călugării îmbrăcaţi în alb, care odinioară îngrijeau plantele din curte, erau de mult îngropaţi şi daţi uitării. E drept că în zilele şi-n serile blânde de vară, ierburile înflorite mai răspândeau încă un miros dulceag, dar acum nimeni nu le mai strângea sămânţa în scopuri medicinale. Smocuri de buruieni sălbatice umpleau crăpăturile dintre lespezi, iar fântâna din mijlocul curţii era năpădită de ferigi. Trandafirii se sălbăticiseră, tulpinile lor lungi şi încovoiate se târau pe poteci. Maci uriaşi, roşii, împurpurau straturile. Flori înalte de degeţel se aplecau asupra ierburilor încâlcite, şi o viţă de vie, peste măsură de bătrână, sălbatică şi neroditoare, atârna de pe crengile unui copac scorburos şi neîngrijit, care-şi clătina încet şi trist capul lui greu, de frunziş. Într-un colţ al grădinii se oploşise o magnolie

---

3 *Dominicani – călugări aparţinând ordinului dominicanilor, înfiinţat în secolul al XIII-lea de către predicatorul spaniol Dominic, ca să ducă lupta împotriva „ereticilor” şi liber-cugetătorilor.*

uriaşă, ca o adevărată căciulă de verdeaţă întunecată, în care se desluşeau, ca trăsături de penel făcute de mâna unui pictor, florile albe ca laptele. De trunchiul ei se sprijinea o bancă rustică de lemn. Montanelli se aşeză pe bancă.

Arthur studia filosofia la universitate. Când i se întâmpla să dea peste o chestiune mai grea, îi cerea explicaţii părintelui. Nu învăţase niciodată la seminar, dar Montanelli era pentru el o autoritate în toate ramurile ştiinţei.

— Acum o să plec, zise Arthur, după ce pasagiul cel greu fusese lămurit. Dar poate că mai aveţi nevoie de mine?

— Nu, deocamdată mi-am terminat lucrul, însă aş vrea să mai rămâi puţin, aşa, fără niciun fel de treabă. Eşti liber?

— O, da!

Îşi dădu capul pe spate şi, rezemându-se de trunchiul magnoliei, se uită prin desişul întunecat al crengilor la cele dintâi stele, care sclipeau sfios în adâncul cerului senin. De la mama sa, născută Cornwall[4], Arthur moştenise ochii aceia albaştri şi plini de taină, care

---

4 *Cornwall – provincie în Anglia.*

priveau visători de sub genele-i negre. Montanelli întoarse capul: nu putea să se uite la aceşti ochi.

— Ce obosit arăţi, dragul meu! zise el.

— Ce pot să fac?

Nu numai în înfăţişare, ci şi în glasul lui Arthur se simţea oboseala, şi lui Montanelli nu-i scăpă acest amănunt.

— N-ar trebui să te grăbeşti prea mult să-ţi reîncepi studiile. Boala mamei tale, nopţile nedormite, se înţelege că toate acestea trebuiau să te istovească până la urmă. Ai nevoie de odihnă îndelungată înainte de a pleca din Livorno[5].

— O, padre, ce rost ar mai avea? Nu sunt în stare să mai rămân în casa aceea, după moartea mamei. Iulia m-ar face să înnebunesc!

Iulia era soţia fratelui său mai mare, frate vitreg, şi se folosea de orice prilej ca să-i otrăvească zilele.

— N-ai nevoie să rămâi la rude, îi răspunse blând Montanelli. Fără îndoială că lucrul acesta ar fi cel mai dăunător pentru tine. Dar te-ai putea duce la prietenul tău, doctorul. Ai sta acolo vreo lună, pe urmă ai fi din nou în stare să lucrezi.

---

5 *Livorno – mare port la Marea Liguriei, în apropiere, de Pisa.*

— Nu, padre, credeţi-mă, nu pot! Warrenii sunt oameni de treabă, oameni de inimă, dar nu mă înţeleg. Îmi plâng nenorocirea, asta o văd după feţele lor. Îndată ar începe să mă compătimească, să-mi vorbească de mama... O, fără îndoială că Gemma nu seamănă cu ei!... Ea ştie totdeauna, instinctiv, ce nu trebuie să spună. Şi asta încă de pe vremea când eram copii! Dar ceilalţi nu sunt atât de sensibili ca ea. Şi nu e numai atât...

— Ce mai este, fiul meu?

Arthur culese câteva flori de pe o crenguţă ruptă de degeţel şi le frământă nervos între degete:

— Eu nu mai pot trăi în oraşul acela, începu el din nou, după o pauză de câteva clipe. Acolo sunt magazinele de unde îmi cumpăra ea de obicei jucării... cheiul pe care mă plimbam cu ea înainte de a se îmbolnăvi... Oriunde m-aş întoarce, e acelaşi lucru. Ca şi înainte, fiecare florăreasă din piaţă se apropie şi-mi întinde flori... Parcă flori îmi mai trebuie mie acum!... Şi apoi, cimitirul... Nu, nu mai pot trăi acolo, mă doare să le văd toate astea...

Arthur tăcu. Dus pe gânduri, rupea în bucăţi mărunte clopoţeii de degeţel. Tăcerea se prelungi mult şi ajunse atât de apăsătoare, încât de la o vreme Arthur începu să fie neliniştit: de ce tace Montanelli? Sub crengile

magnoliei, amurgul se făcea din ce în ce mai adânc. Cuprinsese toată grădina şi lua forme ciudate, neaşteptate. Dar încă nu se întunecase atât, încât să nu poată desluşi faţa palidă, ca de mort, a canonicului. Aplecându-şi mult capul, el se sprijinea cu putere cu mâna dreaptă de marginea băncii. Arthur întoarse capul, cu un sentiment de nedumerire şi de veneraţie faţă de acest suflet generos.

„O, Doamne, se gândi el, cât sunt de meschin şi de egoist! Dacă nenorocirea mea ar fi propria lui nenorocire, şi încă n-ar putea-o simţi mai adânc...”

Montanelli îşi ridică fruntea şi se uită în jur:

— Bine, nu mai stărui să te duci la Warreni. Cel puţin deocamdată... adăugă el, cu blândeţe în glas. Dar făgăduieşte-mi că te vei odihni bine şi că te vei folosi de vacanţa de vară ca să-ţi îngrijeşti sănătatea. Eu cred că pentru tine ar fi mai bine să te aşezi undeva, mai departe de Livorno... Nu vreau să te îmbolnăveşti cu tot dinadinsul.

— Padre, unde vreţi să plecaţi când se va închide seminarul?

— Va trebui, ca totdeauna, să însoţesc elevii în munţi şi să-i instalez acolo. Pe la mijlocul lui August se întoarce

din concediu prorectorul. Atunci o să fiu şi eu liber şi, pentru variaţie, o să rătăcesc prin Alpi. Vrei să mergi, poate, cu mine? Am pleca împreună într-o excursie lungă în munţi şi ai avea un prilej minunat să studiezi muşchiul copacilor alpini! Numai că mi-e teamă să nu te plictiseşti cu mine...

— Padre! şi Arthur bătu din palme ca un „străin expansiv”, cum zicea Iulia. Aş da tot ce am pe lume ca să merg cu dumneavoastră. Numai că... nu sunt sigur...

El se opri.

— Vrei să spui că mister Burton nu ţi-ar da voie?

— Fără îndoială că se va împotrivi, dar asta nu m-ar împiedica. Am împlinit optsprezece ani şi pot să fac ce vreau. Şi apoi, el nu-mi este decât frate vitreg. Nu văd de ce ar trebui să ţin seama de învoirea lui.

— Totuşi dacă se va împotrivi serios, cred că ar fi mai bine să te supui. Situaţia ta în casă s-ar agrava şi mai mult dacă...

— Ba deloc! îl întrerupse cu aprindere Arthur. Ei nu m-au iubit niciodată şi nici nu mă vor iubi, orice aş face. Şi apoi, cum ar putea James să nu-mi dea voie să plec cu dumneavoastră, cu părintele meu sufletesc?

— Nu uita că el e protestant[6]. În orice caz, e mai bine să-i scrii. Să aşteptăm şi să vedem ce va spune. Trebuie să ai mai multă răbdare, fiul meu. Să nu ne călăuzim în faptele noastre de gândul că suntem sau nu suntem iubiţi...

Această dojană blândă îl impresiona pe Arthur, care roşi uşor.

— Da, ştiu, răspunse el, cu un suspin. Dar e atât de greu...

Montanelli schimbă vorba:

— Ştii, zise el, mi-a părut foarte rău că n-ai putut trece marţi pe la mine. A fost aici episcopul de Arezzo şi aş fi ţinut să-l cunoşti şi tu.

— Făgăduisem să mă duc în ziua aceea la un student. Se ţinea o adunare în casa lui şi eram aşteptat.

— Ce fel de adunare?

Arthur se turbură puţin:

— Adică... nu era propriu-zis o adunare, ci mai curând... se corectă el, bâlbâindu-se nervos. A venit un student de la Geneva şi a ţinut o cuvântare... Mai curând o prelegere...

---

6 *Relaţiile dintre catolici şi protestanţi, care duseseră multă vreme la războaie sângeroase între ei, erau foarte încordate chiar şi în secolul al XIX-lea.*

— Despre ce?

Arthur se încurcă:

— Padre, să nu mă întrebaţi de numele studentului! Am promis...

— N-o să te întreb nimic. Dacă ai făgăduit să păstrezi o taină, nu trebuie să vorbeşti. Dar cred că mie poţi să mi-o încredinţezi.

— Negreşit, padre. Studentul acela a vorbit... despre noi şi despre datoria noastră faţă de popor... despre datoria noastră faţă de noi înşine. A vorbit şi de chipul cum am putea noi să ajutăm...

— Să ajutăm? Pe cine?

— Poporul... şi...

— Şi?

— Italia.

Urmă o tăcere care se prelungi.

— Spune-mi, Arthur, de când ai început tu să te gândeşti la lucrurile acestea? întrebă grav Montanelli.

— De astă iarnă...

— Înainte de moartea mamei tale? Şi ea nu ştia?

— Nu. Pe atunci, problema aceasta încă nu mă pasiona.

— Şi acum?...

Arthur îşi petrecu mâna de-a lungul crenguţei de

degeţel, rupând toţi clopoţeii de pe ea.

— Să vedeţi cum s-a întâmplat, padre, începu el, lăsându-şi ochii în jos. Toamna trecută, în timp ce mă pregăteam pentru examenele de admitere, am făcut cunoştinţă cu studenţii. Şi atunci, câţiva dintre ei mi-au vorbit despre toate acestea... Mi-au dat să citesc cărţi. Totuşi, nu mă simţeam atras prea mult de asemenea lucruri. Tot timpul nu mă gândeam la altceva, decât să mă întorc mai repede la mama. Era atât de singură acolo, în mijlocul celor de la Livorno, încât se simţea ca într-o închisoare... Îi era de ajuns Iulia, cu limba ei ascuţită, ca s-o ucidă! Apoi, veni iarna. Mama se îmbolnăvi... Am uitat şi de studenţi, şi de cărţi şi puţin timp după aceea – vă amintiţi? am încetat cu totul de-a mai veni pe la Pisa. Dacă aceste probleme m-ar fi turburat pe atunci, fără îndoială că i le-aş fi împărtăşit mamei. Dar ele parcă se evaporaseră din mintea mea... Am înţeles curând că mama îşi trăieşte cele din urmă zile. Am stat neclintit lângă ea, până şi-a dat sufletul. Adesea vegheam la căpătâiul ei nopţi întregi. Iar ziua venea Gemma Warren, şi eu mă duceam să mă odihnesc... Şi iată, în nopţile acelea lungi am început să mă gândesc la cărţile citite şi la discuţiile cu prietenii mei. Încercam să pătrund cu

mintea dacă au sau nu dreptate. Mă întrebam ce-ar fi spus Cristos despre toate, acestea.

— Te-ai gândit la el? şi glasul lui Montanelli sună cam nesigur.

— Adeseori, padre. Uneori îl rugam să-mi arate ce trebuie să fac, dar nu primeam niciun răspuns.

— Nu mi-ai spus niciodată niciun cuvânt, Arthur. Şi eu care credeam că ai încredere în mine!…

— Padre, doar ştiţi că am încredere în dumneavoastră! Sunt însă lucruri pe care nu trebuie să le mărturiseşti nimănui. Mi se părea că nimeni nu mă poate ajuta, nici dumneavoastră, nici mama. Aveam nevoie de un răspuns de-a dreptul de la Dumnezeu. După cum vedeţi, se hotăra problema vieţii mele, a sufletului meu.

Montanelli se întoarse şi începu să privească atent amurgul întunecat care învăluise frunzişul magnoliei.

— Ei, şi pe urmă? întrebă el.

— Pe urmă?… Mama a murit… Ultimele trei nopţi n-am părăsit-o o clipă.

Arthur tăcu. Montanelli nu se clinti.

— În cele două zile dinainte de înmormântare, nu m-am putut gândi la nimic. Apoi, m-am îmbolnăvit. Vă amintiţi că nici n-am putut veni la spovedanie.

— Îmi amintesc.

— În noaptea aceea, m-am sculat din pat şi m-am dus în odaia ei. Era goală. Doar deasupra patului veghea un crucifix mare. Aveam impresia că Dumnezeu îmi va veni în ajutor… Am căzut în genunchi şi am aşteptat… Am aşteptat toată noaptea. Iar dimineaţa, când mi-am venit în fire… Padre! E zadarnic… N-o să vă pot explica… N-o să vă pot spune ce am văzut. Eu însumi abia îmi amintesc. Ştiu doar că Dumnezeu mi-a răspuns. Şi eu nu îndrăznesc să mă împotrivesc voinţei sale.

Rămaseră câtva timp tăcuţi, în întuneric. Apoi Montanelli îşi lăsă mâna pe umărul lui Arthur.

— Fiul meu! rosti el în sfârşit. Să mă ferească cel de sus să afirm că Dumnezeu n-a vorbit sufletului tău. Dar adu-ţi aminte în ce împrejurări s-au întâmplat toate şi, aducându-ţi aminte, nu lua o închipuire tristă şi bolnăvicioasă drept o chemare sfântă a lui Dumnezeu. Iar dacă într-adevăr a fost voia lui să-ţi răspundă, caută să nu tălmăceşti greşit vorbele sale. La ce te îndeamnă avântul inimii tale?

Arthur se ridică şi răspunse grav, cum ar fi repetat cuvântul catehismului:

— Să-mi dau viaţa pentru Italia, s-o slobozesc din robie

şi din sărăcie, să izgonesc pe austrieci şi să înfăptuiesc o republică liberă, care să nu cunoască alt stăpân afară de Dumnezeu.

— Arthur, dar gândeşte-te la ceea ce spui! Nici măcar nu eşti italian...

— Asta n-are importanţă. Eu sunt eu însumi. Din nou se făcu tăcere. Montanelli se sprijini de copac şi-şi acoperi ochii cu mâna.

— Aşază-te o clipă, fiul meu, zise el în sfârşit.

Arthur se lăsă pe bancă, iar Montanelli îi luă amândouă mâinile şi i le strânse îndelung şi cu putere.

— Acum nu-ţi pot dovedi... Toate s-au întâmplat atât de pe neaşteptate... Nu m-am gândit la aşa ceva... Îmi trebuie timp să mă dezmeticesc. Poate mai târziu o să vorbim mai pe larg. Acum însă, un singur lucru te rog să ţii minte: dacă vei fi atras în răscoală şi vei pieri, inima mea nu va rezista, voi muri şi eu!

— Padre!

— Nu mă întrerupe, lasă-mă să sfârşesc. Ţi-am mai spus odată că afară de tine eu nu am pe nimeni în lume. Mi se pare că n-ai prea înţeles ce înseamnă asta. Îţi vine greu să înţelegi, eşti aşa de tânăr! La vârsta ta nici eu n-aş fi înţeles, Arthur. Te consider ca pe propriul meu fiu.

Înţelegi? Eu nu mă pot îndepărta de tine, pentru că tu eşti lumina ochilor mei. Sunt gata să mor, numai să te opresc de la un pas greşit şi să-ţi salvez viaţa. Acum însă, nu sunt în stare... Nu, nu-ţi cer promisiuni... Numai, te rog, să nu uiţi ceea ce ţi-am spus şi să fii cu băgare de seamă. Gândeşte-te bine înainte de a lua vreo hotărâre... Fă-o pentru mine, pentru mama ta moartă...

— Am să mă gândesc. Iar dumneavoastră, padre, rugaţi-vă pentru mine şi pentru Italia.

Arthur se lăsă în genunchi şi Montanelli îşi puse mâna pe capul lui aplecat. Trecură aşa câteva minute. Apoi Arthur se ridică, sărută mâna preotului şi plecă încet prin iarba udă de rouă. Montanelli rămase singur...

CAPITOLUL AL DOILEA

Lui Mister James Burton nu-i surâdea deloc proiectul fratelui său vitreg de a face o călătorie în Elveţia cu Montanelli. Dar îi venea greu să-l oprească de la o plimbare nevinovată, în tovărăşia profesorului titular de religie, mai ales cu un scop atât de lăudabil, ca studiul botanicii. Arthur ar fi luat aceasta drept o dovadă de despotism, nu şi-ar fi putut explica prin nimic refuzul lui şi l-ar fi pus imediat pe seama unor prejudecăţi religioase şi rasiale. Iar Burtonii se mândreau cu civilizata lor

toleranţă religioasă. Doar era mai bine de o sută de ani de când „Burton şi fiii”, armatori din Londra, înfiinţaseră la Livorno o întreprindere comercială, şi de atunci, toţi membrii familiei rămăseseră protestanţi convinşi. Erau totuşi de părere că un gentleman englez se cuvine să aibă o ţinută corectă chiar şi în lupta cu papistaşii.

Se întâmplă însă că şeful familiei, rămânând văduv şi găsind această situaţie anevoie de suportat, să se căsătorească a doua oară cu o catolică frumuşică, guvernanta copiilor săi mai mici. Cei doi fii mai mari, James şi Thomas, oricât de greu le-a venit să se împace cu prezenţa în casă a unei mame vitrege aproape de o vârstă cu ei, s-au supus, cu amărăciune, providenţei. Odată cu moartea tatălui, neînţelegerea în familie se agrava prin căsătoria fiului cel mare. Totuşi, cei doi fraţi se străduiau din răsputeri s-o pună la adăpost pe Gladys, de limba otrăvită şi necruţătoare a Iuliei, şi-şi îndeplineau, aşa cum înţelegeau ei, obligaţiile faţă de Arthur. Nu-l iubeau, şi nici măcar nu căutau să ascundă acest lucru. Sentimentele lor frăţeşti se reduceau la pomeni generoase în bani şi la hotărârea de a-i lăsa băiatului deplină libertate.

Ca răspuns la scrisoare, Arthur primi un cec, care

trebuia să-i acopere cheltuielile de călătorie, şi încuviinţarea, pe un ton îngheţat, de a-şi folosi vacanţa cum va crede de cuviinţă. El cheltui jumătate din bani ca să-şi cumpere cărţi de botanică şi ierbare pentru presat plantele şi cu acest bagaj, porni în cea dintâi călătorie alpină a lui, împreună cu părintele său spiritual.

Montanelli era mult mai bine dispus. De mult nu-l mai văzuse Arthur aşa. După zguduirea pricinuită de discuţia lor din grădină, preotul îşi recăpătase încet-încet echilibrul sufletesc şi privea acum cele întâmplate cu ochi mai liniştiţi. „Arthur e încă tânăr şi fără experienţă, îşi zicea el. Hotărârea lui nu poate să fie definitivă. Mai este timp să-l întorc, prin îndemnuri blânde şi argumente înţelepte, de pe acest drum primejdios pe care a păşit cu atâta nesocotinţă”.

Planul lor era să petreacă vreo câteva zile la Geneva. Dar îndată ce văzu străzile orbitor de albe şi cheiurile pline de praf, pe care se perindau la nesfârşit turiştii, pe faţa lui Arthur se aşternu o expresie de plictiseală. Montanelli îl pândea, cu un zâmbet liniştit:

— Ce este, dragul meu? Nu-ţi place aici?

— Nu mi-am limpezit încă pe deplin impresiile. Totuşi, mă aşteptam la altceva. Lacul e minunat. Frumoase sunt

şi liniile dealurilor.

Se găseau pe insula Rousseau[7], şi Arthur arătă cu mâna linia lungă şi severă a ramificaţiilor Alpilor din Savoia.

— Însă oraşul... e atât de scrobit, atât de lins... Ca un adevărat protestant încântat de sine însuşi... Nu, nu mă trage inima spre el. Când îl văd, îmi aduc aminte de Iulia!

Montanelli începu să râdă:

— Sărăcuţul de tine!... Dar ce importanţă are asta? Doar noi călătorim pentru plăcerea noastră şi n-avem niciun motiv să întârziem mult pe-aici. Aşadar, astăzi vom angaja o barcă cu pânze şi ne vom plimba pe lac, iar mâine de dimineaţă ne urcăm în munţi.

— Dar, padre, dumneavoastră poate vreţi să mai rămâneţi aci?

— Dragul meu, eu am văzut toate acestea de zeci de ori şi mulţumirea mea e să te văd pe tine mulţumit. Unde ai vrea să mergem?

— O, dacă pentru dumneavoastră e totuna, atunci aş dori s-o luăm pe râu în sus, spre izvoare.

— Pe Rhône?

— Nu, pe Arva. Curge aşa de repede!

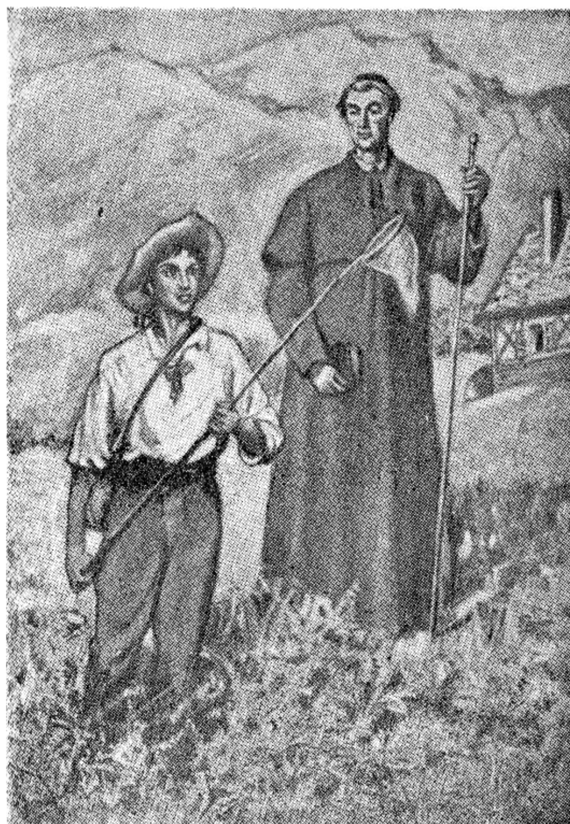
---

7 Insula Rousseau – o insulă pe Rhone, unde se află bustul gânditorului şi scriitorului francez Jean-Jacques Rousseau (1712-1778), născut în Geneva.

— Atunci, să plecăm la Chamonix.

Tot timpul, de la prânz şi până seara, îl petrecură într-o barcă cu pânze. Lacul pitoresc îi făcu lui Arthur o impresie mult mai ştearsă decât Arva cea cenuşie şi turbure. El crescuse în preajma Mediteranei şi ochii lui erau obişnuiţi cu valurile albastre. Dar îi plăceau nespus de mult râurile repezi, şi torentul lor năvalnic, care scăpa din gheţari, îl umplea de încântare.

— E atâta însufleţire în torentul acesta, atât avânt! zicea el.

A doua zi dis-de-dimineaţă plecară la Chamonix. Cât timp călătoriră pe valea cea rodnică, Arthur se simţi într-o dispoziţie minunată. Dar iată că se apropiară de o cotitură a drumului. Munţii mari şi zimţuiţi îi prinseră în cercul lor strâmt. Arthur începu să fie serios şi tăcut. De la Saint-Martin înaintară încet, urcând de-a lungul văii, rămânând

peste noapte în chalet-urile[8] pe care le întâlneau în cale sau în satele mici de munte, apoi porneau din nou mai departe. Arthur rămânea mereu încântat în faţa frumuseţilor naturii, şi cea dintâi cascadă peste care trebuiră să treacă îl cufundă într-un adevărat extaz. Strălucea de fericire, de-ţi era mai mare dragul să-l priveşti. Dar pe măsură ce se apropiau de vârfurile înzăpezite, această bucurie copilărească se schimba într-o stare sufletească visătoare. Montanelli se uita la el cu mirare. Ai fi zis că ar fi un fel de înrudire între băiatul acesta şi munţi. Era în stare să rămână ore întregi culcat, încremenit, în pădurea întunecoasă de pini, plină de taină, în care fiecare freamăt îşi găsea ecou, să rămână culcat şi să privească printre trunchiurile drepte şi înalte lumea piscurilor strălucitoare şi a stâncilor pleşuve, scăldate în soare. Iar Montanelli îl urmărea cu o privire încărcată de tristeţe şi invidie.

Coborâră cu băgare de seamă printre trunchiurile copacilor mohorâţi, îndreptându-se spre un chalet, unde aveau de gând să rămână peste noapte.

Când Montanelli intră în odaie, Arthur îl aştepta la masa pregătită pentru cină. Tânărul îşi scuturase

---

8 Chalet – căsuţă ţărănească elveţiană.

posomoreala pe care i-o provocase întunericul şi părea acum alt om.

— Padre, veniţi aici, veniţi repede să vedeţi căţeluşa asta caraghioasă! Închipuiţi-vă că joacă pe lăbuţele dinapoi...

Îl interesa acum căţeluşa şi năzdrăvăniile ei, aşa cum puţin mai înainte îl atrăsese priveliştea strălucitoare a Alpilor.

Gazda chalet-ului, o femeie cu obrajii îmbujoraţi, încinsă cu un şorţ alb, stătea cu mâinile în şolduri şi se uita, zâmbind, cum se juca băiatul cu căţeluşa.

— Se cunoaşte că n-are nicio grijă, zise ea către fiica sa, în dialectul local. E mort după joacă! Şi ce băiat frumos...

Arthur se înroşi ca un şcolar, iar femeia, văzând că băiatul a înţeles-o, plecă râzând de turburarea lui.

În timpul cinei, Arthur nu vorbi decât de programul viitoarelor plimbări, de ascensiuni în munţi, de plantele pe care le vor culege.

A doua zi dimineaţă, când se trezi Montanelli, Arthur nu mai era acolo. Plecase înainte de revărsatul zorilor, la păşunile de sus, „să-i ajute lui Gaspar să pască acolo sus caprele de munte”. De altfel, nu trebui să-l aştepte mult. Băiatul se întoarse curând şi dădu buzna în odaie, cu

capul gol. Pe umărul lui stătea, cocoţată ca o păsărică, o fetiţă de ţăran, de vreo trei ani, cu un mănunchi mare de flori sălbatice în mână.

Montanelli se uita la el, zâmbind. Ce uimitor contrast cu Arthur cel tăcut de la Pisa sau de la Livorno!

— Pe unde-ai umblat, hoinarule? Se vede că iar ai rătăcit prin munţi, fără să fi luat nimic în gură!

— O, padre, ce bine-i acolo! Munţii sunt atât de impunători în cea dintâi strălucire a soarelui, iar sub picioare roua e atât de bogată!... Uitaţi-vă!

Şi Arthur se aplecă, arătându-i ghetele ude şi murdare.

— Am luat cu noi un pic de pâine şi brânză, iar la păşune am găsit lapte de capră... Groaznică porcărie! Totuşi mi-e foame din nou, şi apoi trebuie să dăm ceva de mâncare şi acestei persoane mititele... Annette, îţi place mierea?

Arthur se aşeză, luă fetiţa pe genunchi şi o ajută să potrivească frumos florile.

— Nu, nu! se amestecă în vorbă Montanelli. Nu pot îngădui să răceşti! Du-te repede şi schimbă-ţi hainele. Vino încoace, Annette. Unde-ai găsit-o, Arthur?

— În sat. E fiica ţăranului pe care l-am întâlnit ieri, vă amintiţi? E cizmarul obştii de aici. Nu-i aşa că fetiţa are

ochi foarte nostimi? Şi poartă în buzunar o broască ţestoasă vie, pe care o cheamă Carolina.

Arthur îşi schimbă ciorapii uzi şi coborî la gustarea de dimineaţă. Annette stătea acum pe genunchii preotului, vorbind întruna despre broasca ei ţestoasă, pe care o ţinea cu burta în sus în mâna mică şi plinuţă, pentru ca „domnul” să se poată minuna în voie de felul cum dă ea din lăbuţe.

— Uitaţi-vă, domnule! zicea Annette cu seriozitate, în dialectul local, greu de înţeles. Uitaţi-vă ce ghetuţe are Carolina!

Montanelli se minuna de broasca ţestoasă, mângâia părul fetiţei şi-i spunea poveşti frumoase. Gazda intră să strângă masa şi rămase mirată văzând-o pe Annette cum întorcea pe dos buzunarele sfinţiei sale.

— Dumnezeu îi ajută pe cei mici să ghicească pe oamenii buni, zise ea. Annette se teme grozav de străini, dar văd că de sfinţia voastră nu se sfieşte deloc. E de mirare! Annette, pune-te repede în genunchi şi roagă pe domnul acesta bun să te binecuvânteze înainte de a pleca. Asta o să-ţi aducă noroc.

— Nu-mi închipuiam, padre, că vă pricepeţi aşa de bine să vă jucaţi cu copiii, zicea Arthur cu o oră mai târziu, în

timp ce treceau pe o fâşie de păşune scăldată în soare. Fetiţa asta nu-şi lua o clipă ochii de la dumneavoastră... Ştiţi ce cred eu?

— Ce anume?

— Voiam doar să spun... Da, mi se pare regretabil că biserica interzice preoţilor să se căsătorească. Nu pot să înţeleg în ruptul capului de ce. Educaţia copiilor este o problemă serioasă, şi e cât se poate de important pentru ei să fie supuşi unei influenţe binefăcătoare chiar de la naştere... După mine, cu cât chemarea omului e mai înaltă şi viaţa lui mai pură, cu atât el e mai indicat să fie tată. Padre, sunt încredinţat că dacă n-aţi fi fost legat prin jurământ şi v-aţi fi căsătorit, copiii dumneavoastră ar fi fost...

— Lasă.

Cuvântul acesta, rostit pe neaşteptate în şoaptă grăbită, sublinie cu atât mai puternic tăcerea care-i urmă.

— Padre, vorbi din nou Arthur, îndurerat de înfăţişarea întunecată a lui Montanelli. Oare nu e aşa? Poate că am greşit, însă eu n-am spus decât ceea ce gândesc...

— Poate că tu nu-ţi dai seama prea bine de înţelesul vorbelor tale, îi răspunse blând Montanelli. Peste câţiva ani vei avea altă părere în această privinţă... Dar mai bine

să vorbim despre altceva.

Acesta a fost cel dintâi dezacord în armonia aceea deplină care se stabilise între ei în timpul vacanţei.

Din Chamonix plecară la Martini, unde se opriră să se odihnească, deoarece vremea era înăbuşitor de caldă. După dejun ieşiră amândoi pe terasa hotelului, apărată de soare. De acolo se deschidea o privelişte încântătoare. Arthur îşi aduse lădiţa cu plante şi începu cu Montanelli o lungă discuţie în chestiuni de botanică.

Pe terasă mai erau doi pictori englezi. Unul făcea o schiţă după natură, celălalt vorbea alene pe limba lui şi i se părea cu neputinţă ca străinii să înţeleagă ce spune.

— Isprăveşte cu mâzgălelile tale, Villy! zicea el. Mai bine desenează-l pe italianul ăsta tânăr şi frumos, care se extaziază în faţa ferigilor lui… Numai uită-te la linia sprâncenelor sale! Înlocuieşte-i lupa din mână cu un crucifix, îmbracă-l în togă romană şi o să ai înaintea ta prototipul creştinului din cele dintâi secole…

— Ce fel de creştin? Am stat alături de el la masă. Se uita la găina friptă cu acelaşi extaz cu care-şi admiră acum buruienile! Nu-i vorbă, e foarte drăguţ; obrazul lui e de o culoare măslinie extraordinară. Totuşi, nu are nici pe departe pitorescul acela care te surprinde în înfăţişarea

tatălui său.

— A cui?

— A tatălui său, care stă chiar în faţa ta. Nu vei fi vrând să-mi spui cumva că nu l-ai observat? Ce chip de neuitat are!

— Hei, tu, metodist[9] inocent! Oare nu eşti în stare să recunoşti un preot catolic nici chiar când îl ai înaintea ochilor?

— Un preot?... Da, ai dreptate! Uitasem: legământul castităţii şi celelalte... Atunci, să fim indulgenţi şi să presupunem că acest tânăr e nepotul său.

— Ce idioţi! şopti Arthur, uitându-se înveselit la Montanelli. Totuşi, e foarte drăguţ din partea lor că găsesc în mine oarecare asemănare cu dumneavoastră, Aş vrea să fiu într-adevăr nepotul dumneavoastră... Dar ce este, padre? Sunteţi atât de palid!

Montanelli se ridică şi-şi duse mâna la frunte:

— Sufăr uneori de ameţeli, zise el, ciudat de încet. Se vede că am stat astăzi prea mult în soare... Mă duc să mă culc. O să-mi treacă... e din pricina căldurii.

Petrecuseră două săptămâni pe lacul Lucerna, iar acum se întorceau în Italia prin trecătoarea Saint-Gotliard. Tot

---

9 *Metodist – sectă religioasă apărută în Anglia în secolul al XVIII-lea.*

timpul fusese o vreme neasemuită. Izbutiseră să facă şi câteva excursii minunate... Dar cele dintâi încântări ale lor în faţa frumuseţilor naturii se potoliseră.

Pe Montanelli îl urmărea de mult gândul turburător că trebuie să aibă cât de curând „o discuţie mai cuprinzătoare” cu Arthur. Vacanţa era un prilej cât se poate de nimerit ca să înceapă această discuţie. Totuşi, cât timp călătoriseră pe valea Arvei, Montanelli se ferise înadins să atingă subiectul acela pe care începuseră să-l dezbată în grădină, sub magnolie. I se părea o cruzime să întunece cele dintâi bucurii pe care natura alpină le dăruia firii de artist a tânărului, pentru că aşa s-ar fi întâmplat, fără îndoială, dacă ar fi reluat acea discuţie. Însă din ziua când sosiseră la Martini, îşi spunea în fiecare dimineaţă: „Astăzi o să-i vorbesc”. Dar cum se însera, îşi amâna hotărârea şi se linişte, zicându-şi: „O să stăm de vorbă mâine”. Vacanţa se apropia acum de sfârşit şi Montanelli îşi repeta întruna: „Mâine, mâine”. Un sentiment neînţeles, care-i îngheţa sufletul, ca şi conştiinţa nelămurită a înstrăinării, de parcă între el şi Arthur se lăsase o cortină, îl oprea. Şi zilele treceau, până când sosi şi cea din urmă seară de vacanţă. Montanelli înţelese că, dacă voia să-i mai vorbească, trebuia să se

hotărască chiar atunci.

Rămaseră să-şi petreacă noaptea la Lugano, iar a doua zi dimineaţă să plece spre Pisa. Montanelli voia, măcar să-şi dea seama cât de departe fusese târât băiatul lui drag în aceste blestemate nisipuri mişcătoare ale politicii italiene.

— Ploaia a stat, zise el. Şi dacă vrem să vedem lacul, atunci să ne grăbim. Să ieşim, trebuie să vorbesc cu tine.

Trecură de-a lungul malului, către un loc liniştit şi singuratic, şi se aşezară pe un zid scund, de piatră. Lângă, ei se înălţa un tufiş de măceş, încărcat cu boabe purpurii. Câţiva boboci de floare, întârziaţi şi palizi, atârnau pe o creangă de sus, îngreuiaţi de picăturile de ploaie. Pe faţa verde a lacului luneca o barcă mică, cu pânze albe şi subţiri, pe care le umfla un vânt domol. Barca părea uşoară şi plăpândă, ca un mănunchi de flori argintii aruncat în apă. Pe vârful lui Monte-Salvatore, fereastra unei căsuţe îşi deschisese ochiul auriu. Măceşii îşi aplecară capetele mici, aţipind sub cerul înnourat de septembrie, în timp ce apa se izbea şi murmura încetişor printre pietricelele de pe mal.

— Arthur, am acum cel din urmă prilej de a vorbi cu tine în linişte şi pe îndelete. Pe urmă, poate că n-o să-l

mai am multă vreme, începu Montanelli. Tu ai să te întorci la munca ta de la Universitate, la prietenii tăi, iar eu de asemeni o să fiu mai ocupat iarna asta. Tot ce doresc în ceasul acesta e să lămuresc raporturile dintre noi, şi dacă tu...

El se opri o clipă, apoi urmă, mai rar:

— Şi dacă tu simţi că mai poţi avea în mine aceeaşi încredere ca şi până acum, spune-mi, spune-mi mai limpede decât atunci seara în grădina seminarului, cât de departe ai ajuns...

Arthur se uită la valurile mărunte ale apei, ascultând cu linişte şi luare-aminte cuvintele preotului, dar nu răspunse nimic.

— Aş vrea să ştiu, numai, dacă vrei să-mi răspunzi... urmă Montanelli. Te-ai legat cumva prin jurământ? Sau poate...

— N-am ce să vă spun, iubite padre. Nu m-am legat cu nimic, şi totuşi sunt legat...

— Nu înţeleg...

— Ce rost ar avea jurămintele? Nu jurămintele leagă pe oameni. Dacă simţi, dacă simţi adânc că te stăpâneşte o idee, asta e totul. Altfel, nimic nu te poate lega.

— Atunci, spune-mi, crezi tu oare că această... ţi se

pare oare că sentimentul tău e atât de puternic, încât nimic nu-l mai poate schimba? Gândeşte-te, dragul meu, înainte de a-mi răspunde.

Arthur se uită ţintă în ochii lui Montanelli:

— Padre, m-aţi întrebat dacă am încredere în dumneavoastră. Acum, vă rog să-mi răspundeţi: dumneavoastră aveţi încredere în mine? Eu v-aş fi spus tot, tot, dacă aş fi avut ceva de spus. Dar înţelegeţi că nu e nimic sau, mai precis, că asupra acestor lucruri discuţiile n-au niciun rost. Eu n-am uitat ce mi-aţi spus în seara aceea, şi n-o să uit niciodată! Însă, deşi nu uit, totuşi trebuie să merg înainte pe drumul meu, să merg către lumina pe care o văd înaintea mea...

Montanelli rupse un trandafir din tufă, îi smulse petalele şi le aruncă în apă.

— Ai dreptate, dragul meu. Destul... să nu mai vorbim despre asta. Oricum, vorbele tot nu ajută la nimic... Atunci... fie şi aşa... Să mergem.

CAPITOLUL AL TREILEA

Trecu şi toamna, trecu şi iarna, fără să se întâmple nimic. Arthur învăţa cu sârguinţă şi avea foarte puţin timp pentru el. Totuşi, făcea cum putea ca să-l vadă câteva

clipe pe Montanelli. Şi reuşea să-l vadă, odată sau chiar de mai multe ori pe săptămână. I se întâmpla să treacă pe la preot cu vreo carte, ca să lămurească o problemă mai grea, şi în cazul acesta, discuţia lor se mărginea numai la text. Se ridicase între ei o barieră invizibilă, abia simţită. Acum vizitele lui Arthur îi pricinuiau lui Montanelli mai multă tristeţe decât bucurie. Era obositor pentru bătrân să facă mereu eforturi ca să pară liniştit şi să aibă aerul că între ei nu se schimbase nimic. Pe de altă parte, şi Arthur observase o schimbare oarecare în purtarea preotului, dar nu-i prinsese pe deplin înţelesul. Simţind nelămurit că această schimbare e în legătură cu problema turburătoare a noilor sale idei, el se ferea să aducă vorba despre ele, cu toate că gândul lui se întorcea mereu într-acolo. Şi totuşi, niciodată nu-l iubise pe Montanelli atât de fierbinte ca acum. Din sentimentul acela întunecat şi chinuitor, de gol sufletesc şi de silă de viaţă, pe care încercase să şi-l înăbuşe cu atâta greutate studiind cu sârguinţă teologia, nu rămăsese nici urmă chiar de la cel dintâi contact al lui cu „Tânăra Italie”[10]. Închipuirile lui bolnăvicioase, datorite singurătăţii şi contemplării fără

10 *„Tânăra Italie” – organizaţie revoluţionară care exista în Elveţia în jurul lui 1830 şi care era condusă de Mazzini. Ea năzuia către unirea politică a Italiei, într-o republică.*

sfârşit a odăii în care zăcuse muribunda, se spulberaseră. Nu-i rămăseseră nici îndoielile; de câte ori, ca să scape de ele, nu căutase înainte sprijin în rugăciune!

Arthur îşi închipuia mişcarea studenţească ca pe o mişcare mai curând religioasă decât politică, iar idealul înălţător şi pur al acestei mişcări pline de avânt dăduse firii sale echilibru şi înţelepciune, un sentiment de împăcare şi un fel de a fi mai binevoitor faţă de cei din jurul lui. Găsea acum însuşiri nebănuite, vrednice de dragoste, la oameni pe care mai înainte nu-i putea suferi. Montanelli fusese pentru el, timp de cinci ani, idealul lui. Acum însă, şi-l închipuia ca pe un puternic profet al unei noi credinţe, cu o nouă aureolă în jurul frunţii. Tânărul căuta cu patimă să pătrundă predicile preotului, silindu-se să descopere în ele urmele unei înrudiri lăuntrice cu idealul republican. El studia sârguitor evanghelia, desfătându-se cu spiritul democratic de care fusese călăuzit creştinismul celor dintâi timpuri.

Într-una din zilele lui ianuarie, Arthur se duse la seminar să dea îndărăt o carte. Aflând că părintele rector nu e acolo, intră în încăperea unde lucra de obicei Montanelli, aşeză cartea în raft şi se întoarse să plece, când deodată atenţia i-a fost atrasă de titlul unei cărţi de

pe masă. Era „De Monarchia”[11] a lui Dante. Arthur începu să citească, şi curând se cufundă atât de adânc în lectură, încât nu auzi când se deschise uşa. Se ridică doar atunci când la spatele lui răsună glasul cunoscut:

— Nu te aşteptam astăzi, zise Montanelli, aruncând în treacăt o privire asupra cărţii. Tocmai voiam să trimit să văd dacă poţi veni diseară la mine.

— E ceva important? Diseară sunt invitat, dar dacă e nevoie, vin.

— Nu, se poate şi mâine. Voiam să te văd, pentru că marţi plec. Sunt chemat la Roma.

— La Roma? Pentru multă vreme?

— În scrisoare mi se spune că până după paşte. Scrisoarea e de la Vatican. Ţi-aş fi dat de veste imediat, dar am fost ocupat tot timpul şi cu treburile seminarului, şi cu pregătirile pentru instalarea noului rector.

— Padre, sper că nu părăsiţi seminarul!

— Va trebui. Însă voi mai veni, probabil, pe la Pisa. Cel puţin pentru un timp.

— Dar de ce nu vreţi să rămâneţi?

— Vezi tu... Lucrul acesta încă nu se ştie, dar mi se

---

11 *„De Monarchia” („Despre monarhie”) – opera marelui poet italian Dante Alighieri (1265—1321), în care el emite ideea unui stat italian unit şi puternic, în fruntea căruia să nu fie Papa, el o putere laică.*

propune o episcopie.

— O, padre! Şi unde?

— Tocmai pentru asta mă duc la Roma. Încă nu e hotărât dacă mi se dă o episcopie în Apenini sau dacă rămân aici, ca vicar.

— Dar noul rector a şi fost numit?

— Da, părintele Cardi. Soseşte mâine.

— Cât de neaşteptate sunt toate acestea!

— Da, însă... uneori, hotărârile Vaticanului nu se anunţă decât în ultimul moment.

— Îl cunoaşteţi pe noul rector?

— Nu-l cunosc personal. Dar toată lumea îl laudă. Monseniorul Belioni scrie că e un mare erudit.

— Seminarul va pierde mult prin plecarea dumneavoastră...

— Nu ştiu ce să spun despre seminar, dar tu, sunt sigur că o să-mi simţi lipsa. Poate nu mai puţin decât eu pe a ta...

— E adevărat, padre. Totuşi, mă bucur pentru dumneavoastră.

— Te bucuri?... Eu însă nu pot să spun că mă bucur.

Montanelli se aşeză la masă, cu un aer obosit.

— Eşti ocupat după prânz? începu el după câteva clipe.

Dacă n-ai nicio treabă şi dacă nu poţi veni diseară, rămâi puţin cu mine. Nu prea mă simt în apele mele. Rămâi! Vreau să te văd cât mai mult înainte de plecare.

— Rămân, dar nu prea mult. La ora şase trebuie să fiu...

— La vreo adunare?

Arthur încuviinţă cu capul. Montanelli schimbă repede vorba:

— Voiam să-ţi vorbesc despre tine, începu el. În lipsa mea, vei avea nevoie de alt duhovnic.

— Dar atunci, când vă veţi întoarce, îmi veţi îngădui să vin la dumneavoastră pentru spovedanie?

— Dragul meu, cum poţi să mă mai întrebi? Eu vorbesc, se înţelege, numai de cele trei sau patru luni cât voi lipsi de aici. Vrei să iei drept duhovnic pe unul din preoţii de la Santa Catarina?

— Vreau, padre.

Mai vorbiră de una, de alta, apoi Arthur se ridică.

— Trebuie să plec, padre. Mă aşteaptă prietenii.

O umbră întunecată se aşternu iarăşi pe chipul lui Montanelli.

— Aşa de repede? Aproape că mi se împrăştiase tristeţea... Ei bine, adio!

— Adio, padre. Mâine o să vin iarăşi.

— Vino mai devreme, ca să te pot vedea singur. Mâine soseşte părintele Cardi. Arthur, te rog, fii prudent în lipsa mea, caută să nu faci vreun pas nechibzuit... Cel puţin până când mă întorc. Nu poţi să-ţi închipui ce teamă mi-e să te las...

— Dar n-ai niciun motiv, padre! Deocamdată nu se întrevede nimic, şi aşa va fi încă multă vreme.

— Atunci, adio, încheie pe neaşteptate Montanelli.

Cea dintâi fiinţă pe care a văzut-o Arthur când a intrat în încăperea unde se ţinea adunarea studenţească a fost fiica doctorului Warren, tovarăşa lui, de jocuri din copilărie. Fata stătea într-un colţ şi asculta, serioasă şi preocupată, ceea ce-i spunea un lombard tânăr şi înalt, îmbrăcat în haine ponosite, unul dintre iniţiatorii mişcării. În lunile din urmă se schimbase mult, părea mai coaptă şi arăta acum ca o adevărată domnişoară. Numai cele două cozi negre şi groase care-i cădeau pe spate mai aminteau pe şcolăriţa de până mai ieri. Se îmbrăcase toată în negru şi o eşarfă neagră îi acoperea capul, deoarece în odaie era frig şi umed. Purta pe piept o crenguţă de chiparos, simbolul „Tinerei Italii”. Lombardul îi vorbea cu căldură despre sărăcia ţăranilor din Calabria[12], iar ea îl asculta în

---

12 *Calabria – regiune muntoasă în regatul Napolitan.*

tăcere, cu bărbia sprijinită în palmă şi cu ochii plecaţi. Şi lui Arthur i se păru că are înaintea lui fantoma tristă a Libertăţii, care plânge republica pierdută. Iulia ar fi văzut în Gemma doar o fetiţă care a crescut prea mult, cu purtări stângace, cu tenul palid şi cu nasul neregulat, îmbrăcată într-o rochie veche şi prea scurtă, nepotrivită pentru vârsta ei.

— Aici eşti, Jim? o întrebă Arthur, apropiindu-se de ea atunci când lombardul plecă în celălalt capăt al odăii.

„Jim”, aşa i se zisese în copilărie din „Genifer”, numele ciudat pe care-l primise la botez. Italiencele, prietenele ei de şcoală, îi ziceau Gemma.

Fata înălţă capul, aproape speriată.

— Arthur! Dumneata erai? Nu ştiam că eşti în organizaţie!

— Nici eu nu mă aşteptam de loc să te întâlnesc aici, Jim! De când eşti...

— Dar n-ai înţeles, îl întrerupse fata repede. Eu nu sunt încă în organizaţie. Am izbutit, doar, să îndeplinesc două-trei însărcinări fără importanţă. Şi asta, pentru că l-am întâlnit întâmplător pe Bini... Îl cunoşti pe Carlo Bini?

— Desigur.

Bini era organizatorul sectorului Livorno şi-l cunoşteau

toţi cei din „Tânăra Italie”.

— Şi Bini a început să-mi vorbească despre toate lucrurile astea. Atunci, l-am rugat să mă ia şi pe mine la una din adunări. Pe urmă mi-a scris la Florenţa[13]... Dumneata n-ai ştiut că de Crăciun am fost la Florenţa?

— Nu. Acum, cei de acasă îmi scriu rar...

— O, da! Dar n-are a face. Am stat câtva timp la fetele Rita. (Fetele Rita erau colegele ei de şcoală.) Bini mi-a scris acolo că în drum spre casă să trec pe la Pisa şi să vin astăzi aici. Aşa am şi făcut şi iată-mă, după cum vezi. O! Se începe...

În referat era vorba de republica ideală şi de datoria pe care o are tineretul de a se pregăti în vederea ei. Tema nu fusese cercetată îndeajuns, totuşi Arthur asculta cu o luare-aminte plină de respect. În perioada aceea a vieţii lui, el le lua pe toate de bune şi primea pe de-a-ntregul noile idealuri morale, fără să-şi dea silinţa să se gândească dacă sunt valabile. Dar conferinţa se termină şi dezbaterile încetară... Studenţii începură să se împrăştie. Arthur se apropie de Gemma, care stătea încă în colţul ei.

— Îmi dai voie să te însoţesc, Jim? Unde stai?

---

13 *Florenţa – capitala Toscanei pe vremea aceea.*

— La Marietta.

— La bătrâna îngrijitoare a tatălui dumitale?

— Da. E destul de departe de aici.

Câtva timp merseră în tăcere. Deodată, Arthur întrebă:

— Cred că acum ai şaptesprezece ani, nu?

— Am împlinit şaptesprezece în Octombrie.

— Totdeauna am spus că dumneata n-o să fii o domnişoară din acele cărora le trebuie baluri şi toalete. Dacă ai şti, Jim, de câte ori m-am întrebat dacă o să intri şi dumneata în rândurile noastre!

— Acelaşi lucru mă întrebam şi eu despre dumneata.

— Spuneai că i-ai făcut oarecare servicii lui Bini. Şi eu care nici nu ştiam că vă cunoaşteţi!

— Ceea ce am făcut, n-am făcut-o pentru Bini, ci pentru altul.

— Pentru cine?

— Pentru cel care vorbea astăzi cu mine, pentru Bolla.

— Îl cunoşti bine?

Arthur pusese această întrebare cu o umbră de gelozie. Chiar şi fără asta, îi venea greu să vorbească despre Bolla. Fuseseră rivali într-o anumită însărcinare, pe care comitetul „Tinerei Italii” o încredinţase până la urmă lui Bolla, socotind că Arthur era prea tânăr şi lipsit de

experienţă.

— Îl cunosc de aproape, îmi place. A stat destul de mult la Livorno.

— Ştiu... A venit acolo în noiembrie.

— Da, cam pe-atunci era aşteptat vaporul care trebuia să ne aducă un transport de cărţi[14]... Arthur, nu crezi că locuinţa voastră ar oferi mai multă siguranţă pentru aşa ceva, decât a noastră? Nimănui nu i-ar trece prin minte să bănuiască familia unor armatori bogaţi! Şi afară de asta, dumneata cunoşti pe toată lumea în docuri.

— Mai încet! Nu striga aşa, dragă! Vasăzică, literatura sosită de la Marsilia, la voi se păstra?

— Numai o zi... Dar poate că nu trebuia să-ţi spun!

— De ce? Doar ştii că sunt membru al organizaţiei. Gemma dragă, nimic pe lume nu m-ar fi putut face mai fericit, decât să ştiu că eşti de-a noastră şi că...

— Dar „padre” al dumitale? Oare el...

— Nu, convingerile lui nu prea sunt aceleaşi ca ale noastre. Totuşi, uneori, m-am gândit... am nădăjduit...

— Dar el e preot, Arthur!

---

14 *Pe atunci, soseau din Marsilia la Livorno transporturi secrete de literatură ilegală ale organizaţiei „Tânăra Italie”: gazeta „Tânăra Italie”, pe care Mazzini o edita la Marsilia, broşuri şi cărţi cu caracter politic.*

— Şi ce e cu asta? În organizaţia noastră avem şi preoţi. Doi dintre ei chiar scriu la gazetă[15]. Doar misiunea preoţimii e de a călăuzi omenirea spre idealurile cele mai înalte, şi noi tocmai într-acolo năzuim. Şi aceasta e mai curând o problemă de religie şi de morală, decât de politică. Închipuieşte-ţi numai că oamenii ar ajunge cetăţeni conştienţi, cu suflete libere; oare atunci ar mai fi cu putinţă sclavia?

Gemma îşi încruntă sprâncenele.

— Mi se pare că aici logica dumitale şchiopătează puţin... Preotul ne învaţă doctrina religioasă. Şi eu nu văd ce legătură are asta cu dorinţa noastră de a-i alunga pe austrieci!

— Preotul e predicatorul creştinismului, iar Cristos a fost cel mai mare reformator.

— Ştii, eu am vorbit cu tatăl meu despre preoţi, şi el...

— Jim, tatăl dumitale e protestant...

După o scurtă tăcere, fata ridică deodată capul şi-l învălui într-o căutătură deschisă, prietenească:

— Ascultă, mai bine să lăsăm discuţia asta. Totdeauna te-ai arătat intolerant când era vorba de protestanţi.

— Nu-i adevărat! Dimpotrivă, protestanţii sunt

15 E vorba de ziarul „Tânăra Italie”.

intoleranţi când vorbesc despre catolici.

— Fie şi aşa. Dar am discutat prea mult despre asta, ca s-o luăm iarăşi de la capăt! mai bine spune, ce părere ai despre conferinţa de astăzi?

— Mi-a plăcut, mai ales partea de la urmă. L-am ascultat cu foarte mult interes pe conferenţiar când vorbea cu atâta aprindere de nevoia ca fiecare dintre noi să-şi pună neîntârziat în practică sentimentele sale, nu numai să viseze la ele!

— Iar mie, tocmai partea aceasta nu mi-a plăcut! Ne-a vorbit foarte pe larg despre idei şi sentimente ideale, dar nu ne-a arătat căile practice şi nici nu ne-a spus ce anume avem de făcut.

— Când va sosi ceasul, vom avea multe de făcut! Dar trebuie răbdare. Marile prefaceri nu se-săvârşesc cât ai bate din palme.

— Cu cât o acţiune e mai complicată, cu atât e mai bine s-o începi mai curând. Dumneata îmi spui că trebuie să ne pregătim pentru libertate. Dar ai mai cunoscut pe cineva care să fi fost atât de bine pregătit pentru libertate ca mama dumitale? Oare nu era ea cea mai desăvârşită femeie din lume, o femeie cu suflet de înger? Şi unde a dus-o toată bunătatea aceea? A fost roabă până în ziua ei

din urmă. Câte chinuri, câte batjocuri n-a îndurat de la fratele dumitale James şi de la soţia lui! Da, dacă n-ar fi avut o inimă atât de blândă şi de răbdătoare, viaţa ei ar fi fost mai fericită. Nimeni n-ar fi îndrăznit vreodată să se poarte aşa cu ea! Acelaşi lucru s-ar putea spune şi despre Italia: nu de răbdare are nevoie… dimpotrivă! Italia trebuie să se ridice să-şi apere interesele sale.

— Italia, dragă Jim, ar fi liberă acum, dacă mânia şi patima ar putea-o salva. Ea nu are nevoie de ură, ci de dragoste.

Când rosti aceste cuvinte, sângele-i năvăli în obraz, apoi i se îngrămădi la inimă. Gemma nu văzu aceasta; se uita drept înainte. Sprâncenele-i erau încruntate, gura strânsă.

— Ţi se pare că n-am dreptate, Arthur, zise ea după o tăcere. Totuşi, dreptatea e de partea mea. Într-o bună zi, ai să te convingi de asta… Iată şi casa noastră. Poate vrei să intri?

— Nu, e târziu. Noapte bună, dragă! Stătea lângă uşă şi-i strângea mâinile cu putere: „În numele lui dumnezeu şi al poporului…”

Iar ea termină rar, cu întreruperi, deviza începută:

— „… acum… şi pururea…”

Apoi îşi trase mâinile dintr-ale lui şi intră în casă alergând. Când uşa se închise după ea, Arthur se aplecă şi culese de jos crenguţa de chiparos căzută de la pieptul ei.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Arthur se întoarse acasă de parcă avea aripi, cu impresia unei netulburate fericiri. Totul se orânduia neînchipuit de bine. La adunare li se dăduse a înţelege despre o revoltă armată, Gemma era acum tovarăşa lui de luptă, şi el o iubea... Vedea în închipuire cum vor lucra ei alături, cum vor muri, poate, în lupta pentru libertatea care va să vină. Sosise primăvara nădejdilor lor. Padre va vedea şi va crede... Cu toate acestea, a doua zi se trezi mai potolit. Îşi aminti că Gemma trebuia să plece la Livorno, iar padre la Roma.

Ianuarie, februarie, martie – trei luni nesfârşite până la paşte. Te pomeneşti că Gemma, întorcându-se la ai săi, va cădea sub influenţa protestantă (în limba lui Arthur, cuvintele „protestant” şi „filistin” aveau acelaşi înţeles)... Nu, Jim a lui nu va coborî niciodată la nivelul celorlalte domnişoare din Livorno! Dar poate că va fi nenorocită. E atât de tânără şi are atât de puţini prieteni! Cât de singură şi de nefericită s-o fi simţind ea printre toţi aceşti oameni de lemn... O, dacă ar fi trăit mama...

Seara, se duse la seminar şi-l găsi pe Montanelli stând de vorbă cu noul rector. Amândoi păreau obosiţi.

— Iată şi studentul despre care v-am vorbit – zise cu

răceală canonicul, prezentându-l pe Arthur noului rector. V-aş rămâne îndatorat dacă i-aţi îngădui să se folosească de bibliotecă şi de aci înainte.

Părintele Cardi începu îndată să vorbească amănunţit despre viaţa studenţească de la Sapienţia. Tonul lui uşor, nesilit, arăta că el cunoaşte bine viaţa de colegiu. Discuţia trecu repede la regulamentul cu mult prea aspru al universităţii, problemă de mare actualitate pe vremea aceea.

Noul rector câştigă dintr-odată simpatia lui Arthur, prin critica aspră făcută politicii pe care şi-o însuşise conducerea universităţii şi prin atacurile împotriva unor restricţii absurde care-i întărâtau pe studenţi.

— Eu am o mare experienţă în ce priveşte educaţia tineretului, zicea el. Tineretului nu trebuie să-i pui piedici fără motive serioase, iată regula după care mă călăuzesc eu întotdeauna. Nu cred că sunt pe lume prea mulţi tineri înclinaţi din firea lor spre excese şi mi se pare că dacă cei mai în vârstă le-ar respecta personalitatea, ei nu le-ar pricinui prea multă bătaie de cap! Doar şi calul cel mai cuminte se ridică în două picioare dacă-i strângi mereu frâul!

Arthur se uita la el cu mirare. Nu se aştepta să

găsească în noul rector un apărător atât de vajnic al intereselor studenţimii. Montanelli nu se amesteca în vorbă. Pe faţa lui se citea atâta oboseală şi o mâhnire atât de adâncă, încât părintele Cardi zise, fără veste:

— Mi-e teamă că v-am obosit, părinte canonice. Dar pe mine mă interesează prea mult această problemă, şi uneori scap cu totul din vedere că pe alţii poate să-i plictisească...

— Dimpotrivă, toate acestea mă interesează neînchipuit de mult.

Montanelli nu prea era meşter în formule stereotipe de politeţe şi pe Arthur îl surprinse tonul lui.

După ce plecă părintele Cardi, Montanelli se întoarse către Arthur şi-l privi pe gânduri, cu o expresie de îngrijorare, care nu mai dispăru toată seara de pe chipul lui.

— Arthur, dragul meu, începu el încet, aş vrea să-ţi spun ceva.

„Fără îndoială că a aflat ceva neplăcut”, îi trecu prin minte lui Arthur, văzându-l atât de turburat. Urmă o tăcere lungă.

— Îţi place noul rector? îl întrebă pe neaşteptate Montanelli.

Nedumerit, Arthur tăcu o clipă, neştiind ce trebuie să răspundă.

— Eu… da, îmi place mult… Adică, nici eu nu ştiu încă prea bine. Că doar e atât de greu, padre, să cunoşti un om de la cea dintâi întâlnire!

Montanelli ciocănea uşor cu degetele pe braţul scaunului pe care stătea, gestul lui obişnuit când îl nelinişte sau îl turbura ceva.

— În legătură cu plecarea mea la Roma, vorbi el din nou, uite ce aş vrea să-ţi spun: dacă ai ceva împotrivă… dacă vrei tu, Arthur, eu scriu la Roma şi refuz să plec.

— Padre! Dar Vaticanul?

— Vaticanul va găsi pe altcineva în locul meu. Mă voi scuza…

— Dar pentru ce? Nu pot să înţeleg.

Montanelli îşi trecu mâna peste frunte.

— Sunt neliniştit din pricina ta. Mă urmăreşte gândul că… Şi pe urmă, nu e absolut necesar pentru mine să plec.

— Dar cum rămâne cu episcopia?

— O, Arthur! La ce mi-ar folosi mie episcopia, dacă ar trebui să mă despart de tine!…

Montanelli se opri. Arthur nu-l mai văzuse niciodată aşa

şi era foarte neliniştit.

— Nu înţeleg nimic, zise el. Padre, vă implor, spuneţi-mi limpede ce aveţi de gând, ce vreţi...

— Nu vreau nimic. Mă chinuieşte, pur şi simplu, o teamă nesfârşită... Spune drept: te ameninţă vreo primejdie?

„A auzit ceva!” îşi zise Arthur, aducându-şi aminte de zvonurile care se răspândiseră despre o revoltă cu armele.

Însă taina nu era a lui şi el n-avea dreptul să vorbească. De aceea, răspunse printr-o întrebare:

— Ce primejdie m-ar putea ameninţa?

— Nu mă întreba, ci răspunde! Glasul lui Montanelli era aproape aspru de turburare: Eu n-am nevoie să-ţi cunosc tainele. Spune-mi doar atât: te ameninţă ceva?

— Toţi suntem la voia domnului, padre. Orice se poate întâmpla. Dar nu există niciun motiv să cred că la întoarcerea dumneavoastră nu mă veţi găsi viu şi nevătămat!

— Până la întoarcerea mea... Ascultă, dragul meu! Te las să hotărăşti. Nu-mi trebuie nicio explicaţie. Spune-mi doar atât: „Rămâi”, şi eu renunţ la plecare. Din asta n-o să păgubească nimeni, iar eu o să fiu mai liniştit: am

impresia că eşti mai în siguranţă lângă mine.

Arthur îl privi cu îngrijorare. Această nouă trăsătură de caracter a lui Montanelli, care nu era câtuşi de puţin un om cu o imaginaţie bolnăvicioasă, îl uimea.

— Padre, dar sunt sigur că sunteţi bolnav! Nu mai încape vorbă că trebuie să plecaţi la Roma, să vă odihniţi cum se cuvine şi să vă vindecaţi de insomniile dumneavoastră şi de durerile de cap.

— Ei bine, îl întrerupse Montanelli, oarecum obosit de această discuţie. Atunci plec mâine, cu prima diligenţă. Arthur îl privi nedumerit.

— Mi se pare că voiaţi să-mi mai spuneţi ceva? întrebă el.

— Nu, nu. Nimic altceva, nimic de seamă... Dar spaima îi rămase întipărită pe faţă.

La câteva zile după plecarea lui Montanelli, Arthur intră în biblioteca seminarului să ia o carte. Pe scară se întâlni cu părintele Cardi.

— O, mister Burton! se bucură rectorul. Tocmai aveam nevoie de dumneata. Te rog să intri la mine şi să mă ajuţi într-o chestiune dificilă.

Rectorul deschise uşa cabinetului său şi Arthur intră cu un sentiment neplăcut şi cam bizar. Îi venea greu să vadă

acest cabinet de lucru, sanctuarul părintelui său sufletesc, ocupat acum de un străin.

— Sunt un adevărat devorator de cărţi, începu rectorul. Cel dintâi lucru pe care l-am făcut în noul meu post a fost să revizuiesc biblioteca. Biblioteca e foarte bogată, dar nu pot da de rostul sistemului după care sunt aşezate cărţile. Catalogul nu e întreg. O bună parte din cărţile cele mai de preţ au sosit de curând. Nu ai cumva o jumătate de oră liberă, să-mi explici planul după care sunt aşezate cărţile?

Intrară în bibliotecă. Arthur îi dădu rectorului toate lămuririle necesare. Când se ridică să plece şi-şi pusese chiar mâna pe pălărie, rectorul îl opri cu un zâmbet:

— Nu, nu! N-o să te las să pleci atât de repede. Astăzi e sâmbătă, e timpul să întrerupem lucrul până luni dimineaţa. Rămâi să cinăm împreună, tot te-am reţinut până la ora asta. Sunt singur de tot, şi tovărăşia dumitale o să-mi facă plăcere.

Purtarea lui era atât de prietenească, atât de nesilită, încât Arthur se simţi curând în largul lui. După câteva fraze fără însemnătate, rectorul îl întrebă de cât timp îl cunoaşte pe Montanelli.

— De aproape şapte ani, îi răspunse Arthur. Când s-a întors din China, eu aveam doisprezece ani.

— A, da! Acolo şi-a câştigat el faima de strălucit misionar-predicator. Şi de atunci se ocupă el de educaţia dumitale?

— A început să se ocupe de mine cu un an mai târziu, cam de pe vremea când m-am spovedit la el pentru întâia oară. Iar după ce am intrat la Sapienţia, a continuat să mă ajute la partea ştiinţifică, în toate problemele care nu intrau în cadrul cursurilor universitare. Faţă de mine s-a purtat cu o nesfârşită bunăvoinţă, nici nu vă puteţi închipui cât a fost de bun!...

— Îmi închipui foarte bine. Toată lumea se află în admiraţia lui: e un suflet nobil, un om minunat. Am avut prilejul să stau de vorbă cu câţiva misionari care au fost cu el în China. Nu găseau cuvinte cu care să preţuiască în măsura cuvenită energia lui, curajul lui în momentele grele, credinţa lui nezdruncinată... Poţi să te socoteşti fericit că în anii dumitale tineri ai fost călăuzit de un om ca el. Din vorbele lui am înţeles că ţi-ai pierdut şi pe tatăl şi pe mama dumitale.

— Da, tatăl meu a murit pe când eram încă un copil, iar mama acum un an.

— Ai fraţi, surori?

— Nu, numai fraţi vitregi... Însă ei erau oameni în toată

firea şi conduceau afaceri comerciale pe vremea când eu eram încă la doică.

— Se vede că ai crescut mai mult singur, de aceea preţuieşti în chip atât de deosebit bunătatea lui Montanelli. Şi fiindcă veni vorba, ce duhovnic ţi-ai ales pe timpul cât va lipsi el?

— Mă gândeam să mă adresez preoţilor de la Santa Catarina.

— Nu vrei să te spovedeşti la mine?

Arthur se uită la el cu mirare.

— Fără îndoială, părinte, eu... eu aş fi bucuros, numai că...

— Numai că rectorul seminarului teologic nu spovedeşte de obicei mireni, asta vrei să spui? Ai dreptate. Însă vezi, eu ştiu că părintele canonic Montanelli are mare grijă de dumneata şi, pe cât mi se pare, e cu deosebire preocupat de viitorul dumitale. E uşor de înţeles... Dacă şi mie mi s-ar întâmpla să mă despart de un discipol iubit, şi eu aş fi îngrijorat pentru el. Sunt încredinţat că Montanelli ar fi mai liniştit dacă ar şti că de sufletul dumitale se îngrijeşte un coleg al său. Fii sincer cu mine, fiul meu, şi spune-mi deschis: primeşti să fiu părintele dumitale sufletesc? Am o mare afecţiune

pentru dumneata şi aş fi bucuros să-ţi fiu de folos.

— Dacă e aşa, atunci o să vă fiu, fără îndoială, nespus de recunoscător.

— Minunat. În cazul acesta, vino să te spovedesc luna viitoare. Şi afară de asta, îndată ce ai o seară liberă, mai treci pe la mine, fiul meu...

Nu mult înainte de paşte, se află oficial că Montanelli primise episcopia de Brizzighella, un ţinut nu prea întins, în Apeninii etrusci. Montanelli însuşi îi scrisese lui Arthur, încă de la Roma, pe un ton liniştit şi plin de voie bună. Era clar că tristeţea lui apăsătoare începuse să se risipească. „Trebuie să vii să mă vezi în fiecare vacanţă, îi scria el, şi voi veni şi eu din când în când la Pisa. Sper să ne putem vedea, cu toate că nu chiar atât de des cât aş fi vrut”.

Doctorul Warren îl invită pe Arthur să-şi petreacă sărbătorile paştelui cu el şi cu familia lui. În loc să se plictisească de-a lungul acestor zile în vechiul palazzo întunecat şi ros de şobolani, în care stăpânea acum Iulia singură. La această scrisoare era alăturat un bileţel, mâzgălit cu slove inegale şi copilăreşti, în care Gemma adăuga la invitaţia tatălui său şi rugămintea ei de a veni în casa lor. „Trebuie să vorbesc ceva cu dumneata”, îi

scria fata.

Ceea ce-l turbura şi-l bucura mai mult pe Arthur erau zvonurile pe care studenţii şi le treceau în şoaptă unul altuia; toţi aşteptau evenimente mari pe după paşte.

Toate acestea îi pricinuiseră lui Arthur o stare de spirit plină de aşteptare şi atât de înflăcărată, încât până şi lucrurile cele mai înspăimântătoare îi păreau fireşti, uşor de îndeplinit şi cu putinţă de realizat, chiar în cursul următoarelor două luni.

Se hotărî să plece acasă în joia din săptămâna patimilor şi să-şi petreacă acolo cele dintâi zile de vacanţă. Se temea ca nu cumva bucuria revederii cu Gemma să-l îndepărteze de la acea stare sufletească solemnă şi sfântă, pe care biserica o pretinde fiilor săi în aceste zile. Miercuri seara, Arthur îi răspunse Gemmei, făgăduindu-i că va veni la ei luni după paşte. Şi, cu sufletul împăcat, se duse să se culce.

Intrând în dormitor, căzu în genunchi în faţa crucifixului. Părintele Cardi îi făgăduise că-l va spovedi a doua zi dimineaţa şi acum trebuia să se pregătească, printr-o rugăciune lungă şi fierbinte, pentru această ultimă spovedanie dinaintea împărtăşaniei pascale. În genunchi, cu braţele încrucişate şi cu capul plecat, Arthur

se întoarse cu gândul îndărăt, la luna care trecuse, şi-şi depănă în minte micile lui păcate, amintindu-şi ocaziile în care dovedise nerăbdare, uşurătate, mânie. Dar toate acestea erau abateri mărunte, care lăsau o pată abia simţită pe sufletul lui curat, îşi făcu cruce, se ridică şi începu să se dezbrace.

În timp ce-şi descheia gulerul cămăşii, un petec de hârtie căzu pe podea. Era bileţelul de la Gemma, pe care-l purtase toată ziua la piept. Arthur îl ridică, îl desfăcu şi-l sărută, apoi începu să-l împăturească la loc, cu conştiinţa nelămurită că făcuse un lucru care nu se cuvenea. Şi în momentul acela descoperi pe partea cealaltă a bileţelului, un adaus pe care nu-l observase încă: „Să vii negreşit şi cât se poate de repede. Vreau să faci cunoştinţă cu Bolla. El e aici şi în fiecare zi citim împreună”.

Citind aceste rânduri, tot sângele i se ridică în obraji.

„Veşnic acest Bolla! Ce caută iarăşi la Livorno? Şi ce i-a venit Gemmei să facă lectură cu el? Ce o atrage şi pe ea în afacerile lui de contrabandă? A vrăjit-o de tot. Chiar atunci în ianuarie, la adunare, se vedea bine că e îndrăgostit de ea. De aceea şi vorbea cu atâta patimă! Iar acum e lângă ea şi citesc împreună în fiecare zi...”

Cu o mişcare violentă, Arthur aruncă bileţelul şi căzu

din nou în genunchi în faţa crucifixului.

Acesta era sufletul care se pregătea să primească iertarea păcatelor, împărtăşania pascală, sufletul care trebuia să se împace cu sine însuşi, cu toată lumea, cu Dumnezeu, sufletul acesta capabil de o gelozie josnică, de bănuieli murdare, capabil de o invidie meschină şi încă faţă de un conspirator ca şi el! Şi, dintr-o pornire de autoflagelare, Arthur îşi acoperi faţa cu mâinile. Nu mai departe decât cu câteva clipe înainte era adâncit în gânduri cucernice, iar acum stătea ca un criminal pe care-l mustră conştiinţa...

Joi dimineaţa intră în capela seminarului şi-l găsi pe părintele Cardi singur. După ce citi crezul, Arthur începu imediat să-şi mărturisească decăderea sufletească din noaptea trecută.

— Părinte, sunt un păcătos. Am păcătuit cu gândul, din pizmă şi răutate, împotriva unui om care nu merită aceasta, care nu mi-a făcut niciun rău.

Părintele Cardi înţelese cât se poate de bine cu cine are de-a face. Îi vorbi blând:

— Dumneata nu mi-ai destăinuit totul, fiule.

— Părinte! Am datoria să iubesc şi să stimez în mod deosebit pe omul acesta, faţă de care nutresc sentimente

necreştineşti.

— Eşti legat de el prin legături de sânge?

— Mai puternice, mai strânse decât atât!

— Cum adică, fiule?

— Sunt legat de el prin legături de tovărăşie.

— De tovărăşie?

— Într-o acţiune mare şi sfântă.

Urmă o scurtă tăcere.

— Şi mânia dumitale împotriva acestui prieten, pizma dumitale faţă de el sunt provocate de succesul lui în această acţiune, mai răsunător decât al dumitale?

— În parte, da. I-am pizmuit priceperea, pentru care toată lumea îl preţuieşte. Şi afară de asta... am crezut... Da, mi-a fost teamă că-mi răpeşte dragostea unei fete pe care o iubesc.

— Dar fata pe care o iubeşti dumneata este fiică a sfintei noastre biserici?

— Nu, e protestantă.

— Eretică?

Arthur îşi frânse mâinile, deznădăjduit.

— Da, eretică, repetă el. Am fost crescuţi împreună. Mamele noastre erau prietene. Şi iată, am ajuns să fiu gelos, pentru că am înţeles că şi el o iubeşte. De

asemeni…

— Fiule, începu părintele Cardi, fără grabă şi cu gravitate, după o scurtă tăcere. Dumneata încă nu mi-ai destăinuit totul. Ai pe suflet ceva mult mai important.

— Părinte, eu…

Arthur se încurcă şi tăcu iarăşi. Confesorul îl aşteptă să vorbească.

— L-am pizmuit pentru că organizaţia „Tânăra Italie”, din care fac parte…

— O!?

— Organizaţia i-a încredinţat o însărcinare pe care nădăjduiam că mi-o va încredinţa mie. Mă credeam foarte bine pregătit s-o duc la bun sfârşit.

— Ce fel de însărcinare?

— Să primesc cărţile aduse cu vapoarele, cărţi cu caracter politic. Trebuia să le iau de pe vapor, apoi să caut în oraş un loc unde să poată fi ascunse.

— Şi organizaţia a încredinţat această însărcinare rivalului dumitale?

— Da, a încredinţat-o lui Bolla, şi pentru asta l-am invidiat.

— Dar el nu ţi-a dat niciun prilej de duşmănie? Nu cumva ai motive să-l învinuieşti că nu şi-a făcut datoria în

însărcinarea ce i s-a încredinţat?

— Nu, părinte. A lucrat cu îndrăzneală şi cu uitare de sine. Bolla e un adevărat patriot şi nu s-ar cădea să am pentru el decât dragoste şi stimă. Părintele Cardi tăcu, chibzuind.

— Fiul meu, dacă sufletul dumitale a fost luminat de o strălucire nouă, dacă în el s-a înfiripat visul unei acţiuni nobile pentru binele fraţilor dumitale, dacă nădăjduieşti să uşurezi povara celor osteniţi şi prigoniţi, atunci gândeşte-te la atitudinea dumitale faţă de cel mai de preţ dar al lui Dumnezeu! Tot ce e bun pe lume, e opera mâinilor sale. Şi chiar trezirea dumitale la o viaţă nouă tot de la el îţi vine. Dacă ai descoperit calea spre jertfă, dacă ai găsit drumul spre pace, dacă te-ai însoţit cu prietenii dumitale iubiţi ca să aduci eliberarea celor care varsă lacrimi în taină, plângându-şi soarta lor amară, atunci ai grijă ca sufletul să nu-ţi rămână încătuşat de invidie şi de patimă, iar inima să-ţi fie un altar pe care să ardă veşnic focul cel sacru. Nu uita că aceasta e o operă mare şi sfântă şi că inima care se va pătrunde de ea trebuie să fie străină de gânduri egoiste. Această chemare, întocmai ca şi chemarea slujitorului bisericii, nu trebuie să atârne de dragostea pentru o femeie şi de o patimă trecătoare. Ea

vine „în numele lui Dumnezeu şi al poporului, acum şi pururea!”

— O! şi Arthur îşi împreună mâinile, încremenit.

Abia se putu stăpâni să nu izbucnească în plâns, auzind deviza binecunoscută.

Părinte, dar sfinţia voastră ne daţi binecuvântarea bisericii! Cristos e cu noi!

Fiul meu, îi răspunse preotul, solemn. Cristos a izgonit pe zarafi din templu, deoarece casa lui era o casă de rugăciuni, pe care ei o prefăcuseră în cuib de tâlhari.

După o lungă tăcere, Arthur şopti cu tremur în glas:

— Şi Italia va fi templul lui, atunci când tâlharii vor fi izgoniţi...

Apoi se opri. Drept răspuns, auzi vocea blândă a preotului rostind:

— Pământul şi toate bogăţiile lui, ale mele sunt, zis-a domnul.

CAPITOLUL AL CINCILEA

Toată ziua aceea, Arthur ar fi vrut să umble, să umble fără sfârşit, îşi încredinţă bagajul unui student, conspirator ca şi el, şi plecă la Livorno pe jos.

Ziua era umedă şi înnourată, dar nu era frig, iar ţinutul

neted, de şes, i se păru mai frumos ca oricând. Se bucura mai ales de iarba moale şi umedă de sub picioare şi de chipul sfios şi mirat al florilor sălbatice de primăvară de lângă drum. Într-un tufiş de salcâm din marginea unui crâng, o pasăre îşi dura cuibul şi la ivirea lui se înălţă în văzduh, cu un strigăt speriat, bătând repede din aripile ei negre.

Arthur încerca să-şi adune gândurile asupra unor meditaţii pioase, aşa cum se cuvenea în ajunul vinerii mari. Dar două imagini, a lui Montanelli şi a Gemmei, îi zădărniceau întruna pornirile spre cele sfinte, aşa că, până la urmă, renunţă la încercarea de a-şi armoniza sufletul în chip cucernic şi lăsă frâu slobod fanteziei să zboare la minunile şi gloria revoluţiei ce trebuia să vină şi la rolul pe care-l destina celor doi idoli ai săi. În închipuirea lui, monsignorul era conducător, apostol şi profet, şi în faţa mâniei sale sfinte se risipeau toate puterile întunericului. La picioarele sale, tinerii apărători ai libertăţii vor trebui să înveţe de la început vechea credinţă şi vechile adevăruri, în înţelesul lor cel nou, necunoscut încă.

Dar Gemma?

O, Gemma o să lupte pe baricade! Ea e făcută parcă

anume să fie eroina viitoarei revoluţii. Gemma va fi un tovarăş desăvârşit, fără frică, nici prihană, acea imagine ideală, care a inspirat până acuma atâţia poeţi. Alături de el, umăr lângă umăr, ea va privi drept în faţă, cu zâmbetul pe buze, furtuna înaripată aducătoare de moarte. Vor muri împreună, şi asta se va întâmpla poate chiar în clipa victoriei, deoarece victoria nu poate să nu vină! El nu-i va spune nimic despre dragostea lui, nu va scăpa măcar o vorbă care ar putea să-i turbure liniştea sufletească şi să-i întunece sentimentul faţă de prieteni. Arthur şi-o închipuia ca pe o Sfântă, ca pe o jertfă neprihănită, căreia-i era scris să urce pe altar pentru libertatea poporului. Şi cine era el, ca să îndrăznească să intre în sfânta sfintelor acestui suflet, care nu cunoaşte altă dragoste decât dragostea de Dumnezeu şi de Italia?

Dumnezeu şi Italia... Pe neaşteptate, o picătură de ploaie căzu de sus tocmai în clipa când Arthur intra în casa mare şi posomorâtă, cu faţada spre Strada Palatelor. Pe scară îl întâmpină majordomul Iuliei, îmbrăcat fără cusur, liniştit şi politicos ca întotdeauna şi, ca întotdeauna, duşmănos.

— Bună seara, Gibbons. Fraţii mei sunt acasă?

— Mister Thomas este acasă. Şi missis Burton de

asemenea. Sunt în salon.

Arthur intră în salon, trist, cu un sentiment de apăsare. Ce casă plictisitoare! Vârtejul vieţii trecea pe lângă ea fără s-o atingă niciodată. Totul acolo rămânea neschimbat: oamenii, portretele de familie, mobila scumpă şi fără gust, farfuriile urâte atârnate pe pereţi, îngâmfarea burgheză datorită bogăţiei şi pecetea lipsei de viaţă, care se simţea peste tot. Până şi florile, în vasele lor, pe suporturile de bronz, arătau ca artificiale, tăiate parcă în metal; ele păreau a nu cunoaşte jocul sevei tinere prin fibre, la lumina unei zile calde de primăvară. Şi Iulia însăşi, îmbrăcată pentru masă şi aşteptându-şi oaspeţii în salonul care era centrul existenţei sale, ar fi putut uşor să treacă drept o păpuşă cu zâmbetul ei încremenit, cu buclele blonde de la tâmple şi cu căţeluşul culcat pe genunchi.

— Ce mai faci, Arthur? îl întrebă ea cu răceală, întinzându-i o clipă vârful degetelor şi trecându-le apoi, imediat, peste părul mătăsos al căţeluşului, mai dulce la pipăit. Sper că eşti sănătos şi că înveţi bine la universitate.

Arthur îi răspunse cu cea dintâi frază care-i trecu prin minte şi din nou se lăsă o tăcere apăsătoare. Nici sosirea

lui James, îngâmfat şi grav, nu aduse vreo înviorare. James era însoţit de agentul unei societăţi de vapoare, un om în vârstă şi afectat. Când se anunţă că masa este gata, Arthur se ridică, cu un suspin de uşurare.

— Eu n-o să mănânc în astă seară, Iulia. Te rog să mă ierţi, dar o să mă retrag în odaia mea.

— Ţii postul cu prea mare străşnicie, zise Thomas. Sunt sigur că ai să te îmbolnăveşti.

— O, nu! Noapte bună.

În coridor, Arthur întâlni fata din casă şi o rugă să-l trezească a doua zi la ora şase.

— Signorino se duce la biserică? îl întrebă ea.

— Da, noapte bună, Tereza.

Intră în odaia lui, care fusese a mamei sale. Alcovul din faţa ferestrei fusese transformat în capelă, în timpul bolii ei îndelungate. Un crucifix mare, pe soclu negru, se înălţa în mijlocul altarului. La picioarele lui atârna o candelă. În odaia aceasta murise ea... Pe perete, deasupra patului, atârna portretul ei. Pe masă se afla un vas chinezesc, care fusese al ei, plin cu toporaşi, florile ei preferate. Se împlinea exact un an de la moartea ei. Servitorii italieni n-o uitaseră...

Arthur scoase din geamantan un portret, înrămat,

învelit cu grijă... Era portretul lui Montanelli, lucrat în creion, începu să-şi despacheteze cu duioşie comoara. În clipa aceea intră un băieţel, lacheul cel mic al Iuliei. Ţinea în mână o tavă. Bătrâna bucătăreasă italiană, care o slujise pe Gladys înainte de a veni în casă stăpâna cea nouă şi rea, aşezase acolo tot soiul de bunătăţi, pe care signorinul ei cel drag putea să le mănânce în toată voia, fără să calce canoanele bisericeşti. Arthur luă doar o bucată de pâine şi trimise restul îndărăt. Apoi intră în alcov şi se lăsă în genunchi în faţa crucifixului, adunându-şi toate puterile ca să-şi pregătească sufletul prin rugăciuni şi meditaţii pioase. Dar nu izbuti multă vreme. Într-adevăr, aşa cum spusese şi Thomas, punea prea multă râvnă în respectarea regulilor postului mare. Privaţiunile la care se supunea acţionau asupra lui ca un vin tare. Un tremur uşor îi trecu de-a lungul spinării. Crucifixul din faţă îi părea învăluit în ceaţă. Rosti mecanic, de câteva ori, o lungă rugăciune şi numai aşa izbuti să-şi concentreze atenţia risipită, asupra tainei mântuirii. În sfârşit, oboseala trupească birui aţâţarea nervoasă şi el se culcă, uşurat de gândurile lui apăsătoare şi turburi.

Arthur dormea adânc. Deodată, auzi o bătaie puternică

în uşă.

„O, e Tereza”, îşi zise el, întorcându-se leneş pe partea cealaltă.

Bătaia se repetă. Arthur se trezi înspăimântat.

— Signorino! Signorino! striga cineva în italieneşte.

Arthur sări din pat.

— Ce s-a întâmplat? Cine-i acolo?

— Eu sunt, Gian Battista. Pentru numele lui dumnezeu, sculaţi-vă mai repede!

Arthur se îmbrăcă în grabă şi descuie uşa. Se uită năucit la faţa palidă a vizitiului, schimonosită de spaimă. Pe coridor se auzea tropăit de paşi şi zăngănit de fier. Arthur înţelese îndată ce însemnau toate acestea.

— Au venit după mine? întrebă el liniştit.

— După dumneavoastră! O, signorino, grăbiţi-vă! Dacă aveţi ceva de ascuns... eu aş putea...

— N-am nimic. Fraţii mei ştiu?

La colţul coridorului se ivi cea dintâi tunică.

— L-au deşteptat şi pe signore. S-a trezit toată casa! O, ce nenorocire, ce nenorocire groaznică! Şi tocmai în vinerea patimilor. Doamne, ai milă de noi! Şi Gian Battista izbucni în plâns.

Arthur înaintă câţiva paşi şi aşteptă jandarmii. Oamenii

pătrunseră în odaie, însoţiţi de gloata de servitori, îmbrăcaţi care cu ce nimerise. Soldaţii îl înconjurară pe Arthur. Ciudata procesiune se încheia cu stăpânul şi stăpâna casei: el în halat şi papuci, ea într-o haină de casă, lungă, şi cu papiote în păr.

„Parcă ar veni al doilea potop şi toţi aceştia s-ar îngrămădi în corabie să scape cu viaţă! Iată, de pildă, o ciudată pereche de vieţuitoare!”

Această comparaţie îi trecu prin minte lui Arthur în timp ce se uita la făpturile ridicole care stăteau înaintea lui. Abia se putea stăpâni să nu râdă, deoarece îşi dădea seama că ar fi ceva cu totul nepotrivit într-un moment atât de grav ca acela.

— Ave Maria, Regina Coeli, îngână el şi se întoarse, să nu mai vadă papiotele zburlite ale Iuliei, care-l împingeau întru ispită.

— Fiţi bun să-mi explicaţi, zise mister Burton, apropiindu-se de ofiţerul de jandarmi, ce înseamnă această pătrundere cu forţa într-o casă particulară? Trebuie să vă previn că, dacă nu-mi daţi explicaţii satisfăcătoare, voi fi nevoit să mă adresez ministrului plenipotenţiar englez.

— Cred că asta va fi de ajuns, atât pentru

dumneavoastră cât şi pentru ministrul plenipotenţiar englez, îi răspunse ofiţerul, cu demnitate.

Şi, desfăcând ordinul de arestare a lui Arthur Burton, student în filosofie, i-l întinse lui James, adăugând cu răceală:

— Dacă veţi mai avea nevoie şi de alte explicaţii, vă sfătuiesc să vă adresaţi şefului de poliţie.

Iulia smulse hârtia din mâinile bărbatului ei, îşi petrecu în grabă privirea peste ea şi se repezi la Arthur cu atâta grosolănie, cum n-ar fi fost în stare să facă decât o lady bine crescută, cuprinsă de turbare:

— Aşadar, ne-ai făcut neamul de ruşine! strigă ea. Din pricina dumitale s-a adunat aici, ca la panoramă, toată pleava oraşului, şi acum râde pe seama noastră! Frumos, n-am ce zice! Cu toată cucernicia dumitale, dragul meu, mi se pare c-ai să nimereşti la închisoare. De altfel, la ce ne-am fi putut aştepta de la fiul unei catolice?

— Doamnă, nu vă este îngăduit să vorbiţi cu arestatul într-o limbă străină, o întrerupse ofiţerul, dar observaţia lui a fost înăbuşită de puhoiul de ocări englezeşti care se revărsau din gura Iuliei.

Odată, doctorul Warren o asemuise pe Iulia cu o salată în care bucătarul ar fi turnat o sticlă întreagă de oţet.

Glasul ei ascuţit şi pătrunzător îl făcea pe Arthur să scrâşnească din dinţi. Şi acum, îşi aminti deodată de comparaţia doctorului.

— Ce rost ar avea să vorbim de asta? îi răspunse el. Dumneata n-ai a te teme de neplăceri. E limpede pentru toată lumea că nu eşti vinovată cu nimic. Bănuiesc, adăugă el, întorcându-se către jandarmi, că doriţi să-mi cercetaţi lucrurile...

În timp ce jandarmii îi percheziţionau odaia, citindu-i scrisorile, cercetându-i hârtiile de la universitate şi smulgând sertarele, Arthur stătea pe marginea patului şi aştepta. Percheziţia nu-l neliniştea; avea obiceiul să ardă totdeauna toate scrisorile care ar fi putut compromite pe cineva, iar acum, afară de câteva poezii în manuscris, parte revoluţionare, parte mistice şi de două-trei numere din „Tânăra Italie”, jandarmii nu găsiră nimic din ceea ce ar fi putut să-i răsplătească pentru osteneala lor.

După o lungă împotrivire, Iulia se lăsă înduplecată de stăruinţele cumnatului ei, Thomas, şi plecă să se culce, măsurându-l pe Arthur cu o privire dispreţuitoare. James o urmă, supus.

După ce ieşiră ceilalţi din odaie, Thomas, care tot timpul acesta se plimbase, încercând să pară indiferent,

se apropie de ofiţer şi-i ceru voie să vorbească ceva cu arestatul. Căpătând permisiunea, se apropie de Arthur şi-i şopti grăbit:

— A dracului încurcătură! îmi pare grozav de rău...

Arthur îl privi cu seninătate.

— Dumneata ai fost totdeauna bun cu mine, zise el. Nu trebuie să te nelinişteşti. Nu mă ameninţă nimic grav.

— Uite ce este, Arthur! Thomas îşi trăgea nervos mustăţile, neputându-se hotărî să-i pună o întrebare neplăcută. Toată povestea asta e în legătură cu vreo chestiune bănească? întrebă el, în sfârşit. Pentru că, dacă-i aşa, atunci eu...

— Cu vreo chestiune bănească?... Fără îndoială că nu. Ce legătură ar putea avea?

— În cazul acesta, e vorba de vreun fleac politic oarecare? Eu am bănuit aşa ceva mai dinainte. Eh, ce să-i faci?... Nu te turbura şi nu lua în seamă vorbele prosteşti ale Iuliei; ştii doar ce limbă are! Aşa că, dacă o să ai nevoie de ajutorul meu, bani sau altceva, să-mi dai de ştire.

Arthur îi întinse mâna în tăcere şi Thomas ieşi din odaie, căutând să dea feţei sale o expresie de nepăsare.

În timpul acesta, jandarmii terminaseră percheziţia şi

ofiţerul îl rugă pe Arthur să-şi îmbrace paltonul. Arthur se execută imediat şi se întoarse să iasă, dar se opri nehotărât: îi venea greu să-şi ia rămas bun de la odaia aceasta de faţă cu poliţia.

— Vă rog, n-aţi putea... n-aţi putea să ieşiţi o clipă din odaie? întrebă el pe unul din jandarmi. Doar nici nu pot fugi şi nici n-am ce ascunde.

— Îmi pare foarte rău, dar nu se poate; n-avem voie să-i lăsăm singuri pe arestaţi.

— Ce să-i faci, fie şi aşa.

Ofiţerul stătea lângă masă şi se uita la portretul lui Montanelli.

— E vreo rudă de-a dumitale? întrebă el.

— Nu, e părintele meu sufletesc, noul episcop de Brizzighella.

Pe scară îl aşteptau servitorii italieni, îngrijoraţi şi trişti. Toţi îl iubeau pe Arthur, aşa cum o iubiseră înainte pe mama sa şi acum se îngrămădeau în jurul lui, cu feţele mâhnite. Gian Battista era şi el acolo, şi lacrimile îi picurau pe mustăţile cărunte. Niciunul dintre Burtoni nu ieşise să-l petreacă pe cel arestat. Răceala lor scotea şi mai mult în evidenţă devotamentul şi dragostea servitorilor. În timp ce strângea mâinile întinse spre el,

Arthur se simţi adânc mişcat.

— Adio, Gian Battista, sărută-ţi copiii din partea mea! Adio, Tereza! Adio, adio...

Şi coborî în fugă scările spre uşa de la intrare.

Peste câteva clipe, grupul cel mic de bărbaţi tăcuţi şi de femei care plângeau în hohote stătea în uşă, privind în urma caleştii ce se depărta.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Arthur fusese închis într-o fortăreaţă medievală, de proporţii uriaşe, aşezată chiar lângă port. Viaţa în închisoare nu i se păru din cale-afară de grea. Ceea ce-l supăra mai mult în celula lui era întunericul şi umezeala. Dar el crescuse într-un vechi palazzo, aşa că nici aerul închis, nici şobolanii, nici mirosul greu nu însemnau o noutate pentru el. Mâncarea era proastă şi puţină, însă curând i se dădu voie fratelui său vitreg James să-i trimită tot ce-i trebuia. Arthur era singur în celulă. Deşi supravegherea nu era chiar atât de aspră pe cât se aşteptase, totuşi nu izbuti să afle motivul pentru care fusese arestat. Cu toate acestea, liniştea sufletească nu-l părăsea. Nu i se îngăduia să citească şi tot timpul şi-l petrecea în rugăciuni şi meditaţii pioase. Aştepta răbdător

şi liniştit desfăşurarea evenimentelor.

Într-o dimineaţă, un soldat deschise uşa celulei şi-i zise: „Haide!” După două-trei întrebări, la care primi acelaşi răspuns: „E interzis să vorbeşti”, Arthur se supuse inevitabilului şi-l urmă printr-un întreg labirint de curţi, de coridoare şi de scări. În sfârşit, ajunse într-o încăpere mare şi luminoasă, unde, la o masă lungă, acoperită cu postav verde şi încărcată cu hârtii, stăteau trei ofiţeri cu figuri adormite, care schimbau între ei fraze scurte. Când intră el, cei trei îşi luară îndată un aer important şi grav, iar cel mai în vârstă, un colonel bătrân şi spilcuit, cu favoriţi cărunţi, îi arătă un scaun de cealaltă parte a mesei şi începu interogatoriul pregătitor.

Arthur se aştepta la ameninţări şi la insulte şi se pregătise să răspundă hotărât, cu demnitate. Avu însă o plăcută dezamăgire: colonelul era afectat, rece, milităreşte oficial, dar cât se poate de politicos. I s-au pus întrebările obişnuite: numele, vârsta, naţionalitatea, starea socială. Arthur răspundea, şi răspunsurile se consemnau atât de monoton, încât asta plictisea pe toată lumea.

Începuse să se plictisească şi el şi să-şi piardă răbdarea, când deodată colonelul îl întrebă:

— Şi acum, mister Burton, spune-ne ce ştii despre „Tânăra Italie”?

— Ştiu că este o organizaţie politică şi că editează o gazetă la Marsilia, pe care o răspândeşte în Italia cu scopul de a pregăti poporul la revoltă şi de a izgoni armata austriacă dincolo de hotarele ţării.

— Dumneata ai citit această gazetă?

— Da, m-a interesat conţinutul ei.

— Dar când ai citit-o, ţi-ai dat seama că faci un act ilegal?

— Fără îndoială.

— De unde ai luat exemplarele care au fost găsite în odaia dumitale?

— Asta nu v-o pot spune.

— Mister Burton, aici nu merge cu „nu vă pot spune”. Eşti dator să-mi răspunzi la toate întrebările.

— În cazul acesta, dacă nu vă place, „nu pot”, vă răspund: nu vreau.

— O să regreţi mai târziu că ai îndrăznit să vorbeşti cu mine pe tonul acesta, îi atrase atenţia colonelul.

Arthur nu răspunse nimic, iar celălalt urmă:

— Pot să mai adaug că avem în mâinile noastre dovezi împovărătoare, care arată că raporturile dumitale cu

organizaţia au fost mult mai strânse decât ceea ce ar putea decurge din simpla lectură a unei literaturi interzise. Dar pentru dumneata ar fi mult mai bine dacă ai mărturisi totul, deschis. Oricum, adevărul tot se va descoperi şi o să-ţi dai seama singur că în zadar ai încercat să scapi prin ocoluri şi tăgadă.

— Dar n-am deloc intenţia să mă dezvinovăţesc! Ce doriţi să ştiţi?

— În primul rând, să ne spui cum de te-ai amestecat dumneata, un străin, într-o afacere ca asta?

— M-am gândit mult, am citit tot ce se putea găsi în această direcţie şi am ajuns la anumite concluzii.

— Cine te-a îndemnat să intri în organizaţie?

— Nimeni. Eu singur am dorit.

— Dumneata vrei să mă porţi pe degete! rosti aspru colonelul; se vede că răbdarea începuse să-l părăsească. Nimeni nu poate pătrunde în această organizaţie fără ajutorul altcuiva, adăugă el. Cui i-ai mărturisit dorinţa dumitale de a ajunge membru al „Tinerei Italii”?

Tăcere.

— Fii drăguţ şi răspunde-mi.

— Nu, la o asemenea întrebare n-o să vă răspund.

Arthur vorbea cu răutate. Era cuprins de o mânie

nestăpânită. Aflase mai dinainte despre arestările făcute la Livorno şi la Pisa. Încă nu putea să-şi dea seama de adevăratele proporţii ale dezastrului, dar ceea ce-i ajunsese la ureche îi era de ajuns ca să se simtă îngrijorat de soarta Gemmei şi a celorlalţi prieteni.

Se săturase până peste cap de politeţea prefăcută a domnilor ofiţeri, îi era scârbă de duelul acela de cuvinte, de jocul acela exasperant de întrebări viclene şi răspunsuri ocolite. Toate acestea îl obosiseră şi, pe deasupra, îl mai chinuia şi tropăitul soldatului de pază de dincolo de uşă, cu pasul lui apăsat, înainte şi înapoi.

— Între altele, când l-ai văzut dumneata ultima oară pe Giovanni Bolla? întrebă colonelul, după câteva vorbe aruncate la întâmplare, înainte de plecarea dumitale din Pisa?

— Numele acesta mi-e necunoscut.

— Cum! Giovanni Bolla? Dar pot să te asigur că-l cunoşti! Un tânăr înalt, totdeauna proaspăt bărbierit… Doar e coleg cu dumneata la universitate.

— Eu nu cunosc pe toţi studenţii din universitate.

— O, dar pe Bolla nu se poate să nu-l cunoşti! Priveşte: e scrisul lui. Vezi şi dumneata că te cunoaşte foarte bine.

Şi, cu un aer nepăsător, colonelul îi întinse o hârtie,

deasupra căreia era scris: „Proces-verbal”, iar dedesubt iscălitura: „Giovanni Bolla”. Cercetând-o în grabă, Arthur dădu de numele lui. Nedumerit, îşi ridică ochii.

— Îmi daţi voie să citesc? îl întrebă el pe colonel.

— Da, fără îndoială. Chiar te priveşte pe dumneata.

Arthur începu să citească, în timp ce ofiţerii urmăreau în tăcere expresia feţei lui. Documentul cuprindea depoziţii date ca răspuns la o serie întreagă de întrebări. Era limpede că şi Bolla fusese arestat. Cele dintâi depoziţii nu arătau nimic nou; erau răspunsurile obişnuite, toate la fel, care se repetă odată cu fiecare interogatoriu. Urma apoi o scurtă dare de seamă asupra relaţiilor lui Bolla cu organizaţia, asupra răspândirii în Livorno a literaturii interzise şi asupra adunărilor studenţeşti. Iar mai departe scria: „Printre cei care au venit alături de noi, era şi un tânăr englez, cu numele de Arthur Burton, dintr-o familie bogată de armatori din Livorno”.

Arthur simţi cum îi năvăleşte sângele în obraz. Bolla îl trădase! Bolla, care luase asupră-şi datoria sfântă de conducător, Bolla, care o iubea pe Gemma şi o atrăsese în organizaţie! Aşeză hârtia pe masă şi rămase cu ochii în pământ, prostit.

— Sper că acest mic document ţi-a împrospătat memoria, nu? întrebă veninos colonelul.

Arthur clătină din cap:

— Nu cunosc pe nimeni cu acest nume, repetă el, încruntat. Trebuie să fie vreo neînţelegere la mijloc.

— O neînţelegere? Prostii! Ştii, mister Burton, cavalerismul acesta donchişotesc e un lucru minunat, dar nu trebuie să-l împingi prea departe. Asta e greşeala în care cade veşnic tineretul. Gândeşte-te bine: face oare să te compromiţi şi să-ţi strici viaţa pentru o simplă formalitate, cruţând tocmai pe omul care te-a trădat? Vezi şi dumneata că el n-a prea avut mustrări de conştiinţă când a depus împotriva dumitale!

În glasul colonelului suna ceva foarte asemănător cu ironia. Arthur se cutremură. O bănuială neaşteptată îi fulgeră prin minte.

— Asta e o minciună! Aţi săvârşit un fals! O văd după chipul dumneavoastră! Sunteţi un om josnic! O, v-am ghicit planurile: ori vreţi să compromiteţi pe cineva, ori să-mi întindeţi mie o cursă, ca să puneţi mâna pe mine. Sunteţi un înşelător, un mincinos, un ticălos!

— Taci! strigă colonelul, sărind de pe scaun ca turbat.

Cei doi colegi ai lui erau de asemeni în picioare.

— Căpitan Tommasi, zise el, adresându-se unuia dintre ei. Cheamă gardianul şi porunceşte-i să-l bage pe tânărul acesta la carceră pentru câteva zile. Văd că are nevoie de o lecţie „ca să prindă la minte”…

Carcera semăna cu o gaură de şobolani. Era neagră, umedă şi înfiorător de murdară. Toate acestea, în loc să-l facă pe Arthur să „prindă la minte”, cum dorea colonelul, îl aduseră în cea mai cumplită stare de nervi. Casa bogată în care crescuse îl făcuse să fie cât se poate de pretenţios în ceea ce priveşte curăţenia. Şi acum trebuia să se atingă de pereţii lipicioşi, plini de mucegai, să stea pe podeaua plină de grămezi de gunoi şi de tot felul de murdării, să respire duhoarea înspăimântătoare care răzbea de la ţevile de scurgere şi din lemnul putred. Cea dintâi impresie a lui fusese atât de zguduitoare, încât ofiţerul insultat ar fi fost, fără îndoială, încântat de răzbunarea lui. Când se simţi împins în această cuşcă, şi când uşa se izbi în urma lui, Arthur înaintă cu băgare de seamă, pipăindu-şi drumul cu mâinile. Se cutremura de scârbă ori de câte ori degetele lui atingeau murdăria vâscoasă care acoperea pereţii. Înainte de a se aşeza îşi găsi, dibuind, un loc mai puţin murdar.

Rămase toată ziua într-un întuneric orb, într-o linişte

deplină. Sosi şi noaptea, fără să aducă nicio schimbare. În jurul lui era acelaşi gol. N-avea de unde să culeagă impresii din afară. Încetul cu încetul, pierdea noţiunea timpului. A doua zi, cheia scârţâi în broască. Şobolanii, speriaţi, o zbughiră chiţăind pe lângă picioarele lui. Şi dintr-odată, groaza puse stăpânire pe el. Sări în picioare. Înima-i bătea cu deznădejde, urechile-i vuiau. Avea impresia că nici lumina, nici sunetele nu ajunseseră până la el de luni şi luni de zile.

Uşa se deschise şi lumina slabă a unui felinar străpunse întunericul de nepătruns al carcerei. Lumina aceea îl orbi. Intră gardianul-şef. Îi aducea o bucată de pâine şi o cană cu apă. Arthur păşi spre uşă. Era încredinţat că veniseră după el, să-l scoată de acolo. Dar mai înainte de-a avea timp să spună vreo vorbă, omul îi întinse pâinea şi apa, se întoarse şi plecă fără un cuvânt. Uşa se izbi din nou.

Arthur bătu din picior. Pentru întâia oară în viaţă nu se mai putea stăpâni. Ceasurile treceau. Pierdea din ce în ce mai mult noţiunea locului şi a timpului. Întunericul i se părea de necuprins, fără început şi fără sfârşit. Viaţa dinafară pierise pentru el.

A treia zi, seara, uşa se deschise din nou. În prag stătea gardianul, însoţit de un soldat. Arthur se uită în jurul lui,

năucit. Stătea în picioare, ferindu-şi ochii de lumină, silindu-se zadarnic să socotească de câte ore, zile sau săptămâni stătea în acest mormânt.

— Haide, rosti gardianul, oficial şi îngheţat.

Arthur îl urmă mecanic, cu paşi nesiguri, împiedicându-se şi clătinându-se ca beat. Gardianul voi să-l ajute să urce treptele înguste şi drepte care duceau în curte, dar el se împotrivi. La cea din urmă treaptă, ameţi. Se clătină, şi ar fi căzut dacă gardianul nu l-ar fi sprijinit de umăr.

— Ei, acum a trecut, auzi un glas prietenos. Aşa se întâmplă totdeauna când iese omul, de-acolo, la aer...

Arthur făcea încercări deznădăjduite să inspire aer, când se simţi iarăşi stropit cu apă. Întunericul păru că rămâne în urma lui şi se desface în bucăţi, cu zgomot.

În sfârşit, îşi veni în fire şi, dând la o parte mâinile gardianului, porni cu paşi aproape siguri de-a lungul coridorului şi sui scara. Se opriră o clipă în faţa unei uşi. Apoi, uşa se deschise şi Arthur se pomeni, înainte de a avea timpul să înţeleagă unde era adus, într-o încăpere luminată. Cu o căutătură nedumerită, măsură masa încărcată cu hârtii şi pe ofiţerii care stăteau la locurile lor obişnuite.

— A, mister Burton! zise colonelul. Nădăjduiesc că de

data aceasta vei fi mai înţelegător. Ei, cum ţi-a plăcut carcera? Nu-i aşa că acolo nu e atâta lux ca în salonul fratelui dumitale vitreg?

Arthur îşi aţinti privirea asupra chipului zâmbitor al colonelului. Îl cuprinse o poftă nebună să se arunce asupra acestui filfizon cu favoriţi cărunţi şi să-l strângă de gât. Fără îndoială că gândul i se citea pe faţă, deoarece colonelul adăugă imediat, cu glasul schimbat:

— Stai jos, mister Burton, şi bea un pic de apă.

Arthur împinse la o parte paharul cu apă ce i se întindea. Sprijinindu-se cu coatele de masă, îşi duse mâna la frunte, încercând să-şi adune gândurile. Colonelul îl urmărea cu luare-aminte. Ochiul lui încercat prinse tremurul mâinilor, tresărirea buzelor, părul îmbâcsit de umezeală şi privirea stinsă, care dovedeau secătuire trupească şi oboseală nervoasă.

— Acum, mister Burton, începu din nou colonelul după câteva clipe de tăcere, să ne întoarcem acolo unde ne-am oprit rândul trecut. Atunci s-a iscat între noi o uşoară neînţelegere... Cred că nu se va mai repeta. În orice caz, încep discuţia noastră declarându-ţi că de data aceasta singura mea dorinţă e să fiu îngăduitor. Pot să te asigur că nu vom întrebuinţa faţă de dumneata o severitate fără

rost, dacă te vei purta cum se cuvine şi vei dovedi că ţi-a venit mintea la cap.

— Ce vreţi de la mine?

Arthur rosti aceste vorbe cu un glas aspru, răutăcios, străin parcă.

— Vreau numai să-mi spui, sincer şi cinstit, ce ştii despre organizaţie şi despre cei ce fac parte din ea. Şi înainte de toate, de cât timp îl cunoşti pe Bolla?

— Nu l-am întâlnit niciodată. Nu ştiu absolut nimic despre el.

— Aşa să fie? Bine, vom mai vorbi curând despre asta. Poate cunoşti mai bine pe un tânăr cu numele de Carlo Bini?

— N-am auzit niciodată de el.

— Asta e într-adevăr ciudat! Ei, dar ce poţi să-mi spui despre Francesco Querri?

— Pentru întâia oară aud acest nume.

— Dar iată o scrisoare adresată lui şi scrisă de mâna dumitale. Priveşte!

Arthur se uită nepăsător la scrisoare şi o aşeză la o parte.

— Ei, cum? n-o recunoşti?

— Nu.

— Dumneata tăgăduieşti că acesta ar fi scrisul dumitale?

— Nu tăgăduiesc nimic. Nu-mi amintesc să fi scris această scrisoare.

— Poate că-ţi aminteşti de asta?

I se întinse încă un plic. Arthur recunoscu scrisoarea pe care o trimisese în toamnă unui prieten student.

— Nu, răspunse el.

— Şi nu cunoşti persoana căreia i-ai scris-o?

— Nu ştiu.

— Ai o memorie ciudat de scurtă...

— E un vechi defect al meu.

— Aşa! Dar eu am auzit de la unul din profesorii dumitale de la universitate că nu erai socotit deloc ca fiind incapabil. Dimpotrivă, se spunea despre dumneata că eşti un tânăr cât se poate de inteligent.

— Probabil că dumneavoastră judecaţi inteligenţa din punct de vedere poliţienesc. Profesorii universitari întrebuinţează acest cuvânt într-un înţeles mai deosebit...

În glasul lui Arthur se simţea cum creşte un început de mânie. Foamea, aerul infect şi nopţile nedormite îl istoviseră. Avea săgetături în tot trupul, fiecare os îl durea. Glasul colonelului îi sfâşia nervii, şi aşa destul de

chinuiţi; avea asupra lor un efect asemănător cu acel al zgârieturilor unui creion pe o tăbliţă de ardezie, stridente, care-l făceau să scrâşnească din dinţi.

— Mister Burton, urmă colonelul, răsturnându-se în fotoliu cu toată conştiinţa demnităţii sale, dumneata iarăşi uiţi. Eu îţi atrag încă o dată atenţia că discuţia pe un ton ca acesta nu poate să ducă la nimic bun. Ai făcut o dată cunoştinţă cu carcera şi cred că nu vrei să-i mai simţi şi a doua oară plăcerile. Îţi spun deschis: dacă nu arăţi bunăvoinţă şi nu te supui, o să fiu nevoit să iau împotriva dumitale măsuri aspre. Nu uita că am dovezi destule şi sigure că unii dintre tinerii despre care am vorbit transportau clandestin literatură interzisă în portul local. Afară de asta, mai ştiu că ai fost în legătură cu ei. Aşadar, ai de gând să-mi spui tot ce ştii în această chestiune, fără să te constrâng?

Arthur se mulţumi să-şi lase şi mai mult capul în jos. O mânie oarbă, de animal, se zbătea în el ca o fiinţă vie. Nu-l speriau atât ameninţările colonelului, cât faptul că începea să-şi piardă stăpânirea de sine. Pentru întâia oară îşi dădu seama limpede ce se ascunde sub pojghiţa de cultură a intelectualului şi sub smerenia creştinului şi se îngrozi.

— Aştept un răspuns, zise colonelul.

— N-am ce să vă răspund.

— Prin urmare, dumneata hotărât nu vrei să răspunzi?

— N-am nimic de răspuns.

— În cazul acesta, o să fiu silit să dau ordin să te ducă îndărăt la carceră şi să te ţină acolo până când îţi vei schimba hotărârea. Iar dacă te vor apuca furiile, o să poruncesc să ţi se pună cătuşe.

Arthur îşi ridică fruntea. Prin trup îi trecu un fior.

— Faceţi cum credeţi, zise el încet. Însă rămâne de văzut dacă ministrul plenipotenţiar al Angliei va încuviinţa asemenea tratament faţă de un supus britanic, a cărui vinovăţie nu poate fi dovedită cu nimic. E datoria lui să hotărască.

Arthur a fost dus într-o celulă, unde se trânti pe pat şi dormi până dimineaţa următoare. Nu i se puseră nici cătuşe şi deocamdată fu scutit să vadă iarăşi carcera. Dar cu fiecare interogatoriu, duşmănia dintre el şi colonel sporea.

Zadarnic înălţa Arthur rugăciuni către Dumnezeu, să-i dea putere să-şi înfrângă pornirile rele. Îndată ce-l duceau în încăperea aceea lungă, aproape goală, unde-l aştepta aceeaşi masă acoperită cu postav, îndată ce dădea cu

ochii de colonel şi-i vedea favoriţii cărunţi, o ură neîmpăcată punea stăpânire pe el, trezindu-i dorinţa nebună de a spune necuviinţe şi de a arunca în obrazul acestui domn, chiar de la întâia întrebare, un răspuns dispreţuitor. Nu trecuse nicio lună de când stătea la închisoare, şi duşmănia unuia faţă de celălalt ajunsese atât de îndârjită, încât nici nu se mai puteau uita liniştiţi unul la altul.

Lui Arthur, lupta aceasta prelungă şi ascuţită începuse vădit să-i zdruncine nervii. Pe zi ce trecea, îi era tot mai frică să doarmă adânc sau să mănânce; ştia foarte bine cu câtă atenţie e supravegheat şi nu-i mai ieşeau din minte zvonurile cum că arestaţii sunt adormiţi pe nesimţite cu beladonă, ca să li se smulgă declaraţiile pe care unii le-ar putea da în delir. Noaptea, când se întâmpla să treacă pe lângă el vreun şoarece, sărea ars, năduşit şi tremurând de groază, şi mereu i se părea că cineva stă ascuns în celula lui şi ascultă dacă nu cumva vorbeşte prin somn... Vedea cum jandarmii încearcă să-i surprindă vreo mărturisire care l-ar putea învinui pe Bolla. Şi într-adevăr, nervii îi slăbiseră atât de mult, încât uşor ar fi putut să cadă în cursă. Zi şi noapte îi suna în urechi numele lui Bolla. Îl avea mereu pe buze în timpul pornirilor lui cucernice,

rostindu-l fără să vrea în loc de „Maria” în timp ce-şi şoptea rugăciunile şi-şi depăna mătăniile. Dar lucrul cel mai înspăimântător era că credinţa îl părăsea pe zi ce trece. Se agăţa cu înfrigurată îndărătnicie de cel din urmă sprijin al său, petrecând în rugăciuni câteva ceasuri pe zi. Dar gândurile i se întorceau tot mai des la Bolla, iar rugăciunile le spunea rece şi maşinal.

O mare mângâiere îi aducea gardianul-şef al închisorii. Era un moşneguţ mărunt, rotofei şi chel. La început, omul încercase cât putuse să-şi ia o înfăţişare fioroasă. Dar bunătatea lui înnăscută, care ieşea la iveală în fiecare gropiţă de pe obrazul bucălat, birui în el simţul oficial al datoriei şi în curând începu să umble cu bileţele de la o celulă la alta.

Într-o după amiază, într-o zi de mai, gardianul-şef intră în celula lui Arthur şi o măsură cu o căutătură atât de întunecată, încât tânărul se uită la el nedumerit.

— Ce s-a întâmplat, Enrico? strigă Arthur. Ce ai astăzi?

— Nimic, îi răspunse fără prietenie Enrico şi, apropiindu-se de pat, începu să-i adune îmbrăcămintea.

— De ce-mi strângi lucrurile? Poate că mă mută în altă celulă?

— Nu, ţi se dă drumul.

— Mi se dă drumul? Astăzi? Mi se dă drumul de tot?

Mişcat, Arthur îl prinse pe gardian de mână, dar omul şi-o trase, cu ciudă.

— Enrico, dar ce te-a apucat? Spune-mi, ne dă drumul la toţi?

Drept răspuns, auzi doar un bombănit dispreţuitor.

— Ascultă, şi Arthur îl luă iarăşi de mână, zâmbind. N-ai de ce să fii supărat pe mine. Şi pe urmă, oricum, eu tot n-o să mă supăr. Spune-mi mai bine ce e cu ceilalţi?

— Ce e cu ceilalţi? mormăi Enrico. Nu cumva vrei să mă întrebi despre Bolla?

— Da, şi despre el, şi despre ceilalţi. Enrico, ce-i cu dumneata?

— Nu se prea vede că o să-i dea drumul curând, l-a denunţat un prieten... Doamne, ce josnicie! şi Enrico apucă o cămaşă, dispreţuitor.

— L-a denunţat un prieten? Ce grozăvie! şi Arthur făcu ochii mari.

Atunci, Enrico se întoarse spre el:

— Dar nu l-ai denunţat chiar dumneata?

— Eu? Ai înnebunit! Eu?!...

Cel puţin aşa i s-a spus la interogatoriu. Mi-ar face multă plăcere să ştiu că nu eşti dumneata trădătorul.

Totdeauna te-am socotit ca pe un băiat de ispravă... Pe aici! şi zicând aceasta, Enrico ieşi pe coridor. Arthur îl urmă. Totul se limpezi deodată în mintea lui şi înţelese cum stau lucrurile.

— Aşa, vasăzică? Lui Bolla i-au spus că eu l-am trădat, iar mie, Enrico, că Bolla m-a denunţat pe mine! Numai că Bolla nu-i atât de prost să creadă.

— Atunci, chiar nu-i adevărat? Enrico se opri pe treptele scării şi-l măsură pe Arthur cu o privire iscoditoare. Arthur se mulţumi să ridice din umeri, nedumerit.

— Fără îndoială că-i o minciună.

— O, mă bucur că te aud vorbind aşa. Mă duc la Bolla, să-i spun şi lui. Pentru că, ştii, ei i-au spus că dumneata l-ai denunţat... Stai, cum au spus?... Da, din gelozie. Că amândoi eraţi îndrăgostiţi de aceeaşi fată.

— Asta-i minciună! şi Arthur repetă cuvântul în şoaptă, repede, înăbuşindu-se. O frică neaşteptată îl cuprinse, paralizându-l. Aceeaşi fată! Gelozie! Cum de-au putut afla? Cum de-au putut afla?...

— Stai puţin! Enrico se opri pe coridor în faţa încăperii unde se făceau cercetările şi zise, cu blândeţe: Te cred. Dar mai spune-mi ceva. Ştiu că eşti catolic. Nu cumva ai

scăpat vreo vorbă la spovedanie!

— E o minciună! De data asta, glasul lui Arthur se ridică aproape ca un strigăt.

Enrico dădu din umeri şi o luă înainte.

— Negreşit, dumneata trebuie să ştii mai bine. Dar n-ai fi singurul naiv care s-a prins în undiţa asta! Uite, chiar acum se vorbeşte mult despre un preot din Pisa. Prietenii dumitale l-au şi dat de gol şi au tipărit o fiţuică în care-l denunţă ca pe un spion.

Enrico deschise uşa odăii de cercetări. Văzând că Arthur stă nemişcat şi se uită, pierit, drept înainte, îl împinse uşor peste prag.

— Bună ziua, mister Burton! zise colonelul, zâmbind binevoitor, îmi face o deosebită plăcere să te felicit. Am primit de la Florenţa ordin să te eliberăm. Fii bun şi semnează hârtia asta. Arthur se apropie de el.

— Spuneţi-mi, zise el cu glasul scăzut, cine m-a trădat?

Colonelul îşi ridică sprâncenele, zâmbind.

— Nu bănuieşti?... Ia gândeşte-te puţin. Arthur clătină din cap. Colonelul făcu un gest de îngăduitoare nedumerire.

— Nu bănuieşti? Cum se poate? Chiar dumneata, dumneata singur, mister Burton. Cine altul putea să mai

ştie despre afacerile dumitale de dragoste?

Arthur se întoarse în tăcere. Un crucifix mare de lemn atârna de perete. Arthur îl privi lung. Dar în privirea lui nu era rugă de ajutor, ci doar nedumerire mută în faţa răbdării nesfârşite şi zadarnice a domnului, care nu trăsnea cu fulgerul său pe preotul ce divulgase taina spovedaniei.

— Fii bun şi semnează de primirea hârtiilor dumitale, îi zise blând colonelul, şi nu te mai reţin. Nu mă îndoiesc că vrei să ajungi cât mai curând acasă, de altfel şi eu sunt acum foarte ocupat cu tânărul acela zăpăcit, cu Bolla. La ce crude încercări a supus el smerenia dumitale creştină! Mi-e teamă că-l aşteaptă o pedeapsă grea... Adio!

Arthur iscăli, îşi luă hârtiile şi ieşi, într-o tăcere de mormânt. Păşi în urma lui Enrico până la poarta grea a închisorii, pe urmă, fără să-i spună omului un cuvânt de despărţire, coborî singur spre mal, unde îl aştepta un luntraş ca să-l treacă peste canal. În clipa când urca treptele de piatră ca să iasă în stradă, o fată îmbrăcată într-o rochie simplă de lână şi cu o pălărie de pai pe cap alergă cu braţele deschise în întâmpinarea lui:

— Arthur! Sunt atât de fericită, atât de fericită!

El tresări de mirare şi-i împinse mâna la o parte.

— Jim! strigă el în sfârşit, cu un glas străin. Jim!

— Aştept aici de o jumătate de ceas. Ziceau că or să-ţi dea drumul la patru... Arthur, de ce te uiţi aşa la mine? S-a întâmplat ceva? Ce-i cu dumneata? Stai!

Arthur se întorsese şi plecase încet pe stradă, ca şi cum uitase de ea. Purtarea lui ciudată o înspăimântă. Porni după el şi-l apucă de mână:

— Arthur!

El se opri şi se uită la ea, ca pierdut. Fata îl luă de braţ. Câteva minute păşiră alături, fără să-şi spună un cuvânt.

— Ascultă, dragul meu, începu ea, cu blândeţe. Nu trebuie să fii mâhnit din pricina încurcăturii aceleia triste. Ştiu că a fost groaznic pentru dumneata, dar toată lumea înţelege...

— Care încurcătură? întrebă el, cu acelaşi glas înăbuşit.

— Vorbesc despre scrisoarea lui Bolla.

La auzul acestui nume, chipul lui Arthur se strâmbă ca de boală.

— Cred că ai auzit de scrisoare, urmă Gemma. Bolla trebuie să fie nebun de-a binelea dacă a putut să creadă o absurditate ca asta.

— Care absurditate?

— Prin urmare, nu ştii nimic? A scris o scrisoare

înspăimântătoare. Zicea că dumneata ai divulgat chestia cu vaporul şi că datorită dumitale e arestat acum. O, e aşa de absurd! Cine te cunoaşte îşi dă imediat seama de asta. Numai cei care nu te cunosc ar putea să mai aibă vreo îndoială. De aceea am şi venit aici: am vrut să-ţi dau de veste mai curând că nimeni din grupul nostru nu crede o vorbă din scrisoarea lui.

— Gemma! Dar acesta… acesta e adevărul!

Fata se trase încet îndărăt şi rămase ca mută. Ochii ei mari şi întunecaţi erau plini de spaimă. Faţa i se făcu tot atât de albă ca eşarfa din jurul gâtului.

— Da, şopti el într-un târziu. Vaporul… da, am vorbit despre vapor şi am pomenit numele lui Bolla. Dumnezeule, Dumnezeule! Ce să fac?

Deodată îşi veni în fire. Îşi dădu seama limpede de prezenţa fetei, văzu spaima ca de moarte de pe chipul ei. Dar asta era îngrozitor! Fără îndoială că ea credea…

— Gemma, dumneata nu înţelegi! izbucni el în sfârşit.

Şi făcu un pas spre ea. Fata se feri, strigându-i cu ură:

— Să nu te atingi de mine!

Arthur îi apucă mâna dreaptă, cu sila.

— Ascultă, pentru Dumnezeu! N-a fost vina mea… eu…

— Lasă-mă! Dă-mi drumul! Lasă-mă!

Şi Gemma îşi smulse mâna din mâna lui şi-l lovi peste obraz.

O ceaţă grea îi întunecă lumina. Câteva clipe nu văzu nimic înaintea ochilor, nimic, afară de obrazul palid al Gemmei, pe care se citea deznădejdea, şi de mâna ei, pe care fata şi-o ştergea de poala rochiei. Apoi se făcu lumină... Se uită în jurul lui şi văzu că era singur.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Se întunecase de-a binelea când Arthur sună la uşa din faţă a casei celei mari de pe Via Borra. Îşi aducea aminte că rătăcise pe străzi, dar nu-şi putea da seama cu niciun preţ pe unde, pentru ce şi câtă vreme. Urcă scara. La etajul întâi se ciocni de Gibbons, care cobora să-l întâmpine, cu o expresie de dojană întipărită pe faţă. Arthur încercă să se strecoare pe lângă el, mormăind obişnuitul „bună seara". Dar era greu să treci pe lângă Gibbons, când Gibbons nu voia.

— Domnii nu sunt acasă, sir, zise el, măsurând cu o căutătură dispreţuitoare îmbrăcămintea murdară şi părul răvăşit al lui Arthur. Au plecat cu toţii la o vizită şi nu se întorc înainte de ora douăsprezece.

Arthur se uită la ceas. Era abia zece. Da, avea timp, şi încă mai mult decât îi trebuia!

— Doamna mi-a poruncit să vă întreb dacă nu doriţi să cinaţi, sir, şi să vă spun că speră să vă găsească încă treaz. Vrea să vă comunice chiar astăzi ceva cât se poate de important.

— Îţi mulţumesc, Gibbons. Nu cinez, iar doamnei să-i spui că nu mă voi culca până la întoarcerea ei.

Arthur se duse în odaia lui. Totul rămăsese aşa cum era în ziua arestării. Portretul lui Montanelli stătea pe masă, acolo unde îl aşezase el, iar crucifixul se afla, ca şi înainte, în alcov. Se opri o clipă în prag, ascultând, ca şi cum ar fi vrut să se încredinţeze că n-o să-l turbure nimeni. Făcu câţiva paşi, cu băgare de seamă, intră în odaie şi încuie uşa în urma lui.

Prin urmare, totul se sfârşise. Nici nu fusese nevoie să se gândească prea mult la asta. Numai de-ar scăpa de conştiinţa aceea supărătoare şi zadarnică, şi... s-a sfârşit! Totuşi, cât de absurde, cât de fără rost erau toate...

Nu se hotărâse să-şi ridice neapărat viaţa. Nici nu se gândea prea mult la asta, totuşi un asemenea sfârşit i se părea cu neputinţă de înlăturat. N-avea încă o idee lămurită asupra felului cum se va sinucide. Totul era să facă acest lucru repede, să încheie cu viaţa şi astfel să uite. Nu avea la îndemână nicio armă, nici măcar un

briceag. Dar ce are-a face? Era de ajuns un şervet sau un cearşaf rupt în fâşii.

Descoperi, chiar deasupra ferestrei, un cui mare. „Ăsta-i bun!”, îi trecu prin minte. Dar cuiul trebuie să fie destul de solid ca să ţină greutatea trupului... Arthur se urcă pe un scaun şi-l încercă: cuiul era solid. Coborî atunci de pe scaun, scoase dintr-un sertar un ciocan, bătu bine cuiul şi se pregătea să tragă cearşaful de pe pat, când deodată îşi aduse aminte că nu-şi făcuse rugăciunea.

Intră în alcov şi căzu în genunchi în faţa crucifixului. „Părinte atotputernic şi milostiv”, începu el, dar se opri şi nu mai adăugă niciun cuvânt. Viaţa i se părea acum atât de lipsită de lumină, încât nu-i mai rămânea nimic pentru care să se roage.

Se ridică şi, din obişnuinţă, îşi făcu cruce. Apoi, apropiindu-se de masă, descoperi o scrisoare adresată lui, pe care recunoscu scrisul lui Montanelli. Era scrisă cu creionul:

„Dragul meu! Sunt deznădăjduit că nu te pot vedea în ziua eliberării tale. Am fost chemat la un muribund. Nu mă voi întoarce decât noaptea târziu. Vino la mine mâine dimineaţă, cât mai devreme”.

Semnătura: L. M.

Arthur lăsă la loc scrisoarea pe masă, oftând, şi se gândi: „Sărmanul padre!”

Pe străzi oamenii râdeau şi vorbeau, plini de voie bună. Nimic nu se schimbase pe lume de atunci, de când el era încă în viaţă. Niciunul din mărunţişurile zilnice care-l înconjurau nu se mutase de la locul lui din pricină că un suflet omenesc, un suflet omenesc viu, fusese schilodit de moarte. Totul rămăsese întocmai ca mai înainte. În havuzuri, jocurile de apă sclipeau, vrăbiile ciripeau sub streşini, aşa cum ciripeau şi ieri, aşa cum vor ciripi şi mâine… Iar el… el era mort.

Arthur se lăsă pe marginea patului, îşi încrucişă braţele pe spetează şi-şi lăsă capul pe braţe.

Soneria zbârnâi fără veste la uşa de la intrare. Arthur sări şi, înăbuşindu-se de frică, îşi încleştă amândouă mâinile de gât. Ei s-au întors, iar el stă pe jumătate aţipit, pierzându-şi timpul preţios! Nu se sinucisese încă, şi iată că acum va fi nevoit să vadă feţele lor, zâmbetele lor ironice şi dispreţuitoare, să audă glasurile lor duşmănoase şi dojenile lor plictisitoare. O, dacă ar avea la îndemână un cuţit!…

Îşi plimbă privirea prin odaie, cu deznădejde. Pe scrin se afla coşuleţul de lucru al mamei sale. „Trebuie să fie

acolo o pereche de foarfeci, îi trecu prin minte. Ar fi de ajuns ca să-mi tai o arteră... Nu, cearşaful şi cuiul sunt mai sigure, numai să am timp!”

Smulse cearşaful de pe pat şi, cu o grabă înfrigurată, începu să-l rupă în fâşii. Pe scară se auziră paşii... Nu, fâşiile erau prea late: n-o să le poată răsuci cum trebuie. Apoi, mai avea de făcut şi laţul... Arthur se grăbi. Paşii se apropiau. Băiatului îi zvâcnea sângele în tâmple, iar urechile-i vâjâiau. Mai repede, mai repede! O, doamne! încă cinci minute...

Se auzi o bătaie în uşă. Fâşiile de pânză îi scăpară din mâini. Rămase încremenit, silindu-se nici să nu sufle şi ascultând, cu încordare. Clanţa uşii se răsuci. Apoi se auzi glasul Iuliei:

— Arthur!

El se ridică, aproape înăbuşindu-se.

— Arthur, deschide, te rog. Aşteptăm.

Arthur strânse cearşaful rupt, îl aruncă într-un sertar şi-şi netezi patul în grabă.

— Arthur! De data aceasta era glasul lui James, care trăgea cu nerăbdare de mânerul uşii. Dormi?

Arthur mai aruncă o privire prin odaie, apoi deschise uşa.

— Mi se pare, Arthur, că ai fi putut să ţii seamă de rugămintea mea şi să ne fi aşteptat până ne întorceam, zise Iulia, cu glasul ei plin de răutate, intrând mânioasă în odaie. Crezi oare că trebuia să jucăm de pe-un picior pe altul în faţa uşii dumitale o jumătate de oră, aşteptând să ne deschizi?

— Numai patru minute, draga mea, o îndreptă cu sfială James, intrând în urma trenei ei lungi, de atlas trandafiriu. Eu cred, Arthur, că ar fi fost mult mai politicos din partea dumitale...

— Ce doriţi? îl întrerupse pe neaşteptate Arthur.

Mister Burton oferi un scaun soţiei sale şi se aşeză şi el, trăgându-şi cu grijă la genunchi pantalonii noi.

— Iulia şi cu mine, începu el, socotim de datoria noastră să vorbim serios cu dumneata despre...

— Acum nu pot să vă ascult. Eu... eu nu mă simt tocmai bine. Mă doare capul... Vă rog să lăsaţi pe altă dată.

Arthur le spuse acestea cu un glas ciudat, înăbuşit, cu întreruperi. James îl măsură din ochi cu mirare.

— Nu cumva ţi s-a întâmplat ceva? întrebă el cu îngrijorare, aducându-şi aminte pe neaşteptate că Arthur venea dintr-un focar de infecţie. Sper că nu eşti bolnav? Arăţi ca şi cum ai avea friguri.

— Fleacuri! îl întrerupse fără veste Iulia. Astea-s mofturile lui obişnuite. Pur şi simplu, i-e ruşine să se uite în ochii noştri. Vino încoace, Arthur, şi stai jos.

Arthur străbătu încet odaia şi se lăsă pe pat.

— Mă rog, ce este? întrebă el, obosit.

Mister Burton tuşi, îşi netezi barba, şi aşa destul de netedă, şi se întoarse la discursul lui pregătit cu grijă:

— Socotesc de datoria mea... şi datoria mea e destul de grea, să discut cu dumneata despre purtarea dumitale neobişnuită şi despre legăturile pe care le ai cu... cu cei ce calcă legile... cu aţâţătorii la răscoală... şi cu alţi oameni de felul acesta. Sunt încredinţat că ai fost târât mai curând de nechibzuinţă, decât de ticăloşie... Mister Burton se opri.

— Ei, şi pe urmă?... abia putu să îngâne Arthur.

— Aşa că, vezi, nu vreau să fiu crud, urmă James domolit fără voie, văzând înfăţişarea obosită şi deznădăjduită a lui Arthur. Sunt dispus să cred că te-au stricat prietenii corupţi şi sunt bucuros să ţin seama de tinereţea şi lipsa dumitale de experienţă şi încă... încă... de uşurinţa şi de impresionabilitatea, pe care mă tem că le-ai moştenit de la mama dumitale.

Arthur îşi îndreptă încet privirea spre portretul mamei

sale, însă continuă să tacă.

— Dar vei înţelege, fără îndoială, urmă James, că eu nu pot tolera în casa mea pe un om care a necinstit în faţa societăţii numele nostru, care se bucură de atâta stimă...

— Ei, şi pe urmă?... repetă încă odată Arthur.

— Cum? strigă ascuţit Iulia, închizându-şi evantaiul cu zgomot şi aruncându-şi-l pe genunchi. N-ai de gând să mai spui şi altceva decât „Ei, şi pe urmă?...”

— Fără îndoială că veţi face aşa cum vă convine, îi răspunse Arthur răspicat, fără să se clintească. Dar în ce fel anume, asta nu are nicio importanţă.

— N-are nicio importanţă? repetă James, lungind vorbele, nedumerit de acest răspuns.

Soţia lui se ridică atunci de pe scaun, râzând în hohote.

— Aşa, vasăzică? Asta n-are nicio importanţă, niciuna? James, sper că acum înţelegi ce recunoştinţă putem aştepta de la el! Îţi spuneam eu unde-o să ne ducă îngăduinţa noastră faţă de aventurierele papistaşe şi de progeniturile lor!

— Mai încet, mai încet! Nu trebuie, draga mea...

— Prostii, James! Prea am fost sentimentali. Un copil nelegitim, care s-a vârât în familia noastră cu drepturi egale! Cred că e timpul să afle cine-a fost mamă-sa! La ce

bun atâtea ceremonii faţă de feciorul unui popă catolic! Poftim, citeşte!

Şi Iulia scoase din buzunar o foaie de hârtie mototolită şi i-o aruncă lui Arthur peste masă. El o desfăcu şi recunoscu scrisul mamei sale.

După dată, scrisoarea fusese concepută cu patru luni înainte de naşterea lui. Era o mărturisire în toată legea, adresată soţului. Dedesubt se vedeau două iscălituri.

Arthur o citi încet, rând cu rând, până ce ajunse la sfârşitul paginii, unde, după slovele şovăitoare ale mamei sale, era o semnătură hotărâtă: „Lorenzo Montanelli”. Câteva clipe se uită, prostit, la hârtie. Apoi, fără să spună un cuvânt, o împături la loc şi o aşeză pe masă.

James se ridică şi o luă pe Iulia de mână.

— Ei, draga mea, ajunge. Coboară-te, e târziu. Eu trebuie să mai vorbesc cu Arthur asupra unor chestiuni…

După ce Iulia îşi ridică trena pe braţ şi ieşi, James încuie uşa cu grijă şi se întoarse la scaunul lui de lângă masă.

Arthur stătea ca şi înainte, nemişcat, fără să rostească un cuvânt.

— Arthur, începu James cu blândeţe (Iulia nu-l mai putea auzi acum). Îmi pare nespus de rău că lucrurile s-au

petrecut aşa. Dumneata n-ar fi trebuit să le ştii toate acestea. Îmi face plăcere să văd că ai atâta stăpânire de sine. Iulia era cam enervată… Femeile, în general, ştii… Dar să lăsăm asta. Nu vreau să fiu crud cu dumneata… James se opri, să vadă ce impresie făcea cuvântarea lui plină de îngăduinţă. Însă Arthur stătea încremenit, ca şi până atunci.

— Fără îndoială, dragul meu, e o poveste cât se poate de tristă, urmă James după o pauză, şi cel mai bun lucru ar fi să nu mai vorbim despre asta. Tatăl meu a fost atât de generos, încât n-a divorţat de mama dumitale, atunci când femeia i-a mărturisit necredinţa ei. El a cerut doar ca omul care a amăgit-o să părăsească imediat Italia. După cum ştii, Montanelli a plecat în China, ca misionar. Eu, personal, m-am împotrivit ca dumneata să te întâlneşti cu el, atunci când s-a întors. Dar tatăl meu i-a îngăduit, până în cea din urmă zi, să se ocupe de educaţia dumitale, cu o singură condiţie: să nu încerce s-o mai vadă pe mama dumitale. Şi trebuie să recunoaştem că până la sfârşit au rămas credincioşi amândoi acestui legământ. Toate acestea sunt cât se poate de regretabile, însă…

Arthur înălţă capul. Viaţa dispăruse cu totul de pe

chipul lui ca de ceară.

— Oare nu vi-vi se p-pare, rosti el blând, bâlbâindu-se ciudat, că toate acestea sunt te-teribil de ridicole?

— Ridicole? James îşi trase scaunul de lângă masă şi-l privi pe Arthur atât de uluit, încât uită chiar să se mai supere: Ridicole, Arthur? Ai înnebunit!

Arthur îşi răsturnă deodată capul pe spate şi începu să râdă ca ieşit din minţi.

— Arthur! strigă onorabilul armator, ridicându-se cu demnitate de pe scaun. Uşurătatea dumitale mă miră...

Nu primi niciun răspuns. Hohotele de râs se rostogoleau unul după altul atât de nestăpânite, încât până şi James începu să se îndoiască dacă nu cumva ele înseamnă ceva mai mult decât o simplă „uşurătate”.

— Întocmai ca o femeie isterică! mormăi el şi, ridicând dispreţuitor din umeri, se întoarse şi începu să se plimbe nerăbdător, înainte şi înapoi, prin odaie. Crede-mă, Arthur, dumneata eşti mai rău decât Iulia... Haide, sfârşeşte odată! Doar n-o să stau aici toată noaptea, să te păzesc!

Dar tot cu acelaşi rezultat s-ar fi putut adresa şi crucifixului, cerându-i să coboare de pe soclu. Arthur părea surd la vorbele lui. El râdea înainte, râdea fără

sfârşit.

— La urma urmei, asta e curată sălbăticie! strigă James, încetând de a se mai plimba prin odaie. Evident că nervii ţi-s prea zdruncinaţi ca să fii stăpân în clipa asta pe toată judecata dumitale. Nu pot să vorbesc cu dumneata despre chestiunile noastre, dacă o ţii aşa întruna. Treci pe la mine mâine, după dejunul de dimineaţă. Iar acum, cel mai bun lucru ar fi să te culci. Noapte bună.

Şi ieşi, trântind uşa.

— Acum să vezi isterie jos! mormăi el, coborând scara cu paşi greoi. Acolo vor mai fi, probabil, şi lacrimi...

Râsul de nebun încremeni pe buzele lui Arthur. El apucă ciocanul de pe masă şi se repezi la crucifix. Se auzi un zgomot adânc. Arthur îşi veni în fire. În faţa lui, soclul era gol, iar el ţinea încă ciocanul în mână.

Jos, la picioarele sale, zăceau sfărâmăturile crucifixului.

Arthur aruncă ciocanul.

„Ce simplu s-au petrecut toate! zise el şi se întoarse. Iar eu, eu care... Ce idiot am fost...!"

Se aşeză pe scaunul de lângă masă. Înăbuşindu-se, îşi strânse capul în mâini. Apoi se ridică, se duse la spălător şi-şi turnă o cană cu apă rece pe cap. Liniştit acum, se

întoarse la locul lui şi se cufundă în gânduri. Şi când te gândeşti că din pricina acestor suflete josnice şi mincinoase, suflete de sclavi, a suferit el toate caznele umilinţei, ale revoltei şi deznădejdii!... Îşi împletise frânghie şi se gândea să se spânzure pentru că un slujitor al bisericii se dovedise a fi sperjur! Parcă nu mint cu toţii?... Destul, toate acestea au trecut. Acum, e mai înţelept. Numai să scuture de pe el noroiul acesta şi să înceapă o viaţă nouă...

În docuri sunt destule vapoare. Nu-i cine ştie ce greu să te ascunzi în vreunul şi să pleci unde-o da Dumnezeu: în Canada, în Australia, în Colonia Capului, parcă nu e tot una? N-are importanţă în care ţară va nimeri, numai să fie cât mai departe. O să vadă cum e viaţa pe acolo, şi de nu i-o plăcea, o să încerce să-şi facă vreun rost în altă parte...

Îşi scoase portofelul. Avea numai treizeci şi trei de paoli[16]. Nu-i nicio nenorocire! mai avea şi ceasul, un ceas scump. Şi la urma urmei, nici asta n-are nicio importanţă; s-o descurca el în vreun fel! Ceilalţi vor începe să-l caute, vor întreba de el în docuri... Dar nu, trebuie să-i pună pe o urmă greşită, să-i facă să creadă că a murit. Şi numai atunci va fi şi el liber, liber ca păsările cerului!

16 *Paoli – o monedă de argint.*

Închipuindu-şi cum îi vor căuta Burbonii trupul, Arthur zâmbi. Ce comedie!…

Luă o foaie de hârtie şi scrise cele dintâi cuvinte care-i trecură prin minte: „Am avut încredere în dumneavoastră ca în Dumnezeu, dar m-aţi minţit toată viaţa”…

Împături foaia şi puse deasupra adresa lui Montanelli. Pe altă foaie scrise: „Căutaţi-mi trupul în Darsen”. Apoi îşi luă pălăria şi ieşi din odaie. Trecând pe lângă portretul mamei sale, îl privi, zâmbi şi ridică din umeri: parcă nu-l minţise şi ea?

Păşi cu luare-aminte de-a lungul coridorului şi, trăgând zăvorul uşii, se pomeni pe o scară largă de marmoră, întunecoasă, unde cel mai mic zgomot stârnea ecou.

Şi în timp ce cobora, i se părea că sub picioarele lui se cască o fântână neagră.

Străbătu curtea, silindu-se să calce cât mai uşor, ca să nu-l trezească pe Gian Battista, care dormea la etajul de jos. În peretele din fund al magaziei de lemne se afla o ferestruică cu gratii, care dădea spre canal şi era la cel mult patru picioare de la pământ. Îşi aminti şi de această fereastră, şi de întâmplarea că una din gratiile ei ruginite era ruptă. Deschizătura ar putea fi lărgită, atât cât avea nevoie să se poată strecura prin ea. Dar gratiile se

dovediră a fi solide. Arthur îşi zgârie mâinile şi-şi rupse mâneca hainei. În sfârşit, ieşi în stradă şi se uită în toate părţile. Strada era pustie. Canalul negru şi mut, ca o crăpătură respingătoare, trecea printre pereţii drepţi şi lipicioşi. Lumea pe care n-o cunoştea poate fi o groapă adâncă şi fără lumină, dar e greu să-ţi închipui că ai putea găsi în ea atâta trivialitate şi murdărie câtă lăsa el în urma lui! Nu, n-are ce regreta, n-are la ce se uita îndărăt. În urma lui rămânea balta cu apa stătută a vieţii, plină de minciună spurcată, de înşelătorie grosolană şi de duhoare, şi atât de puţin adâncă, încât nici măcar nu puteai să te îneci în ea!

Cu aceste gânduri înainta el pe malul canalului, până ce ieşi într-o piaţă mică din preajma palatului Medicis. Acolo alergase Gemma să-l întâmpine, cu bucuria pe faţă, cu braţele deschise. Iată treptele de piatră, ude, care coboară spre canal. Iată şi fortăreaţa, care parcă se încruntă la fâşia de apă murdară...

Pe străzi înguste, ajunse până la Darsen, îşi scoase pălăria şi o aruncă în apă. O vor găsi, fără îndoială, atunci când îi vor căuta trupul. Apoi o luă înainte pe mal, gândindu-se ce trebuie să facă după aceea... Da, să născocească ceva ca să se ascundă pe un vapor oarecare.

Şi asta nu era chiar atât de uşor. Singurul lucru pe care-l putea face deocamdată era să se îndrepte spre uriaşul şi vechiul dig Medicis şi să meargă aşa, tot înainte. Acolo se află o cârciumă mică. Poate va avea norocul să întâlnească în cârciuma aceea vreun marinar pe care să-l cumpere...

Porţile docurilor erau închise. Cum să treacă, cum să se ferească de funcţionarii vamali? Cu banii pe care-i avea, nici nu se putea gândi să plătească suma pe care i-ar fi cerut-o ca să-l lase noaptea în docuri, şi încă fără paşaport! Şi apoi, te pomeneşti că te mai şi recunoaşte cineva!

În clipa când trecea pe lângă monumentul de bronz al celor patru mauri[17], dintr-o casă veche de pe partea cealaltă a docurilor se ivi umbra unui om care se îndrepta spre pod. Arthur se furişă repede în întunericul adânc din spatele monumentului şi se aşeză acolo, pândindu-l cu băgare de seamă, pe după colţul soclului.

Pe cerul sclipitor de stele, pe care se târau ici-şi colo nori ca de mărgăritar, se zugrăveau umbrele mari ale corăbiilor, ca nişte robi ferecaţi în lanţuri, care încercau

---

17 *Monumentul celor patru mauri – monumentul lui Fernando I de Medicis, duce de Toscana. De soclul monumentului sunt ferecaţi patru mauri de bronz.*

zadarnic să scape. Omul care ieşise din casă mergea pe mal cu paşi şovăitori, cântând în gura mare un cântec englezesc de stradă. Era, desigur, un marinar care se întorcea de la chef. Arthur îi ieşi înainte în mijlocul drumului. De jur-împrejur nu era nimeni. Când se apropie de el, marinarul îşi încheie cântecul cu o înjurătură şi se opri.

— Trebuie să vorbesc cu dumneata, îi zise Arthur în italieneşte, înţelegi ce-ţi spun?

Omul clătină din cap.

— N-o să fie chip să ne înţelegem în limba asta anapoda, îi răspunse el în englezeşte. Apoi întrebă supărat, într-o franţuzească stricată: Ce pofteşti de la mine? Ce mi te-ai aşezat de-a curmezişul drumului?

— Vino încoace un moment. Vreau să vorbesc ceva cu dumneata.

— Ei, cum aşa?... Nu cumva ai vreun cuţit la tine?

— Nu, ce-ţi vine-n minte! Nu-ţi dai seama că am nevoie de ajutorul dumitale? O să-ţi plătesc...

— Ce spui? Cum?... De altfel, văd că eşti bine îmbrăcat.

Marinarul începu să vorbească iarăşi englezeşte. Se trase mai în umbră şi se sprijini de grilajul monumentului.

— Ei, zise el, întorcându-se la franţuzeasca lui stâlcită.

Prin urmare, ce pofteşti?

— Trebuie să plec numaidecât de aici.

— Aha, asta era! Te ascunzi! Vrei să te pun la adăpost. Te pomeneşti că ai făcut vreo poznă. Ai spintecat pe careva? Asta se potriveşte minunat cu oamenii de pe-aici! Şi unde vrei s-o ştergi? Fără îndoială că nu la secţia de poliţie!...

Omul râse, un râs de beţiv, şi-i făcu cu ochiul.

— De pe care vapor eşti?

— De pe „Carlotta”. Face cursa între Livorno şi Buenos-Ayres. Într-o parte duce unt şi în cealaltă piei. Uite-l colo, şi marinarul arătă cu degetul în direcţia digului. Nu-i bun de nimic, ia, acolo, o şandrama veche...

— Buenos-Ayres, zici?... Ascunde-mă undeva pe vaporul vostru!

— Dar cât dai?

— Nu pot să dau mult. N-am decât câţiva paoli...

— Nu. Mai puţin de cincizeci eu nu iau. Şi aşa e prea ieftin pentru un filfizon ca dumneata!

— Dacă-ţi plac hainele mele, putem face schimb. Dar bani, nu pot să dau mai mulţi decât am.

— Văd că ai şi un ceas. Dă-l încoace.

Arthur îşi scoase ceasul, un ceas femeiesc, de aur şi

împodobit cu email, frumos lucrat. Pe capacul dinăuntru erau gravate iniţialele „G.B”. Ceasul fusese al mamei sale. Dar parcă asta mai avea vreo importanţă acum?

— Oho! strigă marinarul, uitându-se hrăpăreţ la ceas. E de furat, se-nţelege! Dă-mi-l să-l văd!

Arthur îşi trase mâna îndărăt.

— Nu, zise el. Numai atunci când vom fi pe vapor o să-ţi dau ceasul, nu înainte!

— Hm, nu eşti chiar atât de prost pe cât pari. Şi totuşi, mă prind că asta e cea dintâi lovitură pe care ai dat-o! Nu-i aşa?

— Mă priveşte... Stai, că vine sentinela!

Se ghemuiră şi rămaseră aşa până ce trecu paza. Apoi, marinarul se ridică, îi porunci lui Arthur să-l urmeze şi o luă înainte, râzând prosteşte pe sub mustaţă. Arthur păşea în tăcere în urma lui. Marinarul îl aduse îndărăt în piaţa cea mică şi neregulată din preajma palatului Medicis. Ajuns acolo, se opri într-un colţ întunecat şi-i vorbi tainic, mai mult în şoaptă, ceea ce dovedea că acela era tonul comunicărilor lui secrete:

— Aşteaptă-mă aici.

— Dar unde te duci?

— Să-ţi fac rost de niscai îmbrăcăminte. Că doar n-o să

te iau cu mâneca plină de sânge!

Arthur se uită la mâneca sfâşiată în gratiile ferestrei. Câteva picături de sânge de pe mână o stropiseră. Pe semne că omul acela îl credea ucigaş. Ei, şi ce e cu asta? Ce-i pasă lui ce gândesc alţii despre el?...

Puţin mai târziu, marinarul se întoarse, cu un aer triumfător. Avea la subţioară o legătură.

— Schimbă-te, îi porunci el în şoaptă, şi grăbeşte-te. Trebuie să mă întorc pe corabie.

Arthur începu să se schimbe. Când atinse hainele acelea ponosite, se cutremură de scârbă. Din fericire, erau aproape curate, deşi grosolane şi rău croite. Iar când ieşi la lumină în noua lui îmbrăcăminte, marinarul îl privi cu o încântare de beţiv şi dădu din cap cu importanţă, în semn de încuviinţare:

— O să meargă, făcu el. Pe-aici. Dar fără zgomot!

Cu hainele sale pe braţ, Arthur se luă după marinar, urmându-l pe ulicioarele negre, prin labirintul şerpuitor al canalelor. Marinarul se opri lângă punte. Se uită în toate părţile, să se încredinţeze dacă nu cumva i-a văzut cineva, apoi coborî treptele de piatră spre cheiul îngust. Sub punte se legăna o barcă murdară. Omul îi porunci lui Arthur, cu destulă grosolănie, să sară înăuntru şi să stea

culcat, iar el se aşeză la lopeţi şi începu să vâslească spre port. Arthur stătea lungit, fără să se mişte, pe scându-rile ude şi cleioase, acoperit cu hainele pe care marinarul le aruncase peste el, şi se uita la străzile şi la casele cunoscute care alunecau pe lângă ei. Barca se opri în faţa unui şir lung de catarge legate cu lanţuri, aşezate de-a curmezişul canalului pe toată lărgimea lui şi închizând calea îngustă de apă dintre vamă şi cetate. Căscând, un slujbaş somnoros ieşi cu felinarul şi se aplecă deasupra apei:

— Paşaportul dumitale!

Marinarul îi întinse hârtiile. Acoperit până peste cap, Arthur se silea să nu respire şi asculta cu încordare discuţia lor.

— N-am ce zice, nimerită vreme ţi-ai mai ales să te întorci pe vas! bombăni slujbaşul. De la chef, pe cât se pare... Ce ai în barcă?

— Nişte haine vechi. Le-am cumpărat pe nimica toată.

Zicând acestea, îi întinse spre cercetare o vestă. Slujbaşul îşi lăsă felinarul mai jos şi se aplecă, uitându-se cu atenţie:

— Bine. Poţi să pleci.

Omul ridică bariera şi barca începu să plutească încet

tot înainte, legănându-se pe apa întunecată. După ce mai aşteptă puţin, Arthur se ridică şi aruncă hainele de pe el.

— Uite, asta mi-e corabia, zise marinarul în şoaptă, după ce vâsli în linişte timp îndelungat. Vino în urma mea, şi tăcere!...

Se căţără pe puntea monstrului uriaş şi negru, blestemând în gând pe neîndemânaticul său însoţitor, cu toate că Arthur era mlădios şi nu chiar atât de stângaci cum ar fi fost altul în locul lui.

După ce se urcară amândoi pe punte, începură să se strecoare printre odgoanele negre şi, în sfârşit, ajunseră la cală. Marinarul ridică încetişor oblonul.

— Coboară! şopti el. Mă întorc îndată.

În groapa aceea nu era numai umed şi întuneric, dar şi un aer din cale-afară de greu. Arthur se trase îndărăt, simţind că-l înăbuşă duhoarea de piei putrede şi de unt rânced. Dar asta îi aminti de carceră şi, scârbit, începu să coboare.

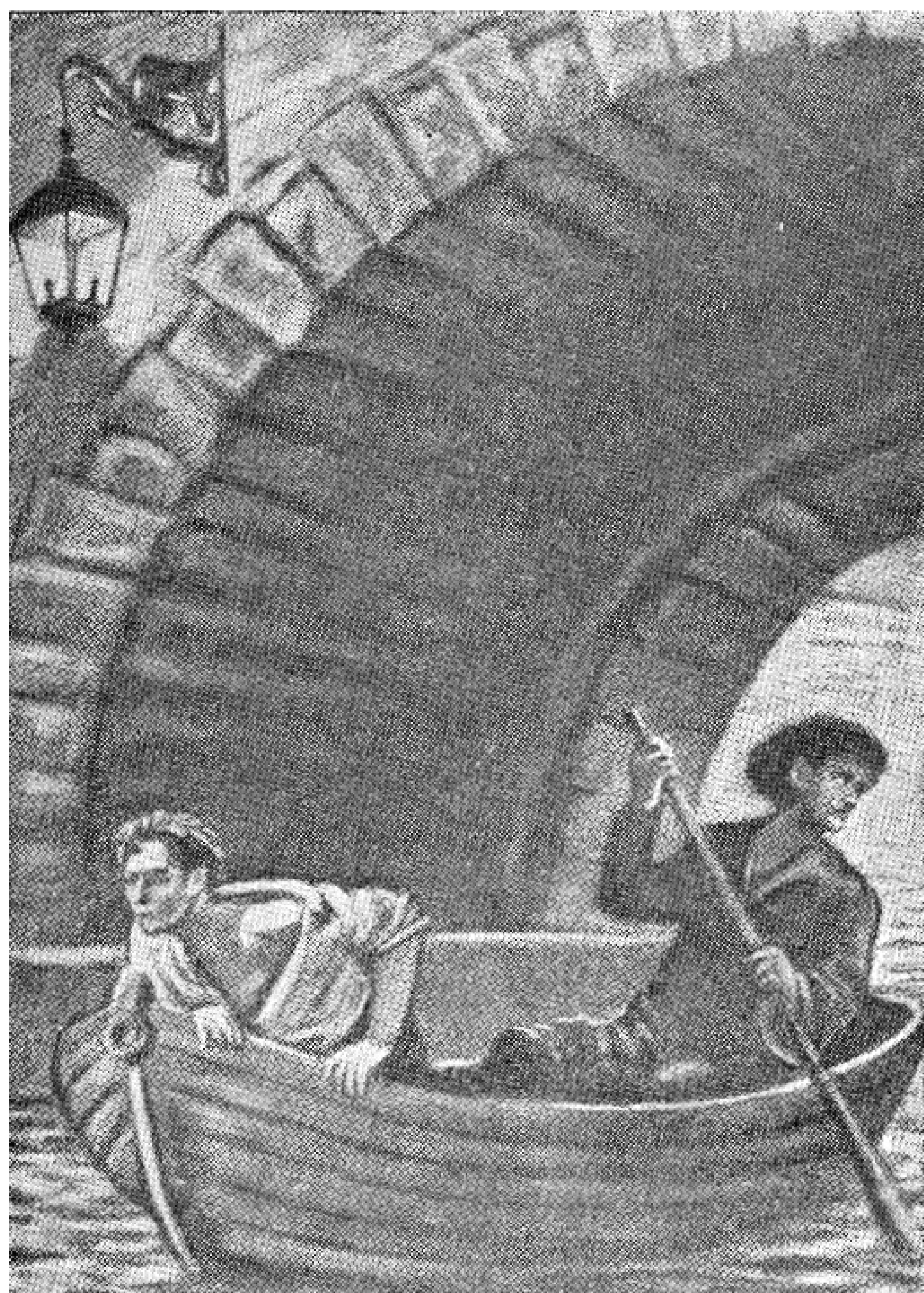
Peste câteva clipe, marinarul se întoarse la el. Ţinea ceva în mâini, dar ce anume, Arthur nu putea să vadă pe întuneric.

— Hai, acum dă-mi banii şi ceasul. Mai repede!

Arthur se folosi de beznă, ca să-şi păstreze câteva

monede.

— Adu-mi ceva de mâncare. Mi-e grozav de foame.

— Ţi-am şi adus. Uite...

Marinarul îi întinse o cană, câţiva pesmeţi tari ca piatra şi o bucată de carne de porc sărată.

— Acum ascultă: mâine dimineaţă vin vameşii la control. Să te ascunzi într-un butoi gol şi să stai liniştit acolo, ca un şoarece, până ce ieşim în larg. Îţi spun eu când să scoţi capul. Şi pe urmă, bagă de seamă şi vezi să nu dai ochii cu căpitanul. Asta-i tot! Ai pus băutura la un loc sigur? Noapte bună!

Oblonul se închise. Arthur aşeză cana cu băutura cea nepreţuită la loc ferit şi, urcându-se pe un butoi gol, începu să înghită cu lăcomie carnea de porc şi pesmeţii. Apoi se strânse ghem şi, pentru întâia oară în viaţa lui, se culcă fără să se închine. Prin întunericul din jur alergau şobolanii. Dar somnul lui nu putea să-l turbure nici chiţăitul lor neîncetat, nici legănarea corăbiei, nici mirosul dezgustător de unt rânced, nici gândul că a doua zi va avea rău de mare... Toate acestea îl turburau tot atât de puţin ca şi acei idoli sfărâmaţi, lipsiţi de aureolă, cărora ieri li se mai închina încă...

Sfârşitul părţii întâi

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL ÎNTÂI

În anul 1846, într-o seară de iulie, în casa profesorului Fabrizzi din Florenţa se adunase un grup de prieteni ca să discute planul viitoarei activităţi politice. Unii dintre ei făceau parte din partidul lui Mazzini[18] şi nu voiau să admită decât o Italie unită într-o republică democrată. Alţii erau partizani ai monarhiei constituţionale, liberali de diferite nuanţe. Dar asupra unui punct erau cu toţii de aceeaşi părere: urau deopotrivă cenzura din Toscana. Popularul profesor Fabrizzi convocase această adunare, în nădejdea că cel puţin condiţiile grele în care se zbătea presa vor uni pe reprezentanţii grupărilor politice, care altminteri nu se înţelegeau, silindu-i să încerce a ajunge, fără discuţii de prisos, la unele rezultate pozitive.

Trecuseră numai două săptămâni de când Papa Pius al

---

18 *Mazzini (1805—1872), revoluţionar italian, expulzat din Italia. A organizat la Marsilia asociaţia secretă „Tânăra Italie”, în scopul constituirii unei republici democrate în ţara lui. Pentru această vină a fost condamnat la moarte în lipsă, începând din 1842 a trăit la Londra. A activat neobosit, ca publicist, pentru revoluţia italiană.*

IX-lea, urcându-se pe tron, acordase o amnistie delincvenţilor politici din Statul Papal[19], amnistie care făcuse multă vâlvă. Însă valurile entuziasmului liberal, stârnite de acest act, se rostogoleau de pe acum în întreaga Italie. În Toscana, această amnistie avusese influenţă chiar şi asupra guvernului. Profesorul Fabrizzi şi încă alţi câţiva fruntaşi politici ai diferitelor grupări florentine socoteau că ar fi timpul potrivit să-şi îndrepte eforturile în direcţia realizării unei reforme a legilor presei.

În biblioteca lui Fabrizzi, unde avea loc adunarea, se lămurea acum poziţia pe care urmau s-o ia liberalii în momentul de faţă.

— Se înţelege de la sine că avem datoria să folosim acest moment, începu cu o voce melodioasă unul dintre cei de faţă, un avocat în vârstă, cărunt. Nu ne mai întâlnim altă dată cu un concurs de împrejurări atât de favorabile ca să putem pretinde o reformă serioasă! Totuşi, nu cred că pamfletele vor avea cine ştie ce efect.

---

19 *Venind la tronul papal în anul 1846, după Grigore al XVI-lea, Papa Pius al IX-lea a încercat, printr-o serie de măsuri liberale, să înlăture primejdia revoluţiei şi să câştige simpatia intelectualilor. Printre aceste măsuri a fost şi amnistia deţinuţilor politici, şi a emigranţilor. Dar mai târziu, înspăimântat de evenimentele revoluţionare din anul 1848, Papa Pius al IX-lea a reluat şi a dus mai departe politica reacţionară a predecesorilor săi.*

Ele nu vor face altceva decât să sperie şi să irite guvernul, şi în niciun caz nu-l vor dispune în favoarea noastră. Iar noi tocmai această bunăvoinţă o urmărim. Nu trebuie să uităm că, odată ce autorităţile îşi vor face despre noi părerea că suntem nişte agitatori periculoşi, nu ne mai putem bizui pe vreun sprijin din partea lor!

— În cazul acesta, ce ne propui?

— Avem la îndemână posibilitatea de a înainta memorii.

— Către marele duce?[20]

— Da. Memorii în care să cerem lărgirea libertăţilor presei.

Un bărbat oacheş, cu ochi vii şi sclipitori de inteligenţă, care stătea la fereastră, se întoarse râzând:

— Mare lucru n-o să faceţi cu memoriile! zise el. Cred că sfârşitul afacerii Renzi ar fi trebuit să vindece pe oricine de asemenea iluzii.

— Şi eu sunt îndurerat ca şi dumneata, signore, că n-am putut să împiedicăm extrădarea lui Renzi[21]. N-aş vrea să spun lucruri neplăcute, totuşi nu pot să nu mă gândesc că neizbânda noastră se datorează nerăbdării şi violenţei unora dintre noi. Eu unul n-aş fi avut curajul, desigur…

---

20 *Marele duce – Leopold al II-lea, duce de Toscana.*

21 *Renzi – conducătorul revoltei organizată la Rimini (Statul Papal) în anul 1846, a fost extrădat Papei de către, guvernul Toscanei.*

— Niciun piemontez nu se hotărăşte vreodată la ceva, îl întrerupse tăios cel oacheş. Nu ştiu ce numeşti dumneata nerăbdare şi violenţă. Nu cumva seria aceea de memorii prudente pe care le-am înaintat? Poate că aşa ceva se numeşte violenţă în Toscana şi în Piemont, însă noi, la Napoli, judecăm altfel lucrurile.

— Din fericire, observă piemontezul, napolitanii sunt ţinuţi să activeze numai la Napoli.

— Încetaţi, domnilor! Prin urmare, Grassini se declară pentru memorii, iar Galli împotriva lor. Dar dumneata, doctore Riccardo, ce părere ai?

— Eu nu văd nimic rău în memorii, iar dacă Grassini ar întocmi vreunul, eu l-aş iscăli cu mare plăcere. Totuşi, nu cred că se poate realiza mare lucru pe această cale. De ce n-am recurge în acelaşi timp atât la memorii, cât şi la pamflete?

— Pentru că pamfletele vor întărâta pur şi simplu guvernul împotriva noastră, şi atunci el nu ne va mai lua în seamă memoriile! răspunse Grassini.

— Chiar şi fără asta, tot n-o să le ia în seamă. Şi zicând acestea, napolitanul se ridică şi se apropie de masă. Nu sunteţi pe calea cea bună, domnilor. Acordul cu guvernul nu ne va duce la nimic. Trebuie să ridicăm poporul.

— E mai uşor de zis, decât de făcut. Cum aţi putea să organizaţi acest lucru?

— E ridicol să-l întrebi aşa ceva tocmai pe Galli! Fără îndoială că el va începe prin a-l pocni pe cenzor în numele tatălui!

— Ba deloc, zise Galli. Domnia voastră credeţi că dacă aveţi în faţă un napolitan, el nu poate găsi alte argumente decât cuţitul?

— Să lăsăm asta. Ce propuneri aveţi de făcut? Linişte, domnilor! Atenţiune! Galli vrea să facă o propunere.

Toată societatea care discuta prin colţuri, împărţită în grupuri de câte două-trei persoane, se adună acum în jurul mesei, să-l asculte pe Galli.

— Nu, domnilor, nu e vorba de o propunere, ci pur şi simplu de o idee care mi-a venit în minte. Vedeţi dumneavoastră, eu cred că în toate aceste manifestări de bucurie, pricinuite de atitudinea, noului Papă, se ascunde o primejdie. Din faptul că a dat o nouă întorsătură politicii sale şi a acordat o amnistie, mulţi trag concluzia că nu ne mai rămâne altceva de făcut decât să ne încredinţăm soarta, a noastră, a tuturor şi a întregii Italii, în mâinile sfântului părinte şi să ne lăsăm purtaţi în pământul făgăduinţei! Eu, personal, ca şi mulţi alţii de altfel, sunt

gata să-l admir pe noul Papă. Amnistia a fost un act strălucit…

— Sunt sigur că sanctitatea se va simţi măgulit… îl întrerupse Grassini, cu dispreţ.

— Încetează, Grassini. Lasă-l pe orator să vorbească! îl întrerupse la rândul lui, Riccardo. Ciudat lucru, dumneata şi Galli nu puteţi trăi fără să vă împungeţi? întocmai ca pisica şi câinele! Continuă, Galli!

— Voiam să spun, începu din nou napolitanul, că, fără îndoială, sfântul părinte procedează aşa având cele mai lăudabile intenţii. În ce măsură va izbuti să introducă reformele sale, asta-i altă vorbă! Deocamdată, totul merge de minune. Fără îndoială că în toată Italia, reacţionarii vor sta liniştiţi o lună-două, până când va scădea valul de agitaţie stârnit de amnistie. Dar e foarte puţin probabil ca ei să lase puterea din mâinile lor fără să lupte. Părerea mea personală este că, încă înainte de mijlocul iernii, iezuiţii,[22] gregorienii,[23] sanfediştii,[24] şi

22 *Iezuiţi (societate în numele lui Isus) – ordin religios catolic, fondat în anul 1539 de către Ignaţiu de Loyola, pentru răspândirea catolicismului.*

23 *Gregorieni – adepţii politicii Papei Grigore al XVI-lea, duşmani ai reformelor liberale înfăptuite de Papa Pius al IX-lea.*

24 *Sanfedişti – membrii „Asociaţiei adepţilor sfintei credinţe”, întemeiată în anul 1799 de către obscurantiştii italieni, pentru a duce lupta împotriva mişcării eliberatoare. Urând poporul, sanfediştii îi susţineau de multe ori pe austrieci.*

toată clica lor vor începe noi uneltiri, otrăvind zilele tuturor acelora pe care nu-i vor putea mitui.

— Lucrul acesta pare a fi cât se poate de adevărat.

— Şi atunci, e mai bine să trimitem smeriţi memorii după memorii, aşteptând până când Lambrucini[25] şi banda lui îl vor îndupleca pe marele duce să ne supună iezuiţilor, ba poate chiar să facă apel la husarii austrieci ca să păstreze liniştea şi să ne ţină în frâu? Sau folosindu-ne de zăpăceala lor, care n-o să dureze mult, să le-o luăm înainte şi să dăm noi cei dintâi lovitura?

— Ai putea să ne spui cum vezi dumneata această lovitură?

— Eu aş propune să începem o campanie de propagandă, bine organizată, împotriva iezuiţilor.

— Dar asta ar însemna, de fapt, o declaraţie de război!

— Da, să demascăm intrigile şi uneltirile lor şi să adresăm poporului chemarea de a veni alături de noi în lupta împotriva iezuiţilor.

— Însă până acum n-am auzit vorbindu-se pe-aici de niciun fel de iezuiţi. Pentru ce să-i demascăm?

— N-aţi auzit? Mai aşteptaţi încă vreo trei luni şi o să

---

25 *Lambrucini – cardinal, secretar de stat în Statul Papal pe timpul Papei Grigore al XVI-lea, a dat ajutor austriecilor, sprijinindu-se el însuşi pe ei în lupta împotriva poporului italian.*

vedeţi câţi or să iasă la iveală! Numai că atunci va fi prea târziu să mai luptăm împotriva constrângerii lor!

— Da, însă dumneavoastră ştiţi că pentru a ridica populaţia orăşenească împotriva iezuiţilor ar trebui să vorbim deschis. Şi în cazul acesta, cum am putea să evităm cenzura?

— Dar nici n-am de gând s-o evit! Pur şi simplu, n-o să mai ţin seama de ea.

— Asta înseamnă că o să publici fără să semnezi. Foarte bine. Dar noi cu toţii am avut destule de tras de pe urma publicaţiilor clandestine, ca să dorim să mai avem de-a face vreodată cu ele!

— Nu vreau să spun asta. Eu aş propune să publicăm pamfletele noastre pe faţă, sub semnătură, ba să le dăm şi adresele noastre! Să ne urmărească, dacă au curajul.

— E un proiect cu desăvârşire smintit! strigă Grassini. Asta înseamnă să-ţi vâri capul în gura leului, din bravadă.

— O, dar nu trebuie să te sperii! îi taie vorba Galli. Noi nu te rugăm să intri în puşcărie pentru păcatele noastre!

— Nu fi necuviincios, Galli! îi zise Riccardo. Aici nu e vorba de frică. Şi noi, ca şi dumneata, suntem gata să intrăm în puşcărie, numai să avem pentru ce. Însă e o copilărie să te pui în primejdie pentru nimica toată. Eu aş

dori o modificare la propunerea dumitale.

— Şi care anume?

— Mie mi se pare că am putea să inventăm o metodă mai subtilă de a lupta cu iezuiţii, care să ne scape de conflictele cu cenzura.

— Nu înţeleg cum s-ar putea realiza acest lucru.

— Sunt încredinţat că cei care vor scrie vor şti să spună totul pe ocolite, aşa fel încât...

— Încât să nu priceapă cenzorul, vrei să adaugi dumneata. Dar dacă e aşa, atunci cum îi poţi pretinde unui biet meseriaş sau unui biet ţăran oarecare să pătrundă, în ignoranţa lui, adevăratul înţeles al cuvintelor? Nu, ceea ce spui dumneata e cu totul lipsit de logică.

— Martini, dumneata ce zici? întrebă profesorul, întorcându-se spre un bărbat lat în umeri, cu barbă mare şi neagră, care stătea alături de el.

— Eu n-o să spun nimic până nu se vor aduna mai multe fapte. Trebuie să facem o experienţă şi să vedem unde-o să ne ducă.

— Dar dumneata, Sacconi?

— Eu aş dori să aud mai întâi ce crede signora Bolla. Judecata ei are atâta greutate!

Toţi se întoarseră spre singura femeie dintre ei, care

şedea pe o canapea, cu bărbia sprijinită în mână, şi asculta discuţiile în tăcere. Avea ochii negri, adânci şi gânditori. Şi acum, când îi ridică, se văzu licărind în ei, fără umbră de îndoială, o luminiţă ironică.

— Mă cam turbură faptul că părerea mea e cu totul deosebită de părerile dumneavoastră, zise ea.

— Aşa se întâmplă totdeauna cu dumneata, i-o luă înainte Riccardo. Şi ce e mai rău, e că totdeauna ai dreptate.

— Sunt şi eu de părere că, într-un fel sau altul, trebuie să începem lupta cu iezuiţii. Dacă nu izbutim cu o armă, trebuie să încercăm cu alta. Provocarea prin viu grai e o armă fără putere, iar a încerca să te strecori cu dibăcie, e lucru cam greu. Cât despre memorii, ele nu-s, pur şi simplu, decât copilării.

— Sper, signora, observă Grassini cu un aer plin de importanţă, că n-ai să ne propui metode de luptă cum ar fi, de pildă, asasinatul!

Martini îşi trăgea mustaţa, iar Galli râdea, fără să se sfiască. Până şi serioasa signora Bolla nu-şi putu opri un zâmbet.

— Vă rog să mă credeţi, zise ea, că dacă aş fi atât de feroce încât să uneltesc asemenea fapte, n-aş vorbi în

gura mare despre ele; oricum, nu mai sunt copil! Arma cea mai ucigătoare pe care o cunosc eu e râsul. Dacă am avea norocul să-i împroşcăm pe iezuiţi cu glumele noastre, să facem ca tot poporul să râdă de ei şi de pretenţiile lor, atunci am câştiga biruinţa fără vărsare de sânge.

— Cred că lucrul acesta e cât se poate de adevărat, zise Fabrizzi.

— Dar eu nu înţeleg cum vezi dumneata că o să-ţi pui planul în aplicare?

— De ce vi se pare că n-o să-l putem realiza? întrebă Martini. Satira se poate strecura prin cenzură mai uşor şi mai repede decât orice scriere serioasă. Dacă va trebui să scriem cu subînţelesuri, cititorul mijlociu va pricepe mai uşor tâlcul ascuns al unei glume, decât fondul unei schiţe cu conţinut ştiinţifico-economic! Aşadar, signora, care-i părerea dumitale: să publicăm pamflete satirice, sau să redactăm o gazetă satirică! Eu vă declar categoric că niciodată cenzura nu va îngădui apariţia gazetei.

— Eu mă gândesc la cu totul altceva. Cred că ar fi foarte folositor să tipărim şi să vindem cu preţ redus, sau chiar să împărţim gratuit mici foi satirice în versuri sau în proză. Dacă am izbuti să găsim un desenator bun, care să

înţeleagă ideea noastră, am putea tipări aceste foi chiar şi cu ilustraţii.

— Iată o idee minunată! Numai de-am putea-o realiza. Vorba e, că dacă ne apucăm de această treabă, apoi suntem datori s-o facem cum se cuvine. Avem nevoie de un satiric de prima clasă. De unde să-l scoatem?

— Ştiţi foarte bine că cei mai mulţi dintre noi suntem scriitori de literatură serioasă, adăugă şi Lega. Cu tot respectul meu pentru asociaţia noastră, totuşi mă tem că dacă am încerca să ne transformăm în umorişti, am semăna cu nişte elefanţi care joacă tarantella.[26]

— N-am spus niciodată că trebuie să ne apucăm de lucruri la care nu ne pricepem. Voiam să spun că trebuie să găsim un satiric de talent, care fără îndoială că există în Italia şi căruia să-i punem la îndemână mijloacele necesare. Se înţelege de la sine că trebuie să avem deplină siguranţă că el va urma aceeaşi linie politică pe care-o urmăm noi.

— Dar unde să-l găsim? Am putea număra pe de gete toţi scriitorii noştri satirici, chiar şi mai puţin talentaţi, şi niciunul din ei n-ar fi potrivit.

---

26 *Tarantella – dans popular italian, care se execută într-un tempo foarte viu.*

— Giusti[27] e şi altminteri peste măsură de ocupat. Ar mai fi unul sau doi scriitori buni în Lombardia, dar ei scriu în dialectul milanez.[28]

— Şi afară de asta, adaugă Grassini, poporul toscan nu se lasă influenţat decât prin mijloace superioare. Sunt încredinţat că ar fi cel puţin o lipsă de tact politic dacă am privi o problemă atât de serioasă, ca aceea a libertăţii cetăţeneşti şi religioase, ca pe un simplu pretext de glume. Florenţa nu este un oraş de fabrici şi de întreprinderi comerciale, ca Londra, şi niciunul de lux deşert, ca Parisul. Florenţa este un oraş cu un trecut impunător.

— Aşa a fost şi Atena, îl întrerupse signora Bolla zâmbind, însă cetăţenii Atenei erau prea fără vlagă şi a trebuit un Tăun ca să-i dezmorţească!

Riccardo bătu cu pumnul în masă:

— Aşa e, Tăunul! Cum de nu ne-am gândit mai de mult la el? Doar e tocmai omul care ne trebuie!

— Cine-i acesta?

— Tăunul e Felice Rivarez. Nu vă aduceţi aminte? Unul

---

27 *Giusti Giuseppe (1809—1850) – unul dintre marii poeţi italieni, satiric de talent.*

28 *Dialectul milanez – unul dintre dialectele limbii italiene, care diferă foarte mult de limba literară.*

din grupul fraţilor Muratori. Iată, sunt trei ani de când a părăsit Apeninii.[29]

— Aha, i-ai cunoscut pe vitejii aceştia? Acum îmi amintesc că dumneata i-ai condus când plecau de la Paris.

— Da. L-am condus pe Rivarez până la Livorno şi l-am urcat pe vaporul care plecase spre Marsilia. N-a vrut să mai rămână în Toscana. Zicea că din moment ce răscoala fusese înfrântă, el nu mai are ce căuta în Toscana, auzi? Să mori de râs! Şi că pentru el e mai bine să plece la Paris. Dar sunt aproape sigur că dacă l-am chema, el s-ar întoarce, numai să aibă putinţa să facă ceva în Italia.

— Cum ai spus că-l cheamă?

— Rivarez. Mi se pare că e brazilian. În orice caz, ştiu că a trăit în Brazilia. E unul dintre oamenii cei mai spirituali pe care i-am întâlnit vreodată. Are o cicatrice mare pe obraz, de la o lovitură de sabie. Un om ciudat, dar sunt sigur că numai glumele lui au împiedicat atunci pe mulţi dintre aceşti, nenorociţi să ajungă la o deznădejde totală.

---

29 În vara anului 1843, se descoperi la Bologna şi la Ravena (Statul Papal) o încercare de răscoală. Conducătorii răscoalei, fraţii Muratori, au plecat atunci cu un mic grup de prieteni în Apenini, unde au încercat să organizeze un război de partizani, dar au fost înfrânţi. Unii dintre participanţii la această revoltă, prinşi de armata guvernamentală, au fost executaţi la Bologna.

— Nu cumva e acela care publică schiţe politice în revistele franceze sub pseudonimul „Le Taon”?

— Chiar el. De cele mai multe ori scrie articolaşe scurte şi foiletoane umoristice. Contrabandiştii din Apenini îl porecliseră Tăunul, din pricina limbii lui, şi de atunci a început să semneze cu numele acesta.

— Eu am mai auzit câte ceva despre acest domn, se amestecă în vorbă Grassini, cu înţeles, şi n-aş putea afirma că ceea ce am auzit pledează în favoarea lui. Evident că are oarecare inteligenţă superficială, care sare în ochi, deşi am impresia că talentele i-au fost supraestimate. E foarte probabil că nu-i lipseşte nici curajul. Dar reputaţia lui la Paris şi la Viena e departe de a fi ireproşabilă. Un adevărat aventurier, cu un trecut îndoielnic. Se zice că expediţia Dupré l-ar fi cules de milă de pe undeva, din pustiurile tropicale ale Americii de Sud. După câte ştiu, el n-a putut să explice niciodată în chip mulţumitor cum de ajunsese într-o stare ca aceea. Iar în ceea ce priveşte răscoala din Apenini, nu e pentru nimeni un secret că la această jalnică aventură au luat parte fel de fel de oameni fără căpătâi. Toată lumea ştie că cei executaţi la Bologna nu erau decât nişte simpli criminali. De altfel, şi trăsăturile morale ale multora din cei care s-

au ascuns sunt mai prejos de orice închipuire. Totuşi, nu încape îndoială că mulţi dintre răsculaţi au fost oameni de inimă...

— Unii au fost în strânse legături de prietenie cu mulţi dintre cei de faţă în această încăpere, îl întrerupse Riccardo, şi în glasul lui tremură o notă de indignare. E foarte uşor să fii necruţător cu alţii, Grassini, dar nu trebuie să uităm că aceşti „simpli criminali” şi-au dat viaţa pentru convingerile lor, şi, oricum, asta e ceva mai mult decât am dat noi, dumneata şi cu mine.

— Şi încă ceva, adăugă Galli. Dacă cineva o să mai repete în faţa dumitale aceste bârfeli pariziene răsuflate, să-i spui din partea mea că, în ce priveşte expediţia Dupré, greşeşte. Eu îl cunosc personal pe Martelle, adjutantul lui Dupré, şi am auzit de la el povestea tuturor aventurilor lor. E adevărat că l-au găsit pe Rivarez rătăcind prin locurile acelea. Luptase pentru republica argentiniană,[30] fusese luat prizonier, dar izbutise să fugă. Rătăcea prin ţară travestit în felurite chipuri, căutând să se strecoare îndărăt, spre Buenos-Ayres. Însă povestea aceea, cum că expediţia l-a cules de milă, e născocire

30 *Între 1830—1840, în America de Sud a fost o perioadă de războaie de eliberare naţională. La aceste războaie au luat parte mulţi emigranţi politici, fugiţi din Europa.*

curată. Tâlmaciul expediţiei se îmbolnăvise şi trebuia să se întoarcă în ţară. Nimeni nu cunoştea dialectele locale. Locul de tâlmaci i-a fost propus lui Rivarez şi el a rămas cu expediţia trei ani în şir, cercetând afluenţii Amazonului. Martelle mi-a afirmat că, fără nicio îndoială, n-ar fi izbutit niciodată să-şi ducă misiunea la bun sfârşit, dacă nu l-ar fi avut cu ei pe Rivarez.

— Oricine ar fi el, se amestecă în vorbă şi Fabrizzi, trebuie să fie ceva excepţional în omul acesta, dacă a putut să vrăjească, şi i-a vrăjit, pe doi veterani de talia lui Martelle şi Dupré. Dumneata ce părere ai signora?

— Eu nu ştiu absolut nimic despre omul acesta. Când fugarii treceau prin Toscana, eu eram în Anglia. Dar dacă cei cu care a călătorit trei ani în şir, ca şi prietenii cu care a luat parte la răscoală au o părere atât de bună despre el, cred că atâta e de ajuns.

— Ce să mai vorbim despre răsculaţi! adăugă Riccardo. Toţi îl adorau, începând cu Muratori şi până la muntenii cei mai sălbatici. Afară de asta, el e prieten personal al lui Orsini.[31] E adevărat că la Paris se debitează pe seama lui tot soiul de poveşti. Dar dacă un om nu vrea să aibă

---

31 *Felice Orsini (1819—1859) – luptător pentru eliberarea Italiei, executat la Paris în urma unui atentat neizbutit împotriva lui Napoleon al III-lea.*

duşmani, nu trebuie să scrie satire politice!

— Nu sunt chiar atât de sigur, dar mi se pare că l-am întâlnit odată, pe vremea când fugarii se opriseră aici, zise Lega. E unul cocoşat ori şchiop, sau cam aşa ceva.

Profesorul trase sertarul biroului, scoase de acolo un teanc de hârtii şi începu să le răsfoiască.

— Ştiam că am pe-aici, pe undeva, semnalmentele lui luate de poliţie. Cred că vă amintiţi că după ce răzvrătiţii au izbutit să fugă şi să se ascundă prin trecătorile munţilor, s-au trimis semnalmentele lor peste tot, iar cardinalul... Cum naiba îi zice nemernicului acela?... Da, cardinalul Spinola[32] pusese chiar un premiu pe capul lui Rivarez. Se vorbeşte despre o întâmplare straşnică cu privire la Rivarez şi la hârtia asta de la poliţie. Se zice că Rivarez se îmbrăcase în uniformă de soldat şi rătăcea prin sate în chip de carabinier rănit în exerciţiul funcţiunii, care-şi căuta unitatea. Şi, într-adevăr, a dat de o unitate, numai că era o unitate de iscoade, trimisă de Spinola! Toată ziua a mers în aceeaşi căruţă cu ei şi le-a povestit tot soiul de întâmplări, de ţi se rupea inima, despre împrejurările în care fusese luat prizonier de către

32 *Cardinalul Spinola – unul dintre locotenenţii Papei, care s-a purtat cu o cruzime nemaipomenită faţă de participanţii la revoltele şi comploturile dintre anii 1830—1840.*

răsculaţi, despre felul cum aceşti bandiţi îl târâseră în adăpostul lor din munte şi-l supuseseră la cele mai cumplite cazne. Urmăritorii îi arătară hârtia cu propriile lui semnalmente. Rivarez le mai spuse şi alte năzdrăvănii cu privire la „banditul” acela, poreclit „Tăunul”. Apoi, în timpul nopţii, când toată lumea dormea, turnă o găleată cu apă peste praful de puşcă, îşi umplu buzunarele cu hrană şi cu muniţii şi o şterse... Dar iată şi hârtia, zise Fabrizzi, întrerupându-şi povestea: „Felice Rivarez, zis şi Tăunul. Vârsta – cam treizeci de ani. Locul de naştere – necunoscut; după unele date America de Sud. Profesiunea – publicist. Statura mijlocie. Părul negru. Barba neagră. Culoarea pielii – smeadă. Ochii albaştri. Fruntea lată, pătrată. Nasul, gura, bărbia...” Şi încă ceva: „Semne particulare: şchiopătează de piciorul drept. Mâna stângă îi e mutilată, îi lipsesc două degete. Pe faţă are o cicatrice nevindecată. Gângav”. La urmă, un adaus: „E un ochitor de frunte. Se recomandă prudenţă celor ce-l vor aresta”.

— Dar e de mirare cum de-a putut, cu o listă de semnalmente ca asta, să înşele patrula care-l căuta!

— L-a salvat, fără îndoială, curajul. Dacă s-ar fi întâmplat să-l bănuiască, ar fi fost pierdut. Rivarez izbuteşte să iasă din orice încurcătură, datorită însuşirii

lui de a-şi lua, când vrea, o înfăţişare cu totul nevinovată, care inspiră încredere… Atunci, domnilor, ce părere aveţi despre această propunere? Mi se pare că unii dintre noi îl cunosc destul de bine pe Rivarez. Mă autorizaţi sau nu să-l anunţ că am fi bucuroşi să ne dea o mână de ajutor aici, la noi?

— Mi se pare, zise Fabrizzi, că ar trebui în primul rând să-i aducem la cunoştinţă planul nostru şi să-l întrebăm dacă e de aceeaşi părere cu noi.

— Fiţi siguri că o să primească, dacă-i vorba să lupte cu iezuiţii! E cel mai neîmpăcat anticlerical pe care l-am întâlnit vreodată. Mi se pare chiar că stăruie prea mult în această direcţie…

— Prin urmare, Riccardo, îi scrii?

— Fără îndoială. Numai să-mi aduc aminte unde se află el acum. Mi se pare că în Elveţia. E o fiinţă extraordinar de neastâmpărată: veşnic rătăceşte. Iar în ceea ce priveşte pamfletele…

Şi iarăşi se porniră discuţii aprinse. Apoi, când începură cu toţii să se împrăştie, Martini se apropie de signora Bolla.

— Te însoţesc, Gemma.

— Mulţumesc. Trebuie să vorbesc cu dumneata despre

unele chestiuni...

— Iarăşi ceva în legătură cu adresele? o întrebă el cu glasul pe jumătate.

— Nimic de seamă. Totuşi, mi se pare că ar trebui să schimbăm ceva. Săptămâna aceasta ne-au fost oprite la poştă două scrisori. Niciuna, nici cealaltă n-aveau nicio importanţă, şi întârzierea aceasta ar putea să fie întâmplătoare. Dar noi nu putem risca nimic. Dacă poliţia ar bănui măcar una din adresele noastre, ar trebui să le schimbăm imediat pe toate.

— Mai bine să vin la dumneata mâine. Astăzi pari grozav de obosită.

— Nu sunt obosită.

— Atunci iar eşti sâcâită din vreo pricină oarecare?

— Nu, numai aşa, n-am nimic deosebit.

CAPITOLUL AL DOILEA

— Ketty, signora Bolla e acasă?

— Da, domnule, se îmbracă. Treceţi vă rog în salon; doamna va coborî peste câteva clipe.

Ketty îl conduse în salon. Dintre toţi vizitatorii, cel mai mult ţinea la Martini. Martini vorbea englezeşte, bineînţeles că un străin, totuşi destul de acceptabil, n-

avea obiceiul să stea până la ora unu din noapte şi să discute politică în gura mare, fără să ţină seama de oboseala gazdei, cum făceau adesea ceilalţi, dar mai cu seamă pentru că venise în Devonshire ca s-o susţină pe doamna într-un moment foarte greu pentru ea: atunci când îi murise copilul, iar soţul îi era pe moarte. Încă de pe vremea aceea, omul tăcut, greoi şi stângaci era pentru Ketty ca cineva din familie, întocmai ca motanul, cel negru şi leneş, care chiar în clipa aceea i se aşeza pe genunchi. Iar motanul, la rândul lui, îl socotea pe Martini ca pe un obiect folositor din mobilierul casei. Prietenia dintre motan şi Martini se legase de mult. Pe când nu era decât un pisoi prizărit, iar stăpână-sa era atât de bolnavă, încât nici nu se uita la el, Martini îl luase sub ocrotirea lui şi-l adusese din Anglia într-un coş. De atunci, o îndelungată experienţă îl încredinţase definitiv că omul acela stângaci, care aduce cu un urs, era un prieten pe care puteai să te bizui.

— Ce bine v-aţi cuibărit amândoi! râse Gemma, intrând în odaie.

Martini luă cu băgare de seamă motanul de pe genunchi.

— Am venit mai devreme, zise el, în nădejdea că ai să-

mi dai o ceaşcă cu ceai înainte de a porni la drum. Fără îndoială că acolo o să fie foarte multă lume, iar soţii Grassini n-or să ne dea o masă cum se cade. În casele astea aristocratice, niciodată nu se pricep să te hrănească cum trebuie.

— Ei, poftim! începu să râdă Gemma. Văd că dumneata ai o limbă tot atât de veninoasă ca şi Galli. Bietul Grassini, are şi aşa destule păcate, ca să-i mai pui în spinare şi pe aceea că nevasta lui nu e o bună gospodină. Cât despre ceai, o să fie gata într-o clipă.

— După cum văd, tot te-ai hotărât să-ţi pui rochia asta aşa de elegantă. Mi-era teamă că o să uiţi.

— Ţi-am promis doar că o îmbrac, deşi pentru o seară ca asta e prea călduroasă, poate.

— Nu, la Fiesole o să fie mult mai răcoare, iar dumitale nimic nu-ţi vine mai bine, decât caşmirul alb... Ţi-am adus flori pentru rochie.

— O, ce trandafiri frumoşi! Îmi plac atât de mult... Dar e mai bine să-i pun în apă, nu-mi place să port flori.

— Ei, poftim! Asta-i încă una din superstiţiile dumitale.

— Crede-mă că nu. Mă gândesc doar că se vor simţi grozav de trişti să petreacă o seară întreagă prinşi cu acul de rochia unei fiinţe atât de plictisitoare...

— Şi eu mă tem că ne vom plictisi la serata asta. Conversaţiile vor fi atât de searbede…

— Dar de ce?

— În parte, pentru că tot ce atinge Grassini se face dintr-odată tot atât de searbăd şi de mohorât ca el.

— Haide, isprăveşte cu ironiile! Nu-i deloc frumos să vorbeşti de rău pe omul în casa căruia mergem!

— Ai dreptate, signora, ca totdeauna de altfel. Atunci, să spun altfel: va fi plictisitor, pentru că jumătate din oamenii interesanţi n-or să vină.

— Cum se explică asta?

— Nici eu nu pricep! Unii sunt plecaţi din oraş, alţii sunt bolnavi, sau mai ştiu eu ce… Fără îndoială că vor fi doi-trei ambasadori, câţiva savanţi germani şi, ca de obicei, o groază de turişti şi de prinţi ruşi Apoi, un literat sau doi, cinci-şase ofiţeri francezi şi încolo nimeni, după câte ştiu, doar cu excepţia noului nostru satiric. El va fi punctul de atracţie al serii.

— Un satiric nou? Cum? Rivarez? Dar aveam impresia că Grassini nu-l simpatizează câtuşi de puţin!

— Oa, aşa e. Dar când se vorbeşte mult despre cineva şi când acel cineva se află în oraş, Grassini ţine neapărat ca acest personagiu să fie expus pentru întâia oară în casa

lui. Şi poţi să fii sigură că Rivarez n-a aflat nimic despre felul cum îl apreciază Grassini. Dar nu e mai puţin adevărat că fiind un om ager la minte, ar putea să ghicească.

— N-am ştiut că a şi sosit!

— A sosit ieri... Dar iată şi ceaiul. Nu te deranja, stai liniştită, îţi dau eu ceainicul.

Nicăieri nu se simţea Martini atât de bine ca în salonaşul acesta. Purtarea prietenească a Gemmei, faptul că, în mod sincer, ea nu bănuia puterea pe care o avea asupra lui felul ei de a fi, cald şi simplu, toate acestea erau lumina vieţii sale, care era departe de a fi fericită. Şi de câte ori se simţea mai trist, după ce-şi termina treburile venea la ea şi stătea tăcut, mulţumindu-se s-o privească cum şade aplecată asupra lucrului sau cum toarnă ceaiul. Ea nu-l întreba niciodată care e pricina tristeţii lui şi nu-şi arăta, în vorbe, compătimirea. Şi totuşi, el pleca de la ea întărit şi liniştit, simţind că „acum poate s-o mai ducă o săptămână-două”, cum îşi spunea singur. Fără să-şi dea seama, Gemma avea darul nepreţuit de-a aduce mângâiere, şi când acum doi[33] ani

---

33 *Fără îndoială că e o aluzie la soarta fraţilor Bandiera, ofiţeri de marină, care în anul 1844 au încercat să debarce de pe vasele de război cu un mic detaşament de revoluţionari, ca să pună la cale o*

prietenii lui cei mai buni fuseseră trădaţi în chip perfid în Calabria şi împuşcaţi ca nişte câini, poate că numai încrederea ei neclintită îl salvase de la o deznădejde totală.

Duminicile, Martini venea uneori în cursul dimineţii să „vorbească despre treburile lor”, adică despre activitatea practică a partidului lui Mazzini, ai cărui membri activi erau amândoi. Atunci, Gemma era cu totul alt om: rece, neşovăitoare, de o logică neclintită, de o punctualitate desăvârşită şi cu totul lipsită de patimă. Cine o cunoştea numai din munca ei politică, o socotea, pur şi simplu, ca pe un om bine pregătit şi un colaborator disciplinat, vrednic de toată încrederea, şi curajos, un membru al partidului, preţios sub toate raporturile, dar o fiinţă ştearsă, lipsită de personalitate. „O conspiratoare înnăscută, care face cât o duzină dintre noi, însă nimic mai mult”, spunea Galli despre ea. Era greu să recunoşti în această femeie pe aicea „Madonna Gemma”, pe care o cunoştea atât de bine Martini.

— Ei, şi ce fel de om este noul nostru scriitor satiric? îl întrebă ea, privindu-l peste umăr, în timp ce deschidea bufetul. Iată, Cesare, acadele, şi iată şi fructe zahărisite.

---

insurecţie în Calabria. Fraţii Bandiera au fost trădaţi, prinşi şi împuşcaţi pe loc.

Şi fiindcă veni vorba, oare de ce le plac atât de mult revoluţionarilor lucrurile dulci?

— Dar şi celor care nu-s revoluţionari le plac dulciurile, numai că ei socotesc mai prejos de demnitatea lor să recunoască aceasta... Prin urmare, vrei să-ţi vorbesc despre noul satiric?... Mai întâi, este unul dintre acei bărbaţii care fac pe femeile de rând, să delireze, dar dumitale n-o să-ţi placă. E un fel de om de spirit de profesie, însă un om de spirit cu limba ascuţită, îşi petrece viaţa vagabondând prin lume, ba mai târăşte după el şi o dansatoare de balet, drăguţă.

— Ce vrei să spui? Dar, poate că povestea cu dansatoarea nu-i decât o născocire? Poate că dumneata nu eşti astăzi, bine dispus şi simţi, pur şi simplu, nevoia să-l imiţi, să fii tot atât de rău de gură ca şi el?

— Ba să mă ferească Dumnezeu! Nici nu-mi trece prin minte! Dansatoarea de balet e o realitate, mai mult încă, e destul de frumoasă pentru amatorii de frumuseţi vulgare. Întrucât mă priveşte, eu am alte gusturi... E o ţigancă din Ungaria, sau cam aşa ceva – cel puţin aşa pretinde Riccardo – de la un teatru provincial oarecare, din Galiţia. Însă domnul acesta nu se ruşinează, pesemne, de nimic: o prezintă în lume cu seninătate, ca pe o rudă de-a lui,

necăsătorită…

— Ei, şi ce-i cu asta? Găsesc că e foarte frumos din partea lui că a scos-o din mediul acela şi a luat-o la el.

— Dumneata, draga mea madonna, fără îndoială că poţi să priveşti lucrurile în felul acesta, dar societatea le judecă altfel. Părerea mea e că majoritatea oamenilor de lume nu vor fi tocmai măguliţi să facă cunoştinţă cu amanta lui Rivarez.

— De unde-or să afle, dacă el n-o să le spună nimic?

— Asta se vede numaidecât. Dacă o s-o cunoşti, o să te convingi singură. Totuşi, sper că nu va îndrăzni s-o aducă la Grassini.

— De altfel, nici n-ar primi-o acolo. Signora Grassini nu este femeia care să admită o asemenea încălcare a bunei cuviinţe. Eu însă vreau să-mi vorbeşti despre Rivarez satiricul, nicidecum despre viaţa lui particulară. Ştiu că i s-a scris, mi-a spus Fabrizzi, şi că s-a învoit să vină aici şi să înceapă campania împotriva iezuiţilor. Asta e tot ce am auzit. În săptămâna din urmă am avut aşa de mult de lucru…

— Aş avea prea puţine de adăugat la ceea ce ştii şi dumneata. În chestiunea bănească, care ne cam pusese pe gânduri la început, nu s-au ivit, pe cât se pare, niciun

fel de dificultăţi. Se zice că nu duce lipsă de bani şi că e dispus să lucreze fără plată.

— Prin urmare, e bogat!

— Probabil. Cu toate că asta nu prea se potriveşte cu ceea ce am auzit atunci, la Fabrizzi, când se povestea în ce stare de plâns fusese găsit de expediţia Dupré. Ţi-aduci aminte? Se vorbeşte că are acţiuni la minele braziliene şi că a avut un succes nebun ca foiletonist, la Paris şi la Viena. De asemeni, se pare că ştie la perfecţie vreo jumătate de duzină de limbi, aşa că, dacă rămâne la noi, asta n-o să-l împiedice să continue să colaboreze la ziarele străine. Doar insultele îndreptate împotriva iezuiţilor n-or să-i răpească tot timpul.

— Da, e adevărat... Dar cred că ar fi vremea să plecăm. Numai să-mi prind trandafirii. Aşteaptă o clipă.

Gemma alergă sus şi se întoarse curând cu trandafirii prinşi la corsaj şi cu o eşarfă lungă, spaniolă, de dantelă neagră, aruncată pe cap. Martini o învălui cu o privire de pictor şi-i spuse:

— Eşti ca o regină, ca marea şi înţeleaptă regină din Saba!

— Dar comparaţia asta nu-mi face nicio plăcere, îi răspunse ea, râzând. Dacă ai şti dumneata cât de mult m-

am străduit ca să semăn cu o adevărată femeie de lume! Şi ce fel de complotistă ar putea fi aceea care ar semăna cu regina din Saba? N-ar face altceva decât să atragă atenţia spionilor!

— Degeaba, oricât te-ai strădui, n-o să izbuteşti niciodată să semeni cu o banală femeie de lume!

Martini avea dreptate când spunea că la serată o să fie foarte multă lume şi foarte multă plictiseală. Literaţii schimbau între ei fraze obişnuite, de salon, şi se vedea că se plictisesc de moarte, iar turiştii şi prinţii ruşi – cu neputinţă să-i descrii – rătăceau din salon în salon, întrebându-se unul pe altul cine sunt toţi aceşti oameni celebri şi silindu-se să lege conversaţii inteligente. Grassini îşi primea oaspeţii cu o politeţe rafinată.

Când o zări pe Gemma, chipul lui îngheţat se lumină. La drept vorbind, el n-o iubea, şi în adâncul sufletului chiar se cam temea de ea. Dar îşi dădea seama că, fără Gemma, salonul lui şi-ar pierde o mare parte din farmec. Afacerile îi mergeau minunat, izbutise să fie bine văzut în profesiunea lui, şi acum, când ajunsese bogat şi cunoscut, nu mai dorea altceva decât să facă din casa lui centrul societăţii intelectuale şi liberale. Recunoştea fără s-o spună, cu amărăciune, că nevasta lui, o femeie mică şi

peste măsură de cochetă, cu care făcuse prostia să se însoare în tinereţe, cu flecăreala ei frivolă şi cu gingăşia ei ofilită, nu era deloc potrivită pentru o amfitrioană de mare salon literar. De aceea, când izbutea să se asigure de prezenţa Gemmei, nu mai avea nicio îndoială că serata lui va reuşi pe deplin. Purtarea ei calmă şi aleasă impunea în societate o atmosferă de simplitate şi de voie bună, iar lui Grassini i se părea că prezenţa ei era de ajuns ca să se împrăştie nota aceea de vulgaritate, care avea impresia că stăruie în permanenţă acasă la el.

Signora Grassini o întâmpină pe Gemma cu nesfârşite dovezi de prietenie.

— O, dar ce încântătoare eşti astăzi! îi zise ea în şoaptă, învăluindu-i cu o privire critică şi duşmănoasă rochia albă de caşmir. O ura pe Gemma din toată inima şi exact pentru aceleaşi motive care-l făceau pe Martini să se încline în faţa ei: pentru tăria liniştită a caracterului, pentru firea ei dreaptă, serioasă şi neprefăcută, pentru echilibrul minţii şi chiar pentru expresia chipului ei. Iar când signora Grassini ura o femeie, îşi arăta această ură printr-o bunăvoinţă exagerată faţă de ea. Gemma cunoştea bine preţul acestor vorbe măgulitoare şi le lăsa să alunece pe-alături de ea. Pentru Gemma, „a ieşi în

lume” era un lucru obositor şi neplăcut, dar pe care orice complotist trebuie să-l facă, dacă vrea să înşele spionii. Socotea că această obligaţie nu e mai uşoară decât aceea de a scrie cifrat şi, ştiind ce importanţă are pentru îndepărtarea bănuielilor faptul de a-şi câştiga reputaţia de femeie care se îmbracă bine, cerceta revistele de modă cu aceeaşi conştiinciozitate ca şi cheia scrisului convenţional.

Literaţii, care avuseseră până atunci destul timp să se plictisească, se luminară şi ei la faţă când o văzură pe Gemma; se bucura de numeroase simpatii în lumea scriitoricească, şi îndată ce se aşeză într-un colţ al salonului, ziariştii de nuanţă radicală începură să se îndrepte, unul câte unul, spre ea. Dar Gemma avea prea multă experienţă în ce priveşte conspiraţiile ca să le îngăduie s-o acapareze. Cu radicalii se putea întâlni oricând, de aceea acum, când o înconjurară, le arătă cu discreţie care e rostul lor adevărat acolo, spunându-le, cu un zâmbet, că nu face să-şi piardă vremea cu ea, când au în jurul lor atâţia turişti. Iar ea se ocupă stăruitor de un membru al parlamentului englez, a cărui simpatie era foarte preţioasă pentru partidul republican. Englezul era un specialist în probleme financiare şi Gemma îi deşteptă

interesul, cerându-i părerea cu privire la un amănunt tehnic oarecare al sistemului monetar austriac. Apoi aduse vorba, pe nesimţite, asupra condiţiunilor tratatelor lombaro-veneţiene. Englezul, care se aştepta la o conversaţie uşoară, se uită cu mirare la Gemma, înfricoşat că dăduse peste un „bas bleu”. Dar văzând-o frumoasă şi interesantă, încetă de a se mai ţine în rezervă şi începu să analizeze finanţele italiene cu atâta pătrundere, de parcă ar fi vorbit cu Metternich în persoană. Iar când Grassini îi prezentă Gemmei un francez, care dorea să afle de la signora Bolla cum a luat fiinţă „Tânăra Italie”, membrul parlamentului se ridică, cu impresia ciudată că s-ar putea ca Italia să aibă mai multe motive de nemulţumire decât presupunea el.

Din pricina căldurii apăsătoare şi a neîncetatului dute-vino al oaspeţilor, Gemma simţi că începe s-o doară capul. Se strecură neobservată pe terasă, să stea singură sub frunzişul bogat al cameliilor şi al leandrilor înalţi.

La capătul terasei se întindea un rând de palmieri şi de ferigi, în ciubere uriaşe, ascunse după pâlcuri de crini şi de alte flori. Toate la un loc închipuiau un fel de paravan lung, în spatele căruia, lângă balustradă, rămânea un spaţiu gol, de unde se deschidea o minunată privelişte

asupra întregii văi. Şi în locul acela puteai ajunge, dacă dădeai la o parte crengile unui rodiu, presărat cu flori târzii, care ascundea trecerea. Acolo, în colţişorul acela, se strecură Gemma, în nădejdea că n-o va descoperi nimeni. Credea că dacă se va odihni puţin, va izbuti să-şi biruie durerea de cap.

Zgomotul de paşi şi de glasuri ce se apropiau pe terasă o făcu să se trezească din amorţeala care începea s-o cuprindă. Gemma se trase mai adânc în umbra frunzişului, încercând să treacă neobservată, să mai câştige câteva preţioase clipe de linişte, înainte de a începe iarăşi să-şi frământe mintea obosită, în căutarea unei noi teme de conversaţie. Dar spre marea ei părere de rău, paşii se opriră chiar în dreptul ei, de cealaltă parte a perdelei de frunze. Auzi glasul subţire şi ascuţit al signorei Grassini, care ciripea fără încetare. Dar iată că signora tăcu, şi atunci se ridică alt glas, un glas de bărbat, neasemuit de catifelat şi de muzical. Însă felul ciudat în care lungea cuvintele îi strica timbrul fermecător, dându-i o nuanţă supărătoare, cântată. Poate că nu era decât o cochetărie, dar mai curând părea că totul se datorează încercării de-a ascunde un defect de vorbire.

— Ziceţi că e englezoaică? întrebă glasul acela. Dar numele ei e de-a dreptul italienesc. Cum aţi spus: Bolla?

— Da. E văduva bietului Giovanni Bolla, care a murit în Anglia acum vreo patru ani. Poate că vă amintiţi? O, dar eu uit mereu că duceţi o viaţă de nomad şi e greu să-ţi închipui că aţi putea cunoaşte pe toţi martirii sărmanei noastre patrii… Sunt atât de mulţi!

Signora Grassini oftă. Aşa vorbea totdeauna cu străinii. Rolul de patriotă care deplânge nenorocirile Italiei se îmbina impresionant cu manierele de domnişoară de pension şi cu expresia naivă, ca de copil, a chipului ei.

— A murit în Anglia… repetă glasul de bărbat. Prin urmare, era emigrant? Mi se pare că am mai auzit vorbindu-se de numele acesta. Nu cumva a fost implicat în afacerea aceea cu organizaţia „Tinerei Italii”, atunci, la începutul ei?

— O, da! Bolla era unul dintre nenorociţii arestaţi în o mie opt sute treizeci şi trei. Vă amintiţi de povestea aceea? I-au dat drumul după câteva luni, dar peste doi ani s-a dat ordin să-l aresteze din nou. El însă a fugit în Anglia. Apoi, a ajuns până la noi vestea că s-a căsătorit acolo. O, e o poveste cât se poate de romantică, doar Bolla a fost totdeauna un romantic.

— Ziceţi că a murit în Anglia?...

— Da, de tuberculoză. N-a putut suporta clima groaznică de acolo. Iar cu puţin înainte de moartea lui, signora Bolla îşi pierduse fiul, unicul lor copil; a murit de scarlatină. Tristă poveste, nu-i aşa? Noi o iubim atât de mult pe scumpa noastră Gemma! Sărmana, e o fire niţel cam aspră, dar, ştiţi, asta e caracteristica englezoaicelor. Şi apoi, din pricina atâtor suferinţe, caracterul ei...

Gemma se ridică şi dădu la o parte crengile umbrarului. Felul acesta de a flecări pe seama suferinţelor sale, numai şi numai pentru a distra pe un străin, era de nesuferit, şi când ieşi la lumină, pe chipul ei se citea indignarea.

— O, dar iat-o şi pe ea! strigă amfitrioana, cu o uimitoare stăpânire de sine. Şi eu care nu ştiam pe unde te-ai rătăcit, draga mea! Signor Felice Rivarez doreşte să te cunoască.

„Prin urmare, acesta-i Tăunul!” îşi zise Gemma, uitându-se la el curioasă.

Rivarez se înclină politicos şi o măsură cu o privire iute şi pătrunzătoare, care i se păru Gemmei cam îndrăzneaţă.

— V-aţi ales un colţ încântător, zise el, arătând cu ochii frunzişul verde şi des de după care se ivise Gemma.

— Da, e un colţişor minunat. Venisem aici să respir un

pic de aer proaspăt.

— Pe o noapte ca asta, într-adevăr, e păcat să stai în casă, ciripi gazda, ridicându-şi ochii la cer. (Avea gene frumoase şi-i plăcea să şi le arate.)

— Uitaţi-vă, signor: nu e un adevărat rai Italia noastră? O, numai dacă ar fi liberă! Dar când te gândeşti că trebuie să rămână sclavă, cu florile ei, cu cerul ei...

— Şi cu asemenea patrioate! mormăi Tăunul, cu glasul lui domol şi tărăgănat.

Gemma îl privi aproape speriată: prea era vădită batjocora din vorbele lui. Dar signora Grassini o luă de bună şi-şi coborî genele, cu un oftat.

— O, signor, femeii i-e hărăzit un rol atât de neînsemnat! Însă, cine ştie, poate că voi avea vreodată prilejul să dovedesc că am dreptul să mă numesc italiancă... Dar acum trebuie să mă întorc la îndatoririle mele de amfitrioană. Ambasadorul francez m-a rugat să prezint pe discipola lui tuturor celebrităţilor. Trebuie să veniţi şi dumneavoastră să faceţi cunoştinţă cu ea. E o fată extraordinară!... Gemma dragă, îl adusesem pe signor Rivarez să-i arăt ce privelişte minunată se deschide de aici. Acum îl las în seama dumitale. Sunt sigură că te vei ocupa de el şi-l vei prezenta şi celorlalţi... Dar iată şi

încântătorul nostru prinţ rus! Nu l-ai cunoscut încă? Se zice că are mare trecere la împăratul Nicolai. E comandantul nu ştiu cărei fortăreţe poloneze, care are un nume atât de ciudat, încât nici nu-l pot rosti!

Şi signora Grassini se îndreptă grăbită spre un bărbat cu gâtul ca de taur şi cu maxilarul inferior masiv, strâns într-o tunică strălucitoare de decoraţii, şi se depărtă cu el, ciripind mereu. Curând, tânguirile ei cu privire la „nefericita noastră patrie”, presărate cu câte un „charmant” şi „mon prince”, se pierdură în mulţime.

Gemma rămăsese sub rodiu. I-era milă de această biată femeie, mică şi mărginită, şi-i era necaz pe Tăun, pentru insolenţa lui rece. El petrecea cu ochii umbrele celor ce se depărtau, cu o expresie care o scotea din fire; găsea că nu e cuviincios să-ţi baţi joc de fiinţe ca acestea, vrednice doar de compătimire.

— Priviţi cum se duc, braţ la braţ, patriotismul italian şi cel rusesc! făcu el, zâmbind şi întorcându-se spre ea. Amândoi sunt încântaţi unul de altul. Care vă place mai mult?

Gemma se încruntă uşor şi nu-i răspunse.

— F-fără îndoială, urmă el, că aceasta e o c-chestie de gust. Dar după mine, cel mai simpatic dintre cele două

patriotisme e tot cel rusesc: el duce, încaltea, treaba până la capăt! Dacă Rusia nu şi-ar întemeia puterea pe tunuri, ci pe cer şi pe flori, câtă vreme credeţi că s-ar putea menţine acest prinţ în f-fortăreaţa lui poloneză?

— Mi se pare, răspunse ea cu răceală, că se poate exprima o părere şi fără a ridiculiza pe stăpâna casei...

— Da, într-adevăr, uitasem cât de mult sunt preţuite în Italia legile ospitalităţii. Poporul italian e neînchipuit de ospitalier. Sunt sigur că şi austriecii sunt de aceeaşi părere...

Şchiopătând, Rivarez se întoarse pe terasă şi-i aduse un scaun, iar el rămase în faţa ei, sprijinindu-se cu coatele de balustradă. Lumina ferestrei cădea drept pe chipul lui, şi acum Gemma putea să-l cerceteze în voie.

Era dezamăgită. Se aştepta să vadă, dacă – nu un chip atrăgător, cel puţin unul neobişnuit, cu o privire stăpânitoare, de cuceritor. Dar ceea ce surprindea în primul rând la omul acesta era o exagerare în felul de a se îmbrăca şi o aroganţă făţişă în expresia feţei şi în purtări. Era smead ca un mulatru şi, cu toate că şchiopăta, elastic ca un felin. Toată făptura lui te făcea să te gândeşti la un jaguar. Fruntea şi obrazul stâng îi erau desfigurate de o cicatrice lungă, probabil de la o lovitură de sabie, şi

Gemma observă că de câte ori începea să gângăvească, partea stângă a feţei i se crispa nervos. Dacă n-ar fi avut aceste defecte, el ar fi fost, fără îndoială de o frumuseţe originală; însă aşa cum arăta, chipul lui era departe de a fi atrăgător.

Rivarez începu iarăşi să vorbească, cu glasul acela catifelat şi melodios, de parcă torcea. („Un adevărat jaguar, îşi zise Gemma, cu o iritare sporită. Dacă un jaguar ar fi bine dispus şi ar putea vorbi, apoi aşa ar vorbi!”)

— Am auzit, zicea el, că vă interesează presa radicală şi că chiar dumneavoastră, personal, colaboraţi pe la ziare.

— Da, scriu uneori. Dar n-am destul timp pentru asta.

— Într-adevăr, e uşor de înţeles. Signora Grassini mi-a spus doar că sunteţi ocupată cu ceva mai important...

Gemma înălţă sprâncenele, a mirare. Se vede că signora Grassini, în prostia ei, vorbise mai mult decât trebuia faţă de acest om viclean, care-i displăcea din ce în ce mai mult.

— Da, e adevărat, sunt foarte ocupată. Însă signora Grassini exagerează importanţa preocupărilor mele, îi răspunse ea rece. E vorba de chestiuni care, cele mai multe, nu sunt deloc complicate.

— Şi care ar fi folosul dacă noi toţi n-am face altceva decât să bocim Italia? Am impresia că societatea amfitrionului nostru şi a soţiei sale e în stare să pună pe oricine într-o dispoziţie frivolă, chiar dacă o face numai dintr-un sentiment de autoapărare… O, ştiu ce vreţi să spuneţi şi aveţi perfectă dreptate. Dar ei sunt delicios de ridicoli cu patriotismul lor miorlăitor… Vreţi să vă întoarceţi în casă? Dar e atât de bine aici…

— Trebuie să plec. O, mi-a căzut eşarfa… Vă mulţumesc.

El se aplecă să-i ridice eşarfa şi, în timp ce se îndrepta, se uită la Gemma cu o privire limpede şi nevinovată. Ochii lui mari şi albaştri, larg deschişi, erau asemeni florilor de miosotis.

— Ştiu că sunteţi supărată pe mine, pentru că râd de păpuşica asta vopsită, mărturisi el cu glas pocăit. Dar parcă e cu putinţă să nu râzi de ea?

— Fiindcă mă întrebaţi, o să vă răspund: după mine, e o lipsă de generozitate, o ruşine, să profiţi de sărăcia de duh a unui om, ca să-ţi baţi joc de el. E ca şi cum ţi-ai bate joc de un infirm sau…

Lui Rivarez păru că i se opreşte respiraţia şi faţa i se strâmbă parcă de durere. Se trase puţin îndărăt, îşi privi

piciorul şchiop şi mâna mutilată, dar se stăpâni şi izbucni în râs.

— Comparaţia domniei voastre nu e destul de reuşită, signora. Noi, infirmii, nu vârâm diformitatea noastră pretutindeni, cum face această doamnă cu prostia ei. În orice caz, domnia-voastră trebuie să recunoaşteţi că noi, infirmii, înţelegem totdeauna că a avea spinarea strâmbă nu e cu nimic mai presus decât a face tranzacţii cu propria ta conştiinţă... Aici e o treaptă, sprijiniţi-vă de braţul meu.

Gemma mergea în tăcere, cu totul nedumerită şi turburată de această izbucnire neaşteptată a sensibilităţii lui.

Abia deschise în faţa ei uşa salonului cel mare, lăsând-o să treacă, şi Gemma înţelese că în lipsa lor se întâmplase ceva neobişnuit. Cea mai mare parte dintre bărbaţi aveau un aer indignat, iar femeile, îmbujorate, se adunaseră în celălalt capăt al salonului şi se vedea bine că încercau să pară liniştite. Amfitrionul îşi potrivea ochelarii cu o mânie stăpânită, care totuşi nu putea trece neobservată, iar într-un colţ stăteau grămadă turiştii, uitându-se cu o veselă ironie în fundul salonului. Se vede că acolo se întâmplase lucrul acela care-i înveselea pe ei, dar îi ofensa pe ceilalţi.

Numai signora Grassini părea că nu vede nimic. Jucându-se cochet cu evantaiul, ea flecărea cu secretarul ambasadei olandeze, care o asculta, zâmbind larg.

Gemma se opri o clipă în uşă şi se întoarse spre Tăun, să vadă dacă observase şi el turburarea generală. Era vădit că pe chipul lui lunecase o expresie de biruitoare viclenie, atunci când privise întâi la stăpâna casei, care plutea într-o fericită ignoranţă, apoi spre fundul salonului, acolo unde se uitau turiştii. Şi Gemma înţelese: Rivarez îşi adusese prietena cu el.

Ţiganca stătea rezemată de speteaza unei canapele, înconjurată de o droaie de dandy încrezuţi şi de ofiţeri de cavalerie, care zâmbeau cu o politeţe ironică. Purta o rochie scumpă, de mătase galbenă cu roşu, şi strălucirea orientală a culorilor, ca şi bogăţia podoabelor scumpe băteau la ochi în acest salon literar florentin; femeia părea o pasăre tropicală rătăcită printre vrăbii şi grauri. Se vedea că nici ea nu se simţea la largul ei, deşi se uita cu un dispreţ duşmănos la doamnele ofensate de prezenţa sa.

Văzându-l pe Rivarez, care trecea cu Gemma de-a lungul salonului, străina se ridică deodată şi alergă spre el.

— Signor Rivarez, te-am căutat peste tot, vorbi ea repede, într-o franţuzească nespus de stricată. Contele Saltâcov întreabă dacă vrei să mergi mâine seară la vila lui. Va fi şi dans...

— Spre regretul meu, nu pot. Şi chiar dacă m-aş duce, eu tot nu pot dansa... Signora Bolla, daţi-mi voie să vă prezint pe doamna Zitta Renny.

Ţiganca îi aruncă Gemmei o căutătură aproape provocatoare şi se înclină, cu răceală. Martini avusese dreptate: fără îndoială că era frumoasă, dar de o frumuseţe grosolană, animalică, lipsită de spirit. Nu puteai să nu-i admiri mişcările armonioase şi fireşti, dar fruntea-i era îngustă, iar în tăietura nărilor subţiri era ceva crud şi respingător. Sentimentul de sfială pe care-l avea Gemma în tovărăşia Tăunului spori încă la apropierea ţigăncii şi simţi o mare uşurare, când peste câteva clipe, stăpânul casei veni la ea, rugând-o să-l ajute să se ocupe şi de oaspeţii din celălalt salon.

— Ei, ce părere ai despre Tăun, madonna? o întrebă Martini, pe când se întorceau la Florenţa, noaptea târziu. Oare nu e curată obrăznicie din partea lui să facă asemenea figură bietei neveste a lui Grassini?

— Vorbeşti de dansatoare?

— Da. A făcut-o pe signora Grassini să creadă că fata va fi steaua sezonului, iar biata femeie e în stare să facă orice pentru succesul salonului ei!

— Asta e cât se poate de urât din partea lui. L-a pus pe Grassini într-o situaţie dificilă, şi chiar faţă de străină a fost de o cruzime... Sunt sigură că nu s-a simţit bine...

— Mi se pare că ai vorbit cu el. Ce impresie ţi-a făcut?

— O, Cesare, tot timpul mă gândeam cum să scap mai repede de dânsul. N-am întâlnit încă niciodată un om a cărui conversaţie să fie atât de ucigător de chinuitoare! Au fost destul zece minute ca să mă doară capul. E demonul încarnat al neliniştii...

— M-am gândit eu că n-o să-ţi placă! La drept vorbind, nici mie nu-mi place. Omul acesta e alunecos ca un ţipar, n-am încredere în el.

CAPITOLUL AL TREILEA

Tăunul închirie un apartament afară din oraş, nu departe de porţile Romei. Tot acolo, alături, se instală şi Zitta. Prin felul lui de viaţă, Rivarez părea un adevărat sibarit.[34] Ce e drept, mobilierul apartamentului său nu strălucea prin lux, dar din toate amănuntele se vădea o dragoste de frumos şi un gust pretenţios şi delicat, ceea

---

34 *Sibarit – om care duce o viaţă leneşă, luxoasă şi trândavă, aşa cum duceau stăpânii de sclavi din Sybaris a căror bogăţie şi lene a ajuns legendară.*

ce-i uimea nespus pe Galli şi pe Riccardo. Ei se aşteptau la o mai mare simplitate în viaţă de la un om care trăise ani în şir în mijlocul naturii sălbatice de pe malurile Amazonului. Dar, în general, se înţelegeau bine cu el. Tăunul îi primea cu bunăvoinţă şi prietenie pe toţi, dar mai cu seamă pe membrii locali ai partidului Mazzini. Numai Gemma, pe cât se pare, făcea excepţie de la această regulă: s-ar fi zis că nu-i plăcuse chiar de la întâia lor întâlnire şi că se ferea de societatea ei. De două sau trei ori fusese de-a dreptul nepoliticos cu ea, ceea ce-l făcu pe Martini să se ridice împotriva lui. De altfel, Tăunul şi Martini nu se putuseră suferi de la început; aveau temperamente atât de diferite, încât între ei nu putea exista altceva decât antipatie. Şi la Martini, această antipatie se schimbă curând într-o duşmănie făţişă.

— Pe mine puţin mă interesează dacă Rivarez mă iubeşte sau nu, îi spuse el odată Gemmei, furios. Nici eu nu-l iubesc, aşa că niciunul din noi n-are dreptul să se simtă nedreptăţit. Dar nu pot să-i iert felul cum se poartă faţă de dumneata. I-aş cere socoteală, dar asta ar însemna un adevărat scandal pentru partidul nostru; doar singuri l-am chemat. Şi acum, să ne certăm cu el?...

— Lasă-l în pace, Cezare. Felul cum se poartă cu mine n-are nicio importanţă pentru acţiunea noastră. Şi afară de asta, şi eu sunt tot atât de vinovată ca şi el.

— Dar care-i vina dumitale?

— Când ne-am întâlnit întâia oară, la serata lui Grassini, mi-a scăpat o observaţie grosolană...

— Dumneata să fi spus o grosolănie? Iartă-mă, madonna, dar nu pot să cred!

— Negreşit, am făcut-o fără voia mea şi mi-a părut rău. Era vorba despre insultele aduse infirmilor, şi el a luat-o drept o aluzie... Dar mie nici nu-mi trecuse prin minte să-l socotesc infirm! Doar nu-i chiar atât de mutilat.

— Se înţelege. N-are decât un umăr mai jos decât celălalt, iar mâna stângă-i e destul de schilodită, dar nu-i nici cocoşat, nici cu picioarele strâmbe... Cât despre faptul că şchiopătează, nici nu face să mai vorbim...

— Cu toate acestea, a tresărit atunci şi s-a schimbat la faţă. Fără îndoială că a însemnat o mare lipsă de tact din partea mea, totuşi e curioasă o sensibilitate atât de bolnăvicioasă la un om ca el... Aş vrea să ştiu dacă o fi fost nevoit să sufere deseori de pe urma unor asemenea insulte...

— E mult mai uşor să-ţi închipui că el a fost acela care şi-a bătut joc de alţii! Cu toate purtările lui alese, are în el ceva de om grosolan. Pe mine unul, mă dezgustă.

— Asta e prea nedrept, Cesare. Nici mie nu-mi, place. Dar de ce să-i exagerăm defectele? E adevărat că are un fel de a se purta afectat, care te scoate din fire. Şi iarăşi e adevărat că se ţine tot timpul numai de spirite, şi că

spiritele acestea, la nesfârşit, sunt înspăimântător de obositoare. Dar nu cred că toate acestea le face cu vreun gând rău.

— Ce urmăreşte el, nu ştiu. Dar când un om îşi bate joc veşnic şi de toate, atunci trebuie să fie ceva suspect la mijloc. Ţi-era şi silă să-l asculţi cum ridiculiza, la una din adunările de la Fabrizzi, cele din urmă reforme de la Roma.

Gemma oftă.

— Mi-e teamă că asupra acestui punct o să fiu mai curând de partea lui decât de a dumitale, zise ea. Voi toţi, cei cu inimi şovăitoare, vă lăsaţi cu uşurinţă în voia nădejdilor şi aşteptărilor fericite. Sunteţi veşnic înclinaţi să credeţi că, odată ce a fost ales Papă un om cu intenţii bune şi nu un bătrân ramolit, apoi toate celelalte vor veni de la sine! E destul ca el să deschidă porţile închisorilor şi să-şi împartă binecuvântările în dreapta şi în stânga, ca peste două sau trei luni să şi înceapă veacul de aur! Probabil că dumneata n-ai să înţelegi niciodată că Papa n-o să poată întrona dreptatea pe pământ, chiar dacă ar vrea. Şi de lucrul acesta e de vină însuşi principiul care stă la temelia acestei probleme, nu felul cum se comportă un om sau altul.

— Care principiu? Puterea laică a Papei?

— Nu numai atât. Aceasta e abia o parte din întregul rău. Ceea ce nu e bine deloc, e că se dă unui singur om putere asupra tuturor celorlalţi. Şi lucrul acesta aduce minciuna în relaţiile dintre oameni...

Martini scoase din buzunar un manuscris.

— Un nou pamflet?

— Încă o absurditate pe care blestematul de Rivarez a prezentat-o la adunarea de ieri a comitetului. O, simţeam eu că în curând o să ajungem să ne şi batem cu el!

— Dar despre ce e vorba? Într-adevăr, Cesare, dumneata eşti prea pornit împotriva lui. Poate că Rivarez e un om antipatic, dar în orice caz nu e prost.

— Nu tăgăduiesc, pamfletul e scris destul de bine...

Autorul ridiculiza entuziasmul nesăbuit cu care Italia preamărea pe noul Papă. Pamfletul era scris într-un stil caustic şi plin de răutate, ca tot ce ieşea de sub pana Tăunului... Dar, oricât ar fi supărat-o pe Gemma asprimea tonului, în adâncul sufletului nu putea să nu recunoască că avea dreptate.

— Sunt cu totul de părerea dumitale, că pamfletul e scris cu prea multă asprime, zise ea, punând manifestul pe masă. Dar ceea ce-i mai rău, e că el dezvăluie purul

adevăr.

— Gemma!

— Da, aşa este! Spune-i omului acestuia, dacă vrei, ţipar alunecos cu sânge rece, dar adevărul e de partea lui. E inutil să încercăm a dovedi că pamfletul nu-şi va atinge ţinta: şi-o va atinge!

— Vrei să spui, poate, că trebuie să-l şi tipărim?

— O, asta e altă chestie! Eu nu spun, bineînţeles, să-l tipărim aşa cum este. Hotărât lucru: ar ofensa, ar îndepărta pe toată lumea de noi şi n-ar aduce nimănui niciun folos. Dar dacă Rivarez l-ar modifica puţin, lăsând la o parte atacurile cu caracter personal, cred că ar ieşi într-adevăr un lucru de preţ. Critica politică e minunată. Nu mă aşteptam deloc la Rivarez să scrie atât de bine. El spune exact ceea ce trebuie, ceea ce niciunul dintre noi nu îndrăzneşte să spună! Ce bun e, de pildă, pasajul acela în care compară Italia cu un om beat, care varsă lacrimi de înduioşare pe umărul hoţului care-l scotoceşte prin buzunare.

— Gemma! Dar asta e partea cea mai slabă din tot pamfletul. Nu pot să sufăr felul acesta de a lătra, fără alegere, împotriva a toate şi a tuturor.

— Nici eu. Dar nu e vorba de asta. Rivarez are un ton

supărător şi nici el nu e tocmai simpatic. Dar când spune că noi ne adormim singuri cu procesiuni solemne, cu îmbrăţişări şi cu îndemnuri frăţeşti la dragoste şi împăciuire şi că iezuiţii şi sanfediştii vor şti să întoarcă toate acestea spre folosul lor, el are dreptate, de o mie de ori dreptate... Îmi pare rău că n-am fost la şedinţa de ieri a comitetului. Şi la urma urmei, ce-aţi hotărât?

— Am hotărât să vin la dumneata şi să te rog să te duci la el, ca să încerci a-l îndupleca să-şi modereze pamfletul.

— Să mă duc la el? Dar eu aproape că nu-l cunosc! Afară de asta, nu mă poate suferi. Şi de ce trebuie să mă duc tocmai eu, şi nu altcineva?

— Foarte simplu: pentru că toţi ceilalţi n-au timp. Şi pe lângă asta, dumneata eşti cea mai înţeleaptă dintre noi, n-o să te angajezi în discuţii inutile şi nici n-o să te cerţi cu el.

— Fără îndoială că o să mă stăpânesc. Ei bine, dacă vreţi, mă duc la el, dar vă spun mai dinainte: nu prea am mare nădejde că o să reuşesc...

— Eu însă, sunt sigur că ai să-l convingi, dacă vrei. Şi să-i mai spui că tot comitetul îi admiră pamfletul, vorbesc de partea lui literară. Asta o să-i facă plăcere, şi de altfel e adevărul adevărat.

Tăunul stătea la masa lui de lucru, încărcată cu flori, şi se uita, pe gânduri, în podea, ţinând pe genunchi o scrisoare desfăcută. Un dulău negru şi lăţos, care stătea lungit pe covor la picioarele lui, îşi înălţă capul şi începu să mârâie când Gemma bătu la uşa întredeschisă. Tăunul se ridică în grabă şi o întâmpină cu o plecăciune rece, ceremonioasă. Faţa lui se făcu dintr-odată rigidă şi-şi pierdu orice expresie.

— Sunteţi prea bună, îi zise, cu glasul îngheţat. Dacă mi-aţi fi dat de veste că aveţi nevoie să mă vedeţi, m-aş fi prezentat imediat la dumneavoastră.

Simţind însă că în gândul lui îi doreşte s-o înghită pământul, Gemma se grăbi să-i spună că a venit la el cu treburi. Rivarez se înclină din nou şi împinse spre ea un fotoliu.

— Am venit la dumneavoastră din însărcinarea comitetului, începu ea. Cei mai mulţi dintre noi nu sunt de aceeaşi părere cu unele puncte ale pamfletului.

— M-am gândit eu că aşa o să se-ntâmple! Tăunul zâmbi şi se aşeză în faţa ei, mutând pe masă un vas mare cu crizanteme, aşa fel ca să-i ferească faţa de lumină.

— Ce e drept, cei mai mulţi sunt încântaţi de pamflet ca

operă literară, dar găsesc că nu e nimerit să-l tipărim în forma lui actuală. Le e teamă că asprimea tonului ar putea să supere pe unii oameni, al căror sprijin e atât de preţios pentru partid…

Rivarez scoase o crizantemă din apă şi începu să-i smulgă încet, una după alta, petalele albe. Privirea Gemmei se opri din întâmplare asupra degetelor mâinii lui drepte, înguste. Un sentiment ciudat şi turburător puse stăpânire pe ea: i se păru că mai văzuse undeva, de mult, acest fel de a smulge petalele…

— Ca operă literară, repetă el cu glasul lui catifelat, clar rece, pamfletul meu nu preţuieşte nimic, aşa că din acest punct de vedere nu se pot entuziasma de el decât profanii întru literatură. Iar dacă supără, cu atât mai bine: doar asta am şi urmărit.

— Înţeleg. Numai că loviturile dumneavoastră nu nimeresc în cei care le merită.

— Mi se pare că greşiţi, îi răspunse el. Problema se pune aşa: cu ce scop m-a invitat aici comitetul dumneavoastră? După cât înţeleg, ca să-i scot la lumina zilei şi să-i ridiculizez pe iezuiţi. Şi tocmai aceasta e sarcina pe care o îndeplinesc. Bineînţeles, în măsura puterilor mele…

— Pot să vă încredinţez că nimeni nu se îndoieşte nici de priceperea şi nici de bunăvoinţa dumneavoastră. Dar comitetul se teme că pamfletul ar putea să ofenseze partidul liberal şi ne-ar putea lipsi de sprijinul moral al muncitorilor de la oraşe. Săgeţile dumneavoastră sunt îndreptate împotriva sanfediştilor, dar mulţi dintre cititori vor crede că aveţi în vedere biserica şi pe noul Papă, lucru pe care comitetul, din consideraţiuni tactice, nu-l doreşte.

— Acum încep să înţeleg! Deocamdată, am dreptul să atac numai pe acei reprezentanţi ai preoţimii cu care partidul se află în relaţii de duşmănie; despre aceştia pot să spun, dacă am gust, întregul adevăr! Dar îndată ce mă ating de preoţii favoriţi ai partidului, o, atunci are dreptate proverbul: „Adevărul e un câine pe care trebuie să-l ţii în lanţ”... Da, avea dreptate bufonul... Eu însă, sunt gata să fiu orice, numai bufon nu! Fără îndoială că trebuie să mă plec în faţa hotărârii comitetului, dar socotesc că el se ocupă de fleacuri şi scapă din vedere tocmai ceea ce este mai important: pe M-monsignorul M-montanelli...

— Montanelli? repetă Gemma. Nu vă înţeleg. Vorbiţi de episcopul de Brizzighella?

— Da. După cum se ştie, noul Papă l-a numit de curând

cardinal. Tocmai am primit veşti despre el. Vreţi să vă citesc scrisoarea? Îmi scrie unul din prietenii mei, care locuieşte de cealaltă parte a frontierei.

— Care frontieră? A Statului Papal?

— Da. Iată ce-mi scrie:

„În c-curând vei avea plăcerea să întâlneşti pe unul din cei mai crânceni d-duşmani ai noştri, pe cardinalul Lorenzo M-montanelli, episcop de Brizzighella. E-el...”

Tăunul îşi întrerupse lectura şi-şi trase răsuflarea. Apoi urmă rar, lungind supărător cuvintele, dar fără să mai gângăvească:

„El are de gând să viziteze Toscana în cursul lunii viitoare. Va veni acolo cu o misiune deosebit de importantă, „de împăciuire”. La început va predica la Florenţa, unde va rămâne vreo trei săptămâni, apoi la Siena şi Pisa şi, în sfârşit, se va întoarce în Romagna, prin Pistoia. S-a unit pe faţă cu partidul liberal al bisericii şi, afară de asta, e prietenul personal al Papei şi al cardinalului Feretti. Pe timpul Papei Grigore era în dizgraţie şi fusese trimis undeva, într-un ţinut îndepărtat din Apenini. Dar acum a avansat repede. Fără îndoială că, în fond, el joacă după cum îi cântă iezuiţii, ca orice sanfedist de altfel. Misiunea care i s-a încredinţat e şi ea

inspirată tot de iezuiţi. Montanelli e unul dintre cei mai străluciţi predicatori ai bisericii catolice şi tot atât de periculos, în felul lui, ca însuşi Lambrucini. Sarcina lui de acum e să menţină cât se poate mai mult entuziasmul stârnit în popor de alegerea noului Papă şi în chipul acesta să ţină încordată atenţia societăţii până când marele duce va semna proiectul pregătit de agenţii iezuiţilor. Ce anume cuprinde acest proiect, n-am putut să aflu". Şi mai departe: „Dacă Montanelli înţelege în ce scop e trimis în Toscana sau dacă nu e decât o jucărie în mâinile iezuiţilor, nu pot să-mi dau seama. Ori e un om viclean, excepţional de inteligent, ori e cel de pe urmă măgar. Ceea ce-i curios, după cât am putut să aflu, e că nu primeşte mită şi nu are amante, lucru pe care-l întâlnesc pentru întâia oară". Tăunul aşeză scrisoarea pe masă, şi, aşteptând să vadă ce va răspunde Gemma, o privea cu ochii pe jumătate închişi.

— Sunteţi sigur că prietenul dumneavoastră relatează faptele exact aşa cum sunt? îl întrebă ea după o scurtă tăcere.

— Vă gândiţi la viaţa particulară ireproşabilă a monsignorului Montanelli? Nu. Nici prietenul meu nu e sigur de adevărul absolut al spuselor sale. De altfel, după

cum aţi văzut, el însuşi face destule rezerve: „după cât am putut să aflu…”

— Nu vorbesc despre asta, îl întrerupse Gemma cu răceală, ci despre misiunea lui.

— Da, în această privinţă pot avea toată încrederea în el. E un vechi prieten de-al meu, unul din răsculaţii din anul patruzeci şi trei. Acum are o situaţie care-i îngăduie să afle lucruri de felul acesta. „Probabil vreun funcţionar oarecare de pe la Vatican”, îi trecu repede prin minte Gemmei.

— Iată, prin urmare, ce relaţii aveţi! De altfel, aşa îmi închipuiam şi eu.

— Scrisoarea de faţă are un caracter particular, urmă Tăunul, şi vă daţi seama, fără îndoială, că nimeni nu trebuie să cunoască cuprinsul ei, afară de membrii comitetului dumneavoastră.

— Asta se înţelege de la sine. Dar să ne întoarcem la pamflet; pot să comunic comitetului că primiţi să faceţi unele modificări şi să îndulciţi puţin tonul, sau…

— Dar nu vă gândiţi, signora, că modificările acestea ar putea nu numai să slăbească puterea satirei, dar să strice chiar frumuseţea „operei literare”?…

— Dumneavoastră îmi cereţi părerea mea personală, iar

eu am venit să vorbesc în numele comitetului.

— Oare n-ar trebui, din cele ce-mi spuneţi, să trag concluzia că dumneavoastră, personal, sunteţi de altă părere decât comitetul?

— Dacă vă interesează ce gândesc eu, iată, vă spun: nu sunt de părerea majorităţii asupra nici unuia din cele două puncte. Nu, nu sunt încântată de pamflet din punct de vedere literar, dar îl găsesc just ca interpretare a faptelor şi util din punct de vedere tactic.

— Cum adică?

— Sunt cu totul de părerea dumneavoastră, că Italia se încântă de lumini rătăcitoare şi că toate aceste încântări o vor târî într-o mlaştină din care n-o să mai poată ieşi. Eu m-aş bucura dacă lucrul acesta s-ar spune deschis şi cu îndrăzneală, chiar cu riscul de a ofensa şi îndepărta pe unii dintre prietenii noştri. Dar, ca membră a unei asociaţii a cărei majoritate are o părere opusă, eu nu pot stărui în părerea mea. Şi mai găsesc, bineînţeles, că dacă trebuie să vorbim, apoi să vorbim fără patimă, liniştit, nu pe un ton ca al dumneavoastră!

— Daţi-mi voie o clipă, să revăd manuscrisul...

Rivarez luă manuscrisul, îl citi repede de la început până la sfârşit şi chipul lui arătă nemulţumire.

— Da, aveţi dreptate. Articolul e scris în genul spiritelor de varieteu, nu ca o satiră politică. Dar ce putem face? Dacă o să-l scriu cuviincios, publicul n-o să înţeleagă. Dacă n-o să fiu muşcător, pamfletul o să plictisească…

— Dar nu credeţi că şi vorbele muşcătoare pot plictisi, dacă sunt administrate în doze prea mari?

El îi aruncă o privire pătrunzătoare, apoi izbucni în râs.

— Se vede, signora, că dumneavoastră faceţi parte din categoria acelor oameni teribili, care au totdeauna dreptate! Dacă voi scoate din pamflet toate atacurile personale şi voi lăsa numai ceea ce este esenţial, în forma în care se găseşte, comitetul îşi va arăta părerea de rău că nu-şi poate lua răspunderea să-l tipărească. Dar dacă voi sacrifica adevărul politic şi-mi voi îndrepta toate atacurile numai asupra unora dintre duşmanii partidului, atunci comitetul îmi va preamări opera, însă şi dumneavoastră, şi eu vom şti că nu merită să fie tipărită. Iată o problemă metafizică interesantă. Cum e mai bine: pamfletul să fie tipărit, fără să merite, ori să rămână în sertar, cu toate că merită pe deplin să fie publicat? Ce aveţi de adăugat la aceasta, signora?

— Eu nu cred că sunteţi legat de o alternativă ca asta. Sunt încredinţată că dacă veţi lăsa la o parte pasagiile

privitoare la atacurile personale, comitetul se va învoi să tipărească pamfletul, deşi, fără îndoială, mulţi se vor împotrivi. Şi cred că ne va fi de folos. Dar trebuie să moderaţi puţin tonul prea violent.

El ridică din umeri şi oftă, supus:

— Mă învoiesc, signora, dar cu o singură condiţie: dacă îmi răpiţi acum dreptul de a râde, veţi fi obligată să-mi acordaţi acest drept într-un viitor apropiat. Când prea sfinţia sa cardinalul cel fără de prihană va veni la Florenţa, nici dumneavoastră personal, nici comitetul să nu mă împiedice de a-l bârfi cât îmi va plăcea! Asupra acestui punct va trebui să cedaţi!

Vorbea cu răceală, nepăsător, în timp ce scotea câte-o crizantemă din apă şi-i cerceta în lumină petalele străvezii. „Cum îi tremură mâna! îşi zise Gemma, uitându-se la flori. N-o fi bând, cumva?...”

— Ar fi mai bine să vorbiţi dumneavoastră singur cu ceilalţi membri ai comitetului, îl sfătui ea, ridicându-se. Eu nu pot şti de mai înainte cum vor hotărî...

— Dar dumneavoastră cum aţi hotărî? o întrebă, ridicându-se la rândul lui. Stătea acum sprijinit de masa de lucru, ţinând în mână florile pe care şi le apropia de obraz.

Gemma şovăi, întrebarea lui deşteptase în ea multe şi vechi amintiri dureroase.

— Îmi vine greu să hotărăsc, răspunse ea într-un târziu. De multe ori mi s-a întâmplat să aud vorbindu-se, cu mulţi ani în urmă, despre monsignorul Montanelli. Pe atunci era numai canonic şi rector al seminarului teologic din provincia în care am copilărit... Despre el mi-a vorbit mult un... un om care-l cunoştea foarte de-aproape şi nu mi-a spus decât lucruri frumoase. Se pare că era, cel puţin pe vremea aceea, un om într-adevăr minunat. Dar asta s-a întâmplat de mult, şi de atunci s-a putut schimba... E lucru ştiut că autoritatea lipsită de control perverteşte!

Tăunul ridică fruntea şi se uită la ea, cu o privire hotărâtă.

— Oricum, zise el, chiar dacă monsignorul Montanelli nu este el însuşi un ticălos, e o unealtă în mâinile ticăloşilor. Şi pentru mine, ca şi pentru prietenii mei de peste graniţă, e totuna. O piatră aşezată în mijlocul drumului, chiar cu cele mai bune intenţii, trebuie totuşi înlăturată... Daţi-mi voie, signora. El se apropie de uşă, şchiopătând, şi o deschise. Aţi fost foarte bună, signora, că aţi venit la mine. Să trimit după trăsură? Nu? Atunci, la revedere.

Gemma ieşi în stradă, neliniştită.

„Prietenii mei de peste graniţă...” Cine-or fi ei? Şi prin ce mijloace se gândeşte el să înlăture piatra din drum? Dacă e vorba numai de satiră, atunci de ce a spus lucrul acesta pe un ton atât de ameninţător?...

CAPITOLUL AL PATRULEA

Monsignorul Montanelli sosi la Florenţa în cele dintâi zile ale lui octombrie. Sosirea lui stârni o vădită emoţie în oraş. Se bucura de faima unui predicator neîntrecut şi era reprezentantul papalităţii reformiste. Poporul îl aştepta cu nerăbdare să-i expună învăţătura cea nouă, evanghelia dragostei şi a împăciuirii, care trebuia să tămăduiască toate rănile Italiei. Numirea cardinalului Guizzi ca secretar al statului roman în locul lui Lambrucini, hulit de toată lumea, stârnise entuziasmul obştesc. Iar Montanelli era omul cel mai potrivit ca să menţină această înălţătoare stare de spirit. Viaţa lui, de o severitate fără prihană, era un fenomen atât de rar la înalţii demnitari ai bisericii romane, încât singur acest fapt îi atrase simpatia poporului, deprins să socotească şantajul, mita şi intriga meschină drept condiţii aproape obligatorii ale carierei de slujitor al bisericii. La aceasta se mai adăuga şi talentul său, într-adevăr neasemuit, de predicator, un glas

fermecător şi o înfăţişare impresionantă.

Cu asemenea însuşiri, Montanelli ar fi putut câştiga oamenii în orice vremuri.

Ca totdeauna, Grassini făcea toate eforturile să atragă şi această celebritate în saloanele lui. Dar se dovedi că nu era chiar atât de uşor să-l ispiteşti pe Montanelli; la toate stăruinţele, el răspundea prin aceeaşi împotrivire binevoitoare, dar hotărâtă.

— Ce dihănii care înghit orice mai sunt şi Grassinii ăştia! îi zise odată Martini Gemmei, într-o dimineaţă rece de duminică, în timp ce treceau amândoi prin piaţa Signoriei. Ai văzut cum s-au ploconit când s-au apropiat de caleaşca cardinalului? Pentru ei, n-are importanţă cine-i omul, numai să se vorbească despre el... În viaţa mea n-am văzut vânători de lei atât de aprigi! Nu de mult, în august, îl vânau pe Tăun, acum pe Montanelli. Sper că eminenţa sa se simte măgulit de această atenţie, pe care o împarte cu o întreagă gloată de aventurieri!

Veneau de la catedrală, unde în ziua aceea predicase Montanelli. Clădirea uriaşă era atât de plină de lume dornică să-l asculte pe vestitul predicator, încât Martini, de teamă să n-o apuce pe Gemma durerea de cap, o înduplecase să plece înainte de sfârşitul slujbei. După o

săptămână întreagă de ploi, era cea dintâi dimineaţă cu soare, şi profitând de aceasta, Martini îi propuse Gemmei să facă o plimbare prin grădinile de pe povârnişul colinelor care înconjurau San Nicolo.

— Nu, îi răspunse ea. Primesc cu plăcere să mă plimb, dacă ai timp, dar nu în partea aceea. Mai bine s-o luăm pe Lung-Arno: pe acolo o să treacă Montanelli când o să se întoarcă de la biserică. Şi eu, ca şi Grassini, ţin numaidecât să văd această celebritate!

— Dar l-ai văzut adineaori.

— Nu destul de aproape. În catedrală era o înghesuială... Iar când a trecut în caleaşcă, nu i-am putut vedea decât spinarea. Dacă stăm pe lângă pod, fără îndoială că o să-l vedem bine, doar locuieşte chiar pe Lung-Arno.

— Dar de unde ţi-a venit dorinţa asta pătimaşă de a-l vedea pe Montanelli? înainte nu te interesau niciodată predicatorii celebri.

— Nici acum nu mă interesează predicatorul, ci omul. Vreau să ştiu dacă s-a schimbat mult de când l-am văzut pentru cea din urmă oară.

— Şi când a fost asta?

— La două zile după moartea lui Arthur.

Martini o privi cu îngrijorare. Ajunseseră acum la Lung-Arno şi Gemma se uita distrată la apă, cu privirea aceea care nu vede nimic şi care-l speria atât de mult întotdeauna.

— Gemma dragă, zise el peste câtva timp, oare toată viaţa o să te urmărească amintirea aceea dureroasă? Care dintre noi n-a greşit la şaptesprezece ani?

— Dar nu fiecare dintre noi şi-a ucis la şaptesprezece ani pe cel mai bun prieten! îi răspunse ea cu glasul obosit. Sprijinită cu coatele de balustrada de piatră a podului, Gemma se uita cu încăpăţânare în jos, la râu. Martini tăcea; când o vedea în starea aceea, aproape că se temea să-i vorbească.

Trecură podul în tăcere şi o luară înainte pe chei. Peste câteva clipe, Gemma începu vorba:

— Ce glas încântător la omul acesta! Are în el ceva ce n-am mai întâlnit la niciun glas omenesc. Cred că în glas stă secretul acel puţin jumătate din farmecul lui...

— Da, minunat glas, prinse repede vorba Martini, folosindu-se de această nouă întorsătură ca să-i îndepărteze gândurile de la amintirile înspăimântătoare pe care i le răscolise priveliştea apei. Dar, afară de glas, Montanelli e şi cel mai bun predicator din toţi câţi mi-a

fost dat să ascult. Cred totuşi că secretul farmecului său nu stă în asta, ci în ceva mai adânc în viaţa lui neprihănită, atât de deosebită de a tuturor celorlalţi demnitari ai bisericii. Mă îndoiesc că ai putea să-mi arăţi, în toată Italia, altă faţă bisericească cu o reputaţie ca a lui, afară, poate, de însuşi Papa. Îmi amintesc că anul trecut, când am fost în Romagna, mi s-a întâmplat să stau câtva timp în episcopatul lui şi am văzut pe muntenii cei aspri aşteptându-l pe o ploaie torenţială, să-l zărească măcar o clipă sau să-i atingă veşmintele. Ei îl respectă aproape ca pe un sfânt, şi asta înseamnă nespus de mult: în Romagna, toţi cei ce poartă rasă sunt îndeobşte huliţi. Odată, i-am spus unui ţăran bătrân, un tip de contrabandist, că, după cum se vede, poporul e foarte devotat episcopului său. Şi el mi-a răspuns: „Noi nu-i iubim pe popi, toţi sunt nişte mincinoşi. Însă pe monsignorul Montanelli îl iubim. Nimeni n-a auzit vreodată că ar fi spus vreun neadevăr sau că ar fi făcut vreo nedreptate”.

— Ar fi interesant să ştim, zise Gemma, vorbind mai curând cu ea însăşi decât cu Martini, dacă monsignorul ştie ce gândeşte lumea despre el…

— Cum ar putea să ştie? Însă ceea ce gândeşte lumea

despre el, e purul adevăr.

— Nu, nu-i adevărat.

— De unde ştii?

— Mi-a spus-o el singur.

— El? Montanelli? Ce vrei să spui, Gemma?

Ea îşi ridică părul de pe frunte şi se întoarse spre el. Se opriră din nou pe pod. Martini se rezemă cu coatele de balustradă, iar Gemma începu să deseneze alene cu vârful umbrelei pe pietre.

— Cesare, suntem prieteni vechi, dar eu nu ţi-am povestit niciodată tot ce s-a petrecut cu Arthur...

— Şi nici nu trebuie să-mi povesteşti, draga mea, o opri el repede. Toate acestea, eu le ştiu.

— Ţi-a spus Giovanni?

— Da, înainte de a muri, într-una din nopţile acelea când stăteam la căpătâiul lui. Mi-a spus că... Gemma, odată ce am început să vorbim, cred că e mai bine să-ţi mărturisesc tot adevărul... Mi-a spus că pe dumneata te chinuieşte întruna amintirea acelei întâmplări nenorocite şi m-a rugat să-ţi rămân prieten şi să caut să-ţi întorc gândul de la suferinţa aceea. Iar eu am făcut tot ce-am putut, deşi mi se pare că fără niciun folos. Da, am făcut tot ce-am putut...

— Ştiu, îi răspunse Gemma, înălţându-şi ochii spre el. M-aş simţi atât de rău fără prietenia dumitale! Dar despre monsignorul Montanelli, Giovanni nu ţi-a spus nimic atunci?

— Nu. Eu nici nu bănuiam că Montanelli are vreun amestec în afacerea asta. Giovanni mi-a vorbit numai despre chestiunea aceea cu trădarea şi...

— Şi ţi-a spus că eu l-am lovit pe Arthur şi că el s-a înecat, nu? Bine, atunci o să-ţi povestesc eu despre Montanelli.

Se întoarseră spre podul pe care trebuia să treacă în curând cardinalul. Gemma începu să vorbească, fără să-şi ia ochii de la apă:

— Pe atunci, Montanelli era canonic şi rector al seminarului teologic din Pisa. Îi dădea lui Arthur lecţii de filosofie, iar după ce Arthur intră în universitate, citeau adesea împreună. Ţineau nespus de mult unul la altul şi păreau mai mult doi prieteni care se iubesc, decât un profesor cu elevul lui. Arthur binecuvânta pământul pe care călca Montanelli şi-mi aduc aminte că mi-a spus odată că s-ar îneca dacă l-ar pierde pe „padre” al lui, aşa-i zicea el. Apoi, ştii ce s-a întâmplat după denunţul duhovnicului spion... A doua zi, tatăl meu şi Burtonii, fraţii

vitregi ai lui Arthur, doi oameni dezgustători, au stat toată ziua lângă râu, căutându-i cadavrul. Iar eu am rămas în odaia mea, gândindu-mă la ceea ce făcusem… Gemma se opri câteva clipe, apoi urmă: Seara, târziu, tata a venit la mine şi mi-a spus: „Gemma dragă, coboară jos, a venit un om care vrea să te vadă”. Am coborât amândoi în salonaş. Acolo ne aştepta un student, unul din grupul nostru. Palid ca moartea şi tremurând, îmi spuse că a primit de la Giovanni, din închisoare, a doua scrisoare, în care-l înştiinţa ca aflase de la un gardian cum că Arthur căzuse în cursă la spovedanie, iar Cardi îl trădase. Mi-aduc aminte că studentul a încheiat: „O singură mângâiere avem: aceea de a şti că Arthur nu e vinovat”. Tata m-a luat de mâini, căutând să mă liniştească. Pe atunci el nu ştia încă ce făcusem… M-am întors la mine în odaie şi am stat toată noaptea, fără să pot închide ochii. Dimineaţa, tatăl meu şi Burtonii au plecat din nou la râu. Mai nădăjduiau să-i găsească trupul…

— Şi nu l-au găsit?

— Nu, nu l-au găsit. Fără îndoială că fusese luat de apă şi târât în mare. Eu am rămas singură acasă. Mai târziu, a venit servitoarea să-mi spună că a sosit un preot, care, aflând că tata nu e acasă, a plecat. Am ghicit imediat că

trebuie să fie Montanelli. Am alergat pe uşa din spatele casei şi l-am ajuns lângă portiţa grădinii. Când i-am spus: „Padre, trebuie să vă vorbesc”, s-a oprit numaidecât şi a aşteptat, în tăcere. O, Cesare, dacă i-ai fi văzut faţa atunci! Luni şi luni după aceea am avut-o înaintea ochilor!… I-am spus: „Sunt fiica doctorului Warren… Eu l-am ucis pe Arthur!” Şi i-am povestit cum se petrecuseră toate. Iar el stătea nemişcat, ca de piatră, şi asculta. Când am terminat, mi-a spus: „Linişteşte-te, copilul meu! Nu dumneata eşti ucigaşul, ci eu. Eu l-am minţit şi el a aflat…” Apoi s-a întors şi a ieşit repede pe portiţă, fără să mai adauge un cuvânt.

— Şi pe urmă?

— Nu ştiu ce s-a mai întâmplat cu el. Am auzit, doar, că în seara aceleiaşi zile a căzut în nesimţire pe stradă, nu departe de port, şi că l-au dus într-o casă din apropiere. Asta e tot ce ştiu. Tata a făcut tot ce i-a stat în putinţă să mă liniştească. După ce i-am mărturisit totul, a părăsit imediat practica medicinii şi m-a dus în Anglia, să mă îndepărteze de tot ce mi-ar fi putut aminti trecutul. Se temea să nu-mi pun şi eu capăt zilelor, şi mi se pare că într-adevăr n-am fost tocmai departe de a o face. Pe urmă s-a văzut, după cum ştii, că tata avea cancer şi a trebuit

să-mi ţin firea: afară de mine, nu mai avea pe nimeni să-l îngrijească. După moartea lui, copiii au rămas în seama mea, până când fratele cel mai mare a putut să-i ia locul. Apoi, a venit Giovanni... Ştii, la început ne era frică să ne şi vedem: între noi doi stătea amintirea aceea înspăimântătoare... El îşi făcea imputări amare pentru partea lui de vină la nenorocire, deoarece trimisese din închisoare scrisoarea aceea blestemată. Dar eu cred că tocmai durerea aceasta ne-a apropiat.

Martini zâmbi şi clătină din cap:

— Poate că pentru dumneata aşa să fi fost, zise el, dar pentru Giovanni, totul era hotărât de la cea dintâi întâlnire, îmi amintesc cum arăta când s-a întors la Milano, după călătoria lui la Livorno. Aiura de dragul dumitale şi aşa de mult vorbea despre englezoaica Gemma, încât mai-mai să mă dea gata şi pe mine! Credeam c-o să te urăsc... O, dar iată cardinalul!

Caleaşca trecu peste pod şi se opri în faţa unei case mari de pe chei. Montanelli stătea rezemat în fund. Părea nespus de obosit şi nici nu vedea mulţimea înflăcărată care se adunase în faţa casei, să-l vadă măcar o clipă, însufleţirea care-i ilumina faţa în catedrală se stinsese, lăsând în locul ei o expresie de îngrijorare şi de oboseală.

După ce-l privi coborând din caleaşcă şi îndreptându-se cu paşi greoi, bătrâneşti, spre casă, Gemma se întoarse şi o luă încet către pod.

— M-a urmărit adesea gândul, începu ea din nou, cu ce l-a putut minţi el pe Arthur? Şi uneori îmi trecea prin minte… poate că dumitale o să ţi se pară ciudat… dar asemănarea dintre ei era atât de neobişnuită…

— Dintre cine?

— Dintre Arthur şi Montanelli. Şi nu numai eu am observat-o. Şi apoi, în raporturile dintre membrii familiei lui Arthur era ceva neînţeles… Mistress Burton, mama lui Arthur, fusese una dintre cele mai fermecătoare femei din câte am cunoscut vreodată. Avea aceeaşi figură inspirată ca şi Arthur, de altfel aveau şi aceeaşi fire. Însă ea părea totdeauna speriată, ca un răufăcător prins asupra faptului. Iar nevasta fiului ei vitreg se purta cu ea revoltător de grosolan. Şi nici Arthur nu semăna deloc cu aceşti vulgari Burtoni… Fără îndoială că în copilărie nu-ţi dai seama totdeauna de asemenea lucruri. Mai târziu însă, reconstituind în gând trecutul, de multe ori mi-a fulgerat prin minte că Arthur nu e un Burton. S-ar putea să fi aflat ceva despre mama lui…

— Dacă-i aşa, atunci asta ar putea fi cauza sinuciderii

lui, şi atunci trădarea lui Cardi nu are nicio importanţă, presupuse Martini, încercând să-i aducă în felul acesta o uşurare. Dar Gemma clătină din cap:

— O, dacă ai fi văzut, Cesare, ce expresie avea faţa lui atunci când l-am lovit, n-ai mai crede, acest lucru. Presupunerile în privinţa lui Montanelli pot să fie adevărate, n-au nimic extraordinar în ele... Dar ceea ce am făcut eu, e sigur!

Câtva timp păşiră aşa, fără să mai schimbe o vorbă.

— Gemma, draga mea, începu Martini într-un târziu, dacă omul ar putea să mai schimbe ceea ce a făcut odată, atunci fără îndoială că ar merita să te mai gândeşti la vechile greşeli. Dar din moment ce ele nu se mai pot îndrepta, lasă morţii să-i plângă pe morţi! E adevărat că povestea aceasta e înfiorătoare. Totuşi, poate că bietul băiat e mai fericit acum decât mulţi din cei care trăiesc, dar zac prin închisori sau sunt în exil. Iată la cine trebuie să ne gândim. N-avem dreptul să dăruim morţilor toate gândurile noastre. Adu-ţi aminte ce spune poetul dumitale preferat, Shelley[35]:

„Trecutul e al morţii, al tău e viitorul”. Primeşte-l cât mai este al dumitale şi nu te gândi la răul pe care l-ai

---

35 *Shelley, Percy Bysshe (1792—1822) - poet progresist englez.*

făcut cândva, ci la binele pe care poţi să-l mai faci încă.

În dorinţa caldă de a o linişti, Martini îi luă mâna, dar îndată i-o lăsă şi făcu un pas îndărăt, auzind la spatele lui un glas molatic, ca un tors de felin:

— Prea stimate doctore, monsignorul Montanelli o fi având, nu mă îndoiesc, toate calităţile despre care-mi vorbeşti. Cred, chiar, că e prea bun pentru lumea noastră păcătoasă şi că ar trebui expediat, cu toată politeţea cuvenită, pe lumea cealaltă. Sunt sigur că şi acolo ar face aceeaşi senzaţie ca şi aici. Şi fără îndoială că va găsi acolo destule spirite, de prin părţile noastre, care n-au văzut încă o minunăţie ca asta: un cardinal cinstit! Iar spiritele fiind foarte iubitoare de lucruri senzaţionale…

— De unde ştii dumneata? se auzi glasul lui Riccardo, în care se simţea o notă de mânie stăpânită.

— Din sfânta scriptură, dragul meu! Dacă trebuie să-i dăm crezare, până şi prea onoratele spirite au slăbiciune pentru combinaţiile fantastice. Iar după mine, „cinste” şi „cardinal” e o combinaţie cât se poate de originală, cu un gust tot atât de neplăcut ca racii cu miere... O! Signor Martini şi signora Bolla! Cât de minunată s-a făcut vremea după, ploaie, nu-i aşa? Aţi ascultat şi

dumneavoastră pe noul nostru Savonarolla?[36]

Martini se întoarse repede. Tăunul, cu ţigara în gură şi, cu o floricică la butonieră, îi întinse mâna lui îngustă, strânsă într-o mănuşă fină. Acum, când soarele se juca vesel pe ghetele lui bine lustruite şi-i lumina faţa zâmbitoare, lui Martini nu i se mai păru atât de respingător. În schimb, arăta mai mulţumit de sine ca oricând, îşi strânseră mâinile: unul prieteneşte, celălalt întunecat.

— Nu vă simţiţi bine, signora Bolla? strigă deodată Riccardo.

Faţa Gemmei era atât de palidă, încât în umbra borurilor de la pălărie părea aproape moartă. Şi după felul cum îi tremurau panglicile de pe corsaj, se cunoştea cât de tare-i bate inima.

— Mă întorc acasă... zise ea, cu glas abia auzit.

Chemară o trăsură: Martini se urcă lângă ea, s-o însoţească. Tăunul se grăbi să-i potrivească rochia, care se atingea de roată, apoi, fără veste, i se uită drept în ochi. Şi Martini o văzu cum se trage îndărăt, cu groaza întipărită pe faţă.

---

36 Gerolamo Savonarolla (1452—1489) – vestit predicator florentin, care a înfierat imoralitatea clerului şi a autorităţilor. În anul 1489, învinuit de erezie, a fost ars pe rug.

— Ce e cu dumneata, Gemma? o întrebă el în englezeşte, îndată ce trăsura porni. Ce ţi-a spus ticălosul acela?

— Nimic, Cesare. El n-are nicio vină. Eu... eu m-am speriat...

— Te-ai speriat?

— Da... Mi s-a părut...

Gemma îşi acoperi ochii cu mâna, iar Martini o aşteptă în tăcere să-şi vină în fire. Încetul cu încetul, chipul ei prinse viaţă şi, întorcându-se spre el, Gemma începu să vorbească cu glasul ei obişnuit, hotărât:

— Aveai toată dreptatea când îmi spuneai că nu e sănătos să te laşi în voia amintirilor unui trecut de groază. Asta zdruncină nervii până într-atât, încât începi să-ţi închipui lucrurile cele mai nebuneşti. Să nu mai vorbim niciodată despre asta, Cesare, pentru că altfel, în fiecare om pe care l-aş întâlni, n-aş vedea decât aceeaşi fantastică asemănare cu Arthur... E ca un soi de halucinaţie, ca un coşmar ziua în amiaza mare! Închipuieşte-ţi: când omul acesta s-a apropiat de noi, mi s-a părut că e Arthur...

CAPITOLUL AL CINCILEA

Tăunul avea o deosebită înclinare spre a-şi face duşmani. Sosise la Florenţa abia în august, iar spre sfârşitul lui octombrie, trei sferturi din membrii

comitetului, care-l chemaseră, împărtăşeau cu privire la el, părerile lui Martini. Chiar cei mai înfocaţi admiratori se săturaseră de atacurile lui violente împotriva lui Montanelli, şi însuşi Galli, care la început era gata să apere şi să susţină orice ar fi spus spiritualul pamfletar, trebui să recunoască, cu inima strânsă, că ar fi mult mai cuminte dacă l-ar lăsa în pace pe cardinal.

Singurul care rămânea nepăsător la ploaia de caricaturi şi pamflete injurioase ieşite de sub pana Tăunului era însuşi Montanelli. Nici nu face să te osteneşti, cum spunea Martini, să insulţi un om care le primeşte toate cu atâta seninătate. Se povestea că odată, în timp ce avea la dejun pe arhiepiscopul de Florenţa, Montanelli găsi în odaia lui unul dintre cele mai batjocoritoare pamflete ale Tăunului, îl citi de la început până la sfârşit şi, întinzându-l arhiepiscopului, zise: „Dar ştiţi, nu e deloc prost scris, nu-i aşa?”

În curând începu să circule în oraş o fiţuică, intitulată: „Taina buneivestiri”. Chiar dacă n-ar fi fost desenat pe copertă un tăun cu aripile întinse (aşa îşi iscălea Rivarez pamfletele), numai după stilul usturător şi veninos, majoritatea cititorilor ar fi înţeles cine o ticluise. Pamfletul era scris în formă de dialog între Toscana, în

chip de madonă, şi Montanelli, în chip de înger, cu o cunună de ramuri de măslin (simbolul păcii) şi în mână cu crini (simbolul purităţii), care-i vestea Toscanei sosirea iezuiţilor, şi era plin de aluzii personale jignitoare şi de presupuneri peste măsură de îndrăzneţe. Toată Florenţa îşi dădea seama că satira e şi crudă, şi nedreaptă, şi totuşi, toată Florenţa făcea haz. În tonul solemn cu care erau debitate absurdităţile presărate din belşug în textul pamfletului, era atâta umor, încât până şi cei mai înverşunaţi duşmani ai Tăunului râdeau tot atât de sincer ca şi prietenii lui. Şi, cu toată nedreptatea săritoare în ochi a satirei, foaia avu oarecare influenţă asupra populaţiei din oraş. Reputaţia personală a lui Montanelli era prea solidă ca s-o poată zdruncina serios un pamflet neruşinat, oricât de spiritual ar fi fost, totuşi opinia publică se întoarse o clipă împotriva lui. Tăunul ştia unde să înţepe, şi cu toate că poporul se îngrămădea ca şi mai înainte în faţa casei cardinalului, să-l vadă când se urca în caleaşcă sau când se întorcea acasă, printre binecuvântări şi aclamaţii se strecurau destul de des şi strigăte cu tâlc, ca „Iezuit!” sau „Spion sanfedist!”

Dar Montanelli îşi găsi destui apărători. La două zile după apariţia pamfletului, în cel mai de seamă ziar

clerical „Credinciosul”, apăru un articol strălucit, intitulat „Răspuns la Taina buneivestiri” şi iscălit „Un fiu al bisericii”. Era o pledoarie într-adevăr impresionantă pentru Montanelli împotriva atacurilor pline de calomnii ale Tăunului. Autorul anonim îşi începea articolul cu o expunere caldă şi convingătoare a doctrinei „păcii şi bunei învoiri” pe pământ, al cărui vestitor era noul Papă, apoi îl provoca pe Tăun, sfidându-l să dovedească adevărul măcar al uneia dintre acuzaţiile lui şi încheia cu o chemare solemnă adresată publicului, cerându-i să nu dea crezare defăimătorului, care nu merită decât dispreţul obştesc. Atât prin argumentele hotărâtoare, cât şi prin calităţile lui literare, acest „Răspuns” era atât de superior tuturor articolelor obişnuite, încât stârni interesul întregului oraş, cu atât mai mult, cu cât nici editorul ziarului nu fusese în stare să ghicească cine se ascunde sub pseudonimul „Un fiu al bisericii”. Articolul apăru curând într-o broşurică aparte, şi despre apărătorul anonim al lui Montanelli se vorbea acum prin toate cafenelele Florenţei.

Tăunul răspunse prin atacuri înverşunate împotriva noului Papă şi a tuturor complicilor săi, cu deosebire împotriva lui Montanelli, lăsând să se înţeleagă că

panegiricul fusese scris cu învoirea lui. La toate acestea, apărătorul anonim răspunse în „Credinciosul”, protestând cu indignare. Şi tot timpul cât Montanelli mai rămase în Florenţa, polemica nu încetă, cucerind în curând atât de mult atenţia publicului, încât aproape că-i făcu să-l uite pe însuşi predicatorul.

Unii din membrii partidului liberal încercară să-i dovedească Tăunului cât de nepotrivit era tonul acela necruţător la adresa lui Montanelli, dar n-o scoaseră la niciun capăt cu el. La toate argumentele lor, el doar zâmbea binevoitor şi le răspundea, cu gângăveala lui caracteristică:

— D-dar într-adevăr, d-domnilor, găsesc că nu sunteţi tocmai corecţi! Doar atunci când am făcut concesia aceea signorei Bolla, mi-am rezervat în mod special dreptul de a-mi face cheful să-mi bat joc de Montanelli când va veni aci. Aşa ne-a fost înţelegerea!

Spre sfârşitul lui octombrie, Montanelli se întoarse în eparhia lui, în Romagna. Înainte de a pleca, el ţinu o predică de bun rămas, în care atinse şi chestiunea celebrei dispute literare. După ce-şi arătă cu îngăduinţă părerea de rău pentru patima nesăbuită a celor doi publicişti, îl rugă pe necunoscutul său apărător să dea o

pildă de stăpânire de sine şi să înceteze acest duel de vorbe, nefolositor şi necuviincios. Chiar a doua zi, apăru în „Credinciosul” o notiţă în care se spunea că, ţinând seamă de dorinţa monsignorului Montanelli, exprimată în mod public, „Un fiu al bisericii” renunţă la continuarea polemicii.

La sfârşitul lui noiembrie, Tăunul anunţă comitetul că doreşte să plece pentru două săptămâni la mare. După cât se spunea, plecase la Livorno. Dar când doctorul Riccardo se duse acolo îndată după el şi căută să-l vadă, nu-l găsi nicăieri. La cinci decembrie izbucni o mare mişcare politică în Statul Papal şi de-a lungul întregului lanţ al Apeninilor, şi atunci mulţi începură să bănuiască de ce-i venise gust Tăunului să-şi facă vacanţa în toiul iernii. Se întoarse la Florenţa după ce mişcarea fusese înăbuşită. Întâlnindu-l în stradă pe Riccardo, Tăunul îi zise, zâmbind:

— Am auzit că ai întrebat de mine la Livorno, însă eu mă împotmolisem la Pisa. Ce minunat e oraşul acela vechi!... Acolo te simţi într-adevăr ca în Arcadia[37] cea fericită.

---

37 Arcadia – ţinut în Grecia veche, cântat de poeţii antici ca un colţ de lume cu o viaţă paşnică, de păstori. În literatura de mai târziu – ţară fericită, ca din poveşti, ferită de grijile şi neliniştea vieţii de fiecare zi.

În timpul Crăciunului, Tăunul veni la adunarea comitetului literar, care se ţinea acasă la doctorul Riccardo. Se adunase foarte multă lume. Tăunul întârziase puţin, şi când intră, salutând şi zâmbind ca şi cum şi-ar fi cerut scuze, nu se mai găsea niciun loc liber.

Riccardo se ridică să-i aducă un scaun din odaia de alături, dar Tăunul îl opri:

— Nu vă supăraţi, zise el, îmi găsesc loc şi singur.

Străbătu încăperea, îndreptându-se spre fereastra lângă care şedea Gemma şi se aşeză pe pervaz.

Gemma simţi asupra ei privirea ciudată a Tăunului, care-l făcea să semene cu portretul lui Leonardo da Vinci, şi neîncrederea ei instinctivă în omul acela se schimbă imediat într-o teamă necugetată.

În discuţia adunării se pusese problema lansării unei proclamaţii, cu prilejul foametei care ameninţa Toscana. În proclamaţie urma să se expună propunerile comitetului cu privire la măsurile ce trebuiau luate pentru a preîntâmpina dezastrul. Era destul de greu să se ajungă la o hotărâre definitivă, deoarece, ca totdeauna, părerile erau împărţite. Grupul radical al comitetului, din care făcea parte Gemma, Martini şi Riccardo, era pentru lansarea unui apel viguros, adresat guvernului şi

publicului, care să ceară să se ia imediat măsuri pentru ajutorarea la timp a populaţiei. Iar ramura mai moderată, din care făcea parte, bineînţeles, şi Grassini, se temea că tonul prea violent al apelului ar putea doar să indispună guvernul, şi nicidecum să-l înduplece.

— Toate acestea sunt minunate, domnilor, şi se înţelege că ar fi de dorit ca ajutorul să sosească fără întârziere, zicea el liniştit, uitându-se cu o binevoitoare părere de rău spre radicali, care se agitau. Noi toţi, sau cel puţin majoritatea noastră, dorim multe lucruri din acele pe care nu cred că le vom căpăta vreodată. Dar dacă vom vorbi pe tonul pe care-l propuneţi, apoi se prea poate ca guvernul să nu ia nicio măsură înainte de a se abate foametea cu tot dinadinsul. Dacă am izbuti să silim guvernul să facă o anchetă în ce priveşte recolta, tot ar fi un pas înainte.

Galli, care se aşezase în colţul de lângă cămin, se ridică dintr-odată să protesteze:

— Un pas înainte?... Aşa o fi, stimate domn, dar foametea n-o să ne aştepte pe noi! Dacă vom merge cu paşi de felul acesta, poporul va pieri înainte de-a avea când să-i dăm ajutor!

— Ar fi interesant să ştim... începu Sacconi, dar de ici şi de colo se ridicară glasuri:

— Vorbiţi mai tare, nu se aude!

— Cum să se audă, când pe stradă e un zgomot infernal? zise Galli, înciudat. E închisă fereastra acolo, Riccardo?

Gemma se uită la fereastră.

— Da, răspunse ea, fereastra e închisă. Dar se vede că trece pe stradă un circ ambulant, sau aşa ceva.

De afară se auzeau strigăte, râsete, vuiet de paşi, clinchet de clopoţei, şi la toate acestea se adăugau urletele unei fanfare proaste şi bubuiturile nemiloase ale unei tobe.

— N-ai ce să faci, trebui să te împaci cu zgomotul, aşa e în zilele astea, vorbi Riccardo. Crăciunul e totdeauna plin de larmă... Ce voiai să spui, Sacconi?

— Voiam să spun că ar fi interesant să ştim ce gândeşte lumea despre toate acestea la Pisa şi la Livorno. Nu cumva ar putea să ne lămurească în această privinţă signor Rivarez? Că doar vine de acolo.

Tăunul nu răspunse nimic. Se uita ţintă pe fereastră şi părea că nici nu aude ce se vorbea în jurul lui.

— Signor Rivarez! îl strigă Gemma. Era mai aproape de Tăun decât toţi ceilalţi şi, cum omul rămânea nemişcat, se aplecă şi-i atinse mâna. Rivarez se întoarse încet şi ea

tresări, surprinsă de imobilitatea înspăimântătoare a privirii lui. O clipă, i se păru că are înaintea ei chipul unui mort. Apoi buzele lui se mişcară înfricoşător:

— Da, e un circ ambulant, zise el în şoaptă.

Cea dintâi mişcare a Gemmei, o mişcare instinctivă, a fost să-l pună la adăpost de curiozitatea celorlalţi. Fără să înţeleagă încă ce se petrece cu el, îşi închipui că are vreo halucinaţie cumplită, care-i chinuieşte şi trupul, şi sufletul. Se ridică în grabă şi, ascunzându-l cu trupul ei de privirile străine, deschise larg fereastra, ca şi cum ar fi vrut să se uite afară.

Pe stradă trecea un circ, cu saltimbanci călări pe măgari şi cu paiaţe în costume pestriţe.

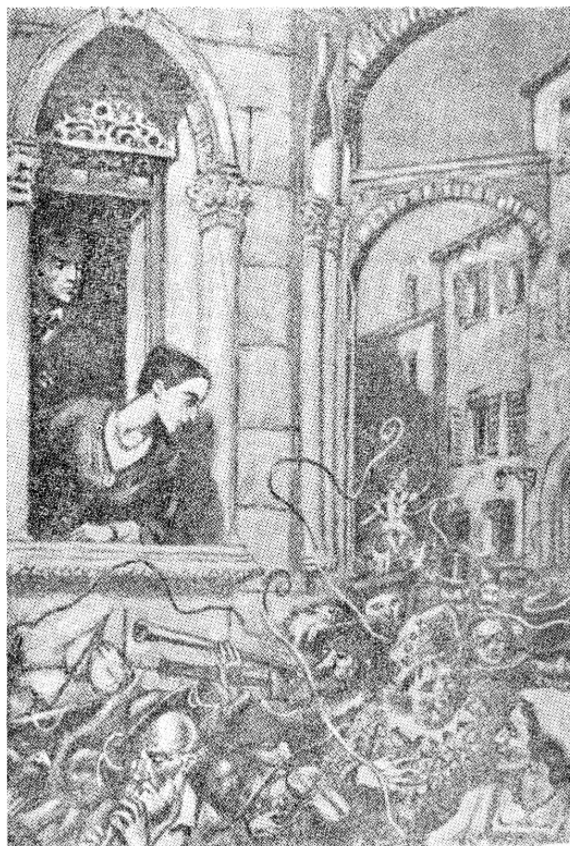
Râzând şi îmbrâncindu-se, o droaie de gură-cască glumeau între ei, în timp ce aruncau cu serpentine în paiaţe şi cu săculeţe cu bomboane în Colombină. Iar Colombina stătea în carul ei, numai fluturaşi de aur şi pene, cu bucle false pe frunte şi cu un zâmbet de împrumut pe buzele fardate. În urma carului venea o mulţime pestriţă: arabi, cerşetori, acrobaţi, care făceau din mers fel de fel de figuri complicate, şi vânzători de mărunţişuri şi de zaharicale. Şi toată mulţimea aceasta, râzând şi strigând, îmbrâncea şi lovea pe cineva, dar pe

cine anume, Gemma nu desluşi de la început. Curând însă, văzu că era vorba de un pitic cocoşat şi slut, îmbrăcat în straie de măscărici şi pe cap cu o tichie caraghioasă de hârtie, cu zurgălăi. Se vede că făcea şi el parte din trupă, înveselind mulţimea cu strâmbăturile lui hidoase.

— Ce se petrece acolo? întrebă Riccardo, apropiindu-se de fereastră.

Era nedumerit de faptul că cei doi lasă să aştepte întregul comitet de dragul unor cabotini ambulanţi. Gemma se întoarse spre el.

— Nimic de seamă, răspunse ea. Nu e decât un circ ambulant. Dar face atâta gălăgie, încât credeam că s-a întâmplat cine ştie ce…

Şi cum stătea rezemată de fereastră, simţi deodată cum degetele reci ale Tăunului îi strâng mâna.

— Vă mulţumesc! îi şopti el blând şi, închizând fereastra, se aşeză din nou pe marginea ei.

— Iertaţi-mă, domnilor, că v-am întrerupt, începu apoi, glumind. Dar nu-mi puteam lua ochii de la spectacol... Extraordinar de interesant!

— Sacconi ţi-a pus o întrebare, îi aminti Martini, sever. Purtarea Tăunului i se părea o prefăcătorie fără rost şi-i era necaz că Gemma îi urmează exemplul, cu o lipsă de tact care nu-i intra în obicei.

Tăunul răspunse că nu poate da lămuriri asupra stării de spirit din Pisa, deoarece nu se dusese acolo decât ca să se odihnească. Şi imediat se aruncă într-un discurs chinuitor de lung, gângăvind, expunându-şi punctele lui de vedere cu privire la foametea apropiată. Ai fi zis că simte o plăcere înfrigurată la auzul propriului său glas. Când adunarea se sfârşi şi comitetul începu să se împrăştie, Riccardo se apropie de Martini.

— Nu vrei să rămâi cu noi la masă? Fabrizzi şi Sacconi mi-au promis că rămân.

— Mulţumesc, dar aveam de gând s-o însoţesc pe signora Bolla.

— Dumneata crezi într-adevăr că nu pot să ajung şi singură acasă? zise Gemma, ridicându-se şi îmbrăcându-şi mantia. Fără îndoială că o să rămână, doctore! îi face bine societatea. Prea stă mult singur...

— Dacă-mi daţi voie, vă însoţesc eu, se amestecă în vorbă Tăunul. Avem acelaşi drum.

— Dacă într-adevăr avem acelaşi drum...

— Dar dumneata, Rivarez, n-ai avea timp să vii la mine spre seară? îl întrebă Riccardo, în timp ce deschidea uşa.

Râzând, Tăunul se uită la el peste umăr:

— Eu, prietene? Nu. Diseară vreau să mă duc la circ.

— Ce om ciudat, se miră Riccardo, întorcându-se la oaspeţii săi. Şi ce pasiune inexplicabilă pentru comedianţii de bâlci!

— Nu-i de mirare! Vorbeşte în el înrudirea sufletească, zise Martini. El însuşi e un comediant de bâlci!

— Ar fi bine să fie numai atât, adăugă Fabrizzi, grav. Mi-e teamă însă că chiar dacă nu-i decât un bufon, în orice caz e un bufon periculos.

— Periculos?... În ce privinţă?

— Nu-mi plac călătoriile astea „de plăcere” misterioase, la care ţine atât de mult. Ştiţi doar că a plecat de trei ori până acum, şi eu nu cred pentru nimic în lume că ultima oară a fost la Pisa.

— Dar faptul că pleacă în munţi aproape că nu-i niciun secret, vorbi Sacconi, De altfel, nici nu-şi prea dă osteneala să ascundă că păstrează relaţii cu contrabandiştii, pe care i-a cunoscut în timpul răscoalei din Savinio. Şi e foarte firesc să se folosească de ei ca să-şi trimită, pamfletele dincolo de graniţa Statului Papal.

— Tocmai despre asta şi voiam să vorbesc cu dumneavoastră, zise Riccardo. Mi-a venit în minte că cel mai bun lucru ar fi să-l rugăm pe Rivarez să ia asupra lui şi conducerea contrabandei noastre. După mine, expedierea literaturii revoluţionare la Pistoia e cât se poate de prost organizată. Trimiterea pamfletelor mereu în acelaşi fel, ascunse în ţigări de foi, e din cale-afară de primitivă.

— Totuşi, până acum a mers, se împotrivi cu îndârjire Martini. Se săturase să-i tot audă, pe Galli şi pe Riccardo, vorbind mereu despre Tăun, ca despre un model vrednic de imitat şi găsea că totul mersese minunat până a nu se fi ivit acest „tâlhar făţarnic”, ca să le dea lecţii.

— Da, e drept că până acum ne-am mulţumit cu ce-am avut, deoarece n-am găsit ceva mai bun. Dar, după cum ştiţi, în vremea din urmă s-au făcut multe arestări şi s-a confiscat mult material. Şi eu cred că dacă Rivarez şi-ar lua asupra lui această sarcină, asemenea lucruri nu s-ar mai întâmpla pe viitor.

— De ce crezi aşa?

— Mai întâi, pentru că aceşti contrabandişti ne privesc pe noi ca pe nişte străini, ba poate chiar mai rău, ca pe o vacă de muls, pe când Rivarez, dacă n-o fi chiar

conducătorul lor, e măcar prietenul lor. Îl ascultă şi au încredere în el. Puteţi fi siguri că orice contrabandist e gata să facă pentru unul care-a luat parte la răscoala de la Savinio lucruri pe care nu le-ar face pentru noi... Apoi, nu cred să fie printre noi vreunul care să cunoască munţii aşa cum îi cunoaşte Rivarez. Nu uitaţi că el a stat, în munţi şi ştie cu de-amănuntul toate potecile contrabandiştilor. Niciun contrabandist nu va îndrăzni să-l trădeze, şi chiar dacă ar îndrăzni, n-ar reuşi.

— Prin urmare, ce propuneţi? Să-i încredinţăm întreaga sarcină a transportului literaturii noastre în Statul Papal: distribuţie, adrese, depozite, într-un cuvânt, totul, sau să-l rugăm să ia asupră-şi numai trecerea publicaţiilor peste graniţă?

— În ce priveşte adresele şi locurile de depozitare, toate câte le cunoaştem noi, le cunoaşte fără îndoială şi el. Însă afară de cele pe care le ştim noi, el mai ştie desigur şi altele, de care noi n-avem habar. Aşa că în privinţa asta nu cred că i-am încredinţa ceva nou. Iar în ce priveşte distribuţia, va hotărî majoritatea. Dar lucrul cel mai de seamă, după mine, rămâne trecerea peste graniţă. Odată broşurile ajunse cu bine la Bologna, repartizarea lor cui se cuvine e lucru relativ uşor.

— Dacă vă interesează părerea mea, zise Martini, eu sunt împotriva acestui plan. Că Rivarez e cu deosebire de îndemânatic pentru o însărcinare ca asta, e numai o presupunere. În fond, niciunul dintre noi nu l-am văzut la lucru, prin urmare nu putem fi siguri că nu-şi va pierde capul la primejdie...

— O, în această privinţă poţi să n-ai nicio grijă! îl întrerupse Riccardo. Istoricul răscoalei din Savinio dovedeşte că Rivarez nu-şi pierde capul niciodată.

— Dar afară de asta, urmă Martini, cu toate că nu-l cunosc îndeajuns, mi se pare totuşi că am destule motive să afirm că nu i se pot încredinţa toate secretele mişcării. Am impresia că e un om uşuratic, căruia-i place să facă pe grozavul. Şi apoi, a încredinţa conducerea secţiei de contrabandă a partidului unui singur om e o problemă cât se poate de serioasă. Dumneata ce părere-ai, Fabrizzi?

— Eu nu mă îndoiesc nici de curajul lui Rivarez, nici de cinstea lui şi nici de prezenţa lui de spirit. De asemeni, nu se poate pune la îndoială nici faptul că el cunoaşte atât munţii, cât şi pe munteni. Dar am altfel de îndoieli. Nu sunt deloc sigur că Rivarez se duce în munţi numai ca să-şi treacă prin contrabandă pamfletele, cred că mai are şi alt scop. Fără îndoială că toate acestea trebuie să rămână

între noi, e vorba numai de o bănuială. Mi se pare foarte cu putinţă să fie în legătură cu vreuna din bande, şi poate chiar cu cea mai primejdioasă...

— Cu care anume crezi dumneata? Cu „Brâurile Roşii”?

— Cu „Cuţitarii”.

— „Cuţitarii”?... Dar aceştia nu-s decât un grup neînsemnat de vagabonzi, în majoritate ţărani, oameni fără niciun fel de învăţătură şi fără experienţă politică!

— Tot aşa erau şi răsculaţii din Savinio. Însă printre ei se găseau câţiva oameni luminaţi, care-i conduceau. Acelaşi lucru poate să fie şi cu banda „Cuţitarilor”. Şi nu uitaţi: e aproape sigur că majoritatea membrilor partidelor celor mai extremiste din Romagna sunt foşti participanţi la răscoală! Ei au înţeles că nu-i pot răpune pe clericali printr-o revoltă făţişă şi au trecut la asasinate pe ascuns. Când au văzut că nu fac nicio treabă cu puştile, au pus mâna pe cuţite.

— Şi de ce crezi dumneata că Rivarez e în legătură cu ei?

— Eu numai bănuiesc. În orice caz, lucrul acesta trebuie lămurit înainte de a i se încredinţa literatura noastră pentru contrabandă. Dacă i-o fi trecând prin minte să conducă în acelaşi timp amândouă acţiunile, Rivarez n-ar putea decât să dăuneze partidului; i-ar strica reputaţia, fără să-l ajute absolut cu nimic. Dar despre asta

vom mai vorbi şi altă dată. Acum trebuie să vă împărtăşesc veştile primite de la Roma. Se zice că se plănuieşte numirea unei comisiuni pentru întocmirea unui proiect de autonomie municipală...

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Gemma şi Tăunul mergeau în tăcere pe Lung-Arno. Se vede, că vorbăria înfrigurată a Tăunului secase. De când ieşiseră de la Riccardo, el nu rostise mai niciun cuvânt şi Gemma se bucura din toată inima de această tăcere. Totdeauna se simţea stingherită în tovărăşia lui, iar astăzi mai mult ca oricând.

Deodată, Rivarez se opri şi se întoarse spre ea:

— Nu cumva aţi obosit?

— Nu. Dar de ce?

— Şi nu sunteţi prea mult ocupată astă seară?

— Nu.

— Aş fi vrut să vă rog să-mi faceţi deosebita graţie de a vă plimba puţin cu mine.

— Unde?

— Ştiu eu? Unde vă place...

— Dar ce v-a venit în gând?

— Nu vă pot explica. Ar fi foarte greu. Însă vă rog mult de tot...

El îşi ridică ochii spre ea. Expresia acestor ochi o surprinse.

— Cu dumneavoastră se petrece ceva ciudat, vorbi ea cu blândeţe.

Tăunul smulse o petală din floarea pe care o purta în butonieră şi începu s-o rupă în bucăţi. Oare pe cine-i amintea el acum?... Pe cineva cu aceleaşi mişcări nervoase şi grăbite ale degetelor...

— Mi-e sufletul greu, zise el abia şoptit, fără să-şi ridice ochii de la mâinile lui. N-aş vrea să rămân singur astăzi. Veniţi cu mine?

— Da, fără îndoială. Dar n-ar fi mai bine să mergem la mine acasă?

— Nu, să luăm masa la un restaurant. Este unul în piaţa Signoriei. Vă rog să nu mă refuzaţi, mi-aţi promis...

Intrară în restaurant. Tăunul făcu comanda, dar aproape nu se atinse de mâncare.

Tăcea mereu, cu încăpăţânare, fărâmiţa pâinea şi răsucea ciucurii feţei de masă.

Gemma se simţea nespus de încurcată, începea să-i pară rău că primise să vină cu el. Tăcerea se făcea tot mai apăsătoare. Ea nu voia să înceapă o discuţie banală cu omul acela, care părea că uitase de prezenţa ei. În sfârşit,

Rivarez se uită la ea şi-i propuse pe neaşteptate:

— Vreţi să vedeţi reprezentaţia de la circ?

Mirată, Gemma făcu ochii mari.

— Aţi văzut vreodată o reprezentaţie de felul acesta? o întrebă el, înainte ca ea să fi avut timp să-i răspundă.

— Nu, n-am văzut. Nu m-a interesat.

— Păcat. E cât se poate de interesant. Mie mi se pare că nu poţi cunoaşte viaţa poporului, dacă nu vezi asemenea reprezentaţii...

Circul ambulant îşi întinsese cortul dincolo de porţile oraşului. Când Gemma şi Tăunul se apropiară, scârţâitul înverşunat al viorilor şi bătăile de tobă dădeau de veste că reprezentaţia începuse.

Spectacolul nu era tocmai complicat. Toată trupa era alcătuită din câţiva clovni, paiaţe şi acrobaţi, un călăreţ care sărea cu calul printr-un cerc, o Colombină peste măsură de fardată şi un cocoşat, care făcea glume proaste şi plictisitoare. În general, glumele nu supărau prin trivialitatea lor, dar erau învechite, răsuflate, şi aproape toate purtau pecetea unei nemaipomenite vulgarităţi. Publicul, cu acea politeţe proprie toscanilor, râdea şi aplauda. Dar mai mult ca orice îi plăceau ghiduşiile cocoşatului, în care Gemma nu găsea nimic: nici agerime

de minte, nici haz. Nu erau decât o seamă de strâmbături grosolane, dezgustătoare. Spectatorii îl imitau, şi ridicându-şi copiii pe umeri, le arătau „monstrul cel mic”.

— Signor Rivarez, cum puteţi găsi ceva de spirit în toate astea? îl întrebă Gemma pe Tăun, întorcându-şi faţa spre el. Rivarez stătea rezemat de unul din stâlpii cortului. Mi se pare...

Dar văzându-i chipul, se opri. Niciodată în viaţă nu mai întâlnise pe o faţă omenească o suferinţă atât de nesfârşită şi deznădăjduită. Poate doar atunci, la Livorno, când stătuse de vorbă cu Montanelli lângă portiţa grădinii...

Dar iată: cocoşatul primi un ghiont de la unul din clovni, făcu o tumbă în aer şi se rostogoli din arenă, ca un ghem ciudat. Începu apoi un dialog între doi clovni, şi Tăunul tresări, ca trezit din somn.

— Să mergem, zise el. Sau poate doriţi să mai rămânem?

— Prefer să plecăm.

Ieşiră din cort şi o luară prin umbra întunecată a copacilor, spre râu. Câtva timp tăcură amândoi.

— Cum v-a plăcut reprezentaţia? întrebă deodată Tăunul.

— Un spectacol destul de trist, iar pe alocuri de-a dreptul respingător.

— Şi ce anume vi s-a părut respingător?

— Toate strâmbăturile acelea… O, sunt pur şi simplu monstruoase! N-au nimic spiritual în ele.

— Vă gândiţi la cocoşat?

Cum nu uitase sensibilitatea bolnăvicioasă a Tăunului faţă de tot ce-i amintea infirmităţile lui, Gemma ar fi vrut să vorbească cât mai puţin despre această parte a reprezentaţiei. Dar cum el singur o întrebase, ea încuviinţă:

— Da, partea aceea mi-a plăcut cel mai puţin.

— Totuşi, tocmai atunci poporul se desfăta mai mult.

— Iată un lucru pe care s-ar cuveni să-l regretăm.

— De ce? Poate pentru că totul era calculat în aşa chip, încât să satisfacă gusturile, cele mai grosolane?

— Nu. E adevărat că totul era calculat în aşa chip, încât să satisfacă gusturile grosolane. Dar la asta se mai adaugă şi cruzimea.

El zâmbi.

— Cruzimea?… Faţă de cocoşat?

— Vreau să spun… că el, personal, priveşte, fără îndoială, lucrul acesta cu toată liniştea. Pentru el,

strâmbăturile sunt un mijloc de câştig, întocmai ca săriturile pentru călăreţ sau ca rolul Colombinei pentru actriţă. Dar când îl vezi, parcă te apasă ceva pe suflet. E înjositor, demnitatea lui de om e călcată în picioare...

— Probabil însă că nu îndură mai multe înjosiri acum, decât înainte de a fi intrat la circ! Oricum, demnitatea fiecăruia dintre noi e călcată în picioare într-un fel sau altul.

— Se poate. Dar în cazul de faţă... Poate o să vi se pară o prejudecată absurdă, dar după mine, trupul omenesc e sfânt. Nu pot să sufăr când trupul acesta e batjocorit şi schilodit înadins!

— Trupul omenesc... Dar sufletul?

Rivarez se opri deodată şi, sprijinindu-se cu mâna de balustrada de piatră a cheiului, se uită drept în ochii Gemmei, aşteptându-i răspunsul.

— Sufletul?... repetă ea, oprindu-se la rândul ei şi privindu-l cu mirare.

Tăunul îşi desfăcu braţele, cu o mişcare violentă:

— Oare nu v-a trecut niciodată prin minte că acest biet clovn are şi el un suflet viu care se zbuciumă, un suflet omenesc ghemuit într-un ciot de trup găunos, al cărui rob este? Sunteţi totdeauna atât de milostivă, vă doare inima

de trupul acela îmbrăcat în zdrenţe vrednice de râs, cu clopoţei, dar uitaţi de sufletul lui nenorocit, care n-are nici măcar straie de paiaţă ca să-şi acopere goliciunea lipsită de orice apărare! Gândiţi-vă cum tremură acest suflet de frig, cum îl înăbuşă ruşinea, în văzul tuturor, cum îl sfâşie glumele oamenilor, ca un bici, cum îl arde râsul lor, ca fierul înroşit! Gândiţi-vă cum se uită el în jurul lui neputincios, la munţii care nu vor să se dărâme peste el, ca să-l ascundă de cei care-l chinuiesc, la pietrele care nu se îndură să-l acopere... cum invidiază el pe şobolani, pentru că ei se pot furişa în găuri, se pot face nevăzuţi! Şi nu uitaţi că sufletul e mut, n-are glas, nu poate striga. El trebuie să rabde, să rabde şi iarăşi să rabde... Adică, vorbesc prostii... De ce nu râdeţi? Umorul n-are niciun efect asupra dumneavoastră?

Gemma se întoarse în tăcere şi plecă încet de-a lungul cheiului. Toată seara aceea nu-i trecuse măcar o dată prin minte că turburarea lui neînţeleasă ar putea să aibă vreo legătură oarecare cu circul ambulant. Şi acum, când datorită, acestei izbucniri neaşteptate avea în faţă imaginea întunecată a vieţii sale lăuntrice, o cuprinse o milă atât de adâncă, încât nu se simţea în stare să găsească niciun cuvânt de mângâiere. Rivarez mergea

alături de ea, uitându-se în apă.

— Vreau să înţelegeţi, zise el fără veste, măsurând-o cu o privire bănuitoare, că tot ce v-am spus acum nu e decât rodul imaginaţiei mele. Am o slăbiciune: îmi place să dau frâu liber închipuirii, dar nu-mi place să-mi văd închipuirile luate în serios!

Gemma nu-i răspunse nimic şi amândoi îşi urmară drumul în tăcere. Când ajunseră la poarta Uffizzi, el trecu deodată strada şi se aplecă peste o grămăjoară întunecată, ghemuită lângă şinele tramvaiului cu cai.

— Ce-i cu tine, mititelule? întrebă el, şi Gemma rămase surprinsă de căldura neaşteptată din glasul lui. De ce nu te duci acasă?

Ghemotocul se mişcă şi îngână ceva cu glas pierit, întretăiat de suspine. Gemma se apropie şi zări un copil cam de vreo şase ani, murdar, îmbrăcat în zdrenţe, culcat pe caldarâm ca o sălbăticiune mică şi speriată. Tăunul se aplecă şi-i mângâie căpşorul zburlit.

— Ce ţi s-a întâmplat? întrebă el, aplecându-se şi mai mult, ca să-i audă răspunsul nedesluşit. Trebuie să te duci acasă şi să te culci. Băieţii mici ca tine n-au ce căuta noaptea pe stradă! Uite, ai îngheţat de tot. Haide, dă-mi mâna şi fii cuminte. Unde stai?

Îl apucă de mână să-l ridice, dar băieţelul se lăsă din nou la pământ, plângând din adâncul inimii.

— Ei, ce este, ce este? întrebă Tăunul, lăsându-se în genunchi lângă el.

Umărul şi hăinuţa băieţelului erau pline de sânge.

— Spune-mi, ce s-a întâmplat? urmă Tăunul cu duioşie. Ai căzut? Nu? Te-a bătut cineva? Aşa m-am gândit şi eu. Dar cine anume?...

— Unchiul.

— Ei, da, fără îndoială! Şi când s-a întâmplat asta?

— Azi dimineaţă. El era beat, şi eu... eu...

— Şi tu i-ai căzut în gheare! Nu-i aşa? Trebuie să te fereşti să stai în calea omului beat, drăguţule. Beţivilor nu le place asta... Ce să facem cu mititelul, signora? Vino la lumină, băiatule, să-ţi văd umărul. Ia-mă de după gât, n-o să-ţi fac niciun rău. Uite, aşa...

Tăunul luă băieţelul în braţe, trecu strada cu el şi-l aşeză pe balustrada largă de piatră. Apoi scoase un briceag din buzunar şi, lipind capul copilului de pieptul său, smulse cu îndemânare mâneca ruptă. Gemma sprijinea braţul rănit. Umărul era înspăimântător de zdrobit şi de umflat, iar braţul avea o tăietură adâncă.

— Cum a putut cineva să lovească un copil atât de mic?

zise Tăunul, legând braţul cu batista ca să nu-i zgârie mâneca. Cu ce te-a bătut?

— Cu vătraiul. Eu i-am cerut un soldo[38] ca să-mi cumpăr polenta[39] de la prăvălie, iar el m-a bătut cu vătraiul...

Tăunul se cutremură.

— O! strigă el, cu milă. Şi te-a durut tare?

— M-a bătut cu vătraiul, şi eu am fugit. Am fugit pentru că m-a bătut...

— Şi ai hoinărit tot timpul, fără să mănânci nimic?

În loc de răspuns, copilul se porni să plângă în hohote. Tăunul îl luă de pe balustradă.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, te vindecăm noi. Numai, cum să facem rost de-o trăsură? Mă tem că toate sunt la teatru, că e spectacol astă seară... Mi-e ruşine că te port aşa prin oraş, signora, dar...

— O, nu-i nimic, merg cu dumneata. S-ar putea să aveţi nevoie de ceva. Dar o să-l poţi duce în braţe, atât de departe? Nu-i prea greu?

— Nu, deloc! Nu vă fie teamă!

Abia la teatru găsiră câteva cupeuri, dar toate erau

---

38 *Soldo – monedă măruntă de aramă.*

39 *Polenta – fiertură populară, un fel de mămăligă.*

reţinute. Reprezentaţia se terminase şi spectatorii începuseră să părăsească teatrul. Numele Zittei se vedea tipărit cu litere mari pe afişele de pe ziduri. Juca în balet. Tăunul o rugă pe Gemma să-i aştepte puţin şi se apropie de intrarea artiştilor, unde întrebă pe unul din oamenii de serviciu:

— Signora Renny a plecat?

— Nu, signor, îi răspunse omul, uitându-se cu mirare la bărbatul acela bine îmbrăcat, care purta în braţe un băieţel de pe stradă. Signora Renny se pregăteşte să plece, mi se pare. Acesta e cupeul ei. Dar iat-o...

Zitta cobora scara, sprijinindu-se de braţul unui tânăr ofiţer de cavalerie. Era orbitor de frumoasă în mantila ei de catifea de un roşu aprins, aruncată peste rochia de bal, şi ca un evantai uriaş din pene de struţ atârnat la şold. Peste măsură de surprinsă, se opri la ieşire, îşi trase mâna de sub braţul ofiţerului şi se apropie de Tăun.

— Felice, strigă ea, ce ai acolo?

— Am cules băieţaşul ăsta de pe stradă. E bătut înspăimântător şi mai e şi flămând! Trebuie să-l duc cât mai repede acasă, şi cum nicăieri nu se găseşte niciun vehicul, aş avea nevoie de cupeul tău.

— Felice, nu cumva ai de gând să iei acasă puiul acesta

de cerşetor, oribil? Trimite după un poliţist, să-l ducă la azil sau în altă parte. Doar n-o să aduni la tine toate haimanalele din oraş!

— Copilul e rănit, stărui Tăunul, mâine o să-l putem trimite la azil, dar acum trebuie să-l luăm la noi şi să-i dăm să mănânce.

Zitta făcu o strâmbătură de dezgust:

— Uite, s-a lipit cu capul de tine. Cum poţi suporta una ca asta? E aşa de murdar!

Rivarez o privi cu mânie:

— I-e foame, zise el cu asprime. Se vede că tu nu înţelegi ce înseamnă asta.

— Signor Rivarez, intră în vorbă Gemma. Eu stau aproape de aici. Să ducem copilul la mine, şi dacă nu s-o găsi nicio trăsură, îl găzduiesc eu noaptea asta.

Rivarez se întoarse repede spre ea:

— Eşti dispusă să faci lucrul acesta?

— Fără îndoială. Bună seara, signora Renny.

Ţiganca se înclină cu răceală apoi, ridicând din umeri furioasă, luă din nou braţul ofiţerului, îşi ridică trena rochiei şi, trecând pe lângă ei, se îndreptă, parcă plutind, spre cupeul pe care încercaseră să i-l ia.

— Signor Rivarez, o să trimit cupeul după dumneata şi

copil, zise ea, oprindu-se lângă portieră.

— Bine, să-i spun atunci unde să vină. Şi Rivarez se apropie de vizitiu, îi dădu adresa, apoi se întoarse la Gemma, cu povara lui.

Ketty nu dormea, îşi aştepta stăpâna. Auzind ce se întâmplase, alergă repede să aducă apă caldă şi tot ce trebuie pentru un pansament. După ce aşeză copilul pe un scaun, Tăunul se lăsă în genunchi în faţa lui şi, scoţându-i cu îndemânare hăinuţa ruptă, îi spălă şi-i legă rănile. Tocmai terminase de spălat copilul şi-l înfăşurase într-o cuvertură caldă, când Gemma intră cu o tavă în mâini.

— Acum i se poate da de mâncare pacientului dumitale? întrebă ea, zâmbind de înfăţişarea ciudată a mititelului.

Tăunul se ridică, şi adunând zdrenţele copilului, le făcu ghem.

— Mi se pare că ţi-am făcut mare bucluc aici, zise el. Toate astea trebuie arse, o să-i cumpăr mâine hăinuţe noi… Ai puţin coniac, signora? Să-i dăm câteva înghiţituri. Iar eu, dacă-mi dai voie, o să mă duc să mă spăl pe mâini.

După ce mâncă, băieţelul adormi numaidecât în braţele Tăunului, cu capul sprijinit de pieptul lui. Gemma o ajută pe Ketty să adune totul în odaie, apoi se aşeză din nou la masă.

— Signor Rivarez, ia ceva înainte de a pleca acasă. La prânz aproape că n-ai pus nimic în gură, şi acum e târziu.

— Aş lua cu plăcere o ceaşcă cu ceai, servit englezeşte... Mi-e ruşine că te necăjesc atâta!

— Nu face nimic. Culcă băiatul pe canapea, te oboseşte. Numai stai puţin, să acopăr perna cu cearşaful... Ce ai de gând să faci mâine cu el?

— Mâine? O să caut să văd dacă nu mai are şi alte rude afară de beţivul de unchiu-său. Dacă nu are, o să fiu nevoit să urmez sfatul signorei Renny şi să-l duc la vreun azil. Poate că n-ar fi rău, din caritate, să-i leg o piatră de gât şi să-l arunc în râu. Dar asta ar putea să-mi aducă unele neplăceri... A adormit, sărăcuţul. Ce nenorocit! E mai neajutorat decât un pisoi de pe stradă.

Când Ketty aduse tava cu ceai, băiatul deschise ochii şi se uită împrejur cu căutătură aiurită. Dar îndată ce-l recunoscu pe Tăun, îl privi ca pe ocrotitorul lui firesc, alunecă de pe canapea şi, încurcându-se în pătura mare în care era înfăşurat, se apropie şi se ghemui lângă el. Îşi venise în fire destul ca să pună întrebări. Arătând spre mâna mutilată în care Tăunul ţinea o prăjitură, întrebă:

— Ce-i asta?

— Asta? O prăjitură. Vrei şi tu? Dar îţi ajunge cât ai

mâncat! Aşteaptă până mâine, prietene.

— Nu, asta! şi copilul întinse mâna şi arătă degetele ciuntite şi cicatricea groaznică de pe mâna stângă a Tăunului, care şi-o lăsă imediat în jos.

— O, asta e ceea ce ai şi tu la umăr... M-a lovit unul care era mai voinic decât mine.

— Şi te-a durut, nu-i aşa?

— Nu, nu-mi mai aduc aminte... În orice caz, nu mai rău decât altă dată... Ei, acum du-te şi te culcă, copiii nu trebuie să stea de vorbă aşa de târziu.

Când sosi cupeul, băieţelul dormea dus. Tăunul îl luă cu băgare de seamă în braţe şi începu să coboare scara cu el.

— Dumneata ai fost astăzi îngerul meu cel bun, zise el, oprindu-se pe scară. Însă fără îndoială că asta n-o să ne împiedice pe viitor să ne certăm cât vom avea poftă!

— Eu nu doresc să mă cert cu nimeni, oricine ar fi, îi răspunse Gemma.

— Da, dar eu doresc! Viaţa n-ar avea niciun haz fără certuri. O ceartă zdravănă e ca sarea pământului. E mai bună, chiar decât reprezentaţiile de circ!

Cu aceste cuvinte, el coborî cele din urmă trepte, ţinând cu grijă în braţe copilul adormit.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

În cele dintâi zile ale lui ianuarie, la invitaţia pentru adunarea lunară a comitetului literar, Martini primi de la Tăun un răspuns scurt, mâzgălit cu creionul: „Regret mult, nu pot veni”. Lucrul acesta îl supără pe Martini, deoarece pe invitaţie adăugase: „Foarte, important”. O purtare atât de neserioasă faţă de cauză i se păru aproape o necuviinţă. Afară de asta, în aceeaşi zi primise trei scrisori cu veşti proaste şi, pe deasupra, mai sufla şi vântul de la răsărit! Pentru toate aceste motive, Martini era rău dispus, şi când doctorul Riccardo îl întrebă la adunare: „Ce, Rivarez lipseşte?” Martini îi răspunse înciudat:

— Lipseşte. Probabil că a găsit ceva mai bun de făcut şi nu poate sau mai bine zis nu vrea să vină.

— Martini, dumneata eşti omul cel mai nedrept din toată Florenţa, îl dojeni Galli, enervat. Dacă cineva nu-ţi place, apoi tot ce face trebuie să fie numaidecât rău! Cum ar putea omul să vină, dacă e bolnav?

— Cine ţi-a spus că e bolnav?

— Cum, nu ştiai? Sunt patru zile de când nu s-a dat jos din pat.

— Şi ce are?

— Nu ştiu. Întâlnirea pe care trebuia s-o avem, a amânat-o pe joi. Iar ieri, când am trecut pe la el, mi s-a spus că i-e rău şi nu poate primi pe nimeni. Credeam că-l îngrijeşte Riccardo.

— Nu, eu n-am ştiut nimic. Chiar astă seară o să trec pe la el, să văd dacă n-are nevoie de ceva.

A doua zi dimineaţă, palid şi obosit, Riccardo intră la Gemma. Cu glas monoton, ea dicta cifrele, iar Martini, cu lupa într-o mână şi cu un creion bine ascuţit în cealaltă, le trecea, cu semne mici, pe pagina unei cărţi. Gemma îi făcu semn lui Riccardo să aştepte – un om care scrie cifrat nu trebuie să fie întrerupt. Riccardo se lăsă lângă ea pe canapea şi începu să caşte plictisit, abia ţinându-se să nu aţipească.

— 2,4; 3,7; 6,1; 3,5; 4,1; se auzea mereu glasul Gemmei, monoton şi egal ca un ţăcănit de maşină: 8,4; 7,2; 5,1… Aici se termină fraza, Cesare.

Înfipse un ac în hârtie pe locul unde se oprise şi se întoarse spre Riccardo.

— Bună ziua, doctore. Ce înfăţişare pierită ai! Nu cumva eşti bolnav?

— Nu, n-am nimic, sunt sănătos, numai că-s grozav de

obosit. Am petrecut la Rivarez o noapte înspăimântătoare.

— La Rivarez?...

— Da. Am stat toată noaptea lângă el, iar acum trebuie să mă duc la spital. Am venit la dumneata să te întreb dacă nu cunoşti pe cineva care ar putea să stea cu el câteva zile. E într-o stare groaznică. Negreşit că eu o să fac tot ce pot. Dar n-am timp să stau acolo, iar cât despre vreo infirmieră, nici nu vrea să audă!

— Dar ce e cu el?

— Mai mult decât sigur că are o complicaţie pe bază nervoasă, dar cauza principală a bolii e o rană veche, care n-a fost îngrijită la vremea ei. E într-o stare de spirit cât se poate de proastă. Se vede că a căpătat rana asta în timpul războiului din America de Sud şi nu mai încape îndoială că n-a fost căutat cum se cuvine; totul s-a făcut la repezeală, grosolan şi fără pricepere. E de mirare cum de-a mai scăpat cu viaţă! De atunci a rămas cu o congestie cronică. Din când în când, congestia se agravează şi orice fleac îi poate stârni o criză ca aceea de acum.

— E ceva primejdios?

— N-nu... în asemenea cazuri, primejdia e că bolnavul, din pricina durerilor prea mari, poate să-şi piardă răbdarea şi să se sinucidă.

— Are dureri mari?

— Neînchipuite! Mă mir cum le mai poate îndura. Noaptea asta am fost silit să-i dau opiu. De obicei, nu-mi place să administrez opiu bolnavilor nervoşi, dar trebuia să-i uşurez în vreun chip durerea!

— E într-adevăr atât de nervos?

— Foarte nervos. Însă are o voinţă nemaipomenită. Înainte de a-şi pierde cunoştinţa de durere, era surprinzător de liniştit. În schimb, mi-a dat de lucru spre ziuă! Şi de când credeţi că e bolnav? De cinci zile! Şi niciun suflet de om lângă el, afară doar de idioata aceea de gazdă, care doarme aşa de adânc, încât ar putea să se dărâme casa peste ea şi tot nu s-ar trezi! Şi chiar când nu doarme, tot nu e bună de nimic...

— Dar dansatoarea lui?

— Închipuiţi-vă ciudăţenie! N-o lasă nici să intre la el. Are un fel de frică bolnăvicioasă de ea. E greu să-l înţelegi pe omul acesta... Un amalgam de contradicţii! Riccardo îşi scoase ceasul şi-l cercetă cu un aer îngrijorat.

— O să întârzii de la spital, dar n-am ce face. Poate să înceapă odată medicul secund şi fără mine... Păcat că n-am ştiut mai devreme; nu trebuia să-l lăsăm singur atâta timp!

— Dar de ce n-a trimis la vreunul din noi să ne spună că e bolnav? întrebă Martini. Ar fi trebuit să-şi dea seama că nu era să-l lăsăm singur.

— Îmi pare rău, doctore, zise Gemma, că nu ne-ai dat de veste măcar astăzi, să nu stai singur şi să te oboseşti atâta.

— Draga mea, am vrut să trimit după Galli, dar Rivarez s-a supărat aşa de cumplit când i-am spus, că m-am lăsat păgubaş. Iar când l-am întrebat pe cine i-ar face plăcere să vadă, m-a privit deodată cu ochi speriaţi şi, acoperindu-şi faţa cu mâinile, a strigat: „Nu, să nu spui nimănui... vor râde de mine!” Îl urmăreşte gândul că toată lumea râde pe seama lui, dintr-o anumită pricină. Dar n-am înţeles din care, pentru că tot timpul vorbeşte spanioleşte. Dar aşa-s bolnavii, spun uneori lucruri ciudate...

— Cine stă cu el? îl întrebă Gemma.

— Nimeni, afară de gazdă şi de servitoarea ei.

— Mă duc chiar acum acolo, hotărî Martini.

— Mulţumesc. Iar eu o să trec spre seară. Ai să găseşti foaia cu instrucţiunile mele în sertarul mesei de lângă fereastra cea mare, iar opiul în odaia cealaltă, pe etajeră. Dacă încep din nou durerile, să-i mai dai, dar numai o

singură doză, nu mai mult. În niciun caz să nu-i laşi sticluţa la îndemână, ca nu cumva să-l ispitească şi să ia mai mult decât se cuvine…

Când intră Martini în odaia pe jumătate întunecată a bolnavului, Tăunul întoarse repede capul şi-i întinse mâna înfierbântată.

— O, Martini! Ai venit să mă iei la rost pentru corecturile acelea? începu el, silindu-se zadarnic să-şi ia tonul uşuratic de totdeauna. Să nu mă cerţi că am lipsit ieri de la adunarea comitetului; nu mi-a fost tocmai bine şi…

— Lasă-l în plata domnului de comitet! L-am văzut adineaori pe Riccardo şi am venit să văd dacă nu-ţi pot fi de vreun folos.

Chipul Tăunului se făcu deodată ca de piatră.

— O, eşti prea bun. Dar nu trebuia să te deranjezi pentru asta. Nu mă simt în apele mele şi atâta tot!

— Acelaşi lucru l-am înţeles şi eu din vorbele lui Riccardo. Doar a stat noaptea asta cu dumneata, nu?

— Îţi mulţumesc. Acum mă simt mult mai bine şi nu-mi trebuie inamic.

— Minunat. În cazul acesta o să stau în odaia cealaltă, poate-ţi place mai mult să fii singur. O să las uşa puţin

deschisă, să mă poţi chema.

— Nu te deranja, te rog. Te asigur că n-am nevoie de nimic. Îţi pierzi timpul zadarnic.

— Lasă prostiile! îi tăie vorba, cam brutal, Martini. Ce mă tot sâcâi? Crezi că n-am ochi? Stai liniştit şi încearcă să dormi...

Trecu în odaia de alături, lăsând uşa deschisă, şi se aşeză să citească. Curând îl auzi pe bolnav cum se frământă în pat, neliniştit. Lăsă cartea la o parte şi ascultă. Câtva timp păru că e linişte, apoi desluşi iarăşi mişcări înfrigurate şi respiraţia grăbită şi grea a unui om care îşi ţine dinţii încleştaţi, ca să-şi înăbuşe gemetele. Martini se întoarse în odaia bolnavului!

— Poate că ai nevoie de ceva, Rivarez? Văzând că nu primeşte niciun răspuns, se apropie de pat. Palid ca moartea, Tăunul îl privi câteva clipe, apoi clătină din cap în tăcere.

— N-ar fi bine să-ţi mai dau opiu? Riccardo spunea că mai poţi să iei odată, dacă sporesc durerile.

— Nu, mulţumesc. Pot să mai rabd. Mai târziu poate să fie şi mai rău...

Martini înălţă din umeri şi se aşeză lângă pat. Aproape o oră, care i se păru fără sfârşit, rămase acolo, veghind.

Apoi se ridică şi aduse opiu.

— Nu mai merge aşa, Rivarez! Dumneata poate mai poţi răbda, eu însă nu. Trebuie să iei doctoria.

Fără să rostească un cuvânt, Tăunul înghiţi opiul. Apoi se întoarse cu faţa la perete şi închise ochii. Martini se aşeză din nou. Respiraţia bolnavului se făcea treptat-treptat mai adâncă şi mai egală.

Era atât de secătuit, încât dormi mult, fără să se trezească. Ceasurile treceau şi el tot nu se mişca. Martini se apropie de mai multe ori de pat şi se uită cu atenţie la chipul acela încremenit: afară de faptul că respira, Tăunul nu dădea niciun semn de viaţă. Faţa lui avea o paloare de cadavru, şi Martini simţi cum îl prinde frica: nu cumva i-o fi dat prea mult opiu? Mâna cea schiloadă a Tăunului era aşezată peste cuvertură, şi Martini o scutură cu băgare de seamă, să-l trezească. Atunci mâneca descheiată îi alunecă în sus, şi pe tot antebraţul, de la încheietura pumnului şi până la cot, ieşiră la iveală nenumărate cicatrice adânci, înspăimântătoare.

— Ce înfăţişare oribilă trebuie să fi avut braţul acesta atunci când rănile nu erau încă vindecate! auzi la spate glasul lui Riccardo.

— Ai venit, în sfârşit! Uite, Riccardo, oare e bine că

doarme aşa, fără întrerupere? Sunt vreo zece ore de când i-am dat opiu, şi de atunci n-a mai mişcat un deget!

Riccardo se aplecă şi ascultă respiraţia bolnavului.

— Nu-i nimic, respiră bine. Asta e din pricină că era din cale-afară de istovit. După o noapte ca noaptea trecută, criza s-ar putea repeta spre ziuă. Sper că o să rămână cineva lângă el peste noapte?

— Rămâne Galli. A trimis vorbă că vine pe la ora zece.

— Acum e aproape zece... Uite-l că se trezeşte! Ai grijă să i se dea cât mai repede un bulion fierbinte... Domol, Rivarez! Nu trebuie să te lupţi cu mine, că doar eu nu-s episcop...

Tăunul se ridică deodată şi se uită înaintea lui cu ochi plini de spaimă.

— E rândul meu? întrebă el repede, pe spanioleşte. Mai ocupaţi-vă de public câteva minute, până vin... O, Riccardo! Nu te-am recunoscut, îşi plimbă ochi prin odaie şi-şi trecu mâna pe frunte, de parcă se îndoia de adevărul celor ce vedea în jurul lui. Martini! Credeam că ai plecat de mult. Se vede că am dormit...

— Şi încă cum! Ca frumoasa adormită din poveste. Zece ceasuri în şir! Iar acum, trebuie să-ţi bei bulionul şi să dormi iar.

— Zece ceasuri! Şi dumneata, Martini, ai stat aici tot timpul?

— Da. Chiar începuse să-mi fie teamă că ţi-am servit o doză prea mare de opiu.

Tăunul se uită la el cu un surâs viclean:

— Vezi, n-ai avut noroc de data asta. Dacă aş muri eu, şedinţele comitetului vostru ar fi mult mai liniştite! Dar de ce dracu îţi baţi capul cu mine, Riccardo? Pentru Dumnezeu, lăsaţi-mă în pace, ce vă pasă vouă de mine? Nu pot suferi doctorii!

— Bine, bine, numai să bei bulionul şi te las în pace. O să mai trec totuşi pe aici peste o zi sau două, să văd cum îţi merge. Cred că a trecut criza; acum nu mai semeni chiar atât de mult cu fantoma morţii care a venit să-şi ia locul la ospăţ!

— Îţi mulţumesc, curând o să fiu bine de tot… Cine a venit? Galli? Mi se pare că azi se adună la mine toate cele trei graţii…

— Am venit să stau cu dumneata noaptea asta.

— Prostii! Nu-i nevoie să mă păzească nimeni. Duceţi-vă cu toţii acasă. Chiar dacă criza se repetă, tot nu puteţi să-mi fiţi de vreun folos: nu mai iau opiu. N-are efect decât o singură dată…

— Din nenorocire, ai dreptate, încuviinţă Riccardo. Dar regula asta nu-i totdeauna uşor de respectat.

Tăunul se uită la el şi zâmbi:

— Nu-ţi fie frică. Dacă aş fi vrut, o făceam de mult.

— În orice caz, n-o să te lăsăm singur, îi răspunse rece Riccardo. Galli, să mergem o clipă dincolo, trebuie să vorbesc cu dumneata. Noapte bună, Rivarez! O să mai trec mâine pe aici.

Riccardo plecă, iar Martini mai rămase în odaia de alături de vorbă cu Galli. În timp ce ieşea pe uşa din faţă, auzi oprindu-se la portiţa grădinii un cupeu şi văzu coborându-se o umbră de femeie, care o luă pe cărare spre casă. Era Zitta. Se vede că se întorcea de la vreo petrecere. Martini îşi ridică pălăria şi-i făcu loc, apoi plecă pe ulicioara întunecată care dădea pe Poggio Imperiale. Dar nu trecu decât o clipă şi auzi din nou zăvorul portiţei şi paşi grăbiţi în urma lui.

— Staţi un moment, îl strigă glasul Zittei.

Îndată ce Martini se întoarse, Zitta se opri şi se sprijini cu mâna de gard. Apoi, trecându-şi degetele peste ostreţe, se apropie încet de el. La lumina slabă a singurului felinar din capătul ulicioarei, o văzu venind cu capul plecat, sfiindu-se sau ruşinându-se parcă de ceva.

— Cum îi mai este? întrebă ea, fără să-şi ridice ochii.

— Mult mai bine decât azi dimineaţă. A dormit aproape toată ziua şi nu mai are înfăţişarea aceea pierită. S-ar părea că i-a trecut criza.

— I-a fost rău tare?

— Atât de rău, încât nu ştiu cum ar fi putut să-i fie mai rău.

— Am bănuit eu asta! Când nu-mi dă voie să intru la el, înseamnă că-i e rău de tot...

— De multe ori are asemenea crize?

— Cum să vă spun?... Îi vin foarte neregulat. Astă vară, în Elveţia, a fost sănătos tot timpul, dar iarna trecută – pe atunci stăteam la Viena – a fost ceva înspăimântător. Nu mă primea la el zile întregi. Nu mă suferă lângă el când e bolnav. De câte ori simţea că i se apropie criza, mă trimitea la bal, sau la concert, sau în altă parte, sub un pretext oarecare, iar el se încuia cu cheia. Uneori izbuteam să mă strecor până-n odaia lui şi stăteam acolo, lângă uşă, câte-o zi întreagă... O, grozav s-ar supăra dacă ar afla-o asta! mai curând i-ar da drumul câinelui, dacă ar scheuna la uşă, decât mie!

Zitta vorbea pe un ton ciudat, în acelaşi timp posomorât şi ofensat:

— Sper că de aci încolo n-o să-i mai fie atât de rău, zise Martini, cu blândeţe. Doctorul Riccardo s-a pus serios pe treabă. Poate că va reuşi să-l vindece de tot. În orice caz, o ameliorare vremelnică e cu putinţă oricând, îmi pare rău că n-ai trimis de la început după el. Bolnavul ar fi suferit mult mai puţin dacă venea mai devreme. Bună seara!

Îi întinse mâna, dar ea se trase repede îndărăt.

— Ştiu că nu vă face nicio plăcere să strângeţi mâna amantei lui!

— Cum doriţi, făcu Martini, încurcat. Zitta bătu din picior:

— Vă urăsc! strigă ea dintr-odată, şi ochii îi scăpărară ca doi cărbuni aprinşi. Vă urăsc pe toţi! Veniţi la el să vorbiţi despre politică, şi el vă lasă să staţi nopţi, întregi, vă lasă să-l îngrijiţi, iar eu n-am voie nici măcar să-mi arunc ochii pe uşă!... Ce e el pentru voi? Cu ce drept mi-l luaţi? Te urăsc, vă urăsc!... Vă urăsc pe toţi!

Şi Zitta izbucni în hohote furtunoase de plâns, trânti cu putere portiţa şi porni alergând în grădină.

„Ia te uită ce istorie! îşi zise Martini, urmându-şi drumul pe ulicioara întunecată. Femeia asta îl iubeşte, nu glumă! Ciudat!...”

CAPITOLUL AL OPTULEA

Tăunul se însănătoşea văzând cu ochii. Abia la o săptămână după aceea, la una din vizitele lui, Riccardo nu-l mai găsi în pat, ci într-un fotoliu, înfăşurat într-un halat turcesc. Erau acolo şi Martini, şi Galli. Bolnavul îşi arătă dorinţa să iasă la aer, dar Riccardo începu să râdă şi-l întrebă dacă n-ar fi mai bine să facă chiar de la început o plimbare până la Fiesole, pe drumul din vale.

— Sau poate vrei să-i faci o vizită lui Grassini? adăugă el, ca să-l necăjească. Sunt sigur că signora Grassini ar fi încântată, mai ales acum când ai o faţă atât de palidă şi de interesantă!

Tăunul îşi împreună mâinile cu un aer deznădăjduit.

— Domnilor, dar nici nu mă gândesc la una ca asta! Ea m-ar lua drept un mucenic italian şi mi-ar vorbi despre patriotism. Iar eu ar trebui să-mi iau rolul în serios şi să-i povestesc cum am fost tăiat în bucăţele într-o temniţă subterană şi cum m-au lipit apoi la loc, însă destul de prost... După aceea, ar dori să afle, fără îndoială, ce am simţit eu atunci. Şi îţi închipui dumneata, Riccardo, că nu m-ar crede? Fac prinsoare că aş face-o să ia de bună orice poveste! Primeşti? Dacă pierd, îţi dau pumnalul meu

indian, iar dacă câştig, să-mi dai tenia pe care-o păstrezi în spirt în cabinetul dumitale!

— Mulţumesc, nu-mi plac armele ucigătoare.

— Şi tenia ucide, numai că nu e nici pe departe atât de frumoasă.

— În orice caz, prietene, de pumnal n-am nevoie, pe când tenia îmi trebuie! Dar sunt grăbit... Martini, neastâmpăratul nostru pacient rămâne în grija dumitale, nu-i aşa?

— Da. Însă numai până la ora trei. Eu plec cu Galli la San Miniato, iar în lipsa mea va veni aici signora Bolla.

— Signora Bolla? repetă Tăunul, cu îngrijorare. Nu, Martini, nu sunt de părerea voastră. Nu pot să accept ca o femeie să aibă grijă de mine şi de beteşugurile mele! Şi unde s-o primesc? N-o să se simtă, bine într-o dezordine ca asta!

— De când ai început să ţii la etichetă? îl întrebă Riccardo, râzând. Signora Bolla e cea mai bună infirmieră a noastră! îngrijeşte bolnavi încă de pe când purta rochiţe scurte şi o face mai bine decât orice soră de caritate. Zici că n-o să se simtă bine în dezordinea asta? Crezi că e vorba de doamna şi domnul Grassini?... Atunci ne-am înţeles, Martini: vine signora Bolla. Ea n-are nevoie de

niciun fel de instrucţiuni… Dar e ora două şi jumătate, trebuie să plec.

— Ei, Rivarez, ia-ţi doctoria, zise Galli, apropiindu-se de el cu paharul.

Tăunul se afla în starea aceea de convalescenţă când bolnavii sunt veşnic supărăcioşi şi dau mult de lucru infirmierelor celor mai binevoitoare.

— De ce dracu mă mai îndopaţi cu tot soiul de porcării, odată ce mi-au trecut durerile?

— Tocmai ca să nu se mai întoarcă! Ori poate aştepţi să te-apuce o nouă criză atunci când va veni signora Bolla, ca să fie nevoită să se ocupe de dumneata şi să-ţi dea opiu?

— S-stimate domn! Dacă va fi să mi se întoarcă din nou durerile, se vor întoarce. Nu-i vorba de o durere de măsele, care se poate uşura cu mixturile voastre! Ele folosesc tot atât cât foloseşte o pompiţă-jucărie la un incendiu! Dar fie şi aşa! N-o să te mai împiedic să-ţi faci datoria…

Şi apucă paharul cu mâna stângă. Vederea cicatricelor de pe mâna ciuntită îi aduse aminte lui Galli de discuţia de adineaori.

— Bine că mi-am amintit: unde-ai căpătat rănile astea?

îl întrebă el. În război, fără îndoială...

— Dar nu ţi-am spus adineaori că am fost închis într-o subterană întunecoasă şi că...

— Ştiu. Însă această variantă e bună ca s-o distrezi pe signora Grassini... Nu, eu te întreb serios: în războiul brazilian?

— Da, parte în război, parte la vânătoare prin ţinuturi sălbatice... Le-am căpătat şi ici, şi colo.

— Aha, în timpul expediţiei ştiinţifice? Zbuciumată trebuie să fi fost perioada aceea din viaţa dumitale!

— Se, înţelege! Nu poţi trăi prin locuri neumblate fără să ai unele aventuri, zise Tăunul, ca din treacăt. Şi trebui să recunosc că de cele mai multe ori aventurile n-au fost din cele mai plăcute...

— Totuşi, nu pot să înţeleg cum de-ai izbutit să capeţi atâtea cicatrice... doar numai în luptă cu fiarele! De pildă, cele de pe mâna stângă.

— A, asta s-a întâmplat în timpul unei vânători de puma. Ştii, întâlnisem... Se auzi o bătaie în uşă.

— Totul e în ordine, Martini? Da? Atunci deschide, te rog... Sunteţi foarte, foarte bună, signora... Iertaţi-mă că nu mă ridic.

— Nici nu trebuie să te ridici. Doar n-am venit în vizită,

înadins am plecat mai devreme, Cesare. Mă gândeam că poate eşti grăbit...

— Nu, pot să mai stau încă un sfert de oră. Îmi dai voie să-ţi pun mantila în odaia cealaltă? Pot să duc şi coşuleţul tot acolo?

— Bagă de seamă, am ouă în el! Cât se poate de proaspete. Le-a adus Ketty azi dimineaţă de la Monte-Oliveto. Uite şi câţiva trandafiri de iarnă. Sunt pentru dumneata, signor Rivarez. Ştiu că-ţi plac mult florile.

Se aşeză la masă şi, după ce reteză puţin tulpinile trandafirilor, îi puse în apă.

— Şi ce s-a mai întâmplat după aceea, Rivarez? se întoarse Galli la vorba lui. Începuseşi să-mi spui despre vânătoarea aceea de puma... Cum a fost?

— O, da!... Galli mă întreba, signora, despre viaţa mea în America de Sud şi începusem să-i povestesc de ce mi-e mâna atât de sfârtecată... Asta s-a întâmplat în Peru. Eram la o vânătoare de puma şi am fost nevoiţi să trecem un râu prin vad. Când am dat după aceea peste fiară şi am tras, puşca n-a mai luat foc: mi se udase pulberea în apă. Se înţelege că puma nu m-a aşteptat să-mi usuc pulberea şi iată rezultatul!

— N-am ce zice, plăcută aventură!

— Ei, n-a fost chiar atât de grozavă pe cât se pare! Fără îndoială, ni se întâmplau fel de fel de istorii. Câteodată era greu, dar în general era o viaţă pe care făcea s-o trăieşti! De pildă, la vânătoarea de şerpi...

Şi începu să povestească întâmplare după întâmplare: din războiul argentinian, din expediţia braziliană, despre întâlnirile cu sălbatici, despre vânătorile de fiare. Galli îl asculta cu interes, ca un copil căruia i se spune un basm, şi-l întrerupea mereu, cerându-i tot alte amănunte. Impresionabil ca toţi napolitanii, îi plăcea tot ce iese din comun. Gemma îşi scosese din coşuleţ dantela la care împletea şi asculta şi ea cu atenţie, mişcându-şi repede degetele, fără să-şi ridice ochii de pe lucru. Martini stătea încruntat, frământându-se cu nerăbdare pe scaun. Avea impresia că felul de a povesti al Tăunului e numai lăudăroşenie şi îngâmfare... Cu toată admiraţia lui involuntară pentru omul acesta, în stare să îndure o durere fizică atât de cumplită cu un curaj atât de uimitor, lucru de care el însuşi fusese în măsură să se încredinţeze cu o săptămână în urmă, Tăunul nu-i plăcea. Nu-i plăcea nici ce făcea, nici cum le făcea toate.

— Asta zic şi eu că e viaţă! oftă Galli, cu o invidie copilărească. Mă mir cum te-ai putut hotărî dumneata să

părăseşti Brazilia. Cât de plictisitoare trebuie să ţi se pară acum toate celelalte ţări!

— Cred că cea mai fericită epocă a vieţii mele am trăit-o în Peru şi în Ecuador, urmă Tăunul. Mai ales Ecuadorul e o ţară în adevăr minunată. Ce e drept, de-a lungul litoralului e cam prea cald, dar vrând-nevrând, te deprinzi. Iar bogăţia şi frumuseţea naturii depăşeşte orice imaginaţie.

— Într-o ţară sălbatică, aşa cum e Ecuadorul, cred că pe mine m-ar atrage mai mult decât frumuseţile naturii libertatea deplină a vieţii! observă Galli. Acolo, omul poate să-şi dea seama cu adevărat de personalitatea lui, să simtă cu adevărat demnitatea lui de om, nu ca în oraşele noastre lipsite de viaţă…

— Da, se învoi Tăunul, numai că…

Gemma îşi ridică ochii de pe lucru şi se uită la el. Tăunul se înroşi dintr-odată şi nu-şi mai termină vorba.

— Nu cumva începe iarăşi criza? întrebă Galli, îngrijorat.

— Nu, nu-i nimic, nu trebuie să luaţi în seamă… Plecaţi chiar acum, Martini?

— Da. Să mergem, Galli, altfel întârziem.

Gemma ieşi în urma lor, dar se întoarse numaidecât cu

un pahar cu lapte, în care bătuse un gălbenuş de ou.

— Bea, te rog, îl îndemnă ea blând, dar cu autoritate. Apoi începu din nou să croşeteze.

Tăunul se supuse, ascultător. Vreo jumătate de ceas tăcură amândoi. În sfârşit, el o strigă, încetişor:

— Signora Bolla!

Gemma se uită la el: frământa între degete marginea păturii, fără să-şi ridice ochii spre ea.

— Spune-mi, te rog: nu-i aşa că n-ai crezut nimic din tot ce am povestit adineaori?

— Nu m-am îndoit nicio clipă că totul era inventat, îi răspunse ea liniştită.

— Nu te-ai înşelat. Tot timpul am minţit.

— Chiar şi atunci când ai povestit întâmplările în legătură cu războiul?

— Chiar şi atunci. Niciodată n-am luat parte la războiul acela. Cât despre expediţie… Da, e drept că acolo am avut câteva aventuri şi aproape tot ce-am spus era adevărat. Însă rănile mele au cu totul altă pricină… Şi fiindcă m-ai prins cu o minciună, pot să le mărturisesc şi pe celelalte.

— Nu ţi se pare că născocind asemenea poveşti îţi risipeşti energia fără niciun folos? îl întrebă Gemma. După mine, nu merită atâta osteneală…

— Dar ce puteam să fac? Cunoşti, fără îndoială, proverbul dumneavoastră englezesc: „Nu întreba, dacă nu vrei să fii minţit”. N-am nicio plăcere să prostesc oamenii, dar când mă întreabă care e pricina infirmităţii mele, trebuie să le răspund ceva! Şi, fără să vreau, sunt silit să mint. Iar dacă e vorba să spun minciuni, măcar să fie amuzante!

— Cum? Pentru dumneata e mai important să-l distrezi pe Galli sau pe oricare altul, decât să spui adevărul?

— Adevărul… Tăunul se uită la ea ţintă, ţinând în mână un canaf rupt de la pătură. Dumneata ai dori să le spun adevărul acestor domni? Dar mai bine mi-aş tăia limba! Apoi, cu o ciudată sfială în glas, adăugă aprig: N-am spus încă nimănui acest adevăr, dar dacă dumneata vrei să-l cunoşti, o să ţi-l spun!

Gemma îşi lăsă lucrul pe genunchi, în tăcere. În hotărârea acestui om aspru şi închis de a-şi dezvălui sufletul în faţa unei femei, pe care o cunoştea atât de puţin şi care se vedea bine că nu-i era prea dragă, se simţea un fel de amărăciune, de durere mocnită.

După o tăcere îndelungă, îşi ridică privirea spre el: stătea rezemat cu coatele pe măsuţa de lângă fotoliu şi-şi acoperea ochii cu mâna cea mutilată. Gemma observă că

degetele acestei mâini erau încleştate şi că cicatricea de la încheietura pumnului zvâcnea cumplit. Se apropie de el şi-l strigă încet pe nume. Tăunul tresări şi-şi ridică fruntea.

— Am şi u-uitat, începu el gângăvind, ca şi cum ar fi vrut să se dezvinovăţească, că voiam să-ţi povestesc…

— Despre aventura aceea sau… nu ştiu cum să-i spun, despre accidentul acela nenorocit, când ai fost rănit. Dar dacă-ţi vine prea greu să-ţi aduci aminte…

— Ce să-mi aduc aminte? Cum m-au schilodit?… Numai că n-a fost vorba de cine ştie ce „accident nenorocit”, ci de un simplu vătrai!

Gemma îl privi uluită. Tăunul îşi ridică şuviţele de păr de pe frunte, mâna-i tremura, şi se uită la ea zâmbind:

— De ce nu stai jos? Apropie-ţi singură un fotoliu, te rog. Îmi pare foarte rău că nu pot să ţi-l aduc chiar eu… Ştii, când îmi aduc aminte de întâmplarea aceea, mă gândesc fără să vreau că ar fi fost o ocazie minunată pentru Riccardo să fi dat peste mine atunci! Ca un adevărat chirurg ce se află, îi plac la nebunie oasele sfărâmate. Şi la mine, tot ce se poate rupe într-un om era rupt, afară doar de gât!

— Şi de curajul dumitale, adăugă Gemma blând. Dar

poate că şi de asta îţi vine greu să-ţi aminteşti?

El clătină din cap:

— Nu, curajul meu a fost şi el cârpit mai târziu, ca şi celelalte... Atunci însă, era făcut fărâme, ca o ceaşcă de porţelan. Şi tocmai acesta e lucrul cel mai înspăimântător din toată întâmplarea... Da, începusem să vorbesc despre vătrai. Asta s-a întâmplat la Lima... dă-mi voie să-mi aduc aminte anume când... Da, acum treisprezece ani. Am mai spus că Peru e o ţară încântătoare pentru cei care au cu ce trăi. Dar nu-i deloc încântătoare pentru cel ce se trezeşte acolo fără niciun ban în buzunar, cum s-a întâmplat cu mine. Înainte de asta, fusesem în Argentina, apoi în Chile. Rătăcisem prin toată ţara, aproape muritor de foame, şi ajunsesem la Lima venind de la Valparaiso, ca muncitor suplimentar pe un vapor care transporta vite. La Lima n-am găsit nimic de lucru şi atunci m-am îndreptat spre docuri. Docurile sunt la Callao, aşa cum poate ştii şi dumneata. Toate porturile au câte un cartier infect, unde trag marinarii. Acolo am intrat ca servitor într-o tavernă. Trebuia să fiu şi bucătar, şi crupier, să servesc marinarii şi pe femeile lor, şi încă multe altele. Ocupaţie nu tocmai plăcută, dar eram mulţumit că o găsisem şi pe asta. În orice caz, aveam ce mânca, vedeam

feţe omeneşti şi auzeam vorbă omenească. Ce fel de oameni erau, asta e altă poveste! Vei spune, poate, că n-aveam nimic de câştigat într-o gaură ca aceea. Dar cu puţin înainte mă îmbolnăvisem de friguri galbene şi zăcusem multă vreme, singur cuc, într-o cocioabă pe jumătate dărâmată. De-atunci rămăsesem cu un fel de frică bolnăvicioasă de singurătate. Şi iată că, într-o noapte, mi s-a poruncit să dau afară un marinar beat, care începuse să facă scandal. Debarcase chiar în ziua aceea, îşi pierduse toţi banii la cărţi şi nu era deloc bine dispus… Se înţelege că eram nevoit să execut porunca, altminteri trebuia să-mi iau rămas bun de la slujbă şi să crăp de foame. Dar omul acela era de două ori mai voinic decât mine – n-aveam pe atunci decât douăzeci de ani şi după boală rămăsesem slab ca o pisică. Afară de asta, el mai avea şi un vătrai în mână… Tăunul se opri şi se uită pe furiş la Gemma. Probabil că voia să mă cureţe cu tot dinadinsul, dar ca un adevărat marinar indigen ce se afla, a făcut treaba atât de prost, încât, cu toate că eram sfârtecat şi cu oasele frânte, am rămas totuşi în viaţă.

— Dar ceilalţi ce făceau? De ce n-au sărit să te scape? S-au speriat atâţia oameni de un singur marinar beat?

Tăunul se uită la ea şi izbucni în râs:

— Ceilalţi? Patronii şi clienţii tavernei? Dar aceştia nu erau oameni, ci o adunătură de nemernici. Eu eram sluga lor, bunul lor. Stăteau în jurul nostru şi se bucurau, fără îndoială, de privelişte. Acolo, întâmplările de felul acesta sunt socotite ca un minunat prilej de distracţie. Şi chiar s-ar putea să fie distractiv pentru toţi, numai pentru cel care se nimereşte să fie pricina hazului, nu!

Gemma se cutremură.

— Şi cum s-au terminat toate?

— Nu ştiu cum s-au terminat. De obicei, după o scuturătură ca asta, în primele zile omul nu-şi mai aduce aminte de nimic. Dar, după cum am aflat mai târziu, s-a întâmplat să fie pe acolo un medic de vapor, şi când spectatorii au văzut că nu murisem, au trimis după el. Doctorul acela m-a reparat oarecum. Riccardo găseşte că m-a reparat prost, dar poate că în el vorbeşte invidia profesională... În orice caz, când mi-am venit în fire, o bătrână indigenă m-a luat la ea, din milă creştinească... Nu-i aşa că sună ciudat? Ţine minte cum stătea zgribulită într-un ungher, fumând din pipa ei neagră, şi cum scuipa pe jos, mormăind nu ştiu ce pe nas. Avea inimă bună şi mă mângâia, asigurându-mă că la ea o să pot muri liniştit: nimeni n-o să mă turbure... Eu însă am un spirit de

contradicţie grozav de dezvoltat, de aceea m-am hotărât să trăiesc. Nu era tocmai uşor să mă smulg din ghearele morţii, şi uneori mă gândesc că nici nu merita să mă ostenesc atâta... Avea o răbdare nemaipomenită bătrânica aceea. Am stat la ea... ajută-mi Doamne să-mi amintesc!... Am stat vreo patru luni. Şi tot timpul ăsta nu m-am mişcat din pat: când aiuram ca un nebun, când eram furios ca un urs pe care-l doare urechea! Aveam dureri într-adevăr ucigătoare, iar eu fusesem răsfăţat în copilărie...

— Şi pe urmă?

— Pe urmă... de bine, de rău, m-am făcut sănătos şi am plecat de la bătrână. O, să nu-ţi închipui că aveam mustrări de conştiinţă şi că mă gândeam să nu abuzez de ospitalitatea bietei femeii... Pe atunci nu-mi băteam capul cu asemenea fleacuri. Pur şi simplu, nu mai puteam să sufăr cocioaba aceea. Vorbeai mai adineaori de curajul meu. Să mă fi văzut atunci! Crizele se repetau în fiecare zi, de cum începea să se însereze. După amiază stăteam de obicei singur, culcat, şi urmăream cu groază cum coboară soarele din ce în ce mai jos... O, dumneata n-o să poţi înţelege niciodată aşa ceva! Nici acum nu pot să văd apusul soarelui fără să mă cutremur...

Tăcu un timp.

— Pe urmă am pornit-o prin ţară, nădăjduind să găsesc ceva de lucru. Nu puteam să mai rămân în Lima. Aş fi înnebunit. Am ajuns până la Cusco, şi acolo... Dar în definitiv, pentru ce-ţi spun toată povestea asta veche, care nici măcar nu-i amuzantă?...

Gemma înălţă capul şi se uită la el cu o privire gravă şi pătrunzătoare.

— Te rog foarte mult să nu vorbeşti aşa, zise ea.

— Atunci, pot să-ţi povestesc mai departe? o întrebă el într-un târziu.

— Dacă... dacă vrei. Mă tem că amintirile acestea sunt prea dureroase pentru dumneata.

— Dar crezi că ele nu mă chinuiesc şi când tac? O, atunci e şi mai rău! Şi ştii, nu mă doare atât amintirea celor ce le-am îndurat, cât faptul că-mi pierdusem orice stăpânire asupra mea însumi.

— Spune-mi, dacă se poate, cum se face că te-ai pomenit atât de departe la vârsta de douăzeci de ani? întrebă ea, nehotărâtă.

— Foarte simplu. Acasă, în patrie, mi se deschideau în faţă perspective largi... Eu însă am lăsat totul baltă şi am fugit.

— Pentru ce?

El râse scurt, cu asprime.

— Pentru ce? Probabil pentru că eram un băieţandru prost şi încrezut. Crescusem în mijlocul unei familii foarte bogate, fusesem peste măsură de răsfăţat şi-mi închipuiam că lumea întreagă era făcută din vată trandafirie şi din migdale zaharisite. Dar într-o bună zi am aflat că prietenul meu cel mai bun, în care aveam o încredere oarbă, mă minţise... Dar ce e cu dumneata? De ce ai tresărit?

— Nu-i nimic. Urmează, te rog.

— Am descoperit că umblă cu ascunzişuri faţă de mine, încercând să mă facă să cred neadevăruri... Era, fără îndoială, o descoperire destul de obişnuită, dar eu, cum am mai spus, eram tânăr şi-mi închipuiam că pe mincinoşi îi aşteaptă iadul... De aceea, mi-am părăsit casa şi am plecat în America de Sud: ori să pier, ori să încep o viaţă nouă. Şi am început-o fără un ban în buzunar, fără să cunosc măcar un cuvânt din limba spaniolă, fără să ştiu să muncesc cu braţele, eu, cel deprins să le am toate de-a gata şi să nu duc lipsă de nimic! Rezultatul a fost că am nimerit în iad, dar un iad adevărat, care m-a vindecat de credinţa în cel închipuit. Căzusem la fund când am întâlnit expediţia Dupré, care m-a scos deasupra nevoii.

Dar asta s-a întâmplat abia după cinci ani!

— Cinci ani?... O, e îngrozitor! Şi cum, nu aveai prieteni?

— Prieteni? Tăunul se întoarse spre ea şi rosti cu duşmănie: Eu n-am avut niciodată prieteni...

Dar peste o clipă, se grăbi să adauge:

— Nu lua drept bune toate câte ţi le spun. Trebuie să recunosc că ţi-am zugrăvit trecutul în culori cam prea întunecate. În realitate, un an şi jumătate nu-mi mersese chiar atât de rău. Eram tânăr, destul de voinic şi mă descurcam binişor, până în clipa când m-a pecetluit marinarul acela. După aceea, n-am mai putut găsi de lucru. E într-adevăr de mirare ce unealtă teribilă poate fi un biet vătrai într-o mână îndemânatică! Şi se înţelege, pe un biet infirm nu-l mai angajează nimeni...

— Şi ce-ai făcut atunci?

— Ce am putut. O vreme, am fost băiat de alergătură la negrii care munceau la plantaţiile de trestie de zahăr. Dar supraveghetorii mă goneau totdeauna. Din pricină că şchiopătam, nu puteam să alerg repede şi nici să ridic greutăţi prea mari. Şi afară de asta, veşnic aveam crize de congestie sau mai ştiu eu cum să-i zic bolii acesteia blestemate... De la plantaţii m-am dus la minele de argint,

crezând că o să găsesc de lucru... Dar nici acolo nu mi-a mers: administratorii îşi râdeau de mine, iar muncitorii mă persecutau.

— Pentru ce?

— Probabil că aşa e firea omenească. Vedeau că nu mă pot apăra decât cu o singură mână, şi asta le era de ajuns. În sfârşit, m-am hotărât să hoinăresc la întâmplare, poate voi găsi ceva, îmi ziceam.

— Să hoinăreşti?... Cu piciorul dumitale bolnav?

Tăunul ridică deodată ochii spre ea, încercă să spună ceva, dar nu izbuti dintr-odată.

— Eram... eram flămând, rosti el în cele din urmă, cu un zâmbet dureros.

Gemma îşi întoarse puţin capul şi-şi sprijini bărbia în palmă.

După câteva clipe de tăcere, Tăunul începu să vorbească iar. Şi pe măsură ce vorbea, glasul părea că i se stinge:

— Am rătăcit, am rătăcit fără sfârşit, până ce am început să simt că mi se turbură minţile. Şi totuşi, nu găseam nimic. M-am strecurat în Ecuador, dar acolo era şi mai rău. Uneori îmi pica fie câte ceva de lipit, că sunt un tinichigiu destul de priceput, fie câte o însărcinare

oarecare. Alteori mi se întâmpla să curăţ vreo cocină de porci, ori... dar nu face să ţi le mai înşir pe toate! Şi iată că, odată...

Mâna lui îngustă şi brună se încleştă deodată, pumn. Gemma se uită la el cu îngrijorare. Îl privea acum din profil şi văzu cum îi zvâcneşte vâna de la tâmplă, des şi neregulat. Se aplecă şi-i luă mâna, cu duioşie.

— Lasă, nu mai spune... Ţi-e greu să te gândeşti la toate astea...

El cercetă cu îndoială mâna ei, clătină din cap şi urmă cu glas hotărât:

— Şi iată că odată dau de un circ ambulant. Ţii minte circul la care am fost împreună? Ei bine, acolo era acelaşi lucru, doar mai rău, mai vulgar. Bineînţeles că în program intrau şi luptele de tauri. Trupa se oprise la popas de noapte lângă drumul mare. M-am apropiat de cort şi am cerut de pomană. Era o căldură înăbuşitoare. Istovit de foame, am leşinat la intrare. Pe atunci mi se întâmpla de multe ori să leşin aşa, pe neaşteptate, ca o fată de pension strânsă prea tare în corset. M-au dus în cort, mi-au dat să beau rachiu, să mănânc, iar a doua zi dimineaţă mi-au propus...

Tăunul se opri puţin.

— Aveau nevoie de un pitic sau de un cocoşat, într-un cuvânt, de un schilod oarecare, ca să aibă în cine să arunce cu coji de portocală, să înveselească publicul. Ai văzut cocoşatul din seara aceea? Uite, aşa am fost şi eu doi ani în şir... învăţasem să fac câteva giumbuşlucuri. Dar nu eram destul de schilod. Ei au corectat acest neajuns, adăugându-mi o cocoaşă artificială şi s-au străduit să-mi exploateze cât mai bine piciorul şchiop şi mâna schiloadă. Spectatorii de prin locurile acelea nu erau tocmai pretenţioşi: îi mulţumeai cu puţin, numai să le dai o fiinţă vie s-o chinuiască. Iar costumul de paiaţă întregea iluzia... Dar partea cea mai proastă era că mereu mă simţeam rău şi nu puteam ieşi în arenă. Se întâmpla, totuşi, ca antreprenorul să-mi pretindă să ies, mai ales atunci când era în toane rele, şi cred că tocmai în serile acelea publicul se distra mai bine ca oricând. Ţin minte că odată aveam dureri înfiorătoare. Am ieşit în arenă, dar am căzut în nesimţire în timpul reprezentaţiei. Iar când mi-am venit în fire, tot publicul se adunase în jurul meu, toţi strigau, chiuiau, aruncau în mine cu...

— Destul, nu mai pot asculta... Ajunge, pentru numele lui Dumnezeu!

— Dracu să mă ia, că mare idiot mai sunt! mormăi

Tăunul cu glasul pe jumătate.

Gemma se apropie de fereastră, unde rămase câtva timp nemişcată. Când se întoarse, el stătea din nou cu coatele pe masă, acoperindu-şi ochii cu mâna. Ai fi zis că uitase de ea. Gemma se aşeză lângă el. După o lungă tăcere, îi vorbi încet:

— Vreau să te întreb ceva…

— Ce anume? făcu el, fără să se clintească.

— De ce nu ţi-ai frânt gâtul?

Tăunul o privi mirat.

— Nu mă aşteptam la o asemenea întrebare din partea dumitale. Dar cauza mea?

— Cauza dumitale?… O, înţeleg! mai adineaori îmi vorbeai de laşitatea dumitale. Dar dacă ai trecut prin toate aceste grozăvii şi totuşi nu ţi-ai părăsit cauza, înseamnă că dumneata eşti cel mai curajos om pe care l-am întâlnit vreodată!

Tăunul îşi acoperi din nou ochii şi, strângându-i mâna, o păstră într-a lui. Urmă o tăcere lungă.

Deodată se auzi jos, în grădină, o voce proaspătă şi pură, de soprană, cântând o şansonetă franţuzească:

— Eh, Pierrot! Danse, Pierrot! Danse un peu, mon pauvre Jeannot!

Chiar de la cele dintâi note, Tăunul se lăsă pe spate în fotoliu, cu un geamăt înăbuşit. Gemma îi luă mâna şi i-o strânse cu putere, aşa cum strângi mâna unui bolnav în timpul unei operaţii grele.

Când cântecul se întrerupse şi în grădină izbucniră râsete şi aplauze, el se uită la Gemma cu o privire de animal rănit:

— E Zitta cu prietenii ei, ofiţerii, zise el rar. A încercat să intre aici din prima seară, încă înainte de a veni Riccardo... Aş fi înnebunit dacă m-ar fi atins!

— Bine, dar ea nu ştie, îl certă Gemma cu blândeţe, şi nu poate bănui că-ţi face rău...

— Aşa sunt toate creolele, îi răspunse el, cutremurându-se. Îţi mai aduci aminte chipul ei din seara aceea când am cules de pe drum pe cerşetorul cel mic? Aşa sunt ele toate, când râd.

Din grădină se auzi o nouă explozie de râs. Gemma se ridică şi deschise fereastra. Zitta stătea în mijlocul aleii. Purta o eşarfă brodată cu aur, aruncată cochet peste păr, iar în mâna înălţată ţinea un buchet de violete. Trei tineri cavalerişti se luptau pentru cucerirea lui.

— Signora Renny! o strigă Gemma. Obrazul Zittei se întunecă.

— Ce doriţi, doamnă? întrebă, întorcându-se şi ridicându-şi ochii spre ea, cu un aer de neîncredere.

— Nu s-ar putea ca prietenii dumitale să vorbească ceva mai încet? Signor Rivarez e serios bolnav.

Ţiganca aruncă violetele la pământ.

— Aiez-vous-en, le strigă ea ofiţerilor, vous în embetez, messieurs![40]

Apoi părăsi grădina şi ieşi în stradă. Gemma închise fereastra.

— Au plecat, zise ea, întorcându-se spre Tăun.

— Îţi mulţumesc, îmi pare foarte rău că te-am supărat...

— Nu-i nicio supărare...

El simţi numaidecât o şovăială în glasul ei.

— Nu ţi-ai terminat fraza, signora Bolla: în mintea dumitale a rămas un „însă” pe care nu l-ai rostit.

— Dacă ţii să ştii ce au oamenii în minte, atunci nu trebuie să te superi când le afli gândurile! Fără îndoială că n-ar trebui să mă amestec, dar nu pot înţelege...

— Repulsia mea faţă de signora Renny?

— Nu, nu înţeleg cum o suporţi lângă dumneata, având o asemenea repulsie... Mi se pare jignitor pentru ea ca femeie şi ca...

---

40 Plecaţi domnilor, mă plictisiţi!

— Ca femeie?… Şi el izbucni într-un râs amar. Pe asta o numeşti dumneata femeie?

— E urât ce faci, se supără Gemma. N-ai dreptul să vorbeşti în felul acesta despre ea faţă de nimeni, dar mai cu seamă faţă de altă femeie.

Tăunul stătea culcat, cu ochii deschişi, şi se uita pe fereastră la apusul soarelui. Gemma coborî storul şi închise oblonul, să nu mai vadă afară, apoi se aşeză la măsuţa de lângă cealaltă fereastră şi începu din nou să împletească.

— Să nu aprind lampa? întrebă ea mai târziu.

El clătină din cap.

Când se întunecă atât de mult încât nu mai văzu să croşeteze, Gemma îşi strânse lucrul şi-l aşeză în coşuleţ. Rămase o vreme cu mâinile pe genunchi, privind în tăcere chipul nemişcat al bolnavului. Lumina scăzută a înserării cădea pe faţa lui, îmblânzindu-i expresia crudă, ironică şi încrezută şi adâncindu-i brazdele de suferinţă din jurul gurii.

Printr-o ciudată asociaţie de idei, Gemma îşi aduse aminte de crucea de piatră ridicată de tatăl ei în amintirea lui Arthur şi de cuvintele săpate pe ea: „Toate valurile şi furtunile au trecut peste mine”.

Tăcerea se prelungi, neîntreruptă, o oră întreagă. În sfârşit, Gemma se ridică şi ieşi încet din odaie. Se întoarse apoi cu lampa aprinsă şi se opri în prag, crezând că poate bolnavul a adormit. Dar îndată ce lumina lămpii îi căzu în ochi, el tresări.

— Ţi-am făcut o cafea, zise Gemma.

— Pune-o pe undeva şi vino, te rog, lângă mine. Îi luă amândouă mâinile în mâinile lui.

— M-am gândit la vorbele dumitale, zise el. Ai toată dreptatea, mi-am încurcat urât viaţa... Dar gândeşte-te că nu întâlneşti totdeauna femeia pe care s-o poţi iubi, iar eu am trecut prin atâtea... Şi pe urmă, mi-e frică...

— Ţi-e frică?...

— Da, de întuneric... Uneori nu mă pot hotărî să rămân singur noaptea. Am nevoie să simt pe cineva lângă mine, întunericul deplin, acolo unde... Dar nu, nu-i vorba de acela. Acela e doar un fel de iad-jucărie! E vorba de întunericul dinăuntru, unde nu este nici plâns, nici scrâşnet din dinţi, ci numai tăcere... tăcere...

Ochii lui erau larg deschişi. Gemma aşteptă, ţinându-şi respiraţia, până când Tăunul începu să vorbească din nou:

— Toate acestea ţi se par simple năluciri, nu-i aşa? Nu poţi să mă înţelegi? Cu atât mai bine pentru dumneata!

Dar voiam să-ţi spun că aş fi înnebunit, fără îndoială, dacă aş fi încercat să trăiesc în singurătate. Nu mă judeca prea aspru, nu sunt un animal chiar atât de grosolan pe cât par, poate.

— Nu pot să te judec în niciun fel, îi răspunse ea. Eu n-am suferit atât cât ai suferit dumneata. E drept că şi eu am trecut prin încercări multe şi grele, dar de altă natură. Şi mi se pare, ba chiar sunt sigură că dacă cineva face o faptă într-adevăr crudă şi nedreaptă numai de frică, fapta aceea e urmată de o căinţă apăsătoare. Găsesc însă că tăria de care dai dovadă e uimitoare; în locul dumitale, eu mi-aş fi pierdut de mult curajul, mi-aş fi blestemat soarta şi aş fi pierit. El îi ţinea încă mâinile într-ale lui.

— Spune-mi, începu, încet. Ai făcut în viaţa dumitale vreo faptă crudă?

Ea nu-i răspunse, dar îşi plecă fruntea şi două lacrimi mari căzură pe mâna lui.

— Spune-mi, şopti el cu căldură, strângându-i mâna. Spune-mi! Eu ţi-am spus tot despre mine.

— Da... o singură dată, de mult, am făcut şi eu o faptă crudă. M-am purtat într-un chip înspăimântător cu un om pe care-l iubeam mai mult decât orice pe lume.

Mâinile Tăunului tremurau, dar nu le lăsau pe ale ei.

— Era un conspirator de-al nostru, urmă ea, şi eu am dat crezare unei calomnii, unei minciuni grosolane, strigătoare la cer, născocită de şefii poliţiei. L-am pălmuit peste obraz, ca pe un trădător... În aceeaşi zi, el s-a înecat. După două zile am aflat că fusese cu totul nevinovat... Cred că o amintire ca asta nu e mai uşoară decât amintirile dumitale... Aş lăsa cu plăcere să mi se taie o mână, dacă asta ar putea să îndrepte ceea ce am săvârşit...

În ochii Tăunului sclipi o luminiţă primejdioasă, pe care Gemma n-o mai observase niciodată până atunci. Pe neaşteptate, el se aplecă şi-i sărută mâna. Ea şi-o trase îndărăt, speriată.

— Nu trebuie! îl rugă, fierbinte. Niciodată să nu mai faci aşa ceva. Mi-e greu...

— Dar parcă aceluia pe care l-ai ucis i-a fost uşor?...

— Aceluia pe care l-am ucis... O, dar uite, Cesare e la poartă. Eu... eu trebuie să plec...

Când Martini intră în odaie, îl găsi pe Tăun singur. Lângă el aştepta o ceaşcă cu cafea, neatinsă.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

Peste câteva zile, Tăunul intră în sala de lectură a

bibliotecii publice şi ceru colecţia predicilor cardinalului Montanelli. Era încă destul de palid şi şchiopăta mai tare ca de obicei. Riccardo, care stătea la una din mesele vecine, înălţă capul şi-l privi. Ţinea foarte mult la Tăun, dar nu putea suferi o latură a caracterului său, şi anume răutatea aceea ciudată cu care-şi urmărea duşmanii politici.

— Mai pregăteşti încă un atac împotriva bietului cardinal? îl întrebă el cu o umbră de nemulţumire în glas.

— Dragul meu, pentru ce atribui t-totdeauna oamenilor intenţii v-vinovate? Nu e deloc creştineşte ce faci. Pregătesc pur şi simplu un articol pentru ziarul cel nou, asupra t-teologiei contemporane.

— Despre care ziar nou vorbeşti? şi Riccardo îşi încruntă sprâncenele, supărat.

Faptul că opoziţia se pregătea să surprindă oraşul cu editarea unui alt ziar radical, imediat ce va apărea noua şi mult aşteptata lege a presei, ajunsese acum secretul lui Polichinelle. Formal însă, lucrul era încă secret.

— Ziarul se va numi, fără îndoială, ori „Şarlatanul”, ori „Calendar bisericesc”.

— Mai încet, Rivarez! Tulburăm pe ceilalţi cititori.

— Ei, atunci caută-ţi de medicina dumitale şi lasă-mă pe

mine să mă ocup cu teologia. Eu nu te împiedic să faci rânduială în ciolanele rupte, cu toate că în privinţa asta ştiu ceva mai mult decât dumneata!

Şi cu un aer preocupat, Tăunul se adânci în lectura predicilor. Unul dintre bibliotecari se apropie de el:

— Signor Rivarez, dacă nu mă înşel, dumneata ai luat parte la expediţia Dupré, care a cercetat afluenţii Amazonului... Vrei să fii atât de bun şi să-mi dai unele lămuriri asupra ei? O doamnă ne-a cerut dările de seamă ale acestei expediţii, şi tocmai acum sunt date la legat.

— De ce fel de informaţii are nevoie?

— Vrea să ştie exact anul plecării expediţiei şi anul când a trecut prin Ecuador.

— Expediţia a părăsit Parisul în anul 1837 şi a trecut prin Quito în luna aprilie a anului următor. Am stat trei ani în Brazilia, apoi am coborât spre Rio şi ne-am întors la Paris în vara anului 1841. Doamna dumitale nu mai are nevoie şi de alte date, relativ la diferitele descoperiri?

— Nu, mulţumesc. Asta e tot ce o interesează. Mi-am notat anii. Beppo, du, te rog, notiţa asta signorei Bolla. Încă odată îţi mulţumesc, signor Rivarez. Iartă-mă că te-am întrerupt.

Tăunul se lăsă pe speteaza scaunului, înălţându-şi

sprâncenele, nedumerit. Ce nevoie are ea de aceste date? De ce vrea să ştie anul când a trecut expediţia prin Ecuador?...

Gemma se întoarse acasă cu informaţia pe care o căpătase: aprilie 1838. Iar Arthur murise în mai 1833. Cinci ani... Cinci ani... Şi apoi, Tăunul i-a spus că trăise pe vremuri într-o „casă luxoasă”, i-a vorbit despre „cineva în care avusese încredere şi care-l minţise”... îl minţise şi minciuna s-a descoperit...

Se opri, frângându-şi mâinile înălţate deasupra capului. O, nu, asta e curată nebunie!... E cu neputinţă, e împotriva oricărei raţiuni... Doar atât de amănunţit cercetaseră atunci tot portul!

Cinci ani... Şi el nu împlinise încă douăzeci şi unu de ani când marinarul acela... Prin urmare, trebuie să fi avut nouăsprezece atunci când a fugit de-acasă. Doar aşa a şi spus: „un an şi jumătate”... Apoi, de unde-i vin ochii aceia albaştri şi neastâmpărul acela al degetelor? Şi de ce e atât de înverşunat împotriva lui Montanelli? Cinci ani... cinci ani...

O, dacă ar şti sigur că s-a înecat, dacă i-ar fi văzut cadavrul!... Atunci fără îndoială că rana ei cea veche s-ar vindeca până la urmă, iar amintirea de demult ar înceta s-

o mai chinuiască... Şi peste vreo douăzeci de ani, poate că s-ar obişnui să privească fără groază în trecut…

Toată tinereţea îi fusese otrăvită de gândul acestei fapte. Zi după zi, an după an, se luptase îndârjită cu demonul remuşcării. Nu înceta să-şi spună că viitorul ei era închinat muncii, nu înceta să-şi închidă ochii şi să-şi astupe urechile în faţa fantomei înspăimântătoare a trecutului. Dar chipul înecatului purtat de refluxul mării o urmărise zi după zi, an după an. Şi în inima ei răsuna fără odihnă acelaşi strigăt: „Arthur a murit, şi eu l-am ucis!” I se părea uneori că povara aceea era prea grea pentru ea şi că n-o să aibă destulă putere s-o ducă până la capăt.

Şi totuşi, şi-ar da acum jumătate din viaţă ca să simtă din nou povara aceea. Gândul că l-a ucis pe Arthur ajunsese pentru ea o durere obişnuită. Suferise prea multă vreme sub apăsarea lui, pentru ca această apăsare s-o mai poată doborî. Dar dacă nu-l împinsese în apă, ci în?…

Gemma se lăsă pe un scaun şi-şi acoperi faţa cu mâinile. Şi când te gândeşti că toată viaţa îi fusese întunecată de spectrul morţii lui! O, dacă l-ar fi împins numai la moarte şi nu la altceva, mai înspăimântător decât însăşi moartea!…

Încet şi fără milă, ea urmări cu gândul, pas cu pas, tot iadul vieţii lui. Şi atât de limpede îi trecură prin minte toate, de parcă le-ar fi văzut şi le-ar fi îndurat ea însăşi: sufletul lui lipsit de orice mângâiere, batjocurile mai rele decât moartea, groaza de singurătate şi acea agonie lentă, care-i macină de-a pururi şi fără încetare viaţa! Atât de limpede vedea cocioaba aceea indiană murdară, de parcă ar fi trăit şi ea acolo, lângă el. I se părea că a suferit alături de el în minele de argint, la plantaţiile de cafea, la circul acela ambulant, dezgustător...

Circul ambulant... Nu, trebuie să-şi alunge din minte măcar această imagine! Pentru că dacă stai şi te gândeşti mereu la asta, poţi să-ţi pierzi şi minţile!

Gemma trase un sertar mic de la birou. Avea acolo câteva relicve, numai ale ei, de care nu se putuse hotărî să se despartă. Nu-i plăceau nimicurile sentimentale, totuşi păstra ca amintire câteva mărunţişuri: era o concesie pe care-o făcea acelei slăbiciuni a fiinţei sale, pe care-o înăbuşea de obicei cu atâta stăruinţă.

Începu să le scoată, una câte una: cea dintâi scrisoare pe care o primise de la Giovani, florile pe care le ţinuse în mâna lui moartă, o buclă din părul copilului, o frunză uscată de pe mormântul tatălui său... Pe fundul sertarului

era o miniatură de-a lui Arthur de pe când avea zece ani, singurul lui portret.

Ea se lăsă pe scaun ţinând portretul în mână şi se uită la capul acela minunat de copil, până ce imaginea adevăratului Arthur îi apăru iarăşi înaintea ochilor. Cât de limpede îi vedea acum chipul! Buzele subţiri şi nervoase, ochii mari şi serioşi, expresia de o puritate îngerească, toate i se întipăriseră atât de adânc în minte, ca şi cum Arthur ar fi murit abia ieri. Şi ochii Gemmei se umplură de lacrimi, care o orbeau şi-i ascundeau portretul.

O, cum i-a putut trece prin minte asemenea gând! Oare nu-i o adevărată nelegiuire să-ţi închipui sufletul acela, depărtat şi luminos, legat de josnicia şi de tristeţea vieţii? Ar fi de o mie de ori mai bine să fi trecut în neant, decât să trăiască schimbat în Tăun, în Tăunul acesta cu cravatele lui fără cusur, cu spiritele lui îndoielnice şi cu limba lui veninoasă! Nu! Asta era doar o închipuire dezgustătoare şi absurdă; ea nu făcea decât să se chinuiască cu născocirile ei zadarnice. Fără îndoială, Arthur e mort!

— Pot să intru? întrebă la uşă un glas mângâietor.

Gemma tresări atât de tare, încât portretul îi căzu din mână. Tăunul străbătu odaia şchiopătând, îl ridică şi i-l

înapoie.

— Cum m-ai speriat! zise Gemma.

— I-i-iartă-mă, te rog. Nu cumva te deranjez?

— O, nu… umblam prin fel de fel de lucruri vechi…

Stătu o clipă la îndoială, apoi îi întinse miniatura:

— Ce spui de capul acesta de copil?

Şi în timp ce Tăunul se uita la portret, Gemma îi urmărea chipul cu atâta încordare, de parcă viaţa ei întreagă ar fi atârnat de expresia pe care-o va lua. Dar nu citi pe chipul lui niciun răspuns la întrebarea care-o chinuia: nimic, afară de un interes cu totul obiectiv faţă de portret.

— Mi-ai pus o problemă grea, îi răspunse el. Portretul s-a decolorat, iar feţele copiilor, în general, sunt greu de interpretat. Cred însă că bărbatul în care se va transforma copilul acesta va fi nenorocit. Şi cel mai cuminte lucru pe care l-ar putea face acest copil ar fi să se lase păgubaş de a se mai transforma în bărbat!

— De ce?

— Priveşte linia buzei inferioare. Pentru firile de felul acesta, suferinţa e suferinţă, iar neadevărul, neadevăr, în lumea noastră nu este loc pentru asemenea oameni, în lumea noastră avem nevoie de indivizi care ştiu să nu se

gândească decât la interesele lor.

— Nu ţi se pare că portretul seamănă cu cineva pe care l-ai cunoscut cândva?

Tăunul se uită cu şi mai multă atenţie la portret.

— Da… Ciudat!… Negreşit, seamănă foarte mult.

— Cu cine?

— Cu c-c-cardinalul Montanelli. Poate că eminenţa sa cea fără prihană are vreun nepot? îmi dai voie să te întreb cine e?

— E portretul prietenului meu, când era copil, ştii, acela despre care ţi-am vorbit deunăzi.

— Al aceluia pe care l-ai ucis?

Gemma tresări fără voie. Cu câtă uşurinţă şi cu câtă cruzime rostea el cuvântul acesta înspăimântător!

— Da, al aceluia pe care l-am ucis… dacă într-adevăr o fi murit.

— Dacă?…

Gemma nu-şi lua ochii de la chipul lui.

— Uneori mă îndoiesc de asta. De altfel, trupul nu i-a fost găsit. Poate că o fi fugit şi el de-acasă, ca şi dumneata, şi o fi plecat în America de Sud…

— Să sperăm că nu. Pe vremuri, am luat parte la destule bătălii şi cred că n-am expediat numai un singur

om în împărăţia umbrelor, însă, dacă aş avea pe conştiinţă faptul de a fi expediat vreo fiinţă vie în America de Sud, n-aş dormi tocmai liniştit, te asigur.

Gemma îşi încleşta mâinile, încercând să-şi stăpânească tulburarea.

— Prin urmare, dumneata crezi, îl întrerupse apropiindu-se de el, că dacă nu s-ar fi înecat, ci ar fi îndurat tot ce ai îndurat dumneata, el n-ar fi dat uitării trecutul şi nu s-ar fi întors acasă niciodată? Crezi că n-ar fi uitat niciodată?... Gândeşte-te că şi pe mine m-a durut mult! Priveşte!...

Şi Gemma îşi dădu la o parte buclele negre şi grele de pe frunte. Printre ele ieşi la iveală o şuviţă lată de păr alb.

O tăcere lungă se lăsă între ei.

— Eu cred, începu rar Tăunul, că e mai bine ca morţii să rămână morţi. E atât de greu să uiţi! O, dacă aş fi eu în locul prietenului dumitale mort, aş rămânea mort pentru totdeauna...

Gemma aşeză portretul la loc şi încuie sertarul.

— Venisem să discut cu dumneata o chestiune măruntă – urmă Tăunul – şi dacă se poate, numai cu dumneata. E vorba de un plan care mi-a venit în minte.

Gemma îşi trase scaunul lângă masă şi se aşeză.

— Ce crezi dumneata despre proiectul de lege al presei?

— Ce cred eu? Cred că nu ne va fi de mare folos. Totuşi, e mai bună o jumătate de turtă, decât nimic!

— Fără îndoială. Prin urmare, dumneata ai de gând să lucrezi la una din noile gazete pe care domnii liberali le vor edita aici?

— Într-adevăr, aveam de gând să mă ocup cu aşa ceva. Totdeauna e atât de mult de lucru la editarea unui ziar! Tipăritul, organizarea, difuzarea şi...

— Mă rog, mult ai de gând să-ţi iroseşti puterile în felul ăsta?

— De ce spui că, „mi le irosesc”?

— Pentru că n-am cum să spun altfel. Doar ştii foarte bine că ai un cap mult mai luminat decât majoritatea bărbaţilor cu care ai de-a face. Dar cu toate că ţii totul în mâinile dumitale, le permiţi să facă din dumneata un fel de roabă, care execută toată munca brută! În ce priveşte intelectul, Grassini şi Galli nu sunt decât nişte şcolari pe lângă dumneata, iar dumneata îţi pierzi vremea şi le faci corecturile, ca un gazetăraş oarecare!

— În primul rând, eu nu-mi pierd toată vremea cu corecturile, şi în al doilea, mi se pare că exagerezi din

cale-afară meritele mele…

— Părerea mea este că dumneata ai o minte sănătoasă şi ascuţită, ceea ce e cu deosebire important. La adunările plictisitoare ale comitetului, dumneata descoperi totdeauna părţile slabe ale logicii tuturor participanţilor.

— Sunt pe deplin mulţumită cu situaţia mea. Munca pe care o fac, nu-i chiar atât de importantă, dar face fiecare ce poate.

— Signora Bolla, dumneata şi cu mine am ajuns prea departe ca să ne mai jucăm de-a complimentele şi de-a modestia! Răspunde-mi de-a dreptul: nu crezi că-ţi cheltuieşti energia cu treburi pe care le-ar putea face oameni cu mult mai prejos decât dumneata din punct de vedere intelectual?

— Bine, dacă stărui atât, îţi răspund că într-o oarecare măsură s-ar putea să ai dreptate.

— Atunci, de ce îngădui aşa ceva?

— Pentru că mă simt neputincioasă.

— Neputincioasă? De ce?

Gemma îl privi cu imputare:

— Nu-i frumos… să-mi ceri cu atâta stăruinţă să-ţi răspund!

— Totuşi, răspunde-mi: de ce?

— Bine. Dacă crezi că e de datoria mea să-ţi răspund, atunci iată: pentru că toată viaţa mea e sfărâmată. Nu mai am energie să încep acum o muncă adevărată. Nu mai sunt bună decât pentru rolul de gloabă revoluţionară, pentru munca de salahor din partid. Cel puţin pe asta o îndeplinesc conştiincios, că tot trebuie s-o facă cineva...

— Aşa-i. Se înţelege că trebuie s-o facă cineva, dar nu veşnic acelaşi om.

— Însă cred că asta e aproape singura muncă de care mai sunt în stare.

El se uită la Gemma pe sub pleoapele pe jumătate lăsate, cu o privire ciudată, de nepătruns, Gemma înălţă capul:

— Văd că ne întoarcem la tema de mai înainte, iar noi trebuia să discutăm despre treburile noastre... Te asigur că e inutil să mai vorbim despre munca pe care s-ar fi cuvenit s-o îndeplinesc. Eu n-o mai pot face acum. Totuşi, poate că sunt în stare să te ajut să-ţi analizezi planul. Ce e cu planul acesta?

— Dumneata începi prin a declara că e inutil să-ţi propun altă muncă, iar pe urmă mă întrebi ce voiam să-ţi propun! Planul meu nu cere să mă ajuţi numai cu idei, ci şi cu fapte.

— Lămureşte-mă despre ce e vorba, şi după aceea vom vedea.

— Spune-mi, mai întâi: ai auzit despre unele planuri de răscoală în Veneţia?

— Dar nu aud vorbindu-se decât de planuri de răscoală şi de comploturi de-ale sanfediştilor! De când cu amnistia, numai de asta se vorbeşte. Şi mă tem că privesc cu acelaşi scepticism şi una, şi alta.

— Şi eu de asemeni, în majoritatea cazurilor. Dar acum se vorbeşte de încercări serioase de răscoală împotriva austriecilor. Toată provincia nu se gândeşte decât la asta. În Statul Papal, tineretul se pregăteşte în taină să treacă graniţa şi să se alăture răsculaţilor, ca voluntari… Prietenii din Romagna îmi comunică…

— Spune-mi, te rog, îl întrerupse ea, eşti chiar atât de sigur că putem avea încredere în prietenii aceştia ai dumitale?

— Cât se poate de sigur. Îi cunosc pe fiecare, am lucrat cu ei…

— Cu alte cuvinte, fac parte din aceeaşi organizaţie ca şi dumneata? Iartă-mi neîncrederea, dar totdeauna m-am îndoit puţin de exactitatea informaţiilor procurate de organizaţiile clandestine. Am impresia că obişnuinţa…

— Cine ţi-a spus că fac parte din vreo organizaţie? o întrebă el, tăios.

— Nimeni. Am ghicit, aşa...

— Aha!... Tăunul se lăsă pe speteaza scaunului şi o privi încruntat. Şi totdeauna ghiceşti chestiunile personale ale oamenilor cu care ai de-a face? întrebă el după o tăcere.

— Destul de des. Am oarecare spirit de observaţie şi obişnuiesc să fac anumite legături între fapte! Ţi-o spun asta ca să fii prudent cu mine, când vrei să nu aflu ceva.

— N-am nimic împotrivă ca să afli dumneata, numai să nu meargă mai departe. Sper că presupunerea dumitale nu...

Gemma a înălţă capul surprinsă, aproape ofensată.

— Cred că această întrebare este cu totul de prisos, izbucni ea.

— Ştiu că n-o să spui nimic străinilor, de asta nu mă îndoiesc, dar poate că membrilor partidului...

— Partidul se interesează de fapte, şi nicidecum nu-l preocupă presupunerile şi închipuirile mele. Şi se înţelege de la sine că n-am vorbit niciodată cu nimeni despre asta.

— Îţi mulţumesc. Poate că ai ghicit şi din care organizaţie fac parte?

— Sper, şi cred că n-o să te supere sinceritatea mea, că

doar singur ai început discuţia asta, sper, în mod sincer, că nu dintr-a „Cuţitarilor”.

— Şi de ce speri aşa?

— Pentru că te consider capabil de lucruri mai de seamă.

— Noi suntem totdeauna capabili de lucruri mai de seamă decât acele pe care le facem! Îţi răspund cu vorbele dumitale... De altfel, nu sunt membru al organizaţiei „Cuţitarilor”, ci al „Brâurilor roşii”. Aceştia sunt mai stăpâniţi şi-şi iau acţiunea mai în serios.

— Prin „acţiune”, dumneata înţelegi asasinatul?

— Şi el, printre altele... În felul lui, cuţitul e un obiect cât se poate de folositor, dar numai atunci când la baza întregii acţiuni avem o propagandă bine pregătită. Tocmai în privinţa asta nu mă înţeleg eu cu „Cuţitarii”. Ei sunt convinşi că întotdeauna cuţitul poate înlătura toate neplăcerile de pe lume! Şi greşesc amar: cuţitul poate înlătura un număr destul de respectabil dintre ele, dar nu pe toate.

— Dumneata crezi în mod serios că se poate ajunge la ceva bun, cu ajutorul cuţitului?

El o privi mirat.

— Negreşit, urmă ea, cu ajutorul cuţitului poţi înlătura,

la momentul potrivit, o piedică oarecare, caracterizată în persoana vreunui spion isteţ sau a vreunui funcţionar ticălos. Dar rămâne de văzut dacă pe această cale nu se creează cumva alte condiţii, mai rele încă decât cele din trecut. Fiecare nou asasinat întărâtă şi mai mult poliţia şi deprinde şi mai mult poporul cu violenţa şi cruzimea, aşa că noua stare de lucruri se dovedeşte a fi încă şi mai puţin folositoare pentru societate decât cea veche.

— Dar dumneata cum îţi închipui că va fi în timpul revoluţiei? Crezi, oare, că nici atunci nu va trebui să se deprindă poporul cu violenţa? Războiul e război!

— Da, dar răscoala făţişă e altceva! Ea înseamnă doar un singur moment din viaţa poporului, şi acest moment e preţul pe care-l plătim pentru fericirea noastră viitoare. Fără îndoială că se vor săvârşi lucruri groaznice; ele sunt inevitabile în orice revoluţie. Dar acestea vor fi fapte izolate, amănunte excepţionale ale unui moment excepţional. Desigur, dacă luăm de bun părerea dumitale că scopul activităţii unui revoluţionar e să smulgă guvernului unele concesii bine definite, atunci organizaţia secretă şi cuţitul par a fi cele mai minunate unelte de luptă, pentru că de nimic nu se tem mai mult guvernele tuturor ţărilor! Însă în cazul când crezi, ca mine, că a da

la cap guvernului nu e scopul, ci doar mijlocul care duce la scop, şi că ţinta noastră cea mai înaltă e să schimbăm atitudinea omului faţă de om, atunci vei fi silit să priveşti altfel problema. N-o să ridici valoarea vieţii omeneşti deprimând oamenii neştiutori cu sângele!

— Dar valoarea religiei?

— Nu înţeleg.

Tăunul zâmbi.

— Suntem de păreri opuse în ce priveşte obârşia întregului rău. Pentru dumneata, ea stă în subestimarea vieţii omeneşti.

— Mai precis, în faptul că puţini sunt cei ce înţeleg că viaţa omului e sfântă.

— Alege orice formulă vrei. Pentru mine, pricina cea mai de seamă a tuturor suferinţelor şi greşelilor noastre este acea nebunie căreia i se zice religie.

— Dumneata te gândeşti numai la o anumită religie?

— O, nu! Numai ca formă exterioară. Boala însăşi se manifestă prin orientarea religioasă a minţii, prin nevoia stăruitoare de a-ţi crea un idol şi de a-l diviniza, de a te prosterna şi de a te închina lui. Fără îndoială că dumneata nu eşti de aceeaşi părere cu mine. Greşeşti amar dacă-ţi închipui că eu fac parte din cei ce privesc asasinatul doar

ca pe un mijloc de a înlătura pe ticăloşi şi pe funcţionari! Pentru mine, el este în primul rând un mijloc, şi cred că cel mai bun, de a zdruncina autoritatea bisericii şi a deprinde poporul să privească pe agenţii ei ca pe orice, alţi paraziţi.

— Şi dacă vei ajunge la acest rezultat, dacă vei trezi fiara aţipită în adâncul sufletului omenesc şi o vei asmuţi asupra bisericii…

— Va însemna că mi-am găsit o activitate pentru care face să trăieşti.

— Despre această activitate vorbeai acum câteva zile?

— Da, despre asta.

Gemma tresări şi întoarse capul în altă parte.

— Te-am dezamăgit? o întrebă el.

— Nu, nu e vorba de asta. Mie… mie mi se pare că mi-e cam frică de dumneata.

Peste câteva clipe, se întoarse din nou spre el şi-i spuse cu glasul ei obişnuit, grav:

— Discuţia noastră e zadarnică. Părerile noastre sunt prea deosebite. În ceea ce mă priveşte, eu cred în propagandă, în propagandă şi iarăşi în propagandă, dar şi într-o răscoală făţişă, când e cu putinţă.

— Atunci, să ne întoarcem la planul meu: în parte, e

vorba de propagandă... dar mai ales de răscoală!

— Într-adevăr?

— După cum ţi-am mai spus, din Romagna sosesc mulţi voluntari să-i sprijine pe veneţieni. Încă nu ştim cât de curând va izbucni răscoala. Poate se va amâna până la toamnă, poate până la iarnă. Dar pe voluntari trebuie să-i înarmăm din vară şi să-i pregătim de drum, ca să fie gata să pornească spre şesuri îndată ce vor fi chemaţi. Eu mi-am luat sarcina să trec prin contrabandă arme de foc şi muniţii în Statul Papal...

— Stai puţin. Cum poţi să lucrezi dumneata cu oameni ca aceştia? Revoluţionarii din Veneţia şi Lombardia sunt cu toţii de partea noului Papă. Ei sunt gata să introducă reforme liberale mână în mână cu mişcarea progresistă a bisericii. Cum poţi să te înţelegi cu ei, dumneata care nu admiţi compromisurile anticlericalilor?

Tăunul ridică din umeri.

— Ce mă priveşte pe mine faptul că ei se distrează cu o păpuşă de cârpă? Numai să-şi ducă sarcina la bun sfârşit! Fără îndoială că vor aşeza chipul Papei la prora corăbiei lor. Dar ce-mi pasă mie, din moment ce, vrând-nevrând, vor fi siliţi să apuce calea răscoalei? Orice băţ e bun ca să-l arunci într-un câine şi orice chemare la luptă e bună,

dacă prin ea asmuţi poporul împotriva austriecilor.

— Şi ce fel de ajutor aştepţi de la mine?

— Să mă ajuţi mai cu seamă să trec armamentul peste graniţă.

— Nu văd cum aş putea eu să fac lucrul acesta?

— Tocmai dumneata poţi să-l faci, şi încă mai bine decât oricine! Am de gând să cumpăr arme în Anglia şi mă aştept să avem mari greutăţi cu transportul lor. Nu le putem aduce în niciun port din Statul Papal, de aceea vor trebui debarcate în Toscana şi de acolo trecute peste Apenini.

— Dar în cazul acesta va trebui să le treci peste două frontiere, în loc de una!

— Da, dar toate celelalte căi îmi sunt închise. Doar nu se poate trece prin contrabandă un transport mare, printr-un port unde aproape că nu există comerţ! Însă dacă primim marfa noastră în Toscana, eu îmi iau angajamentul s-o trec peste graniţa papală. Prietenii mei cunosc fiecare potecă din munţi şi avem destule locuri bune de ascuns armele. Transportul trebuie să sosească pe mare la Livorno, şi tocmai aici e greutatea cea mare! Eu n-am legături cu contrabandiştii de acolo, pe când dumneata ai, probabil.

— Lasă-mă să mă gândesc cinci minute. S-ar putea să-ţi fiu de folos în direcţia asta. Dar înainte de a trece mai departe, vreau să-ţi pun o întrebare: poţi să-mi dai cuvântul că această încercare nu e în legătură cu lovituri de cuţit sau cu alt soi de silnicie?

— Negreşit. Se înţelege de la sine că nu puteam să-ţi propun dumitale să iei parte la o acţiune pe care n-o încuviinţezi.

— Şi când ai nevoie de răspunsul meu definitiv?

— Nu prea avem timp de pierdut, dar îţi pot da două-trei zile de gândire.

— Eşti liber sâmbătă seara?

— Stai să mă gândesc... astăzi e joi... Da, sunt liber.

— Atunci, vino sâmbătă la mine. În vremea asta, eu voi cerceta propunerea dumitale şi-ţi voi da răspunsul definitiv.

Duminica următoare, Gemma trimise comitetului secţiei din Florenţa a partidului Mazzini o notificare, prin care îl anunţa că vrea să înceapă o anumită acţiune politică şi că de aceea, timp de câteva luni, nu va putea să îndeplinească însărcinările pe care le îndeplinise până acum.

Faptul acesta stârni oarecare nedumerire în comitet,

dar nimeni nu se împotrivi. Gemma era cunoscută în partid încă cu ani în urmă ca cineva pe care te poţi bizui, iar cei din comitet socotiră că dacă signora Bolla face un pas neaşteptat, trebuie să aibă motive bine întemeiate să-l facă.

Numai lui Martini îi mărturisi deschis că s-a hotărât să-l ajute pe Tăun într-o anumită „acţiune de frontieră”. Gemma îşi câştigase de mai înainte dreptul de a fi sinceră într-o oarecare măsură faţă de vechiul ei prieten.

Stăteau amândoi pe terasa apartamentului ei, de unde se uitau la piscul Fiesole, care se ivea în depărtare peste acoperişurile roşii. După o lungă tăcere, Martini se ridică şi, fluierând, începu să se plimbe încoace şi încolo cu mâinile în buzunare, semne obişnuite la el de tulburare sufletească. Câteva clipe, Gemma îl privi în tăcere.

— Cesare, văd că lucrul acesta îţi displace, zise ea în sfârşit. Îmi pare nespus de rău că te supăr, dar trebuie să fac aşa cum cred eu că e bine.

— Ceea ce mă turbură nu e acţiunea în care vrei să te angajezi, îi răspunse el, întunecat. Eu nu ştiu ce anume ai de gând să faci, dar cred că trebuie să fie un lucru folositor, odată ce ai primit să-l faci. Numai că n-am încredere în omul cu care vrei să lucrezi.

— Se vede că dumneata nu-l înţelegi. Nici eu nu l-am înţeles până nu l-am cunoscut mai bine. E departe de a fi desăvârşit, totuşi e mult mai bun decât îţi închipui.

— Foarte posibil... Câtva timp, Martini se plimbă în tăcere pe terasă, apoi deodată se opri în faţa ei: Renunţă, Gemma! Renunţă, înainte de a nu fi prea târziu! Nu lăsa pe acest om să te atragă într-o acţiune de care o să te căieşti pe urmă.

— Cesare, vorbi ea cu blândeţe. Nu te gândeşti la ce spui! Nimeni nu mă atrage la nimic. Am ajuns la această hotărâre singură, luându-mi timp să mă gândesc la ceea ce fac. Ştiu că dumitale nu-ţi prea place Rivarez ca om, însă aici e vorba de activitate politică, nu de oameni.

— Gemma, renunţă! Rivarez e un om primejdios: ascuns, crud, un om care nu se dă în lături de la nimic... şi te iubeşte!

Ea se trase îndărăt:

— Cesare, cum îţi poţi închipui aşa ceva?

— Te iubeşte, repetă Martini. Fereşte-te de el, Gemma!

— Dragul meu Cesare, nu mă pot feri de el şi nu pot să-ţi explic de ce. Suntem legaţi unul de altul, şi această legătură nu e făcută de noi şi nu stă în puterea noastră s-o rupem.

— Dacă legătura voastră e atât de puternică, atunci nu mai am nimic de adăugat, răspunse Martini, cu glas obosit.

Şi plecă, pretextând treburi urgente, dar se plimbă ceasuri în şir pe străzile murdare ale oraşului. În seara aceea, lumea i se părea nespus de mohorâtă.

CAPITOLUL AL ZECELEA

Pe la mijlocul lui februarie, Tăunul plecă la Livorno. Gemma îi prezentase un tânăr englez, agent de vapoare, care locuia acolo, liberal prin concepţii şi pe care ea şi bărbatul ei îl cunoscuseră încă din Anglia. Făcuse de mai multe ori oarecare servicii radicalilor florentini: le împrumutase bani când treceau prin vreo criză neprevăzută, le îngăduise să se folosească de adresa firmei sale pentru corespondenţa partidului şi altele. Dar toate acestea le făcuse ca prieten personal al Gemmei şi totdeauna prin mijlocirea ei.

Potrivit obiceiului statornicit în partid, Gemma era liberă să se folosească de această prietenie în diferite scopuri, după propria ei apreciere. Dar dacă această prietenie putea să-i fie de folos şi în cazul de faţă, asta era altă chestiune. Una e să-i ceri unui străin, simpatizant al

partidului, îngăduinţa de a-i folosi adresa pentru corespondenţa din Sicilia sau să păstreze în casa de fier din biroul lui unele acte, şi alta să-i propui să treacă prin contrabandă un transport de arme de foc pentru o răscoală! Gemma avea prea puţină nădejde că va primi.

— Dumneata poţi să încerci, bineînţeles, îi spusese ea Tăunului, dar nu cred că s-ar putea să iasă ceva din asta. Dacă te-ai fi dus la el cu recomandaţia mea ca să-i ceri cinci sute de scuzi[41], nu mă îndoiesc că ţi i-ar fi dat numaidecât – e un om cât se poate de generos. Poate că ţi-ar împrumuta până şi paşaportul lui, dacă ai avea nevoie, sau ar ascunde în pivniţă la el vreun fugar… Dar când o să începi să-i vorbeşti despre carabine, o să te privească mirat şi o să ne considere pe amândoi drept nişte nebuni!

— Totuşi, poate că o să mă îndrume pe alte căi sau o să-mi recomande marinari care simpatizează mişcarea noastră, îi răspunse Tăunul. În orice caz, trebuie să încercăm.

Spre sfârşitul lunii, veni la ea îmbrăcat mai puţin îngrijit ca de obicei. Şi Gemma înţelese numaidecât, după faţa lui, că are veşti bune.

---

41 Scud – monedă de argint italiană, pe atunci egală cu 1,5-2 ruble.

— O, în sfârşit! începusem să mă gândesc că ţi s-o fi întâmplat ceva.

— Am socotit că e mai cuminte să nu scriu, iar mai curând nu puteam să vin.

— Ai sosit chiar acum?

— Da, chiar acum. Şi am trecut pe la dumneata numai ca să-ţi spun că lucrurile s-au aranjat.

— Vrei să spui că Bailey a primit să te ajute?

— Mai mult decât atât. A luat asupra lui tot greul: împachetatul, transportul, într-un cuvânt, totul! Asociatul şi prietenul lui, Williams, s-a învoit să supravegheze personal expedierea din Southampton a materialului pe care Bailey urmează să-l treacă prin vamă la Livorno. De aceea am şi întârziat atâta. Williams tocmai pleca la Southampton şi l-am însoţit şi eu până la Genova.

— Ca să discutaţi pe vapor toate amănuntele?

— Da. Şi am fi discutat, dar n-am putut vorbi din pricina răului de mare.

— Aşa de greu suporţi marea? întrebă repede Gemma, aducându-şi aminte cum suferise odată Arthur când tatăl ei îi luase pe amândoi la plimbare cu yachtul.

— Foarte greu, deşi am călătorit atât de mult pe mare. Totuşi, am avut timp să vorbim la Genova, cât a stat

vaporul să încarce. Dumneata îl cunoşti, fără îndoială pe Williams? E un băiat bun, inteligent, care merită toată încrederea. În această privinţă nici Bailey nu e mai prejos, şi amândoi ştiu să-şi ţină gura... Acum, să ţi le spun toate cu de-amănuntul...

Tăunul se întoarse acasă. Soarele apusese de mult şi purus japonica în floare, care atârna de pe zidul grădini, părea neagră în lumina ce se stingea. Tăunul rupse câteva crenguţe şi le duse în odaia lui. Când deschise uşa biroului, Zitta se ridică de pe scaunul din colţ şi alergă să-l întâmpine.

— O, Felice, credeam că n-o să te mai întorci niciodată!

Cea dintâi pornire a lui a fost s-o întrebe, cu asprime, ce caută în birou la el. Dar aducându-şi aminte că n-o văzuse de trei săptămâni, îi întinse mâna şi-i zise, cu o uşoară răceală:

— Bună seara, Zitta. Ce mai faci?

Zitta îşi apropie obrazul de al lui, de parcă aştepta s-o sărute, dar el trecu pe lângă ea ca şi când n-ar fi observat nimic şi luă un vas să aşeze florile. În aceeaşi clipă, uşa se deschise larg şi un câine uriaş năvăli în odaie şi începu să sară în jurul Tăunului, lătrând şi scheunând de bucurie. El lăsă florile, ca să-l mângâie.

— Tu eşti, Diavolo, vechiul meu prieten? Ei, uite, am venit şi eu! Dă laba încoace!

Zitta îi aruncă o căutătură rea, mânioasă.

— Mănânci acum? îl întrebă ea, rece. Am pus să pregătească masa la mine. Doar mi-ai scris că te în torci în astă seară.

Tăunul se întoarse repede spre ea.

— Îmi pare f-foarte rău, nu t-trebuia să mă aştepţi! Numai să mă îmbrac şi vin îndată. Poate vrei să pui florile astea în apă?

Când intră în sufrageria Zittei, ea stătea în faţa oglinzii şi-şi prindea o crenguţă înflorită la corsaj. Se vede că se hotărâse să fie bine dispusă, deoarece se apropie de el cu un bucheţel mic de bobocei roşii în mână.

— Uite un bucheţel pentru butoniera ta. Stai să ţi-l prind...

În timpul mesei, Tăunul se sili din răsputeri să fie drăguţ cu ea şi să vorbească mereu, vesel. Ea îi răspundea, zâmbind fericită tot timpul. Bucuria ei neprefăcută, datorită întoarcerii lui, îl turbură puţin pe Tăun. Se deprinsese cu gândul că Zitta ducea o viaţă aparte, printre prietenii şi cunoscuţii ei apropiaţi sufleteşte de ea. Niciodată nu-i trecuse prin gând că ar

putea să-i fie dor de el. Şi totuşi, judecând după bucuria cu care-l întâmpina, îi fusese dor…

— Vrei să bem cafeaua pe terasă? îl întrebă ea. E aşa de cald în seara asta...

— Bine. O să iau şi ghitara ta cu noi. Poate cânţi ceva.

De obicei avea păreri foarte îndoielnice despre muzica ei şi n-o ruga prea des să-i cânte.

Pe terasă, de-a lungul zidului, se întindea o bancă lată de lemn. Tăunul îşi alese un colţişor de unde se desfăşura o privelişte încântătoare spre coline, iar Zitta se aşeză pe balustradă şi, sprijinindu-şi picioarele pe bancă, se rezemă de una din coloanele care susţineau acoperişul. Ea nu-şi prea bătea capul cu pitorescul priveliştii. I se părea mai interesant să se uite la Tăun.

— Dă-mi o ţigară, ceru ea. N-am fumat de loc de când ai plecat.

— Minunată idee! Numai o ţigară îmi mai lipsea ca să fiu cu adevărat fericit...

Zitta se aplecă şi se uită la el cu gravitate.

— Eşti cu adevărat fericit? Faţa Tăunului se însenină.

— De ce n-aş fi? Am mâncat bine, am înaintea ochilor cea mai frumoasă privelişte din Europa, în curând o să beau o cafea minunată şi o să ascult un cântec popular

unguresc. Nimic nu-mi tulbură conştiinţa, digestia mi-e uşoară... ce-aş mai putea dori?

— Eu ştiu ce ai mai dori!

Ce anume?

— Uite! Şi-i întinse o cutioară.

— Migdale zaharisite! De ce nu mi-ai spus înainte de a-mi fi aprins ţigara? o întrebă el cu dojană.

— Copil ce eşti! Dar le poţi ronţăi şi după ţigară. Iată şi cafeaua.

Tăunul începu să-şi bea cafeaua cu înghiţituri mici şi să ronţăie migdale zaharisite, cu o plăcere şi cu un aer important şi concentrat, întocmai ca o pisicuţă care mănâncă smântână.

— Ce minunat lucru e să bei o cafea bună, după porcăriile care ţi se servesc la Livorno! zise el pe gânduri...

— De aceea ai face mai bine să stai totdeauna acasă.

— N-am timp... mâine plec din nou.

Zâmbetul se şterse de pe faţa Zittei.

— Mâine? Pentru ce? Unde?

— Ici şi colo, după treburi...

În timpul discuţiei pe care o avusese cu Gemma, se hotărâse să plece el însuşi în Apenini, să se înţeleagă cu

contrabandiştii în privinţa transportului de arme. Trecerea armamentului peste graniţa Statului Papal era cât se poate de primejdioasă, dar absolut necesară pentru izbânda acţiunii pe care-o punea la cale.

— Veşnic treburi! făcu Zitta suspinând, apoi întrebă: Şi pentru multă vreme pleci?

— Nu, pentru două sau poate trei săptămâni.

— Tot cu aceeaşi treabă? îl întrebă ea deodată.

— „Aceeaşi” treabă?

— Aceeaşi pentru care încerci mereu să-ţi frângi gâtul, aceeaşi veşnică politică!

— Într-adevăr, are oarecare legătură cu politica.

Zitta îşi aruncă ţigara.

— Tu minţi acum, zise ea. Te ameninţă o primejdie!

— Primejdia de a nimeri de-a dreptul în iad! îi răspunse el, alene. Poate că ai pe-acolo prieteni, cărora doreşti să le trimiţi vreo crenguţă de iederă? Totuşi, n-ai niciun motiv să rupi toată verdeaţa! Zitta rupea furioasă iedera care îmbrăţişa coloana. Cu o mişcare violentă şi mânioasă, aruncă peste balustradă un pumn de frunze.

— Te ameninţă o primejdie, repetă ea, dar tu nu vrei să-mi mărturiseşti. Găseşti de cuviinţă că eu nu-s bună decât de distracţie… S-ar putea să te şi spânzure într-o bună zi,

fără să ai nici când să-ţi iei rămas bun de la mine. M-am săturat de politica asta a ta!

— Şi eu la fel! zise Tăunul, căscând. Mai bine să vorbim de altceva. Sau poate că vrei să cânţi?

— Bine, dă-mi ghitara. Ce să cânt?

— Balada calului pierdut. Se potriveşte minunat cu glasul tău.

Zitta începu să cânte o veche baladă ungurească, despre un om care renunţă întâi la calul lui, apoi la casa lui şi în sfârşit la iubita lui, mângâindu-se cu gândul că „pe câmpia de la Mohaci au fost pierderi şi mai mari”. Acesta era cântecul care-i plăcea cu deosebire Tăunului. Sălbăticia şi tragismul melodiei, ca şi resemnarea tristă din refren îl înduioşau mai mult decât oricare altă muzică sentimentală.

Zitta se simţea mai dispusă ca oricând să cânte. Notele porneau limpezi şi puternice, încărcate cu o pătimaşă sete de fericire. Cântecele italieneşti sau slave şi mai ales cele germane nu le prea nimerea. În schimb, cântecele populare ungureşti le cânta neasemuit de frumos.

Tăunul o asculta cu ochii mari şi cu gura întredeschisă. Niciodată nu cântase Zitta atât de minunat. Dar pe când sfârşea cel din urmă refren, glasul îi tremură deodată:

— „O, nu-i nimic, am pierdut şi mai mult...”

Tăcu şi, izbucnind în lacrimi, îşi ascunse faţa în desişul iederii.

— Zitta! Tăunul se ridică şi-i luă ghitara din mână. Ce-i cu tine?

Femeia plângea în hohote, acoperindu-şi faţa cu amândouă mâinile. El îi atinse umărul.

— Ce-i cu tine, spune-mi? repetă el, blând.

— Lasă-mă! strigă ea printre suspine, ferindu-se de el. Lasă-mă!

Tăunul se întoarse liniştit la locul lui şi aşteptă să se potolească. Fără veste, Zitta căzu în genunchi lângă el şi-l îmbrăţişă.

— Nu pleca, Felice, nu pleca!

— O să vorbim noi despre asta mai târziu, zise el, desfăcându-i cu blândeţe braţele, care-l înlănţuiau. Spune-mi mai întâi ce e cu tine, de ce te-ai speriat?

Ea clătină din cap, încetişor.

— Te-am supărat cu ceva, poate?

— Nu! şi Zitta îşi duse mâna la gât.

— Atunci, ce este?

— Or să te ucidă! răspunse ea în sfârşit. Am auzit pe unul din cei care vin la tine spunând că eşti în primejdie...

Dar când te întreb, tu râzi de mine!

— Copil ce eşti! zise Tăunul după o tăcere. Ai nişte idei grozav de exagerate despre unele lucruri. Fără îndoială că odată şi odată or să mă ucidă. Acesta e sfârşitul obişnuit al tuturor revoluţionarilor. Dar n-avem niciun motiv să presupunem că or să mă ucidă chiar acum! Nu risc mai mult decât ceilalţi...

— Ceilalţi? Dar ce-mi pasă mie de ceilalţi? Dacă m-ai iubi, n-ai pleca aşa, lăsându-mă turburată. Nu dorm noaptea de frică să nu te aresteze, şi până şi în somn am impresia că mi te-au ucis... Tu însă nu te gândeşti la mine nici cât la câinele tău!

Tăunul se ridică şi se îndreptă încet spre celălalt capăt al terasei. Era cu totul nepregătit pentru o scenă ca aceasta şi nu se pricepea ce să răspundă. Da, Gemma avea dreptate: numai datorită uşurinţei lui intrase în încurcătura asta, din care nu vedea cum o să se descurce.

— Să stăm şi să vorbim liniştit, zise el, întorcându-se spre Zitta. Văd că nu ne prea înţelegem. Fără îndoială că n-aş râde, dacă aş şti că eşti într-adevăr îngrijorată. Spune-mi ce te nelinişteşte, şi dacă este vreo neînţelegere la mijloc, s-o lămurim.

— Nu e nimic de lămurit. Văd că nu mă iubeşti deloc.

— Copilul meu drag, de ce să nu fim sinceri unul cu altul? Eu am făcut tot ce-am putut ca să fiu totdeauna cinstit în relaţiile mele cu tine şi mi se pare că niciodată nu te-am minţit în ceea ce priveşte...

— O, nu, ai fost totdeauna grozav de sincer! niciodată nu mi-ai ascuns că mă socoteşti ca pe o femeie pierdută, pe care a avut-o înaintea ta cine-a vrut... Totdeauna mi-ai spus asta...

— Zitta, ce vorbeşti!... niciodată nu m-am gândit la aşa ceva şi niciodată n-am spus...

— Nu m-ai iubit niciodată, stărui ea, încăpăţânată.

— Într-adevăr, nu te-am iubit niciodată. Dar ascultă-mă şi încearcă să nu mă judeci prea rău.

— Nici nu te judec. Eu...

— Aşteaptă puţin. Uite ce vreau să-ţi spun: Eu nu cred în morala convenţională şi-mi bat joc de canoanele ei. Socotesc relaţiile dintre bărbat şi femeie ca pe o chestiune de simpatie sau antipatie personală...

— Şi de bani, îl întrerupse ea, cu un râs scurt şi tăios.

El se încruntă şi se opri o clipă.

— Da, fără îndoială. Şi asta e latura dezgustătoare a chestiunii. Dar crede-mă că dacă aş fi băgat de seamă că nu-ţi plac, nu m-aş fi folosit niciodată de strâmtorarea în

care erai ca să te iau lângă mine; în viaţa mea n-am făcut aşa cu nicio femeie şi niciodată n-am minţit pe vreuna în ce priveşte sentimentele mele faţă de ea. Crede-mă, spun, adevărul curat. El aşteptă o clipă, dar Zitta nu-i răspunse. Am crezut, urmă el, că dacă un bărbat e singur, dacă simte nevoia să aibă o femeie lângă el şi dacă găseşte o femeie care-i place şi căreia, la rândul ei, îi place şi el, bărbatul acesta are dreptul să primească cu recunoştinţă afecţiunea acestei femei, fără să se gândească la o legătură mai trainică. Nu văd în asta niciun rău, din moment ce nu există nedreptate, minciună sau umilinţă dintr-o parte sau din alta. Cât despre relaţiile tale din trecut cu alţi bărbaţi, eu nu m-am gândit niciodată la ele. Ştiam doar că legătura noastră nu e o povară pentru niciunul şi că fiecare dintre noi e liber s-o rupă îndată ce i se va părea că-l apasă. Dacă m-am înşelat, dacă tu vezi lucrurile altfel, atunci...

Tăunul tăcu din nou.

— Atunci? şopti ea, cu ochii în altă parte.

— Atunci înseamnă că am fost nedrept faţă de tine, şi asta mă întristează. Dar am făcut-o fără nicio intenţie...

— „Asta mă întristează”... „Am făcut-o fără nicio intenţie”... Bine, Felice, dar eşti de piatră? Oare n-ai iubit

niciodată o femeie în viaţa ta şi nu vezi că eu te iubesc?

La auzul acestor cuvinte, ceva tresări în adâncul lui. Trecuse atâta timp de când nu-i mai spusese nimeni „te iubesc”! Zitta se ridică deodată şi-l înlănţui cu amândouă braţele.

— Felice, vino să plecăm împreună, să plecăm departe de ţara asta înspăimântătoare, de oamenii aceştia, de politică... Ce ne leagă pe noi de ei? Să plecăm şi vom fi fericiţi. Să mergem în America de Sud, unde ai trăit cândva...

Groaza pe care i-o stârneau aceste amintiri îl făcu pe Tăun să-şi recapete stăpânirea de sine. Îi desfăcu braţele din jurul gâtului şi i le strânse cu putere:

— Zitta, încearcă să înţelegi ce-ţi spun. Eu nu te iubesc, şi chiar dacă te-aş iubi, tot n-aş putea să plec cu tine. În Italia am interese şi am prieteni...

— Şi mai ai încă pe cineva, pe care-l iubeşti mai mult decât pe mine! strigă ea cu deznădejde. O, îmi vine să te ucid! Nu te gândeşti la prieteni, ştiu eu la cine te gândeşti!

— Mai încet, o rugă el. Eşti turburată şi-ţi închipui lucruri care nu există în realitate.

— Crezi că mă gândesc la signora Bolla? Pe mine nu mă

înşeli aşa de uşor! Cu ea nu vorbeşti decât politică. Pe ea o iubeşti tot atât de puţin cât şi pe mine. Tu nu te gândeşti decât la cardinal!

Tăunul tresări.

— La cardinal?... repetă el, fără să vrea.

— Da, la cardinalul Montanelli, care a predicat la Florenţa astă toamnă. Nu te-am văzut eu cum arătai când trecea în caleaşcă? Erai alb ca batista asta. Şi chiar acum tremuri ca o frunză numai pentru că i-am rostit numele!

— Nu ştii ce vorbeşti. Îl urăsc pe cardinal! E cel mai cumplit duşman al meu.

— Duşman sau nu, îl iubeşti mai mult decât orice pe lume. Uită-te în ochii mei şi spune-mi, dacă poţi, că nu e adevărat.

Tăunul îşi întoarse faţa de la ea şi începu să se uite peste grădină. Zitta îl cercetă pe furiş, înspăimântată de ceea ce făcuse. Era ceva ciudat în tăcerea lui. În sfârşit, se apropie de el tiptil, ca un copil speriat, şi-l trase cu sfială de mânecă. Tăunul se întoarse spre ea.

— E adevărat, zise el.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

— Oare n-nu e chip să mă întâlnesc cu el pe undeva

prin munţi? Brizzighella e un loc primejdios pentru mine.

— Fiecare palmă de pământ din Romagna e primejdioasă pentru dumneata! Însă în clipa de faţă, Brizzighella e mai puţin primejdioasă decât oricare altă localitate.

— Pentru ce?

— Îţi explic eu acuşi. Acum, omul ăsta cu haină albastră nu trebuie să-ţi vadă faţa: e un individ periculos... Aşa-i, afurisită furtună! De mult nu s-a mai pomenit să avem viile aşa de distruse!

Tăunul îşi întinse braţele pe masă şi-şi lăsă fruntea peste ele, ca un om doborât de oboseală sau ca unul care a băut prea mult. Omul cel cu haină albastră îşi roti repede ochii prin odaie, dar nu văzu decât doi fermieri care vorbeau despre recoltă la o sticlă cu vin şi un muntean somnoros, care căzuse cu capul pe masă. O scenă ca asta se poate vedea oricând prin cârciumile cătunelor mici, de felul Marradiei. Stăpânul hainei albastre hotărî, pe cât se pare, că n-avea niciun rost să mai stea şi să asculte, îşi dădu vinul pe gât şi trecu în cealaltă încăpere, care, dădea spre stradă. Mai rămase o vreme acolo, sprijinit de tejghea, sfătuind alene cu patronul despre treburile de prin partea locului, în care

timp mai trăgea din când în când cu coada ochiului prin uşa pe jumătate deschisă, spre odaia unde stăteau la o masă cei trei străini. Fermierii îşi sorbeau înainte vinul, vorbind despre timp în dialectul local, iar munteanul sforăia ca un om cu conştiinţa cum nu se poate mai curată.

În sfârşit, spionul se încredinţă că în cârciumă nu se află nimic pentru care ar merita să-şi piardă timpul. Plăti ce avea de plătit, ieşi din cârciumă călcând alene şi o luă încet de-a lungul uliţei înguste.

Tăunul se ridică, căscă, se întinse şi, cu un gest de om somnoros, îşi şterse ochii cu mâneca bluzei de pânză.

— Nu-i tocmai prost organizată urmărirea la ei, zise el şi, scoţându-şi briceagul din buzunar, îşi tăie o felie din pâinea de secară de pe masă. V-au sâcâit mult în vremea din urmă, Michele?

— Mai rău ca ţânţarii în luna lui august! Nu ne lasă o clipă de răgaz, încotro te întorci, dai peste ei. Chiar sus în munte, unde altă dată nici n-ar fi îndrăznit să pună piciorul, umblă acum în grupuri de câte trei-patru... Nu-i aşa, Gino? Tocmai de aceea am pregătit întâlnirea cu Dominichino în oraş.

— Bine, dar de ce tocmai în Brizzighella?... Într-un oraş

de graniţă, totdeauna mişună spionii.

— În clipa de faţă, Brizzighella e locul cel mai nimerit. E plin de pelerini. S-au adunat acolo din toate colţurile ţării.

— Dar nu-i deloc în calea lor!

— E ceva mai la o parte de drumul Romei, totuşi mulţi din cei ce trec spre răsărit fac un ocol, să asculte acolo liturghia.

— Nu ştiam că Brizzighella are ceva deosebit, care să atragă pelerinii.

— Vezi că acolo e cardinalul., Nu-ţi aduci aminte că a predicat şi la Florenţa anul trecut, în decembrie? E vorba de cardinalul Montanelli... Se zice că stârneşte mare vâlvă.

— Se prea poate. Dar eu nu mă duc acolo ca să ascult predici!

— Da, însă Montanelli are reputaţia de sfânt.

— Dar cum şi-a câştigat-o?

— Nu ştiu. Cred că se bucură de atâta faimă pentru că împarte la săraci tot ce câştigă şi trăieşte ca un simplu preot, cu patru sau cinci scuzi pe an.

— Nu e numai asta, se amestecă în vorbă cel căruia i se zicea Gino. El nu-şi dăruieşte numai banii, ci şi toată viaţa

lui: ajută pe săraci, are grijă de bolnavi, ca să fie căutaţi cum trebuie… Curg oamenii la el de dimineaţă şi până-n noapte cu tot felul de nevoi. Şi mie mi-s dragi popii cât ţi-s dragi şi ţie, Michele, dar monsignorul Montanelli nu seamănă cu ceilalţi cardinali ai noştri.

— Da, el pare să fie mai curând blajin decât şiret, îi răspunse Michele. Oricum ar fi, poporul nu mai poate de dragul lui, iar în vremea din urmă pelerinii şi-au luat obiceiul să poposească la Brizzighella ca să primească binecuvântarea cardinalului. Dominichino şi-a pus în gând să se ducă acolo în chip de negustor ambulant, cu un coş de cruciuliţe şi mătănii ieftine. Oamenilor le place să cumpere asemenea fleacuri, ca să ceară apoi cardinalului să le sfinţească. După aceea, le atârnă la gâtul copiilor, ca să-i ferească de deochi…

— Staţi puţin. Dar eu cum o să mă duc acolo? În chip de pelerin? Nu pot să spun că planul îmi d-displace, dar nu e prudent să mă arăt la Brizzighella sub aceeaşi înfăţişare ca aici; dacă m-ar aresta, ar fi o d-dovadă şi împotriva voastră!

— N-au să te aresteze: Avem pentru dumneata nişte haine straşnice, cu paşaport şi cu tot ce-ţi trebuie!

— Ce fel de haine?

— Ale unui pelerin bătrân din Spania, un tâlhar pocăit din Sierra. Omul s-a îmbolnăvit anul trecut la Ancona şi unul din prietenii noştri l-a luat, de milă, pe vaporul lui de comerţ şi l-a debarcat la Veneţia, unde avea prieteni. Bătrânul ne-a lăsat hârtiile lui, chip ca să-şi arate în felul ăsta recunoştinţa. Şi acum, or să-ţi fie de folos.

— Un tâlhar pocăit?... Dar atunci, ce ne facem cu poliţia?

— O, în privinţa asta totul e în regulă! Omul îşi ispăşise osânda încă de acum câţiva ani, şi de atunci umbla mereu pe la Ierusalim şi prin alte locuri sfinte, ca să-şi mântuiască sufletul; vezi că nenorocitul îşi ucisese din greşeală fiul în locul altcuiva, şi într-o pornire de căinţă, se dăduse singur pe mâna poliţiei.

— Era bătrân tare?

— Da, dar o perucă şi o barbă căruntă te îmbătrânesc şi pe dumneata... În celelalte privinţe, semnalmentele dumitale se potrivesc de minune cu ale lui.

— Şi unde o să-l întâlnesc pe Dominichino?

— Trebuie să intri în rândul pelerinilor la răscrucea de drumuri pe care o să ţi-o arătăm noi pe hartă şi să le spui că te-ai rătăcit în munţi. Când ajungi în oraş, să te duci împreună cu mulţimea în piaţa de peste drum de palatul

cardinalului...

— Cum s-ar zice cardinalul stă în palat, cu toată sfinţenia lui?

— Nu, numai într-o aripă a palatului, pentru că restul l-a transformat în spital. Pelerinii or să-l aştepte să le dea binecuvântarea. În clipa aceea, Dominichino o să se apropie cu coşul lui şi o să te întrebe: „Eşti pelerin, taică?” Iar dumneata ai să-i răspunzi: „Sunt un biet păcătos”. Atunci el o să-şi pună coşul jos şi o să-şi şteargă faţa cu mâneca, iar dumneata ai să-i dai şase soldo pentru un şirag de mătănii.

— Şi, bineînţeles, în timpul acesta o să ne înţelegem unde să ne întâlnim?

— Da, o să aibă vreme, şi încă prea de ajuns, să-ţi dea adresa, în timp ce poporul şi-o zgâi ochii la cardinal! Aşa am plănuit noi. Dar dacă dumitale nu-ţi convine, putem să-i dăm de veste lui Dominichino şi să punem altfel treburile la cale.

— Nu, planul e bun. Numai să aveţi grijă de perucă şi de barbă, să fie făcute cum trebuie.

...

— Eşti pelerin, taică?

Tăunul stătea pe treptele palatului episcopal. Şuviţe încâlcite de păr cărunt îi cădeau pe faţă. Înălţă capul şi răspunse aşa cum fuseseră înţeleşi, cu glas răguşit şi tremurător şi cu un pronunţat accent străin. Dominichino lăsă să-i alunece cureaua de pe umăr şi-şi puse pe o treaptă coşul cu mătănii şi cruciuliţe.

Din mulţimea de ţărani şi pelerini care umplea piaţa, nu se uita nimeni la ei. Totuşi, bănuitori, începură să vorbească cu băgare de seamă, cu întreruperi. Dominichino întrebuinţa dialectul local, iar Tăunul o italiană stricată, împestriţată de vorbe spaniole.

— Eminenţa sa! Vine eminenţa sa! strigară cei ce aşteptau lângă uşile palatului.

— La o parte! Faceţi loc eminenţei sale! Tăunul şi Dominichino se ridicară şi ei.

— Ţine, taică, zise Dominichino, punând în mâna Tăunului o iconiţă mică, învelită în hârtie. Ia asta şi roagă-te pentru mine când ajungi la Roma!

Tăunul vârî iconiţa în sân şi se întoarse să-l vadă şi el pe cardinal.

Montanelli stătea pe treapta de sus, binecuvântând norodul. Era îmbrăcat în odăjdii violete, impunătoare, iar

pe cap purta calota de un roşu aprins.

Coborî încet scara, iar pelerinii îl înconjurară de-aproape, căutând să-i apuce mâna şi să i-o sărute. Mulţi se aşezau în genunchi, îi luau poala veşmântului şi o duceau la gură.

— Pace vouă, fiii mei!

Auzind glasul acela viu şi plin, Tăunul îşi aplecă fruntea atât de adânc, încât părul cărunt îi căzu peste faţă; Dominichino văzu cum tremură cârja în mâna pelerinului şi se gândi, uimit: „Ce actor minunat!”

O femeie care stătea lângă ei se aplecă şi-şi ridică copilaşul de pe scară.

— Haide Cecco, zise ea, eminenţa sa o să te binecuvânteze aşa cum îi binecuvânta odată mântuitorul pe copii.

Tăunul făcu şi el un pas înainte, dar se opri. Ce crudă e viaţa! Toţi aceşti străini, toţi aceşti pelerini veniţi de cine ştie unde, oamenii munţilor de prin împrejurimi, se pot apropia de el, pot vorbi cu el... şi el o să-şi pună mâna pe capul copiilor lor. Poate că o să-i spună acestui băiat de ţăran „dragul meu”, aşa cum îi spunea şi lui odată... Coborî treptele şi se întoarse, să nu mai vadă nimic. O, dacă ar putea să se ascundă undeva, în vreun ungher, să-

şi astupe urechile ca să nu mai ajungă până la el zvonul acela! Era mai mult decât poate îndura un suflet omenesc: să fii atât de aproape, atât de aproape de el, încât să poţi întinde mâna ca să atingi mâna aceea iubită…

— Prietene, nu vrei să intri la mine să te încălzeşti? auzi un glas mângâietor. Pari înfrigurat.

Inima Tăunului încetă să mai bată. Câtva timp nu-şi mai dădu seama de nimic. Avea senzaţia dureroasă a sângelui care năvăleşte dintr-odată în piept, gata să i-l spargă. Apoi sângele-i fugi din inimă şi, ca un val fierbinte, i se revărsă în tot trupul. Şi atunci, simţi pe umăr atingerea blândă a mâinii lui Montanelli.

— Se vede că dumneata ai trecut printr-o mare cumpănă… N-aş putea să te ajut cu ceva?

Tăunul clătină din cap, în tăcere.

— Eşti pelerin?

— Sunt un biet păcătos.

Potrivirea întâmplătoare dintre întrebarea lui Montanelli şi vorbele consemnului i se păru o punte de salvare, de care se agăţă cu deznădejde. Fără să vrea, repetase vorbele pe care i le spusese lui Dominichino. Atingerea mângâietoare a mâinii aceleia îi frigea umărul şi tot trupul începu să-i tremure.

Cardinalul se aplecă şi mai mult asupra lui.

— Poate vrei să vorbeşti cu mine între patru ochi? Dacă pot să te ajut cu ceva...

În sfârşit, Tăunul se hotărî să se uite în ochii lui Montanelli. Stăpânirea de sine îi revenea încetul cu încetul.

— Asta nu mi-ar folosi la nimic, răspunse el. N-aveţi cum să-mi uşuraţi suferinţa.

Un funcţionar poliţienesc îşi făcu loc prin mulţime:

— Iertaţi-mă că mă amestec, eminenţa voastră. Dar cred că bătrânul nu e în toate minţile. Nu face niciun rău şi actele-i sunt în regulă, de aceea îl lăsăm în pace. A stat la ocnă pentru crimă şi acum îşi răscumpără păcatul pocăindu-se.

— Pentru crimă... repetă Tăunul, clătinând rar din cap.

— Mulţumesc, căpitane... Fii bun şi dă-te puţin mai la o parte... Prietene, acel ce se căieşte din toată inima, merită să fie ajutat. Nu vrei să vii mai pe seară la mine?

— Eminenţa voastră ar primi oare pe un păcătos care şi-a ucis propriul lui fiu? Tonul întrebării era atât de cutezător, încât Montanelli tresări şi se cutremură ca atins de un vânt îngheţat.

— Să mă ferească Dumnezeu să te judec, orice ai fi

păcătuit! rosti el, solemn. În ochii lui, toţi suntem la fel de păcătoşi, iar neprihănirea noastră e asemenea zdrenţelor murdare. Dacă vei veni la mine, eu te voi primi, aşa precum îl rog şi eu să mă primească, atunci când îmi va sosi ceasul…

Tăunul întinse braţul, cu o mişcare neaşteptată şi pătimaşă.

— Ascultaţi-mă! strigă el. Ascultaţi şi voi, creştini! Dacă un om şi-a ucis singurul copil, care-l iubea şi avea încredere în el, carne din carnea lui şi os din osul lui, dacă prin minciună şi înşelătorie l-a împins într-o suferinţă din care nu era altă ieşire decât moartea, mai poate nădăjdui ceva omul acela pe pământ sau în cer? Pentru păcatul meu, eu m-am pocăit în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor. Mi-am făcut osânda pe care mi-au hotărât-o oamenii, iar ei mi-au dat drumul, în pace. Dar oare când îmi va spune Dumnezeul meu: „Destul!” Binecuvântarea cui poate să-mi ridice de pe suflet blestemul său? Ce iertare poate să şteargă ceea ce am făptuit?

Se lăsă o linişte de mormânt… Toată mulţimea adunată acolo se uita în tăcere la Montanelli. Crucea tremura pe pieptul lui. În sfârşit, cardinalul ridică privirea şi binecuvânta poporul cu mâna uşor şovăitoare:

— Dumnezeu e atotiertător, rosti el. Aşază în faţa tronului său povara sufletului, deoarece e scris: „Nu alunga de la tine o inimă zdrobită şi întristată”.

Şi cardinalul se întoarse şi se îndreptă spre piaţă, oprindu-se la fiecare pas să vorbească cu câte cineva sau să ridice în braţe vreun copil.

În seara aceleiaşi zile, Tăunul se duse la casa unde trebuia să aibă loc întâlnirea. Găsise adresa scrisă pe hârtiuţa în care fusese învelită iconiţa dăruită de Dominichino: era casa unui medic din localitate, membru activ al organizaţiei. Cei mai mulţi dintre complotişti sosiseră mai înainte, şi bucuria cu care-i salutară cu toţii intrarea, era pentru el o nouă dovadă, dacă ar mai fi avut nevoie de dovezi, de popularitatea lui.

— Suntem cât se poate de fericiţi că te vedem iarăşi între noi, îl întâmpină medicul. Dar vom fi şi mai fericiţi când te vom şti plecat de aici în bună stare. Venirea dumitale e o sarcină cât se poate de primejdioasă, şi eu, personal, am fost împotriva acestui plan. Eşti absolut sigur că niciun copoi poliţienesc nu te-a văzut azi dimineaţă în piaţă?

— De v-v-văzut, fără îndoială că m-a văzut, dar nu m-a r-recunoscut. Dominichino a organizat totul cum nu se

poate mai bine. Unde-i el?

— N-a venit încă. Prin urmare, toate s-au petrecut cu bine? Cardinalul ţi-a dat binecuvântarea?

— Dacă i-a dat binecuvântarea?... Ehei, asta încă n-ar fi nimic! se auzi de la uşă Dominichino. Rivarez e plin de surprize ca o plăcintă de anul nou! Cu ce talente ai de gând să ne mai uimeşti, prietene?

— Ce vrei să spui? îl întrebă alene Tăunul.

— Nici n-aş fi bănuit că eşti un actor atât de strălucit. Niciodată în viaţa mea n-am văzut un joc atât de minunat! Eminenţa sa era emoţionat aproape până la lacrimi!

— Cum a fost? Haide, spune-ne, Rivarez!

Tăunul ridică din umeri. N-avea gust de vorbă. Văzând că nu pot scoate nimic de la el, cei de faţă îl întrebară pe Dominichino. Toată lumea făcu haz aflând întâmplarea de dimineaţă, din piaţă. Numai un tânăr rămase încruntat şi zise, cu glas morocănos:

— Fără îndoială că ţi-ai jucat rolul cu măiestrie, dar nu văd la ce foloseşte această reprezentaţie teatrală?

— Iată care-i folosul, îi răspunse Tăunul. De aci înainte, voi putea să umblu nestingherit prin întreg ţinutul şi să fac tot ce mi-o trăsni prin cap, fără ca nimănui să-i treacă prin minte să se îndoiască de identitatea mea. Mâine tot

oraşul o să afle întâmplarea de astăzi, iar când o să mă întâlnesc cu vreun spion, o să-şi spună: „Aha, ăsta-i nebunul cela de Diego, care s-a pocăit în piaţă pentru păcatele lui!” Şi lucrul acesta îmi cam vine la socoteală!

— Da, fără îndoială... Totuşi, nu se putea ajunge la acelaşi rezultat şi fără să-ţi baţi joc de cardinal? E un om prea bun ca să-i faci asemenea farse.

— Şi mie mi s-a părut un om cumsecade, se învoi Tăunul cu nepăsare.

— Prostii, Sandro! Noi n-avem nevoie de cardinali aici, zise Dominichino. Şi dacă monsignorul Montanelli ar fi primit un loc la Roma când s-a ivit ocazia, Rivarez nu şi-ar fi bătut joc de el.

— N-a primit, pentru că n-a vrut să-şi părăsească opera lui de aici.

— E mai uşor să crezi că n-a avut gust să moară otrăvit de vreunul din agenţii lui Lambrucini! Au ei ce au împotriva lui, asta e sigur. Când un cardinal, mai ales unul atât de iubit de popor ca Montanelli, preferă să rămână într-o văgăună părăsită ca asta, ştim noi ce înseamnă! Nu-i aşa, Rivarez?

Tăunul fuma, aruncând rotocoale de fum.

— S-ar putea ca t-totul să fie din pricina „inimii lui

zdrobite şi întristate”… făcu el, lăsându-şi capul pe spate ca să-şi urmărească rotocoalele.

— Oare n-ar fi timpul să ne apucăm de lucru, domnilor?

Şi cei de faţă începură să discute amănunţit planurile trecerii prin contrabandă peste graniţă a armelor şi felul cum vor trebui păstrate. Tăunul asculta cu o curiozitate lacomă, întrerupându-i uneori cu observaţiile lui necruţătoare, atunci când i se părea că vreo informaţie nu e destul de precisă sau că planurile merg prea departe. După ce toţi îşi spuseră cuvântul, el mai făcu unele propuneri de ordin practic, care au fost primite aproape fără discuţie. Cu aceasta, adunarea se termină. Rămase hotărât că, până la întoarcerea cu bine a Tăunului în Toscana, să se evite pe cât posibil adunările mai lungi, care ar putea atrage atenţia poliţiei. Când orologiul bătu ora zece, se împrăştiară cu toţii. Rămaseră numai gazda, Tăunul şi Dominichino. Cei trei se constituiră în comisiune pentru discutarea unor chestiuni speciale.

Se încinse o discuţie lungă şi aprinsă. În sfârşit, Dominichino se uită la ceas:

— Unsprezece şi jumătate. Trebuie să plecăm, altfel dăm peste straja de noapte.

— La ce oră face ocolul oraşului? întrebă Tăunul.

— În jurul lui douăsprezece. Iar eu aş prefera să fiu acasă la ora aceea. Noapte bună, Giordano. Mergem împreună, Rivarez?

— Nu! Cred că e mai puţin primejdios unul câte unul. Te mai văd?

— Da, la Casteli-Bologniese.

— Încă nu ştiu cum o să fiu travestit, dar cunoşti consemnul. Pleci mâine?

— Mâine dimineaţă, odată cu pelerinii. Iar poimâine am de gând să mă îmbolnăvesc şi să rămân culcat în bordeiul păstorului. De acolo o iau de-a dreptul peste munţi şi ajung la Casteli-Bologniese înaintea dumitale. Noapte bună!

Orologiul de la catedrală bătea ora douăsprezece când Tăunul se apropia de uşa unui hambar mare şi gol, care slujea de dormitor pentru pelerini. Pe jos se desluşeau grămezi informe de trupuri omeneşti şi sforăituri cumplite răsunau adânc în liniştea nopţii. Aerul era peste măsură de greu. Tăunul se cutremură de scârbă şi se trase îndărăt. Zadarnic ar fi încercat să doarmă acolo! mai bine să mai umble şi să-şi caute vreun şopron sau vreun stog de fân: o să aibă măcar aer curat şi linişte.

Era o noapte neasemuită. Luna plină plutea uşor pe

cerul împurpurat. Tăunul rătăcea fără ţintă pe străzile oraşului. Scena de dimineaţă îi revenea mereu în minte, ca un vis rău. Cât regreta acum că primise propunerea lui Dominichino de a ţine adunarea la Brizzighella! Dacă ar fi spus de la început că planul acesta e primejdios, s-ar fi ales altă localitate şi atât el cât şi Montanelli ar fi fost scutiţi de farsa aceasta ridicolă şi tristă.

Cât de mult s-a schimbat bietul padre! Totuşi, glasul i-a rămas acelaşi. Acelaşi care şoptea cândva, pe vremuri: „dragul meu”...

La celălalt capăt al străzii se ivi felinarul unui străjer de noapte şi Tăunul se furişă pe o ulicioară îngustă şi întortocheată. Făcu câţiva paşi şi se pomeni deodată în piaţa catedralei, lângă aripa stângă a palatului episcopal. Piaţa scăldată în lumina lunii era pustie şi Tăunul văzu uşa laterală a catedralei întredeschisă. Pe semne că paracliserul uitase s-o închidă. Altminteri, cine ar putea fi în biserică la o oră atât de târzie?... La urma urmei, de ce n-ar intra acolo, să doarmă pe o bancă? I-ar fi mult mai la îndemână, decât să se întoarcă în hambarul acela puturos. Iar spre ziuă, s-ar furişa binişor în piaţă, înainte de a veni paraclisierul. Şi chiar dacă l-ar găsi cineva în catedrală, se va crede, fără îndoială, că Diego cel nebun

venise să se roage undeva, în vreun ungher, şi nu-l văzuse nimeni atunci când se închisese catedrala.

Câteva clipe rămase la uşă ascultând, apoi intră cu pasul acela uşor cu care ştia să meargă în ciuda piciorului şchiop. Lumina lunii se revărsa prin ferestre şi se aşterneau în fâşii largi pe pardoseala de marmoră. Dar cel mai bine luminat era sanctuarul, unde se vedea ca ziua. Şi acolo, la picioarele altarului, stătea în genunchi cardinalul Montanelli: singur, cu capul gol, cu mâinile împreunate pentru rugăciune.

Tăunul se feri în umbră. Oare n-ar trebui să plece înainte de a-l vedea Montanelli? Ar fi, fără îndoială, lucrul cel mai cuminte şi poate gestul cel mai omenesc pe care putea să-l facă. Pe de altă parte, ar fi atât de nevinovat să se apropie şi să se mai uite odată la el... Acum nu mai au în jurul lor toată mulţimea aceea, prin urmare nici el nu mai are nevoie să joace comedia pe care o jucase de dimineaţă. Poate că niciodată nu va mai avea prilejul să-l vadă! Fără îndoială că padre nu trebuie să ştie nimic. Să se furişeze pe nesimţite până aproape şi să se uite la el numai o singură dată... Pe urmă, să se întoarcă la treburile lui.

Profitând de umbra coloanelor, Tăunul se strecură cu

băgare de seamă până lângă grilajul sanctuarului, oprindu-se o clipă lângă intrarea laterală, în rând cu altarul. Umbra pe care o făcea tronul episcopal era destul de largă ca să-l adăpostească şi, ţinându-şi răsuflarea, trecu prin întuneric mai departe.

— Bietul meu copil! O, dumnezeule! Bietul meu copil!

În şoapta aceea întretăiată era o atât de nesfârşită deznădejde, încât Tăunul tresări fără voie. Se auzi apoi un plâns adânc şi greu, fără lacrimi, şi Tăunul îl văzu pe Montanelli frângându-şi mâinile, ca un om doborât de o durere trupească.

Nu, nu-şi închipuia că padre al lui sufere atât de mult! De câte ori nu-şi spusese, cu încredinţare şi amărăciune: „Nu face să-mi bat capul! Rana lui s-a vindecat de mult”… Şi iată că, după atâţia şi atâţia ani, vedea că rana e încă deschisă şi sângerează încă. Cât de uşor i-ar fi s-o vindece acum! N-ar avea decât să ridice mâna şi să şoptească: „Padre, eu sunt!”

Gemma are şi ea o şuviţă de păr alb… O, dacă ar putea să ierte! Dacă ar putea să alunge trecutul care i s-a întipărit atât de adânc în minte: marinarul cel beat, plantaţiile de zahăr şi circul ambulant! Nu, nicio altă suferinţă nu se poate asemui cu asta: să vrei să ierţi, să

doreşti să ierţi şi să ştii că năzuinţa ta e fără nădejde, că nu poţi şi nu îndrăzneşti să ierţi!

În sfârşit, Montanelli se ridică, îşi făcu cruce şi se depărtă de altar. Tăunul se trase şi mai în umbră, tremurând de teamă că ar putea să-l descopere cardinalul, că bătăile inimii lui l-ar putea trăda. Apoi, oftă uşurat: Montanelli trecuse pe lângă el, atât de aproape încât veşmintele lui violete de cardinal îi atinseseră uşor obrazul, şi totuşi nu-l văzuse.

...Nu-l văzuse... Doamne, ce-a făcut, ce-a făcut! Avusese cel din urmă prilej de a folosi această clipă scurtă şi nepreţuită, şi o lăsase să zboare...

Sări din umbră şi ieşi în spaţiul luminat.

— Padre!

Sunetul propriului său glas, care răsună şi se stinse încet sub bolţi, îl umplu de un fel de spaimă mistică. Se trase din nou în întuneric. Montanelli se oprise lângă o coloană şi asculta nemişcat, cu groaza morţii în ochii larg deschişi. Cât a ţinut această tăcere, Tăunul n-ar fi putut spune. Poate o clipă, poate o întreagă veşnicie. Deodată, îşi veni în fire. Montanelli se clătina, gata să se prăbuşească, iar buzele i se mişcau, deşi nu rosteau niciun cuvânt.

— Arthur! îngână el în sfârşit, în şoaptă abia auzită. Da, apa e adâncă…

Tăunul păşi înainte:

— Iertaţi-mă, eminenţa voastră, credeam că e vreunul din preoţii de aici.

— O, dumneata erai, pelerinul?… în sfârşit, Montanelli păru a se trezi, dar după felul cum îi sclipea safirul de pe deget, Tăunul înţelese că tot mai tremură.

Nu cumva ai nevoie de ceva, prietene? Acum e târziu, şi catedrala se închide peste noapte…

— Iertaţi-mă, eminenţa voastră, dacă am greşit. Am văzut uşa deschisă şi am intrat să mă închin. Aici am dat peste un preot, aşa, mi s-a părut, adâncit în rugăciuni şi meditaţii, şi atunci m-am hotărât să-l aştept, ca să-mi binecuvânteze cruciuliţa asta…

Şi-i întinse cruciuliţa de plumb pe care i-o dăruise în dimineaţa aceea Dominichino. Montanelli o luă, se întoarse cu ea în sanctuar şi o aşeză câteva clipe pe altar.

— Ia-o, fiul meu, îi zise. Fie ca sufletul tău să-şi găsească liniştea, pentru că Dumnezeu e bun şi milostiv. Du-te la Roma şi cere binecuvântarea sfântului părinte, slujitorul său. Pace ţie!

Tăunul îşi înclină capul ca să primească

binecuvântarea, apoi se îndreptă încet spre ieşire.

— Aşteaptă! zise deodată Montanelli. Stătea acum în picioare, sprijinindu-se cu o mână de grilajul sanctuarului. Când vei primi la Roma sfânta împărtăşanie, roagă-te şi pentru acela a cărui inimă e plină de adâncă întristare şi pe al cărui suflet apasă greu mâna domnului...

În glasul cardinalului tremurau lacrimi, şi îndârjirea Tăunului se clătină, încă o clipă, şi s-ar fi dat de gol. Dar amintirea circului ambulant îi fulgeră prin minte.

— Oare merit eu, nevrednicul, să-mi asculte Dumnezeu rugăciunile? Dacă aş putea, eminenţa voastră, să aşez pe altarul său darul unei vieţi sfinte, al unui suflet neprihănit, pe care să nu-l apese nicio ruşine tăinuită...

Deodată, Montanelli se întoarse:

— Eu nu pot să aşez pe altarul domnului decât inima mea zdrobită, zise el.

Peste câteva zile, Tăunul se întoarse la Florenţa, venind de la Pistoia cu diligenţa. Se duse mai întâi acasă la Gemma, dar n-o găsi. După ce lăsă vorbă că va veni a doua zi dimineaţă, se îndreptă spre casă. „Sper că de data asta Zitta n-o mai fi dat buzna în biroul meu”, îşi zicea el. Gândul că va trebui să asculte iarăşi imputările ei de

femeie geloasă, care-i exasperau nervii ca sfârâitul rotiţei la dentist, i se părea cu neputinţă de îndurat.

— Bună seara, Bianca, îi zise el servitoarei care-i deschise uşa. Signora Renny a fost astăzi pe aici?

Femeia îl privi zăpăcită.

— Signora Renny? Dar cum, s-a întors?…

— Ce vrei să spui? întrebă el, ridicând sprâncenele a mirare şi oprindu-se în prag.

— Signora a plecat pe neaşteptate îndată după dumneavoastră şi n-a luat nimic cu ea. Nici măcar n-a spus că pleacă.

— Îndată după mine?… Acum două săptămâni?

— Da, stăpâne, în aceeaşi zi. Şi lucrurile i-au rămas în cea mai mare neorânduială. Toţi vecinii n-au decât grija asta acum…

Tăunul se întoarse pe loc, fără să spună un cuvânt, coborî treapta de la intrare şi o luă pe alee în jos, spre casa în care locuia Zitta. Acolo, toate erau ca mai înainte, darurile lui erau la locul lor obişnuit. Nu găsi nicăieri nici urmă de scrisoare, nici măcar un bileţel cât de scurt.

— Stăpâne, zise Bianca, vârând capul pe uşă. Este aici o bătrână…

Tăunul se întoarse spre ea, supărat:

— Ce vrei de la mine? De ce te ţii după mine?

— O bătrână întreabă de dumneavoastră.

— Şi ce pofteşte? Spune-i că nu p-p-pot s-o primesc. N-am timp.

— Stăpâne, vine aproape în fiecare seară de-atunci de când aţi plecat şi întreabă mereu când vă întoarceţi.

— Întreab-o ce vrea... Adică, lasă. Mă duc mai bine singur.

Bătrâna îl aştepta în sală. Era îmbrăcată sărăcăcios, iar faţa ei smolită era încreţită toată, ca un zbârciog. Se purta îmbrobodită cu o basma pestriţă, în culori ţipătoare. Când intră Tăunul, ea se ridică şi-l privi cu ochi negri, sclipitori.

— Vasăzică, dumneata eşti boierul cel şchiop? zise ea, măsurându-l din cap până-n picioare cu o privire cercetătoare. Am venit cu o însărcinare din partea Zittei Renny.

Tăunul deschise uşa biroului, o lăsă pe bătrână să treacă înainte, intră în urma ei şi trânti uşa, pentru ca Bianca să nu-i audă ce vorbesc.

— Şezi, te rog. Şi acum, s-spune-mi cine eşti?

— Nu-i treaba dumitale cine sunt. Am venit să-ţi spun că Zitta Renny a plecat de la dumneata cu fecioru-meu.

— Cu... cu feciorul dumitale?

— Da, boierule. Dacă dumneata n-ai ştiut să-ţi păstrezi ţiitoarea, n-ai dreptul să te plângi că ţi-a luat-o altul. În vinele feciorului meu curge sânge, nu lapte subţiat cu apă! El e din neamul romilor.

— Atunci, eşti ţigancă? Cum s-ar zice, Zitta s-a întors la neamul ei.

Femeia îl măsură cu o privire plină de dispreţ: se vede că creştinii aceştia n-au destulă bărbăţie, nici măcar atâta cât să se înfurie când sunt batjocoriţi!

— Că doar nu era să rămână cu dumneata! Nu sunteţi plămădiţi din acelaşi aluat! Femeile noastre se dau ori dintr-o toană de fată, ori pentru bani. Dar până la urmă, sângele de ţigan le face să se întoarcă la neamul lor de ţigani!

Faţa Tăunului rămânea nepăsătoare şi liniştită.

— A plecat cu toată şatra ţigănească, sau numai cu feciorul dumitale?

Femeia izbucni în râs:

— Nu cumva ai de gând să pleci după ea, ca să încerci s-o aduci înapoi? E prea târziu, boierule! Trebuia să te gândeşti mai de mult la asta...

— Nu, vreau numai să ştiu tot adevărul... Bineînţeles,

dacă vrei să mi-l spui.

Femeia ridică din umeri. Nu făcea să batjocorească pe omul acesta, care primea cu atâta linişte insultele ei!

— Ei, atunci iată adevărul: Zitta l-a întâlnit pe feciorumeu pe drumul mare în ziua în care o părăsiseşi şi a început să vorbească cu el pe limba noastră. Când a văzut băiatul că ea, cu toată îmbrăcămintea ei scumpă, e tot o fată din neamul nostru, s-a îndrăgostit de faţa ei frumoasă. S-a îndrăgostit aşa cum se îndrăgostesc bărbaţii noştri şi a adus-o la noi în şatră. Şi ea, biata copilă, mi-a mărturisit toate necazurile ei. Plângea şi suspina aşa de amarnic, de ţi se rupea inima de milă. Noi am mângâiat-o cât am putut. După aceea, şi-a lepădat rochia cea mândră, s-a îmbrăcat aşa cum se îmbracă fetele noastre şi a început să trăiască cu fecioru-meu ca nevastă şi bărbat. El n-are să-i spună niciodată: „Eu nu te iubesc”, ori: „Lasă-mă, am alte socoteli”… Când femeia e tânără, îi trebuie bărbat. Iar dumneata, ce fel de bărbat eşti? Voi nu ştiţi nici măcar să sărutaţi o fată frumoasă când vă strânge în braţe!

— Mi-ai spus, îi tăie vorba Tăunul, că ai venit la mine cu o însărcinare de la Zitta.

— Da, am rămas aici după ce a plecat şatra, anume ca

să-ţi aduc vorbele ei. M-a trimis să-ţi spun că s-a săturat de boieri învăţaţi, la care sângele mocneşte în vine şi cărora le place să despice firul de păr în patru, şi că se întoarce la neamul ei şi la viaţa cea slobodă. „Să-i spui, zicea, că eu sunt femeie, că l-am iubit şi că tocmai de aceea n-am vrut să-i mai fiu ţiitoare”. Bine-a făcut c-a plecat. Lasă-le pe fetele noastre să câştige bani cu frumuseţea lor! Nu-i niciun păcat cu asta! Altminteri, la ce foloseşte frumuseţea? Dar o femeie de-a noastră nu poate iubi un bărbat din neamul vostru! Tăunul se ridică.

— Asta e tot ce ţi-a poruncit să-mi repeţi? întrebă el. Atunci, spune-i că are dreptate şi că nădăjduiesc să fie fericită. Asta e tot ce am să-i răspund. Noapte bună.

Rămase nemişcat până ce portiţa grădinii se izbi în urma bătrânei.

Abia atunci se lăsă în fotoliu şi-şi acoperi faţa cu mâinile.

Încă o palmă! E cu putinţă să nu i se lase nicio fărâmă din mândria şi din respectul de sine de altă dată? Doar a trecut prin toate suferinţele pe care le poate îndura o fiinţă omenească. I-au târât în noroi partea cea mai tainică a inimii lui, iar trecătorii i-au călcat-o în picioare.

N-a rămas colţişor în sufletul lui care să nu poarte pecetea dispreţului cuiva, care să nu fi fost sfârtecat de amintirile necruţătoare ale batjocorii!

Iar acum, până şi ţiganca asta pe care-o culesese de pe drumul mare a pus mâna pe bici ca să-l lovească!

La uşă se auzi scheunatul jalnic al lui Diavolo. Tăunul se ridică să-i dea drumul. Dulăul se aruncă asupra lui stăpânu-său cu pornirea nebunească de totdeauna, dar înţelese îndată că este ceva care nu e aşa cum ar trebui să fie şi se culcă cuminte pe covor, la picioarele Tăunului, lipindu-şi botul rece de mâna lui nepăsătoare.

O oră mai târziu, Gemma se apropie de uşa din faţă. Sună, dar nimeni nu-i răspunse; văzând că Tăunul n-are de gând să mănânce, Bianca plecase să mai stea de vorbă cu bucătăreasa din vecini. Dar nu încuiase uşa şi lăsase o luminiţă în sală. Gemma aşteptă câteva clipe, apoi se hotărî să intre şi să-l caute pe stăpânul casei; trebuia să vorbească cu el despre veştile importante pe care le primise chiar atunci de la Bailey.

Bătu la uşa biroului şi auzi glasul Tăunului:

— Poţi să pleci, Bianca, n-am nevoie de nimic.

Gemma deschise uşa încetişor. În odaie era întuneric,

numai lampa mică din sală arunca de-a curmezişul odăii o fâşie lungă de lumină. Gemma îl văzu pe Tăun. Era singur şi stătea cu capul căzut pe piept, iar la picioarele lui dormea, încolăcit, câinele.

— Eu sunt, zise Gemma.

Tăunul se ridică dintr-odată:

— Gemma, Gemma! O, atât de mult doream să te văd!

Şi înainte ca Gemma să fi avut timp să spună un singur cuvânt, căzu în genunchi la picioarele ei, ascunzându-şi faţa în faldurile rochiei. Tot trupul îi era zguduit de spasmuri, mai înspăimântătoare decât lacrimile…

Gemma stătea nemişcată şi tăcea. Doar nu putea să-l ajute cu nimic, cu nimic! Şi acesta era lucrul cel mai chinuitor. Trebuia să stea lângă el, contemplând, nepăsătoare, durerea lui… Şi totuşi, cu câtă bucurie şi-ar da ea viaţa numai să-l scape de suferinţă! O, dacă ar avea curajul să se aplece asupra lui, să-l îmbrăţişeze, să-l strângă la inima ei, ca să-l apere cu trupul ei de toate sfâşierile care-l ameninţă în viitor! Da, atunci el ar fi iarăşi Arthur al ei, iar lumina strălucitoare ar goni umbrele cernite ale vieţii sale…

Dar nu, asta nu se poate! Parcă ar putea el vreodată să uite? Nu l-a împins ea singură, cu mâna ei, în iad?

Şi clipa aceea bogată în nădejdi se pierdu în veşnicie.

Tăunul se ridică în grabă şi se aşeză la masă, ţinându-şi ochii acoperiţi cu mâna şi muşcându-şi buzele atât de adânc, de parcă voia să şi le străpungă cu dinţii.

Trecură aşa încă câteva clipe chinuitoare. Apoi el ridică fruntea şi zise, cu glas liniştit acum:

— Iartă-mă. Mi se pare că te-am speriat.

Gemma îi întinse amândouă mâinile.

— Dragul meu, zise ea, oare prietenia noastră nu e destul de trainică acum ca să poţi avea măcar un pic de încredere în mine? Spune-mi, ce te chinuieşte atâta?

— O, e o durere a mea, personală. De ce să te necăjesc şi pe dumneata cu suferinţa mea?

— Te rog, ascultă-mă, vorbi ea, luându-i mâinile într-ale ei, ca să le potolească tremurul nervos. Nu mi-aş fi îngăduit să mă ating de lucruri asupra cărora nu am niciun drept. Dar mi-ai povestit de bunăvoie aproape tot... N-ai vrea să-mi încredinţezi şi puţinul care a mai rămas de spus, ca şi cum aş fi sora dumitale? Păstrează-ţi masca pe obraz, dacă găseşti în asta o mângâiere, dar aruncă-ţi-o de pe suflet, arunc-o, pentru binele dumitale!

Tăunul îşi lăsă şi mai adânc capul în piept.

— Va trebui să te înarmezi cu multă răbdare, răspunse el. Mi-e teamă că n-o să ai prea multe bucurii de pe urma unui frate ca mine... O, dacă ai şti!... Am fost gata să-mi pierd minţile în zilele din urmă... Ele au fost ca un fel de continuare a epopeii mele sud-americane. Şi acum, nu ştiu de ce, diavolul a pus iarăşi stăpânire pe mine...

Glasul lui se frânse.

— Lasă-mi şi mie o parte din suferinţa dumitale, şopti Gemma.

Şi capul Tăunului căzu pe mâna ei.

Sfârşitul părţii a doua

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL ÎNTÂI

În vârtejul frământărilor permanente în care-i ţinea munca lor încordată, cele cinci săptămâni care urmară trecură pentru Tăun şi pentru Gemma ca vântul. N-aveau nici timpul, nici puterea să se mai gândească la treburile lor personale. Armele trecuseră cu bine, prin contrabandă, în Statul Papal. Dar rămăsese lucrul cel mai greu şi mai primejdios: trebuiau transportate acum pe ascuns, din depozitele dosite prin peşterile şi văgăunile munţilor, în câteva centre locale, iar de acolo prin diferite sate. Tot ţinutul mişuna de spioni. Dominichino, care fusese însărcinat de Tăun cu pregătirea rezervelor de muniţii, trimise un curier la Florenţa, cerând fie un om de ajutor, fie prelungirea termenului.

Tăunul stăruia ca această însărcinare să fie terminată cu orice preţ către mijlocul lui iunie. Dominichino se simţea cuprins de deznădejde: nu era deloc uşor să transporţi o încărcătură atât de grea pe drumuri rele.

Afară de asta, nesfârşitele amânări, datorate grijii de fiecare clipă de a se ascunde de spioni, îngreuiau şi ele situaţia.

„Stau între Scylla şi Charibda[42], scria el. Nu îndrăznesc să dau zor, de frică să nu fiu urmărit, iar pe de altă parte, nici nu pot tărăgăna lucrurile prea mult, dacă e neapărat nevoie să-mi îndeplinesc însărcinarea la timp. De aceea, ori îmi trimiteţi un om de ajutor, energic, ori daţi de ştire veneţienilor că n-o să putem fi gata înainte de prima săptămână din iulie”.

Tăunul veni la Gemma cu scrisoarea lui Dominichino. Ea se adânci în citirea scrisorii, iar el, încruntat, se aşeză pe covor şi începu să mângâie motanul în răspăr.

— Nu-i treabă bună, zise Gemma. Nu cred c-o să-i putem face pe veneţieni să mai aştepte încă trei săptămâni.

— Fără îndoială că nu. Ce idee absurdă! Dominichino ar t-t-trebui să înţeleagă asta. Noi suntem datori să ţinem seama de veneţieni, nu veneţienii de noi!

— Totuşi, nu-l putem învinui nici pe Dominichino; pe cât

---

42 Scylla şi Charibda, doi monştri din mitologia greacă, care erau un permanent pericol pentru navigatori. Expresia „între Scylla şi Charibda” e corespunzătoare celei româneşti „între ciocan şi nicovală”.

se vede, el îşi dă toată osteneala, dar nu poate face mai mult.

— Da, fără îndoială, nu e vina lui. Toată nenorocirea stă în faptul că el e numai unul şi nu doi! Ar trebui să avem acolo cel puţin doi oameni de nădejde: unul care să păzească depozitul şi altul care să expedieze transporturile. Dominichino are toată dreptatea: îi trebuie neapărat un ajutor energic.

— Dar pe cine să-i dăm? Din Florenţa n-avem pe cine trimite.

— În cazul acesta, t-t-trebuie să mă duc chiar eu!

Gemma se lăsă pe speteaza scaunului şi se uită la el, înălţând uşor sprâncenele.

— Nu, asta nu se poate. E peste măsură de primejdios.

— Totuşi, va trebui să risc, dacă nu putem g-g-găsi altă ieşire.

— Trebuie să găsim altă ieşire, numaidecât. Nici să nu te gândeşti să pleci dumneata.

Buza de jos a Tăunului se strânse cu încăpăţânare.

— N-n-nu înţeleg de ce nu m-aş gândi?

— Dacă ai judeca în linişte măcar o clipă, ai înţelege. Abia au trecut cinci săptămâni de când te-ai întors. Poliţia a şi mirosit câte ceva în legătură cu pelerinul, şi acum

scotoceşte prin toată ţara ca să prindă firul. Ştiu cât de bine te pricepi să-ţi schimbi înfăţişarea, dar nu uita că te-a văzut atâta lume – şi ca Diego, şi ca ţăran. Şi apoi, n-ai ce să faci nici cu şchiopătatul, nici cu cicatricea de pe obraz.

— În lumea asta sunt şchiopi cât p-p-pofteşti.

— Da, dar în Romagna nu sunt chiar atât de mulţi oameni şchiopi de un picior, cu o urmă de sabie pe obraz, cu mâna stângă mutilată ca a dumitale şi care să mai aibă şi ochi albaştri pe un obraz atât de smolit!

— Ochii nu intră la socoteală, pot să le schimb culoarea cu beladonă.

— Dar nu le poţi schimba pe toate celelalte! Nu, asta nu se poate. Te-ar aresta, fără nicio îndoială.

— Totuşi, trebuie să-l a-a-ajute cineva pe Dominichino!

— Bun ajutor, n-am ce zice, dacă ai cădea în cursă într-un moment atât de greu pentru noi! Arestarea dumitale ar însemna prăbuşirea întregii noastre acţiuni.

Dar nu era lucru uşor să-l înduplеci pe Tăun, şi discuţia lor se prelungi mult timp, fără să ducă la niciun rezultat. Abia atunci începu să înţeleagă Gemma câtă calmă îndârjire era în omul acesta. Dacă ar fi fost vorba de un lucru mai puţin important, poate că ea ar fi cedat, ca să

nu mai discute în zadar. Însă în cazul acesta, nu-şi putea îngădui să cedeze: era încredinţată că folosul practic pe care l-ar aduce cauzei plecarea Tăunului nu merita primejdia la care s-ar expune. Fără să vrea, se gândea că dorinţa lui de a pleca nu pornea atât din conştiinţa unei nevoi absolute, cât dintr-o sete bolnăvicioasă de primejdie. A-şi risca viaţa ajunsese la el un fel de obişnuinţă, care se putea asemui oarecum cu patima beţivului pentru vin, iar Gemma socotea că e datoria ei să se împotrivească, cu orice preţ, de câte ori s-ar ivi prilejul. Văzând că stăruinţele ei nu pot schimba hotărârea lui nestrămutată, scoase la iveală cel din urmă argument:

— În orice caz, să fim cinstiţi, zise ea, şi să le spunem lucrurilor pe nume. Nu greutăţile cu care se luptă Dominichino te fac să ţii atât de mult la această călătorie, ci dragostea dumitale de...

— Asta nu e adevărat! o întrerupse Tăunul cu înverşunare. „El” nu înseamnă nimic pentru mine. Mi-e totuna dacă-l mai văd ori nu vreodată! Dar se opri fără veste, citind pe faţa ei că se trădase.

Privirile lor se întâlniră o clipă, apoi amândoi îşi plecară ochii, fără ca vreunul din ei să rostească numele celui la

care se gândea fiecare.

— Nu... nu că ţin să-l scap numaidecât pe Dominichino, îngăimă Tăunul în sfârşit, cu obrazul aproape ascuns în blana motanului, dar... îmi dau seama de primejdia care ameninţă întreaga noastră acţiune, dacă nu se duce nimeni să-i dea o mână de ajutor.

Gemma nu luă în seamă această jalnică minciună şi urmă, ca şi cum n-ar fi fost întreruptă:

— Dragostea dumitale de primejdie te îndeamnă să pleci. Când eşti turburat din cine ştie ce pricină, ai nevoie să te simţi în primejdie, aşa cum aveai nevoie de opiu când erai bolnav.

— N-am cerut eu opiul zise el, înfruntând-o. Ceilalţi au stăruit să iau!

— Ce este, Ketty? A venit cineva? Sunt ocupată şi nu primesc.

— Signora miss Rita a trimis asta printr-un curier.

Într-un plic mare, lipit cu grijă, era o scrisoare cu marca Statului Papal, adresată lui miss Rita, dar nedesfăcută. Vechile prietene de şcoală ale Gemmei locuiau încă la Florenţa şi, din prudenţă, multe din scrisorile mai importante se primeau adeseori pe adresa lor.

— Acesta-i semnul convenţional al lui Michele, zise ea, citind la repezeală scrisoarea, prin care i se comunicau preţurile de vară ale unei pensiuni din Apenini. Şi arătând două pete mici de cerneală în colţul paginii, urmă: înştiinţarea e scrisă cu cerneală chimică. Reactivul e în al treilea sertar al biroului. Da, acela...

Tăunul aşeză scrisoarea pe masă şi trecu peste paginile ei cu o pensulă subţire. Când se ivi pe hârtie un rând albastru deschis, adevăratul conţinut al scrisorii, el se lăsă pe speteaza scaunului şi izbucni în hohote de râs.

— Ce s-a întâmplat? întrebă Gemma nerăbdătoare.

Tăunul îi întinse scrisoarea. „Dominichino a fost arestat, vino numaidecât”. Fără să lase hârtia din mână, Gemma se aşeză şi-l privi cu ochii larg deschişi şi plini de deznădejde.

— Ei, vezi şi dumneata acum că trebuie să plec? o întrebă el în sfârşit, cu glasul lui mângâietor, tărăgănat şi plin de ironie.

— Da, aşa cred şi eu, răspunse ea cu un suspin. De altfel, şi eu trebuie să plec.

Tăunul ridică deodată capul şi o privi.

— Şi dumneata? Dar...

— Desigur că trebuie să plec. Se înţelege că nu e

tocmai prudent să nu rămână nimeni aici, la Florenţa, dar asta n-are importanţă acum; principalul e să avem o pereche de braţe în plus acolo, la faţa locului.

— Braţe se găsesc acolo câte vrei.

— Da, însă nu din acele de care ne trebuie nouă. Nu se prea găsesc oameni în care să putem avea deplină încredere. Dumneata singur ai spus că acolo e nevoie de cel puţin doi oameni siguri. Dacă Dominichino n-a putut să-şi ducă singur însărcinarea până la capăt, dumneata nici atât n-o s-o poţi duce. Când un om e aşa de compromis cum eşti dumneata, activitatea de conspirator ajunge pentru el un fel de cursă de obstacole. Prin urmare, îţi trebuie negreşit un ajutor. Mai mult decât oricui. Socoteai că veţi fi doi: dumneata şi Dominichino. Acum vom fi tot doi: dumneata şi cu mine.

Tăunul rămase pe gânduri.

— Da, ai dreptate, răspunse el în cele din urmă, trebuie să ne ducem amândoi, şi cu cât o vom face-o mai repede, cu atât va fi mai bine. Dar nu putem pleca împreună. Dacă plec eu diseară, dumneata ai putea să pleci mâine, cu diligenţa de după amiază.

— Dar încotro s-o iau?

— Asta rămâne s-o chibzuim… Întrucât mă priveşte, cel

mai nimerit lucru ar fi să plec de-a dreptul la Faenza. Dacă plec seara târziu, o iau spre Burgo-San-Lorenzo. Acolo mă travestesc cu ajutorul contrabandiştilor şi pornesc îndată mai departe.

Gemma îşi încruntă sprâncenele, îngrijorată.

— Nu ştiu cum s-ar putea organiza altfel toate astea, zise ea. Dar găsesc că e din cale-afară de primejdios pentru dumneata să pleci de aici aşa, în pripă. Apoi, şi în privinţa travestitului... Oare poţi să ai în credere în contrabandişti? Ţi-ar trebui măcar trei zile încheiate ca s-o poţi lua pe drumuri ocolite, să ţi se piardă urma înainte de a ajunge la graniţă.

— Tocmai graniţa e mai puţin primejdioasă, răspunse el, zâmbind. Pot să pună mâna pe mine mai departe, dar la graniţă, nu. În munţi sunt tot atât de în siguranţă ca şi aici. Niciun contrabandist din Apenini n-o să mă trădeze. Dar nu prea văd cum ai să treci dumneata graniţa.

— O, nu-i lucru greu! Am paşaportul Luisei Rita şi plec să mă plimb puţin... În Romagna nu mă cunoaşte nimeni, pe când pe dumneata te cunoaşte orice spion.

— Din fericire, şi orice contrabandist.

Ea se uită la ceas.

— E ora două şi jumătate. Avem înaintea noastră toată

după-amiaza şi toată seara.

— Atunci, mai bine să mă duc chiar acum acasă şi să pregătesc totul. Pe urmă o să-mi fac rost de un cal bun. Prin urmare, aşa rămâne: plec de aici la San-Lorenzo. Aşa e mai puţin primejdios.

— Nici combinaţia cu calul de închiriat nu e tocmai sigură. Stăpânul lui...

— Nu-l închiriez. Mi-l împrumută un om în care pot avea toată încrederea. Mi-a mai făcut servicii de astea şi altă dată. Iar peste două săptămâni, un păstor o să i-l aducă îndărăt. Acum plec. O să mă întorc aici pe la ora cinci, cinci şi jumătate. În vremea asta, ai putea să te duci să-l cauţi pe Martini şi să-i explici totul.

— Pe Martini?... Şi Gemma se întoarse spre el cu mirare.

— Da. Trebuie să-i destăinuim totul. Bineînţeles, dacă nu găseşti dumneata altă soluţie.

— Nu prea înţeleg ce vrei să spui.

— Trebuie să avem aici un om de încredere, pentru cazul când s-ar ivi unele greutăţi neprevăzute. Şi din toţi prietenii noştri, Martini e cel în care am mai multă încredere. Fără îndoială că şi Riccardo ar face pentru noi tot ce-i stă în putinţă, dar tot Martini e mai de nădejde.

Dumneata îl cunoşti mai bine decât mine. Hotărăşte!

— Nu mă îndoiesc nicidecum că Martini ştie să lucreze, nici că e un om pe care te poţi bizui. De asemeni, cred că ar fi bucuros să ne dea ajutor. Însă...

Deodată, el înţelese:

— Gemma, închipuieşte-ţi că un foarte bun prieten de-al dumitale ar sta la îndoială să-ţi ceară ajutor la o mare cumpănă, de teamă să nu-ţi pricinuiască vreo neplăcere... Ce ai gândi despre el? Ai găsi că purtarea lui faţă de dumneata e dreaptă?

— Bine, fie! răspunse Gemma, după ce se gândi puţin. O s-o trimit imediat pe Ketty la Martini, să-l roage să vină până aici. Iar în vremea asta, eu mă duc la Luisa după paşaport: mi-a promis că mi-l împrumută de câte ori voi avea nevoie. Dar ce facem de bani? Să nu scot ceva de la bancă?

— Nu, nu-ţi pierde timpul cu asta. Cât am eu acum, ne ajunge s-o ducem un timp. Pe urmă, când se vor termina banii mei, vom trăi dintr-ai dumitale... Prin urmare, ne vedem la cinci şi jumătate. Te găsesc aici, nu-i aşa?

— O, desigur! Mă întorc mult mai devreme.

Tăunul se întoarse la ora şase şi-i găsi pe Gemma şi pe Martini stând amândoi pe terasă. Numaidecât şi dădu

seama că între ei avusese loc o discuţie penibilă. Feţele lor păstrau urme de turburare. Martini era mai tăcut şi mai posomorât ca de obicei.

— Ai pregătit totul? îl întrebă Gemma pe Tăun, ridicând capul.

— Da, şi ţi-am adus şi bani pentru drum. Calul meu o să mă aştepte la bariera Ponte Rosso la noapte, la ora unu.

— Nu e prea târziu? Doar trebuie să ajungi la San-Lorenzo înainte de răsăritul soarelui, până nu începe să se trezească lumea.

— Şi o să ajung, am un cal bun. Însă n-aş vrea să se observe plecarea mea. Eu nu mă mai pot întoarce acasă. Un spion stă de pândă la uşa mea, încredinţat că sunt înăuntru.

— Şi cum ai izbutit să pleci neobservat?

— Am ieşit pe fereastra bucătăriei în grădiniţa din spatele casei, pe urmă am sărit peste zid în livada vecinilor. De aceea am şi întârziat... Trebuia să scap în vreun fel oarecare de spion! Stăpânul calului o să rămână în biroul meu toată seara. Când o să aprindă lampa, spionul o să vadă lumină la fereastră şi umbra unui om pe după perdele şi o să se liniştească, crezând că în seara asta stau acasă şi scriu.

— Prin urmare, rămâi aici până s-o face timpul să ieşi la barieră?

— Da. Se înţelege de la sine că nu ţin deloc să fiu văzut astăzi pe stradă. Vrei o ţigară, Martini? Ştiu că signora Bolla nu e împotriva fumatului.

— Şi chiar dacă aş fi, tot n-o să stau aici. Trebuie să mă duc la bucătărie s-o ajut pe Ketty să pregătească masa.

După ce plecă Gemma, Martini se ridică şi începu să se plimbe prin odaie cu mâinile la spate. Tăunul fuma în tăcere şi se uita pe fereastră la strada învăluită în pâcla uşoară a unei ploi mărunte.

— Rivarez! începu Martini, oprindu-se drept în faţa Tăunului, dar cu ochii în pământ. În ce aventură vrei s-o târăşti?

Tăunul îşi scoase ţigara din gură şi slobozi un nor de fum.

— Ea singură şi-a hotărât soarta, răspunse el. Nimeni n-a silit-o la nimic.

— Da, ştiu. Dar spune-mi...

El se opri.

— O să-ţi spun tot ce pot.

— Bine, atunci spune-mi... Eu nu prea cunosc amănuntele afacerii voastre din munţi şi vreau să ştiu: o

ameninţă vreo primejdie serioasă?

— Dumneata vrei să cunoşti adevărul?

— Se înţelege.

— Atunci îţi răspund: da.

Martini se întoarse şi iarăşi începu să se plimbe din colţ în colţ. Apoi se opri din nou.

— Vreau să-ţi mai pun o întrebare. Fără îndoială, că dacă nu vrei, eşti liber să nu-mi răspunzi, dar dacă îmi răspunzi, te rog să-mi spui adevărul: o iubeşti?

Tăunul scutură cu grijă scrumul ţigării şi urmă să fumeze în tăcere.

— Oare trebuie să-nţeleg că nu vrei să-mi răspunzi la întrebare?

— Nu, nu e vorba de asta. Dar cred că am dreptul să ştiu pentru ce mă întrebi?

— Pentru ce? Doamne, dumnezeule! Dar nu înţelegi singur pentru ce?

— O, asta era! Tăunul lăsă ţigara la o parte şi se uită ţintă în ochii lui Martini. Da, o iubesc, rosti el în sfârşit, rar, cu duioşie. Dar să nu crezi că am de gând să-i mărturisesc dragostea mea şi s-o chinuiesc cu declaraţiile mele. Eu doar...

Glasul abia i se mai auzea. Martini veni mai aproape de

el:

— Dumneata, „doar”?...

— Eu doar o să mor.

Tăunul se uita ţintă înaintea lui cu o căutătură îngheţată, de parcă era deja mort. Apoi începu să vorbească iarăşi, cu un glas ciudat, monoton, lipsit de viaţă:

— N-am nici umbră de nădejde că aş putea să scap teafăr. Dar dumneata nu trebuie s-o turburi de mai înainte din pricina asta. Oricare în locul meu ar fi ameninţat de aceeaşi primejdie. Ea ştie asta tot atât de bine ca şi mine. Cât despre ea, contrabandiştii vor face totul ca să nu cadă în cursă. Sunt băieţi buni, deşi cam din topor, însă gâtul meu de mult e prins în laţ, şi dacă trec graniţa, laţul o să se strângă de tot.

— Rivarez, ce vrei să spui cu asta? Nu încape îndoială că acţiunea voastră e plină de primejdii, mai cu seamă pentru dumneata; lucrul acesta îl înţeleg şi eu. Dar dumneata ai trecut graniţa de-atâtea ori, şi totdeauna cu bine.

— Până acum, da. Însă de data asta voi cădea.

— Ascultă, Rivarez. Dacă ai asemenea presimţiri, nu trebuie să pleci. Cel mai sigur mijloc ca să cazi în cursă e

să pleci cu convingerea că ai să cazi. Ştii ce? Plec eu în locul dumitale. Sunt în stare să fac tot ce este de făcut, iar dumneata nu ai decât să trimiţi prietenilor de-acolo o scrisoare cu explicaţii…

— Şi să te las să fii ucis în locul meu? Ştiu că ar fi un lucru inteligent!

— O, nu cred că pe mine m-ar ucide! Ei mă cunosc mai puţin decât pe dumneata. Şi chiar dacă m-ar…

El se opri, iar Tăunul îl privi drept în ochi. Martini îşi lăsă mâna în jos:

— Cred că pentru ea ar fi mai puţin dureros să mă piardă pe mine, urmă el, simplu de tot. Şi pe urmă, Rivarez, asta e şi o chestiune de ordin social, care trebuie privită din punctul de vedere al utilităţii, adică al celui mai mare folos pentru un cât mai mare număr de oameni. „Utilitatea maximă” a dumitale – aşa mi se pare că-i spun economiştii, nu? e superioară utilităţii mele. Sunt destul de inteligent ca să înţeleg atâta lucru, deşi n-am motive speciale să ţin la dumneata. Ca om, dumneata reprezinţi o valoare mai mare decât mine, cu toate că nu sunt deloc convins că eşti mai bun decât mine, şi moartea dumitale ar fi o pagubă mai însemnată decât a mea.

Toate acestea, Martini le spunea în aşa fel, de parcă era

vorba de cota acţiunilor la bursă. Tăunul se uită la el, scuturându-se ca de frig.

— Amândoi vorbim prostii, Martini.

— Că dumneata spui prostii, asta e sigur, îi răspunse Martini, întunecat.

— Şi dumneata la fel. Pentru Dumnezeu, doar n-o să ne certăm acum pentru un sacrificiu romantic, a la Don Carlos[43] şi marchizul de Posa![44] Doar trăim în secolul al XIX-lea, iar dacă misiunea pe care trebuie s-o îndeplinesc înseamnă moarte, atunci va trebui să mor.

— Iar dacă misiunea mea înseamnă viaţă, atunci va trebui să trăiesc. Ce putem să facem... Eşti un om norocos, Rivarez!

— Da, se învoi scurt Tăunul. Eu am avut totdeauna noroc.

Câteva clipe fumară amândoi în tăcere. Pe urmă, începură să discute amănuntele plecării. După masă, discutară toţi trei: era necesar să se înţeleagă asupra

---

43 *Don Carlos (1545—1568) – fiul mai mare al regelui Spaniei Filip al II-lea. Ducând o politică de opoziţie faţă de tatăl său, acesta l-a băgat la închisoare, unde a şi murit. A fost imortalizat de poetul german Schiller, în tragedia „Don Carlos”.*

44 *Marchizul de Posa – unul din personajele principale ale aceleiaşi tragedii, luptător înflăcărat pentru libertate şi apărător al Flandrei subjugate. Prieten cu Don Carlos, marchizul de Posa şi-a jertfit viaţa pentru eliberarea acestuia.*

tuturor punctelor principale. Când bătu ora unsprezece, Martini se ridică şi-şi luă pălăria.

— Mă duc până acasă, Rivarez, să-ţi aduc pelerina mea de drum. Va fi mult mai greu să te cunoască cineva cu ea, decât în hainele dumitale uşoare. În acelaşi timp, vreau să fac şi o mică recunoaştere, ca să fiu absolut sigur că nu mişună spioni în jurul casei.

— Vrei să mă însoţeşti până la barieră?

— Da. Patru ochi prind mai bine decât doi, în cazul când s-ar lua cineva după noi. Mă întorc pe la douăsprezece. Vezi să nu pleci fără mine. Mai bine să iau cheia, Gemma, ca să nu trezesc pe nimeni când vin.

Gemma se uită cu luare-aminte la el şi înţelese că înadins născocise pretextul acela, ca s-o lase singură cu Tăunul.

— Mai vorbim noi mâine, zise ea. Vom avea destul timp dimineaţa, după ce-mi termin pregătirile.

— O, da! Vom avea timp destul... Voiam să te mai întreb câte ceva, Rivarez, dar vorbim noi în drum spre barieră: Gemma, las-o pe Ketty să se ducă la culcare şi vorbiţi cât mai încet... Ei, la revedere, la ora douăsprezece.

Făcu un semn uşor cu capul şi ieşi din odaie zâmbind. Apoi izbi cu putere uşa de la intrare, ca să dea de ştire

vecinilor că oaspeţii signorei Bolla au plecat.

Gemma se duse la bucătărie să-i spună lui Ketty că e liberă şi se întoarse ţinând în mâini o tavă pe care se aflau ceşti cu cafea.

— Nu vrei să te culci puţin? îl întrebă ea pe Tăun. Doar n-o să ai când dormi noaptea asta.

— Te înşeli. O să dorm în San-Lorenzo, în timp ce-mi vor căuta vreun deghizament.

— Bine, atunci bea o ceaşcă cu cafea. Stai să-ţi aduc biscuiţi.

Gemma se lăsă în genunchi, ca să caute în raftul de jos al bufetului. Tăunul se aplecă peste umărul ei.

— Ce ai acolo? Bomboane de ciocolată umplute cu cremă şi caramele englezeşti? O, dar astea sunt bunătăţi împărăteşti!

Simţind bucuria din glasul lui, Gemma ridică ochii şi pe faţa ei trecu lumina unui zâmbet.

— Şi dumitale îţi plac dulciurile?... Totdeauna mă îngrijesc să am pentru Cesare. Se bucură ca un copil când îi dai ceva dulce.

— A-adevărat? Atunci, cumpără-i mâine altele, iar pe astea dă-mi voie să le iau cu mine. Am să-mi umplu buzunarele cu caramele, să mă despăgubească de toate

bucuriile vieţii pe care le-am pierdut... Nnădăjduesc că or să mă lase să ronţăi o caramelă în ziua când o fi să mă ducă la moarte...

— Aşteaptă să găsesc o cutioară pentru caramelele dumitale. Se lipesc atât de uşor!... Să-ţi pun şi bomboane de ciocolată?

— Nu, pe astea vreau să le mănânc aici, cu dumneata.

— Mie nu-mi place ciocolata. Stai mai bine jos, ca un om de treabă. E foarte probabil că n-o să mai avem alt prilej să stăm de vorbă liniştiţi, înainte ca unul din noi să fie ucis, şi...

— N-nu-i place ciocolata! mormăi el încet. Atunci, va trebui să mă îndop singur... E ca un fel de ospăţ înainte de execuţie, nu-i aşa? Astăzi trebuie să-mi faci toate gusturile. Mai întâi de toate, vreau să te aşezi aici, în fotoliu. Iar eu, deoarece mi-ai spus că am voie să mă culc, am să mă întind colea. Aşa, o să fie straşnic de bine!

Tăunul se întinse pe covor la picioarele Gemmei, cu capul sprijinit de braţ şi cu privirea aţintită asupra ei.

— Cât eşti de palidă! Asta pentru că prea iei viaţa în serios şi pentru că nu-ţi place ciocolata...

— Te rog, fii serios măcar cinci minute! Doar e vorba de viaţă şi de moarte...

— Nu vreau să fiu serios nicio clipă, draga mea. Nici viaţa şi nici moartea nu merită aşa ceva.

Îi luă amândouă mâinile şi i le mângâie cu vârful degetelor.

— Dar nu mă privi cu atâta asprime, de parcă ai fi însăşi Minerva! Dacă mai trece o clipă, încep să plâng şi o să-ţi fie milă de mine. Aş vrea să-mi mai zâmbeşti măcar odată cu zâmbetul dumitale minunat, uimitor... Haide, haide, nu mă certa, buna mea prietenă! mai bine să mâncăm biscuiţii noştri împreună, ca doi copii cuminţi, fără să ne certăm, doar mâine vine moartea.

Luă de pe farfurie un biscuit şi-l rupse în două bucăţi egale, căutând ca garnitura de zahăr să se despartă drept de la mijloc.

— Să ne închipuim că asta e cuminecătura pe care o primesc bunii creştini la biserică. Acum, t-trebuie să bem vin din a-a-acelaşi pahar, da, uite aşa.

Gemma lăsă paharul jos.

— Încetează, zise ea, şi în glasul ei tresări un suspin. Tăunul o privi şi-i luă din nou mâinile într-ale sale.

— O, lasă! Să stăm liniştiţi acum. Când unul din noi va muri, cel care-o să rămână îşi va aduce aminte de aceste clipe... Să uităm lumea asta zgomotoasă, care ne-a ameţit

cu bâzâitul ei, şi să mergem mână în mână pe drumul nostru. Să coborâm în subteranele tainice ale morţii şi să stăm culcaţi acolo printre macii înfloriţi. Linişte! Să stăm cuminţi, cuminţi...

Îşi lăsă capul pe genunchii ei şi-şi ascunse faţa. Fără să spună un cuvânt, Gemma se aplecă şi-şi puse uşor mâna pe creştetul lui. Timpul trecea, clipele zburau una după alta în veşnicie, iar ei stăteau aşa, tăcuţi, fără să se clintească din loc.

— Dragul meu prieten, e aproape douăsprezece, zise ea, în sfârşit. El îşi ridică fruntea. Ne-au mai rămas doar câteva minute. Martini trebuie să se întoarcă îndată. S-ar putea să nu ne mai vedem niciodată. E cu putinţă oare să n-ai nimic a-mi spune?

Tăunul se ridică încet şi trecu în celălalt capăt al odăii. Câteva clipe tăcură amândoi.

— Iată ce vreau să-ţi spun, începu el cu un glas abia auzit. Vreau să-ţi spun...

Se opri şi se aşeză lângă fereastră, acoperindu-şi faţa cu mâinile.

— Dar mult timp ţi-a trebuit ca să-ţi fie în sfârşit milă de mine! zise ea, blând.

— Nici eu n-am avut parte de prea multă milă în viaţă.

La început, credeam că dumitale ţi-e tot una…

— Şi acum, tot aşa crezi?

Câteva clipe, Gemma aşteptă răspunsul lui, apoi străbătu odaia şi se opri lângă el.

— Spune-mi în sfârşit adevărul! şopti ea. Gândeşte-te: dacă te vor ucide numai pe dumneata, va trebui să-mi trăiesc restul zilelor fără să fi putut şti… fără să fi putut şti sigur…

El îi luă mâinile şi i le strânse îndelung.

— Dacă mă vor ucide… Vezi, când am plecat în America de Sud… O, dar iată că vine Martini!

Tăunul tresări, se ridică şi deschise larg uşa. Martini îşi ştergea cizmele de preş.

— Câtă precizie, exact la m-minut! Ca de obicei! Eşti un cronometru viu, Martini. Asta-i p-pelerina de călătorie?

— Da, şi mai ai aici încă câteva lucruri. Mi-am dat osteneala să ajungă uscate, dar afară toarnă cu găleata. Mi-e teamă că o să-ţi fie cam greu la drum.

— O, asta n-are nicio importanţă. Nu-i nimeni pe stradă?

— Nu. Toţi spionii s-au dus pe semne să se culce. Nici nu-i de mirare pe o vreme ca asta. Aici ai cafea, Gemma? Rivarez ar trebui să bea ceva fierbinte înainte de a pleca

la drum pe ploaie. Altfel o să răcească.

— Da, cafea. Şi încă foarte tare. Mă duc să încălzesc un pic de lapte.

Gemma plecă la bucătărie, strângându-şi dinţii şi pumnii ca să nu izbucnească în plâns. Când se întoarse cu laptele, Tăunul era gata îmbrăcat cu pelerina şi-şi încheia jambierele de piele pe care i le adusese Martini. Bău în picioare cafeaua cu lapte, apoi îşi luă pălăria de călătorie, cu boruri largi.

— Cred că e timpul să plecăm, Martini. Pentru orice eventualitate, să ne mai învârtim puţin încoace şi încolo înainte de a ne îndrepta spre barieră. Adio, deocamdată, signora. Ne vedem vineri la Forli, bineînţeles dacă nu se întâmplă nimic deosebit. Aşteaptă o clipă: iată adresa.

Rupse o filă din carnetul lui de note şi scrise pe ea câteva cuvinte cu creionul.

— Am adresa, zise Gemma cu glas liniştit, lipsit de viaţă.

— Cum, o ai? Nu-i nimic, ia-o şi pe asta, pentru orice eventualitate: Să mergem, Martini. Mai încet. Să nu scârţâie uşa...

Coborâră scara cu băgare de seamă. Când uşa de la intrare se închise după ei, Gemma se întoarse în odaie şi,

fără voie, desfăcu hârtioara pe care i-o strecurase Tăunul. Dedesubtul adresei era scris:

„Când ne vom întâlni, îţi voi spune totul”.

CAPITOLUL AL DOILEA

La Brizzighella era zi de târg. Veniseră ţărani de prin satele şi cătunele vecine, unii cu păsări şi porci, alţii cu produse lactate, alţii cu cirezi de vite de munte, pe jumătate sălbatice. Mulţimea forfotea prin piaţă, râzând, glumind, tocmindu-se cu vânzătorii de turtă dulce ieftină, de struguri uscaţi şi de seminţe de floarea soarelui. Pe caldarâm, în bătaia fierbinte a soarelui, stăteau lungiţi cu faţa în jos băieţi bronzaţi, cu picioarele goale, iar mamele lor se adăposteau pe sub copaci cu coşurile cu ouă şi unt. Montanelli ieşise în piaţă să ureze norodului „bună dimineaţa”.

Vorbind cu ţăranii, înainta încet, încet. Deodată îl înconjură o ceată zgomotoasă de copii, care-i întindeau buchete mari de stânjenei, de maci roşii şi de narcise albe şi delicate, culese de pe coline. Patima lui pentru florile sălbatice era socotită ca una din slăbiciunile care stau bine oamenilor foarte înţelepţi. Dacă altul decât Montanelli şi-ar fi umplut casa cu flori şi cu buruieni, fără

îndoială că lumea şi-ar fi bătut joc de el. Dar „cardinalul cel sfânt” putea să-şi îngăduie unele ciudăţenii nevinovate...

Când se întoarse în palat, târgul se deschisese. Un bărbat şchiop, îmbrăcat într-o bluză albastră, cu o cicatrice pe obrazul stâng şi cu o claie întreagă de păr negru care-i cădea în ochi, se apropie de o baracă şi ceru limonadă, într-o italienească stricată.

— Se vede că dumneata nu eşti de pe aici, îi spuse femeia, turnându-i limonada şi privind cu luare-aminte pe necunoscut.

— Nu. Sunt din Corsica.

— Cauţi cumva de lucru?

— Da. Doar acuşi începe cositul fânului. Un boier care are o fermă lângă Ravena a fost mai zilele trecute la Bastia şi mi-a spus că prin împrejurimile Ravenei se găseşte mult de lucru.

— Să-ţi ajute Dumnezeu să găseşti! Să-ţi ajute Dumnezeu! Numai că vremurile-s grele acum prin părţile noastre...

— În Corsica, mătuşică, e şi mai rău. Noi, oamenii săraci, murim de-a dreptul de foame.

— Şi ai venit singur de-acolo?

— Nu, cu un prieten. Uite, cela cu cămaşă roşie. Ei, Paolo!

Auzind că-l strigă, Michele îşi vârî mâinile în buzunare şi, călcând alene, se îndreptă spre ei. Avea o înfăţişare de adevărat corsican, în ciuda perucii roşcate pe care şi-o pusese ca să nu-l recunoască nimeni. Cât despre Tăun, el închipuia fără cusur tipul şomerului corsican.

Plecară împreună să caşte gura prin piaţă. Michele fluiera printre dinţi, iar Tăunul mergea anevoie, încovoindu-se sub povara boccelei pe care-o purta pe umăr şi târându-şi picioarele, ca să nu se bage de seamă prea mult că şchiopătează. Aşteptau pe un prieten de-al lor, care trebuia să primească de la ei şi să ducă mai departe comunicări importante.

— Călăreţul cela e Marcone, uite-i colo, după colţ, şopti deodată Michele.

Încovoindu-se şi mai mult, Tăunul se îndreptă spre călăreţ, târându-şi picioarele.

— Stăpâne, n-aveţi nevoie de un cosaş? îl întrebă el, ducându-şi mâna la boneta ruptă şi atingând apoi uşor frâul calului.

Acesta era semnul lor convenţional. Călăreţul, care după înfăţişare putea fi luat drept un administrator de

moşie, sări din şea şi aruncă dârlogii pe gâtul calului.

— Dar la ce treabă te pricepi?

Tăunul îşi răsucea boneta în mâini.

— Ştiu să cosesc, să împletesc garduri de nuiele... începu el. Apoi urmă, fără să schimbe tonul: La ora unu noaptea, la intrarea peşterii rotunde. Avem nevoie de o căruţă şi de doi cai buni. Eu o să aştept în peşteră... Ştiu să şi sap, stăpâne, şi...

— Bine, destul. Eu am nevoie numai de cosaşi. Ai mai fost vreodată la stăpân?

— Da, am mai fost. Bagă de seamă să fii bine înarmat. S-ar putea întâmpla să dăm peste vreun detaşament de urmărire. Să n-o iei pe cărarea din pădure. Pe partea cealaltă e mai puţin primejdios. Dacă întâlneşti vreun spion, nu-ţi pierde vremea discutând de pomană, trage dintr-odată... O, aş fi aşa de bucuros să-mi pot găsi de lucru, stăpâne!

— O fi, dar mie îmi trebuie oameni care să cunoască bine treaba... Moşule, astăzi n-am mărunte.

Un cerşetor bătrân, numai zdrenţe, se apropie de ei şi începu cu glas jalnic şi monoton:

— În numele prea sfintei fecioare, fie-vă milă de un biet orb bătrân... Ştergeţi-o repede de aici, că vine

detaşamentul de urmărire... Prea sfântă stăpână a cerurilor, fecioară neprihănită... pe dumneata te caută, Rivarez. Peste două minute va fi în piaţă... Să vă răsplătească toţi sfinţii din cer... Va trebui să treceţi prin rândurile lor; peste tot mişună spioni şi nu-i nicio nădejde să vă puteţi strecura neobservaţi.

Marcone trecu dârlogii în mâna Tăunului.

— Grăbeşte-te! Ia-o spre pod, acolo dă drumul calului şi ascunde-te în râpă. Toţi suntem înarmaţi şi sunt sigur că o să-i putem ţine în loc vreo zece minute.

— Nu, asta nu! Nu vreau să vă prindă pe toţi. Nu vă răzleţiţi şi trageţi pe rând: Îndreptaţi-vă spre caii noştri, uite-i colo, legaţi lângă balconul palatului, şi pregătiţi-vă pistoalele. Ne retragem luptând, iar când o să-mi arunc eu boneta, tăiaţi căpestrele şi încălecaţi fiecare pe calul cel mai apropiat. În felul ăsta cred c-o să ajungem cu toţii până la pădure.

Toate acestea le spusese cu glasul pe jumătate şi cu atâta linişte, încât chiar cei care stăteau alături n-ar fi putut bănui că e vorba de ceva mai primejdios decât cositul fânului.

Marcone îşi luă calul de frâu şi-l aduse lângă ceilalţi cai. Tăunul mergea alături de el, târându-şi picioarele ca

şi mai înainte, iar cerşetorul îi urma cu mâna întinsă, cerând întruna de pomană, cu glasul lui plângător. Michele se îndreptă spre ei fluierând – cerşetorul avusese timp să-l prevină când trecuse pe lângă el şi acum, cu un aer de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic, îşi făcea drum pe lângă trei ţărani, care stăteau sub un copac şi mâncau cu multă poftă nişte ceapă, să le spună şi lor vestea.

Ţăranii se ridicară numaidecât şi se luară după el. Aşa că, fără să atragă atenţia nimănui, toţi şapte stăteau acum lângă treptele palatului. Fiecare îşi ţinea mâna pe pistolul ascuns în buzunar, căutând să nu se depărteze prea mult de caii legaţi lângă balcon.

— Să nu vă daţi de gol înainte de a vă da eu semnalul, zise Tăunul, încet dar limpede. S-ar putea chiar să nu ne recunoască. Când am să trag eu cel dintâi foc, atunci să trageţi şi voi. Dar nu în oameni, ci în picioarele cailor, ca să nu ne poată urmări. Trageţi pe rând: trei să tragă şi trei să încarce. Dacă se vâră cineva între noi şi cai, ucideţi-l. Eu o să încalec surul, îndată ce vedeţi că-mi arunc boneta la pământ, fugiţi care încotro şi să nu vă opriţi, orice s-ar întâmpla!

— Iată-i că vin, zise Michele.

Tăunul se întoarse, luându-şi o înfăţişare nevinovată şi

mirată, de prostănac. Târgul se sparse dintr-odată şi toată lumea se-ntoarse spre ulicioara din care ieşeau, la pas, cincisprezece călăreţi înarmaţi, înaintau încet, făcându-şi cu greu drum prin mulţime. Dacă n-ar fi fost spionii aşezaţi prin toate ungherele, cei şapte complotişti ar fi putut să se facă nevăzuţi în linişte, în timp ce mulţimea căsca gura la soldaţi. Michele se apropie puţin de Tăun:

— N-ar fi bine s-o ştergem acum?

— Cu neputinţă. Suntem înconjuraţi de spioni. Unul dintre ei m-a şi recunoscut. Uite, a trimis pe altul să-i dea de veste căpitanului. Singura noastră scăpare e să le doborâm caii.

— Care-i spionul?

— Omul în care o să trag eu întâi. Sunteţi gata cu toţii? Uite-i, îşi fac drum spre noi. Într-o clipă ne atacă!

— La o parte! strigă căpitanul. În numele sanctităţii sale, vă ordon să vă daţi la o parte!

Mulţimea se trase îndărăt speriată şi nedumerită, iar soldaţii năvăliră asupra celor câţiva oameni care stăteau lângă balconul palatului. Tăunul îşi scoase pistolul şi trase, dar nu în detaşamentul care se apropia, ci în spionul care, chiar în clipa aceea, se îndrepta spre cai. Omul căzu imediat, cu clavicula sfărâmată. Aproape în

aceeaşi clipă se auziră, unul după altul, încă şase focuri şi complotiştii începură să se retragă spre caii lor.

Unul din caii urmăritorilor alunecă şi sări într-o parte. Altul căzu la pământ, cu un nechezat puternic şi dureros. Din mulţimea cuprinsă de panică se porniră strigăte. Apoi, acoperindu-le, răsună glasul poruncitor al căpitanului care comanda escadronul. Ofiţerul se înălţă în scări şi, ridicând sabia, strigă:

— Încoace, băieţi! După mine!

Deodată, se clătină în şea şi se răsturnă pe spate: Tăunul mai trăsese odată şi nu-şi greşise ţinta. Ca un izvoraş roşu aprins, sângele se prelingea pe tunica ofiţerului. Dar, cu o sforţare supraomenească, el se prinse de coama calului, se îndreptă din nou în şea şi strigă, mânios:

— Ucideţi-l pe diavolul ăsta, dacă nu-l puteţi prinde de viu! E Rivarez!

— Încă un foc fiecare, repede! strigă Tăunul către ai săi. Pe urmă, fugiţi! Şi-şi aruncă boneta la pământ.

Era şi timpul: săbiile soldaţilor înfuriaţi se şi învârteau pe deasupra capului său.

— Jos armele! Toţi!

Cu aceste vorbe, cardinalul Montanelli se aruncă între

cei care se încăierau.

Şi în aceeaşi clipă se auzi strigătul îngrozit al unuia dintre soldaţi:

— Eminenţa voastră?... Doamne sfinte, or să vă omoare!

Dar Montanelli mai făcu încă un pas şi se opri înaintea pistolului întins al Tăunului.

Cinci dintre complotişti încălecaseră şi alergau în sus, pe uliţa povârnită. Marcone abia sărise în şa, dar înainte de a porni se întoarse, să vadă dacă nu cumva conducătorul lor avea nevoie de vreun ajutor. Surul era tot acolo, încă puţin, şi toţi şapte ar fi fost salvaţi. Dar în clipa când cardinalul, în sutana lui purpurie, îi ieşi înainte, Tăunul tresări deodată şi mâna în care ţinea pistolul i se lăsă în jos. Această clipă hotărî sfârşitul luptei. Tăunul se trezi înconjurat şi trântit cu sălbăticie la pământ; unul dintre soldaţi îl lovi cu latul sabiei şi-i aruncă pistolul din mână. Marcone dădu pinteni calului. Caii cavaleriştilor tropăiau pe colină la câţiva paşi în urma lui. Ar fi fost de prisos să rămână, l-ar fi prins şi pe el. Se întoarse în şa, ca să tragă cel din urmă foc în cel mai apropiat urmăritor, şi-l mai văzu odată pe Tăun: faţa-i era plină de sânge. Cai, soldaţi şi spioni îl călcau în picioare, şi Marcone auzi blestemele cumplite ale învingătorilor şi

glasurile lor şuierătoare, pline de o bucurie necruţătoare.

Montanelli nu văzu ce se întâmplase. Se depărtase de balcon şi încerca acum să liniştească mulţimea cuprinsă de groază. Dar în clipa când se apleca asupra spionului rănit, oamenii se traseră îndărăt speriaţi, şi lucrul acesta îl făcu să-şi ridice capul.

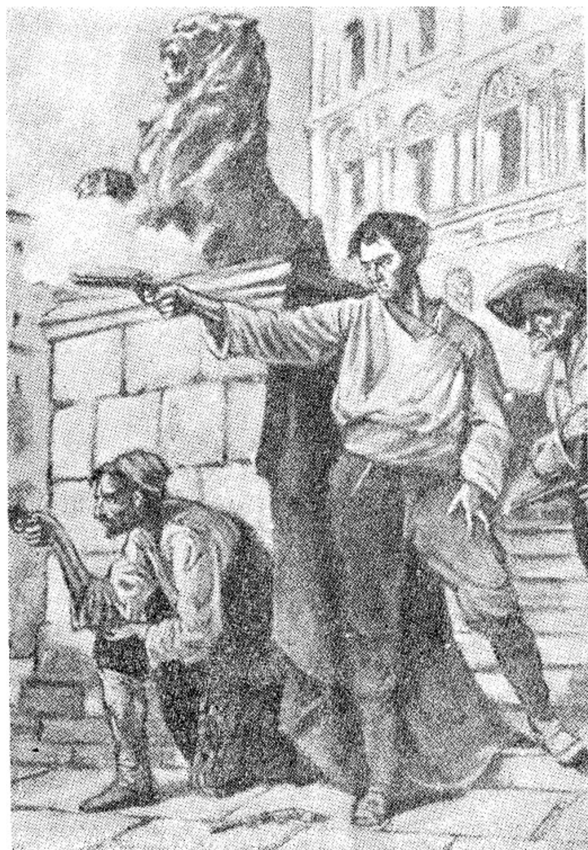
Soldaţii străbăteau piaţa, târând prizonierul de frânghia cu care-i legaseră mâinile. Omul se înăbuşea. Faţa i se învineţise de durere. Se întoarse spre cardinal şi, zâmbindu-i cu buzele lui fără pic de sânge îi strigă:

— Vă felicit, eminenţa voastră!...

Cinci zile mai târziu, Martini era în drum spre Forli. Gemma îi trimisese prin poştă un pachet cu anunţuri tipărite: semn că are nevoie de el, deoarece se petrec acolo evenimente neobişnuite, îşi aduse aminte de cele ce vorbise pe terasă cu Tăunul şi bănui dintr-odată adevărul.

Totuşi, de-a lungul drumului nu încetă o clipă să-şi repete că, fără îndoială, nu i se întâmplase nimic rău Tăunului. Dar cu cât se gândea mai mult, cu atât mai mult se încredinţa că nenorocirea îl lovise într-adevăr pe Tăun.

— Bănuiesc ce s-a întâmplat. Rivarez a fost prins, nu-i aşa? zise el intrând la Gemma.

— L-au arestat joia trecută la Brizzighella. S-a apărat cu înverşunare şi a rănit pe comandantul detaşamentului şi pe un spion. Rezistenţă înarmată… Asta nu-i bine!

— Pentru el, e tot una. E atât de compromis în ochii lor, încât un foc de pistol în plus nu-i schimbă cu nimic situaţia.

— Ce crezi că vor face cu el?

Faţa palidă a Gemmei se făcu şi mai palidă.

— Cred că nu trebuie să aşteptăm până vom afla-o.

— Oare o să putem să-l scăpăm?

— Trebuie, neapărat.

Martini se întoarse şi începu să se plimbe fluierând, cu mâinile la spate. Gemma îl lăsă să se gândească în voie. De altfel, se cufundase şi ea în gândurile ei.

— L-ai văzut? o întrebă Martini, oprindu-se câteva clipe din plimbarea lui înainte şi înapoi.

— Nu, trebuia să mă întâlnesc cu el aici a doua zi dimineaţa.

— Da, îmi amintesc. Unde e închis?

— În fortăreaţă, sub pază întărită şi, după câte se spune, în lanţuri.

Martini ridică din umeri.

— Asta n-are importanţă: o pilă bună face de petrecanie oricăror lanţuri. Numai să nu fie rănit...

— S-ar părea că e şi rănit, însă cât de grav, nu ştiu. Dar mai bine să-ţi spună Michele; el a fost de faţă când l-au prins.

— Atunci, el cum a scăpat? E cu putinţă să fi fugit şi să-l fi lăsat pe Rivarez singur în clipa cea mai grea?

— Nu e vina lui. A luptat şi el ca şi toţi ceilalţi, şi a

executat întocmai toate ordinele lui Rivarez. De altfel, nimeni nu s-a abătut de la ele, afară de însuşi Rivarez. Parcă le uitase dintr-odată... sau poate că o fi făcut vreo greşeală în ultimul moment. Toate acestea sunt cam ciudate şi nimeni nu poate să priceapă ce s-a petrecut cu el. Aşteaptă, îl chem îndată pe Michele. Gemma ieşi din odaie şi se întoarse îndată cu Michele şi cu un ţăran de la munte, lat în umeri.

— Acesta e Marco, unul din contrabandiştii noştri, zise ea. Ai mai auzit de el. A sosit chiar acum şi cred că o să ne lămurească spusele lui Michele. Michele, acesta e Cesare Martini, despre care ţi-am mai vorbit. Povesteşte-i tot ce s-a petrecut sub ochii dumitale.

Michele povesti pe scurt încăierarea dintre complotişti şi detaşamentul de soldaţi.

— Nici până acum nu pot să înţeleg cum s-a întâmplat asta, încheie el. Niciunul dintre noi n-ar fi plecat dacă ar fi bănuit măcar că or să-l prindă. El ne dăduse porunci hotărâte de tot ce aveam de făcut, şi niciodată nu ne-ar fi trecut prin minte că o să rămână pe locul încăierării după ce şi-a aruncat boneta la pământ şi că o să se lase înconjurat de soldaţi. Era doar lângă calul lui şi am văzut cu ochii mei cum i-a tăiat căpăstrul, iar eu i-am dat cu

mâna mea pistolul, înainte de a sări pe cal. Se prea poate ca, şchiop fiind, să nu fi putut încăleca la timp. Asta e singura presupunere pe care pot s-o fac. Dar chiar aşa, şi tot ar fi putut să tragă!

— Nu, nu e asta, intră în vorbă Marcone. Nici măcar n-a încercat să încalece. Am văzut bine cum s-a întâmplat. Iapa mea s-a speriat de împuşcături şi a început să sară în lături: de aceea am şi plecat cel din urmă. În timp ce porneam, m-am întors să văd dacă totul e în ordine. Rivarez ar fi putut fugi în toată voia dacă nu era cardinalul.

— O! făcu Gemma, cu glas înăbuşit, iar Martini repetă, nedumerit:

— Cardinalul?...

— Da, cardinalul. S-a aruncat între ei şi s-a oprit drept în faţa pistolului său, dracul să-l ia! Fără îndoială că Rivarez a tresărit, speriat; mâna care ţinea pistolul i-a căzut, iar pe cealaltă a ridicat-o, uite aşa. Şi Marcone îşi duse pumnul stâng la ochi. În clipa aceea, au tăbărât cu toţii asupra lui.

— Nu înţeleg nimic, zise Michele. Nu e în firea lui Rivarez să-şi piardă capul în faţa primejdiei.

— O fi lăsat pistolul în jos de frică să nu omoare vreun

om neînarmat, îşi dădu părerea Martini. Michele ridică din umeri.

— Oamenii neînarmaţi n-au ce căuta într-o încăierare ca aceea. Războiul e război. Rivarez trebuia să-l cinstească pe eminenţa sa cu un glonte şi să nu cadă în labele lor, ca un iepure de casă! Atunci ar fi rămas pe lume un om cinstit mai mult şi o satană mai puţin!

Omul se întoarse, muşcându-şi mustăţile. Încă o clipă, şi ar fi izbucnit în lacrimi de mânie.

— Oricum ar fi, zise Martini, ce a fost, a fost, şi a discuta cum s-au petrecut lucrurile, înseamnă a ne pierde timpul în zadar. În momentul de faţă, trebuie să ne gândim cum să organizăm evadarea. Presupun că toţi sunt gata să înfrunte orice pentru asta, nu-i aşa?

Michele nici nu-l învrednici măcar cu un răspuns la această întrebare de prisos, iar contrabandistul zise, cu un zâmbet rău:

— Aş fi în stare să-mi ucid fratele, dacă s-ar împotrivi!

— Minunat! Atunci, să pornim la lucru. Dar mai întâi, aveţi planul fortăreţei?

Gemma deschise sertarul şi scoase de acolo câteva foi de hârtie.

— Am şi întocmit toate planurile. Iată aici etajul de jos

al fortăreţei. Iar dincoace, etajul de jos şi de sus al turnurilor. Iată şi planul fortificaţiilor. Astea-s drumurile care duc în vale, iar astea, cărările şi adăposturile tăinuite din munţi şi din galeriile subterane.

— Dar ştii în ce turn e închis?

— În cel de la răsărit, în celula rotundă care are o fereastră cu gratii. Am însemnat-o pe plan.

— De unde ai informaţiile astea?

— De la un soldat din garda fortăreţei, zis şi „Greierul”. E văr cu Gino, unul dintr-ai noştri.

— Repede te-ai informat!

— N-avem vreme de pierdut. Gino a plecat îndată la Brizzighella, iar unele planuri le-am avut de mai înainte. Lista adăposturilor din munţi a fost întocmită chiar de Rivarez. Uite, e scrisul lui.

— Ce fel de oameni sunt soldaţii din gardă?

— Până acum, încă n-am ajuns să-i cunoaştem. Greierul e de puţin timp acolo şi nu şi-a dibuit bine oamenii.

— Trebuie să aflăm de la Gino ce fel de om e Greierul. Dar intenţiile guvernului se cunosc? Unde o să aibă loc judecata, la Brizzighella sau la Ravena?

— Asta încă n-am aflat-o. Ravena e reşedinţa legatului[45]

---

45 Legaţie – eparhie în care Papa trimitea un cardinal cu o misiune specială, numit „legat”.

şi, după lege, procesele importante se judecă în primă instanţă numai acolo. Dar în Statul Papal nu se prea ţine seama de lege. Legea se schimbă după bunul plac al celui care e la putere.

— N-or să-l ducă la Ravena, se amestecă în vorbă Michele.

— De ce crezi aşa?

— Sunt sigur de asta. Colonelul Ferrari, comandantul militar al Brizzighellei, e unchiul ofiţerului pe care l-a rănit Rivarez. E un dobitoc care nu iartă şi n-o să scape el din mână prilejul de a se răzbuna pe un duşman!

— Prin urmare, crezi că Ferrari va stărui ca Rivarez să fie lăsat la Brizzighella?

— Cred că o să facă tot ce-i stă în putinţă ca Rivarez să fie spânzurat.

Martini se uită la Gemma. Era foarte palidă, dar faţa ei nu se schimbă la auzul acestor vorbe. Se vede că se deprinsese cu gândul acesta.

— Totuşi, el nu poate să treacă peste formalităţile obişnuite, zise ea, liniştită. Probabil că va căuta prin toate mijloacele să aducă procesul în faţa tribunalului militar, născocind vreun pretext oarecare, şi ca să se justifice, va spune că a fost silit s-o facă pentru liniştea oraşului.

— Bine, dar cardinalul? O să încuviinţeze el această ilegalitate?

— Afacerile militare nu-l privesc pe cardinal.

— Însă el se bucură de o trecere extraordinară, şi colonelul nu va îndrăzni să facă pasul acesta fără încuviinţarea lui.

— Şi încuviinţarea asta n-o s-o capete niciodată, vorbi iarăşi Marcone. Montanelli a fost totdeauna împotriva tribunalelor militare. Atâta timp cât Rivarez se află în Brizzighella, situaţia lui nu e din cale-afară de rea. Cardinalul o să ia, fără îndoială, partea acuzatului. Lucrul de care mă tem mai mult decât de orice e să nu-l mute la Ravena. Acolo, nici vorbă că ar fi pierdut.

— Nu trebuie să-l lăsăm să ajungă la Ravena, zise Michele. Am putea să organizăm evadarea lui pe drum. Dar ca să fugă din fortăreaţă, cred că e mai greu.

— Ba eu cred, vorbi Gemma, că e primejdios să aşteptăm până-l vor muta. Trebuie să încercăm să-l salvăm cât e încă în Brizzighella, şi să nu pierdem vremea! Cesare, vino să cercetăm planul fortăreţei şi să chibzuim cum trebuie organizată evadarea. Mi-a şi venit o idee, numai că nu mă pricep cum s-ar putea înlătura o piedică…

— Haide, Marcone, zise Michele ridicându-se. Să-i lăsăm să se gândească la planul de evadare. Eu o să plec astăzi la Folipiano şi aş vrea să mergi cu mine. Vincenzo încă nu ne-a trimis cartuşele, care trebuiau să fie aici încă de acum trei zile...

După ce plecară cei doi, Martini se apropie de Gemma şi-i întinse mâna în tăcere. Ea îşi lăsă câteva clipe mâna într-a lui.

— Cesare, ai fost totdeauna un prieten bun, rosti ea în sfârşit, şi m-ai ajutat în momentele grele... Şi acum, să ne gândim la planul nostru...

CAPITOLUL AL TREILEA

— Iar eu vă asigur încă odată, eminenţa voastră, şi în modul cel mai serios, că refuzul eminenţei voastre ameninţă liniştea oraşului.

Comandantul oraşului făcea tot posibilul ca să păstreze tonul respectuos cu care era dator să vorbească unui înalt demnitar al bisericii, totuşi în glasul lui răzbătea mânia. Boala de ficat îl chinuia, nevastă-sa îl ruina cu cheltuieli nesăbuite şi, pe deasupra, de trei săptămâni răbdarea lui era pusă la grele încercări. În oraş domnea o stare de spirit apăsătoare. Nemulţumirea creştea din zi în zi şi lua

proporţii tot mai ameninţătoare. De jur-împrejur se descopereau mereu tot alte comploturi şi întreg ţinutul era înţesat cu depozite clandestine de arme. Soldaţii garnizoanei se aflau într-o stare de plâns, iar credinţa lor era mai puţin decât îndoielnică. Şi pe lângă toate astea, trebuia să mai aibă de-a face şi cu cardinalul, pe care, într-o discuţie particulară cu adjutantul său, comandantul garnizoanei îl numise „sfânta întruchipare a unei încăpăţânări de catâr”. Toate acestea îl aduseseră până la deznădejde, iar acum îi mai căzuse pe cap din senin şi Tăunul, această adevărată întrupare a răului! Întâi, Tăunul scosese din circulaţie pe iubitul nepot al colonelului, cel mai bun spion al lui. Apoi „vicleanul diavol spaniol” izbutise să abată de pe drumul cel drept pe toţi paznicii şi să încurce pe toţi ofiţerii care-i luau interogatoriul, transformând închisoarea într-un soi de local de petrecere. Iată, se împliniseră trei săptămâni de când era în fortăreaţă, şi autorităţile din Brizzighella tot nu ştiau încă ce să facă cu el. Îi luau interogatoriu după interogatoriu, se foloseau de ameninţări, de rugăminţi şi de toate mijloacele care se puteau născoci, numai să-l facă să-şi recunoască vina. Şi totuşi, din ziua arestării nu se făcuse niciun pas înainte. Autorităţile din Brizzighella

începuseră acum să regrete că nu-l trimiseseră de la început la Ravena. Dar era prea târziu să-şi mai îndrepte greşeala. Când comandantul militar înaintase legatului raportul privitor la arestarea Tăunului, el ceruse, ca pe o favoare excepţională, aprobarea să conducă personal cercetările. Primind cucernica încuviinţare, nu mai putea să-şi retragă cererea fără să se recunoască învins: ar fi însemnat să declare că nu se simte la înălţimea adversarului său.

Atunci, ca să iasă din încurcătură, îi venise în minte – aşa cum prevăzuseră de altfel Gemma şi Michele – să aducă procesul în faţa tribunalului militar. Ar fi fost singura soluţie satisfăcătoare, iar împotrivirea dârză a cardinalului Montanelli de a o întări cu aprobarea sa, era cea din urmă picătură care făcea să se reverse cupa plină cu necazuri a bietului colonel.

— Cred, urmă el, că dacă eminenţa voastră ar şti câte a trebuit să îndurăm, şi eu şi ajutoarele mele, de la acest individ, ar privi altfel lucrurile. Înţeleg foarte bine că numai din conştiinciozitate sunteţi împotriva unor procedee cam neobişnuite în justiţie, dar acesta e un caz excepţional, care cere măsuri excepţionale.

— Pentru mine, se împotrivi Montanelli, nu există

niciun caz care să poată fi soluţionat prin nedreptate. Judecarea unui cetăţean de rând de către tribunalul secret militar este şi nedreaptă, şi ilegală.

— Dar să analizăm cazul de faţă, eminenţa voastră! E limpede că arestatul e vinovat de câteva crime fioroase. A luat parte la revoltătorul atentat din Savinio, şi curtea marţială numită de monsignorul Spinola l-ar fi osândit fără îndoială la moarte sau la muncă silnică dacă omul nu izbutea să fugă în Toscana. De atunci, n-a încetat să pună la cale comploturi. Se mai ştie că este un membru foarte influent al unei asociaţii secrete dintre cele mai primejdioase din ţară. Sunt motive puternice să bănuim că a sprijinit, dacă nu chiar a organizat, uciderea acel puţin trei agenţi ai poliţiei secrete, iar de data asta, am putea spune că a fost prins transportând arme prin contrabandă în Statul Papal. Pe de altă parte, a opus rezistenţă armată autorităţilor, rănind grav două persoane oficiale care se găseau în exerciţiul funcţiunii. Şi chiar în momentul de faţă, individul constituie o ameninţare permanentă a ordinii şi securităţii publice. Fără îndoială că toate aceste acuzaţii sunt suficiente ca să îndreptăţească trimiterea lui în faţa tribunalului militar.

— Orice ar fi făcut omul acesta, răspunse Montanelli, el

are dreptul să fie judecat după lege.

— Mersul normal şi legal al procesului ne-ar cere mult timp, eminenţa voastră, iar pentru noi fiecare clipă e preţioasă. Afară de asta, ne e frică mereu să nu evadeze.

— Dacă vă închipuiţi că e posibil să evadeze, atunci e datoria dumneavoastră să întăriţi paza.

— Eu fac tot ce-mi stă în putinţă, eminenţa voastră, totuşi sunt obligat să mă folosesc de personalul închisorii. Iar arestatul parcă a vrăjit toată garda! În răstimp de trei săptămâni, am fost nevoit să schimb de patru ori pe toţi cei din jurul lui, am pedepsit mereu soldaţi, dar în zadar: nu pot să-i împiedic să scoată scrisorile lui din închisoare şi să-i aducă răspunsuri. Idioţii! Sunt îndrăgostiţi de el ca de o femeie.

— Curios. Trebuie să fie un om neobişnuit.

— Neobişnuit de meşter în născociri diavoleşti! Iertaţi-mă, eminenţa voastră, dar vă spun drept: omul acesta ar scoate din sărite şi pe un sfânt! Poate n-o să mă credeţi, dar sunt silit să-i iau eu singur interogatoriul, deoarece ofiţerul însărcinat cu asta n-a mai putut să reziste.

— Cum se poate?

— E greu de explicat, eminenţa voastră. Dar dacă aţi vedea măcar odată cum se poartă Rivarez la

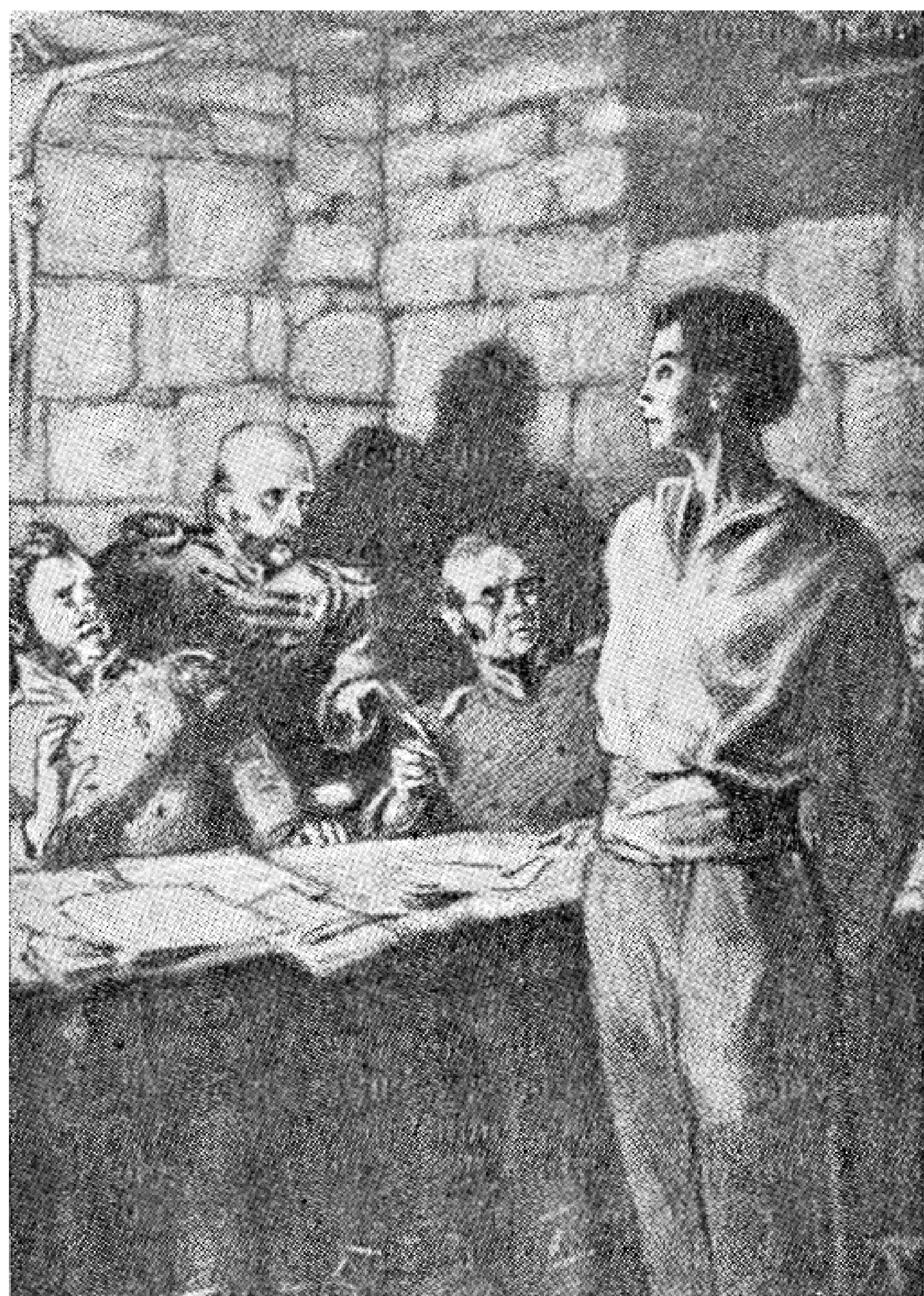
interogatoriu, m-aţi înţelege. S-ar zice că ofiţerul care-l instruieşte e criminalul, iar el judecătorul!

— Dar ce lucruri atât de grozave poate să facă? Negreşit, poate să refuze de a răspunde la întrebări. Dar în afară de tăcere, altă armă nu mai are!

— Ba mai are şi o limbă ascuţită ca briciul. Toţi suntem oameni păcătoşi, eminenţa voastră, şi fiecare dintre noi a făcut greşeli la timpul lui. Şi niciunul n-ar vrea să le afle toată lumea. Aşa-i firea omului... Şi deodată te pomeneşti că ţi se dezgroapă toate păcatele de acum douăzeci de ani în urmă şi ţi se aruncă în obraz!

— Rivarez a dezvăluit, oare, vreun secret personal al ofiţerului care-i lua interogatoriul?

— Da, să vedeţi. Pe când era ofiţer de cavalerie, bietul băiat intrase în datorii şi luase cu împrumut o mică sumă de bani din casa regimentului...

— Adică furase, cum s-ar spune, banii pe care-i încredinţase statul?

— O, eminenţa voastră, se înţelege că n-a fost frumos din partea lui, dar prietenii săi au pus la loc imediat toată suma şi în felul acesta afacerea a fost muşamalizată. Băiatul e de familie bună şi de atunci purtarea lui a fost ireproşabilă. Nu înţeleg de unde a putut să afle Rivarez această veche afacere scandaloasă; chiar de la primul interogatoriu a scos-o la iveală, şi încă de faţă cu gradele inferioare! Şi-n vremea asta făcea o mutră aşa de nevinovată, de parcă citea o rugăciune! Bineînţeles că acum toată legaţia nu vorbeşte decât despre asta. Dacă eminenţa voastră ar binevoi să asiste măcar la un interogatoriu, fără îndoială că ar înţelege… Nu e nevoie ca Rivarez să ştie: eminenţa voastră ar putea auzi totul din…

Montanelli se întoarse spre colonel şi-l privi cu o expresie care se ivea rar pe chipul său.

— Sunt slujitor al bisericii, zise el, nu spion al poliţiei. Nu intră în obligaţiile mele profesionale să ascult pe la uşi!

— Dar eu… eu n-am vrut să vă supăr!

— Cred că oricât am prelungi această discuţie, tot n-am ajunge la niciun rezultat. Dacă mi l-aţi trimite pe prizonier la mine, eu aş vorbi cu el…

— Îmi permit respectuos să sfătuiesc pe eminenţa voastră să nu încerce aşa ceva. Omul acesta, hotărât, nu se mai poate îndrepta. Ar fi mai puţin primejdios şi mai înţelept ca de data aceasta să renunţaţi de a urma litera legii, ca să scăpăm de el înainte de a face şi alte isprăvi. După cele spuse de eminenţa voastră, îmi îngădui cu toată sfiiciunea să insist asupra acestui lucru, deşi, la urma urmei, eu singur sunt răspunzător faţă de monsignorul legat, de ordinea publică a oraşului…

— Iar eu, îl întrerupse Montanelli, sunt răspunzător faţă de Dumnezeu şi de sanctitatea sa să nu se săvârşească fapte ilegale în episcopia mea. Dacă persistaţi în părerea dumneavoastră, colonele, îmi voi permite să mă folosesc de privilegiul meu de cardinal. Nu voi îngădui o judecată militară secretă în oraş, pe timp de pace. Îl voi primi pe prizonier aci, fără niciun fel de martori, mâine dimineaţă la ora zece.

— Cum va binevoi eminenţa voastră, îi răspunse respectuos colonelul, posomorât. Şi plecă, bombănind: „În ce priveşte încăpăţânarea, nu-l întrece unul pe celălalt!”

Nu spuse nimănui nimic despre întâlnirea care trebuia să aibă loc între Tăun şi cardinal, până în momentul când puse să se scoată cătuşele deţinutului ca să fie dus la palat. „Destul că acest preacuvios fiu al măgăriţei lui Balaam dispune de legi după bunul său plac, zise el către nepotul său. Atât ar mai lipsi: să se înţeleagă soldaţii cu Rivarez şi cu prietenii lui şi să-l facă scăpat în timpul drumului!”

Sub pază întărită, Tăunul intră în încăperea unde Montanelli scria la un birou încărcat cu hârtii. Şi deodată, îşi aduse aminte de o zi caldă de vară, când răsfoia predici în manuscris, într-un cabinet asemănător cu acesta. Şi atunci, ca şi acum, obloanele erau închise să nu pătrundă căldura, iar un vânzător de fructe striga: „Fragola! Fragola!”

Cu un gest de mânie, Tăunul îşi aruncă peste cap părul care-i cădea în ochi şi încercă un zâmbet.

Montanelli înălţă capul.

— Puteţi să aşteptaţi în sală, vorbi el către cei din escortă.

— Să nu se supere eminenţa voastră, începu sergentul cu glasul pe jumătate, grozav de stingherit. Dar colonelul socoate că arestatul e foarte periculos şi crede că ar fi

mai bine...

Ochii lui Montanelli scăpărară.

— Puteţi să aşteptaţi în sală, repetă el cu glas liniştit.

Sergentul şi soldaţii salutară şi, cerându-şi iertare, părăsiră încăperea speriaţi.

— Stai jos, te rog, zise cardinalul către Tăun, după ce se închise uşa după ei.

Tăunul se aşeză, fără să rostească un cuvânt.

— Signor Rivarez, începu Montanelli după o scurtă tăcere, vreau să-ţi pun câteva întrebări şi ţi-aş fi foarte recunoscător dacă mi-ai răspunde.

Tăunul zâmbi.

— P-p-principala mea ocupaţie în momentul de faţă este să ascult întrebările c-ce mi se pun.

— Şi de a nu răspunde la ele? Cel puţin aşa mi s-a spus. Însă atunci, întrebările îţi erau puse de funcţionarii care făceau cercetările. Şi ei erau datori să folosească aceste răspunsuri ca dovezi directe împotriva dumitale...

— Dar î-î-întrebările eminenţei voastre?

Dorinţa de a insulta se simţea mai curând în tonul, decât în vorbele Tăunului.

Cardinalul îl înţelese numaidecât. Însă chipul lui nu-şi pierdu înfăţişarea gravă şi în acelaşi timp îngăduitoare.

— Întrebările mele, zise el, vor rămâne între noi, fie că vei răspunde la ele, fie că nu. Dacă vor atinge secretele dumitale politice, fără îndoială că nu-mi vei răspunde. Altminteri, nădăjduiesc că-mi vei face această favoare, ca pe un serviciu personal, deşi nu ne cunoaştem deloc unul pe altul.

— Sunt cu t-totul la dispoziţia eminenţei voastre.

Uşoara înclinare din cap care însoţea aceste cuvinte, ca şi expresia chipului său, ar fi făcut chiar şi pe un om cât de îndrăzneţ să-şi piardă gustul de a-i mai cere servicii.

— Înainte de toate, spune-mi te rog ce aveai de gând să faci cu armele pe care le-ai adus în ţară prin contrabandă, după cum ţi se pune în sarcină?

— Să u-ucid cu ele şobolani.

— Oribil răspuns! Oare oamenii, fraţii dumitale, se schimbă pentru dumneata în şobolani, îndată ce nu-ţi împărtăşesc convingerile politice?

— U-u-unii dintre ei, da.

Montanelli se lăsă pe speteaza scaunului şi se uită câteva clipe în tăcere la cel cu care vorbea.

— Ce-ai la mână? întrebă el deodată.

— U-u-urme vechi de muşcătură lăsate de aceiaşi şobolani.

— Iartă-mă, dar eu vorbesc de cealaltă mână. Ai acolo o rană proaspătă.

Toată mâna îngustă şi flexibilă a Tăunului era numai răni, iar pielea-i era sfâşiată. Tăunul ridică braţul în sus. Pe încheietura umflată se vedea o vânătaie mare şi neagră.

— U-un fleac, precum vedeţi. Când am fost arestat mulţumită eminenţei voastre, şi se înclină din nou, unul dintre soldaţi a călcat cu cizma pe mâna mea.

Montanelli îi luă mâna în mâinile sale şi începu s-o cerceteze cu luare-aminte.

— Dar de ce e într-o stare atât de groaznică şi acum, după trei săptămâni? întrebă el. E umflată toată.

— S-ar părea că strânsoarea cătuşelor nu e un tratament tocmai potrivit... Cardinalul se încruntă.

— Ţi-au pus cătuşe peste carnea vie?

— Se î-î-înţelege, eminenţa voastră. Doar rănile proaspete tocmai la aşa ceva prind bine! Cele vechi nu folosesc la mai nimic: ele nu pot da decât o durere obişnuită. Cu ele nu poţi să obţii o durere adevărată...

Montanelli se uită din nou la Tăun, cu o privire fixă şi întrebătoare, apoi se ridică şi trase un sertar cu tot felul de mărunţişuri de chirurgie.

— Dă-mi mâna, zise el.

Tăunul îi întinse mâna. Faţa lui era nemişcată, împietrită. Montanelli îi spălă rana şi i-o legă cu grijă. Se vedea că e obişnuit cu această îndeletnicire.

— O să vorbesc cu direcţia închisorii în privinţa cătuşelor, zise el. Iar acum, vreau să-ţi mai pun o întrebare: ce ai de gând să faci de aci înainte?

— R-r-răspunsul meu e foarte simplu, eminenţa voastră: să fug dacă pot, iar dacă nu, să mor.

— Şi de ce să mori?

— Pentru că, chiar în cazul când comandantul nu va izbuti să obţină împuşcarea mea, voi fi osândit, oricum, la muncă silnică, ceea ce pentru mine tot moarte înseamnă: sănătatea nu mi-ar îngădui să suport munca silnică.

Cu cotul sprijinit de masă, Montanelli se gândea în tăcere. Tăunul nu-l turbură, îşi ţinea ochii pe jumătate închişi şi se rezema de speteaza scaunului, lăsându-se în voia fericirii de a se simţi fără cătuşe.

— Să presupunem, începu din nou Montanelli, că ai izbuti să evadezi. Ce ai face atunci cu viaţa dumitale?

— I-am mai spus eminenţei voastre: aş începe să ucid şobolani.

— Ai începe să ucizi şobolani… Prin urmare, dacă ţi-aş

da putinţa să evadezi acum de aici, presupunând că lucrul acesta ar sta în puterea mea, dumneata ai folosi libertatea dumitale ca să sprijini silnicia şi vărsarea de sânge, iar nu ca să le preîntâmpini?

Tăunul ridică ochii la crucifixul atârnat de perete.

— „Nu pacea, ci sabia”[46]... După cum vedeţi sunt în bună tovărăşie! Cu toate că, întrucât mă priveşte, prefer pistolul...

— Signor Rivarez, zise cardinalul cu linişte netulburată, eu nu te-am ofensat şi nu mi-am îngăduit să vorbesc cu uşurinţă despre convingerile dumitale şi ale prietenilor dumitale. N-am oare dreptul să mă aştept la aceeaşi delicateţe din partea dumitale? Sau poate vrei să mă sileşti să cred că un ateu nu poate fi şi un gentleman?

— O, am uitat cu d-d-desăvârşire că eminenţa voastră socoteşte că a fi un gentleman este una din cele mai înalte virtuţi creştineşti! Îmi aduc aminte de predica pe care aţi rostit-o la Florenţa cu prilejul polemicii mele cu apărătorul anonim al eminenţei voastre.

— Chiar aveam de gând să vorbesc cu dumneata în această privinţă. N-ai fi bun să mă lămureşti care era

---

46 „Nu” pacea, ci sabia...” – Tăunul face o aluzie ironică la cuvintele lui Cristos către discipolii săi! „Să nu credeţi că am venit să aduc pacea pe pământ. N-am venit să aduc pacea, ci sabia”.

pricina înverşunării dumitale împotriva mea? Dacă m-ai ales pur şi simplu ca ţintă pentru săgeţile spiritului dumitale, atunci e altceva. Metodele pe care le întrebuinţezi în lupta politică te privesc numai pe dumneata, dar în momentul de faţă noi nu ducem o polemică politică. Pe vremea aceea aveam impresia că dumneata nutreşti faţă de mine o duşmănie personală. Şi dacă-i aşa, aş fi bucuros să aflu dacă ţi-am făcut cândva vreun rău sau dacă ţi-am dat vreun motiv oarecare să mă urăşti.

Dacă i-a făcut vreun rău!...

Tăunul îşi duse mâna bandajată la gât.

— Să-şi amintească eminenţa voastră de Shakespeare, zise el, cu un surâs scurt. Într-una din piesele lui este un om care nu poate să sufere motanii, aceste animale domestice nevinovate şi folositoare. Ei bine, eu am aceeaşi aversiune pentru preoţi. Când văd o sutană, m-apucă durerile de d-d-dinţi.

— O, dacă e vorba numai de atât... şi Montanelli arătă printr-un gest că subiectul e epuizat. Totuşi adăugă el, înţeleg să ataci, dar nu să denaturezi faptele. Răspunzând la predica mea, dumneata ai declarat că eu ştiu bine cine se ascunde sub anonimatul apărătorului meu. Şi asta nu

era adevărat. Eu nu te învinuiesc de o minciună spusă cu bună ştiinţă, dar declaraţia dumitale era neadevărată. Nici până astăzi nu cunosc numele autorului.

Câteva clipe, Tăunul se uită foarte serios la cardinal, apoi deodată îşi lăsă capul pe spate şi izbucni în râs.

— O, s-s-sancta simplicitas! O, voi, scumpi şi nevinovaţi locuitori ai fericitei Arcadii! Cum de n-aţi ghicit? Cum de n-aţi descoperit urmele copitei despicate?

Montanelli se ridică.

— Cu alte cuvinte, signor Rivarez, dumneata singur scriai amândouă polemicile?

— Nu era deloc frumos din partea mea, o ştiu, răspunse Tăunul, uitându-se la cardinal cu ochii lui mari, albaştri şi nevinovaţi. Şi eminenţa voastră le-a înghiţit toate astea dintr-odată, ca pe o stridie! O, am făcut foarte rău, dar era grozav de amuzant.

Montanelli îşi muşcă buzele şi se aşeză din nou. Înţelesese încă din capul locului că Tăunul face tot ce-i stă în putinţă ca să-l exaspereze şi se hotărî să-şi păstreze stăpânirea de sine cu orice preţ. Începea acum să-i dea dreptate colonelului că-şi pierduse, răbdarea. Omul care-l interoga pe Tăun câte două ore în fiecare zi, putea fi absolvit, chiar dacă mai înjura câteodată…

— Să lăsăm această discuţie, vorbi el, cu linişte. Mă simt dator să-ţi explic scopul principal al întâlnirii noastre de acum. Iată despre ce e vorba: datorită situaţiei pe care o am autorităţile locale sunt nevoite să ţină seama de părerea mea cu privire la felul cum trebuie să se procedeze cu dumneata, bineînţeles dacă vreau să uzez de privilegiul meu. Şi voi face acest lucru, numai ca să împiedic săvârşirea vreunei violenţe împotriva dumitale, evident, în măsura în care această violenţă nu va fi necesară pentru a preveni eventuale violenţe din partea dumitale. De aceea am trimis după dumneata, să văd, în primul rând, dacă n-ai de făcut vreo plângere. În ce priveşte cătuşele, o să am eu grijă... În al doilea rând, m-am crezut îndreptăţit să văd, înainte de a-mi da părerea, ce fel de om eşti.

— Nu am de făcut niciun fel de plângere eminenţei voastre. A la guerre, comme a la guerre! Nu sunt şcolar şi nu mă aştept deloc ca guvernul să mă mângâie pe creştet pentru i-i-importul de arme prin contrabandă pe teritoriul său! E de la sine înţeles că el se va răzbuna cât va putea mai bine. Iar în ceea ce priveşte omul care sunt, eminenţa voastră a primit mai deunăzi spovedania păcatelor mele, făcută, ce e drept într-o formă cam romantică. Oare nu-i

este de ajuns? Sau poate că doreşte să i-o mai repet odată?

— Nu te înţeleg, zise Montanelli cu răceală.

— Sper că eminenţa voastră nu l-a uitat pe bătrânul pelerin Diego? Tăunul schimbă deodată tonul şi începu să lungească vorbele, cu glasul lui Diego: Sunt un biet păcătos...

Creionul tremură în mâna lui Montanelli.

— Asta e prea mult! făcu el, ridicându-se.

Tăunul izbucni în râs şi, cu capul dat pe spate, îl urmări cu privirea cum se plimba în tăcere prin odaie.

— Signor Rivarez, vorbi Montanelli, oprindu-se în faţa lui. Dumneata te-ai purtat cu mine aşa cum nu s-ar fi încumetat să se poarte, chiar cu duşmanul lui cel mai aprig, niciun om născut din femeie. Ai pătruns în taina durerii mele şi ţi-ai făcut o jucărie şi o batjocoră din suferinţa aproapelui dumitale. Încă odată te rog să-mi spui: ţi-am făcut cândva vreun rău? Iar dacă nu, de ce ai jucat faţă de mine o comedie atât de necruţătoare?

Tăunul se lăsă pe speteaza fotoliului şi zâmbi cu zâmbetul lui ascuţit, rece şi enigmatic.

— Mi se părea aşa de a-a-amuzant faptul că eminenţa voastră punea atât de mult la inimă cuvintele mele! Şi

apoi, toate acestea îmi aminteau puţin de un circ ambulant...

Buzele lui Montanelli se albiră. El se întoarse şi sună.

— Puteţi să-l luaţi pe deţinut, zise către paznicii care intrară.

După plecarea lor, cardinalul se aşeză la birou, tremurând din tot trupul, cuprins de o indignare cum nu mai simţise încă. Apoi deschise registrul cu dările de seamă primite de la preoţii din eparhia sa, dar curând îl împinse la o parte şi, aplecându-se peste birou, îşi acoperi faţa cu mâinile. Părea că Tăunul îşi lăsase în urmă umbra lui înspăimântătoare.

CAPITOLUL AL PATRULEA

Mânia care-l cuprinsese nu-l împiedică pe Montanelli să-şi amintească de făgăduiala dată. El se ridică atât de energic împotriva cătuşelor puse pe mâna rănită a prizonierului, încât nenorocitul de colonel, care-şi pierduse capul de tot, dădu ordin să se scoată fiarele lui Rivarez.

— De unde să ştiu eu, mormăia el către adjutantul lui, că n-o să-i fie pe plac eminenţei sale? Dacă socoteşte cruzime o biată pereche de cătuşe de mână, atunci curând o să pornească război împotriva gratiilor de la ferestre sau o să-mi ceară să-l hrănesc pe Rivarez cu

stridii şi cu trufe! În tinereţea mea, tâlharii erau tâlhari şi erau trataţi ca tâlharii! Pe-atunci, nimeni nu socotea că un trădător e mai bun decât un hoţ. Astăzi însă, rebelii sunt la modă, şi se pare că eminenţa sa doreşte să încurajeze pe ticăloşii de soiul ăsta.

— Nu înţeleg de ce se amestecă, observă adjutantul. Doar nu e legat papal şi nu are nicio putere în afacerile civile şi militare. După lege…

— Ce să mai vorbim de lege! Cine să mai respecte legea, după ce însuşi sfântul părinte a deschis porţile închisorilor şi a slobozit din lanţuri toată clica aceea de liberali ticăloşi! Asta a fost curată nebunie! Se înţelege, monsignorul Montanelli îşi arată acum puterea. El a înaintat în grad destul de repede, încă de pe vremea sanctităţii sale răposatului Papă, şi în momentul de faţă e o personalitate într-adevăr de mărimea întâia. A intrat chiar de la început în graţiile Papei şi acum face tot ce-i trece prin cap! Pot eu să mă pun cu el? Dar dacă o fi având cumva vreo instrucţiune secretă de la Vatican? Parcă poţi să fii sigur? Acum toate s-au întors cu susul în jos: nu poţi să ştii ce va aduce ziua de mâine. În vremurile bune de demult, ştia omul pe ce lume se află, pe când acum…

…La rândul lui, Tăunul se întorsese în fortăreaţă într-o stare de adâncă turburare nervoasă, aproape de isterie. Întâlnirea cu Montanelli îi secătuise cu totul puterea de rezistenţă, încă o clipă, şi n-ar mai fi putut îndura.

Necuviinţa de la sfârşit, atunci când pomenise de circul ambulant, o aruncase într-o clipă de totală deznădejde; trebuia să pună capăt cu orice preţ întrevederii, care dacă mai ţinea încă cinci minute, s-ar fi putut sfârşi cu lacrimi.

Când, peste câteva ore, a fost iarăşi dus la interogatoriu, la toate întrebările care i se puneau răspunse doar prin hohote de râs nebun. Iar după ce colonelul îşi pierdu răbdarea şi, fără să se mai poată stăpâni, îşi lăsă frâu slobod limbii, Tăunul începu să râdă atât de smintit, cum nu mai râsese niciodată până atunci. Nenorocitul de colonel tuna şi fulgera, ameninţându-l cu pedepsele cele mai neînchipuite, dar în cele din urmă ajunse la încheierea la care ajunsese şi James Burton pe vremuri, că nu face să-ţi cheltuieşti zadarnic şi timpul şi nervii, pentru că, oricum, nu poţi convinge un om atât de puţin accesibil la argumentele raţiunii.

Tăunul a fost dus îndărăt în celula lui. Culcat pe salteaua de paie, el se lăsă pradă acelei stări sufleteşti întunecate şi deznădăjduite care urma totdeauna după

izbucnirile lui violente. Rămase aşa, nemişcat, fără să se gândească măcar, până seara târziu. După zbuciumul vijelios de dimineaţă, căzuse într-o stare de ciudată nepăsare: propria lui suferinţă îi era acum străină şi i se părea că-l apasă ceva greu şi inform, sub care sufletul lui viu se stinsese demult. Parcă nu-i e tot una felul în care se vor sfârşi toate? Singurul lucru care mai avea vreo importanţă pentru el, de altfel ca pentru oricare fiinţă în stare să simtă, era să scape de chinurile acestea neîndurătoare. Dar dacă ele vor înceta datorită schimbării condiţiilor de viaţă, sau datorită dispariţiei puterii lui de a simţi, asta era o chestiune de ordin secundar. Poate că va izbuti să evadeze sau poate că-l vor ucide, în orice caz, pe padre n-o să-l mai vadă niciodată. Şi toate celelalte nu erau decât deşertăciune şi zadarnică sfâşiere a sufletului...

Gardianul îi aduse cina. Tăunul îi aruncă o căutătură grea, nepăsătoare.

— Cât e ceasul?

— Şase. Ţi-am adus cina, domnule.

Tăunul se uită cu scârbă la mâncarea veche şi sleită, cu miros urât, şi se întoarse. Nu se simţea numai zdrobit sufleteşte, dar şi bolnav trupeşte, şi priveliştea mâncării îi

făcea greaţă.

— Să ştii că ai să te îmbolnăveşti dacă nu iei ceva în gură, zise gardianul, grăbit. Mănâncă măcar o bucată de pâine, asta o să te întărească.

Rostise vorbele acestea cu o ciudată asprime în glas, în timp ce lua de pe farfurie o bucată de pâine puţin umedă. Şi deodată în Tăun se trezi conspiratorul: ghici numaidecât că în pâine trebuia să fie ascuns ceva.

— Las-o, poate am să mănânc mai târziu, îi răspunse cu nepăsare. Uşa era deschisă şi ei ştia că sergentul care stătea pe scară aude fiecare cuvânt pe care şi-l spun.

Când uşa a fost din nou încuiată şi Tăunul se încredinţa că nu-l spionează nimeni prin gaură, luă bucata de pâine şi o fărâmiţă cu băgare de seamă. Găsi înăuntru o legătură de pile subţiri, înfăşurate într-o bucăţică de hârtie, pe care erau scrise câteva cuvinte. Netezi binişor hârtia şi o apropie de gazorniţa care-i lumina cu zgârcenie celula. Cuvintele erau scrise pe un loc atât de mic, iar hârtia era atât de subţire, încât le citi cu multă greutate.

„Portiţa e deschisă. Noaptea fără lună. Pileşte cât mai repede gratiile şi vino prin galeria subterană între două şi trei. Noi suntem pregătiţi, şi altă ocazie poate că nu se mai iveşte”.

Tăunul mototoli hârtioara între degete cu înfrigurare. Prin urmare, totul era gata, iar lui nu-i rămânea decât să pilească gratiile de la fereastră. Ce fericire că i s-au scos cătuşele! Nu mai are nevoie să le pilească, să-şi mai piardă timpul şi cu ele. Câte gratii sunt? Două, patru. Şi fiecare trebuie pilită în două locuri: în total, opt tăieturi. O, n-o să facă nimic dacă nu se grăbeşte... Cum de-au putut, Gemma şi cu Martini, să organizeze totul atât de repede? Să facă rost de haine, de paşapoarte, de adăposturi? Ca să izbutească, trebuie să fi muncit, fără îndoială, ca doi cai de povară... Totuşi, planul Gemmei a fost acceptat! începu să râdă singur de prostia lui – parcă are vreo importanţă dacă planul era al ei ori nu? Numai să se dovedească bun! Dar în acelaşi timp, simţi o adâncă bucurie la gândul că ea avusese cea dintâi ideea să se folosească de galeria subterană, în loc să coboare pe o scară de frânghie, cum îi propuseseră la început contrabandiştii. Planul ei era mai greu şi mai complicat, în schimb nu era legat de viaţa sentinelei, care-şi avea postul de cealaltă parte a zidului de la răsărit. De aceea, când i se propuseseră cele două planuri, el îl alesese, fără să stea la gânduri, pe al Gemmei.

Potrivit acestui plan, la cea dintâi ocazie prielnică,

Greierul, sentinela care ţinea cu ei, trebuia să descuie fără ştirea tovarăşilor lui portiţa de fier care ducea din curtea închisorii spre galeria de sub valul de pământ, apoi să agaţe cheia la loc, în cuiul din camera de gardă. Imediat ce Tăunul era înştiinţat că portiţa e deschisă, trebuia să pilească gratiile de la fereastră, să-şi rupă cămaşa în fâşii lungi, să-şi împletească din ele o frânghie şi să coboare cu ajutorul ei pe zidul cel lat de la răsăritul curţii. După aceea, să se târască pe coama aceluiaşi zid, folosind clipele când sentinela s-ar uita în altă parte, şi să rămână culcat, nemişcat, făcându-se una cu piatra, atunci când soldatul s-ar întoarce spre el. La colţul de miazăzi al zidului era un turnuleţ. Pereţii lui, pe jumătate căzuţi, erau ţinuţi să nu se năruiască de iedera care-i îmbrăca. Multe pietre căzuseră şi stăteau grămezi lângă zid. Folosindu-se de iederă şi de pietre, Tăunul trebuia să coboare în curte, apoi să deschidă cu băgare de seamă portiţa şi să se strecoare, prin galeria de sub val, în tunelul subteran cu care comunica. Cu câteva veacuri în urmă, tunelul acesta lega în taină fortăreaţa de turnul de pe dealul vecin. Acum nu se mai folosea nimeni de el, de altfel în unele locuri era astupat de sfărâmăturile stâncilor care se surpaseră. Numai contrabandiştii ştiau

de existenţa unei spărturi, acoperită cu grijă, de pe povârnişul dealului, pe care o săpaseră chiar până la tunel. Nimeni nu bănuia că depozitele de mărfuri interzise stăteau adesea săptămâni întregi chiar sub valul fortăreţei, în timp ce funcţionarii vamali scotoceau zadarnic casele muntenilor nemulţumiţi, ai căror ochi scăpărau de mânie. Tăunul trebuia să iasă prin această spărtură pe coasta dealului, iar de acolo să se strecoare prin întuneric până la locul ştiut, unde-l aştepta Martini, cu unul dintre contrabandişti. Prilejul de a descuia portiţa după inspecţia de seară nu se ivea în fiecare zi. Pe de altă parte, era cu neputinţă să coboare pe fereastră într-o noapte cu lună: riscul de a fi văzut de sentinelă era prea mare. Prin urmare, astăzi avea de partea lui toate împrejurările prielnice şi trebuia să se folosească de acest noroc.

Tăunul se aşeză şi începu să-şi mănânce pâinea, care măcar nu-l scârbea, ca cealaltă hrană din închisoare. Trebuia să mănânce ceva, ca să-şi împrospăteze puterile. După aceea, se hotărî să se culce puţin şi să încerce să doarmă. N-ar fi fost cuminte să înceapă a pili înainte de ora zece, cu toate că-l aştepta o muncă grea.

Prin urmare, padre se gândise totuşi să-l ajute să

evadeze! O, asta i se potriveşte atât de bine! Dar nu, el n-ar primi în ruptul capului serviciile lui! Orice, numai asta nu! Dacă va izbuti să fugă, va fi datorită prietenilor săi... Nu, el n-ar primi niciun serviciu de la un preot... Ce căldură! Se vede că vine furtuna. Aerul e aşa de greu, aşa de înăbuşitor...

Tăunul se zvârcolea neliniştit pe salteaua lui de paie. În loc de pernă, îşi aşeză sub cap braţul drept, bandajat. Dar şi-l trase repede. Cum arde! Ce durere înţepătoare! Şi toate rănile vechi încep să-l doară, o durere adâncă, stăruitoare... Ce s-o fi întâmplat cu ele?... Dar ce prostie! Toate astea sunt, pur şi simplu, din pricina furtunii care se apropie. Mai bine să doarmă şi să se odihnească puţin înainte de a începe să pilească...

Patru gratii, şi toate aşa de groase şi de tari! Câte i-au mai rămas oare? Fără îndoială că puţine! Doar pileşte de mult, de nesfârşit de mult timp, de aceea îl şi doare aşa de tare mâna... Şi ce tare îl doare! Pătrunzător, până la os! Dar e greu să-ţi închipui că munca i-a stârnit asemenea dureri. Şi iată că aceeaşi durere arzătoare, adâncă, o simte şi în piciorul cel şchiop... Oare şi asta e tot din pricina pilitului?... Sări în picioare. Nu, nu dormea. Visa numai, cu ochii deschişi, visa că pileşte gratiile, iar

ele nici nu erau atinse măcar! Iată-le la fereastră, tot atât de solide ca oricând. În turnul depărtat, orologiul bătu ora zece. Era timpul să se apuce de treabă.

Se uită prin gaura uşii. Văzând că nu-l supraveghează nimeni, scoase una din pilele ascunse în sân.

...

Nu, nu i s-a întâmplat nimic, nimic! Toate sunt numai închipuiri. Durerea din coastă îi vine, pesemne, de la un deranjament de stomac, de la o răceală sau de la altceva în felul acesta. Şi nici nu e de mirare: după trei săptămâni de viaţă dezgustătoare de puşcărie, de aer de puşcărie! Iar durerea înţepătoare din tot trupul şi pulsul grăbit se datorează pe de o parte stării nervoase, iar pe de alta, vieţii sedentare. Da, aşa trebuie să fie. Toată vina o poartă viaţa sedentară. Ce prostie că nu s-a gândit mai de mult la asta!

Totuşi, trebuie să se mai odihnească puţin. Durerea o să i se potolească şi o să se poată apuca iarăşi de lucru. Încă un minut-două, şi totul va trece...

Dar când stă liniştit, e mai rău ca oricând. Cum se aşază, durerea îl chinuieşte, necruţătoare. Faţa-i păleşte

de spaimă. Nu, trebuie să se ridice şi să se apuce de lucru. Trebuie să biruie răul din el. Ca să simtă sau nu durerea, asta atârnă numai de puterea voinţei sale. Şi el nu vrea s-o simtă, el o va sili să se potolească!

Se ridică din nou şi-şi zise, cu glas limpede: „Nu sunt bolnav. N-am timp să fiu bolnav... Trebuie să pilesc gratiile astea şi nu mi-e îngăduit să mă îmbolnăvesc!”

Şi din nou începu să pilească.

Ora zece şi un sfert, zece şi jumătate, unsprezece fără un sfert... Tăunul pilea, pilea mereu... Şi de câte ori pila scrâşnea, muşcând fierul, i se părea că cineva îi pileşte însuşi trupul şi creierul lui. „Oare cine o să cedeze mai întâi? se întrebă el, cu un zâmbet. Eu, sau gratiile?” Şi scrâşnind din dinţi, pilea înainte.

Ora unsprezece şi jumătate. Tăunul pilea încă, deşi mâna i se umflase şi-i înţepenise aşa de tare, încât abia mai putea să strângă unealta. Dar nu... el nu putea să se oprească şi să se odihnească: ar fi de-ajuns doar să lase din mână pila asta blestemată, ca să nu mai aibă putere să înceapă din nou.

Dincolo de uşă se auziră paşii sentinelei şi patul puştii lovindu-se de scându-ră. Tăunul încetă lucrul şi se întoarse, fără să lase pila din mână. Oare au de gând să

deschidă uşa?...

Un obiect mic şi rotund, aruncat prin ochiul uşii, căzu pe podeaua celulei. Tăunul puse pila la o parte şi se aplecă să-l ridice. Era o hârtie mototolită, făcută cocoloş.

...

Ce mult e de când coboară aşa, şi cum îl cuprind din toate părţile valuri negre, şi cum clocotesc!...

O, da! Se aplecase doar ca să ridice cocoloşul de hârtie şi ameţise puţin. Dar asta i se întâmpla de multe ori când se apleca. Nu era nimic neobişnuit. Absolut nimic...

Ridică hârtia, o aduse în dreptul luminii şi o desfăcu cu băgare de seamă: „Vino negreşit noaptea asta. Mâine Greierul va fi mutat în altă parte. E cea din urmă ocazie”.

Tăunul distruse biletul aşa cum făcuse şi cu celălalt, ridică pila şi se apucă din nou de lucru, cu o deznădejde aspră şi mută.

...Ora unu din noapte. Muncea de trei ceasuri şi şase din cele opt tăieturi erau gata. Încă două, şi va putea să iasă pe fereastră.

Căută să-şi aducă aminte de alte dăţi când îl apucaseră crizele bolii lui cumplite. Cea din urmă criză o avusese în

ajunul anului nou. Îl trecură fiorii când se gândi la cele cinci nopţi de chinuri... Dar atunci nu-i venise aşa, pe neaşteptate.

Scăpă pila şi, cu o mişcare instinctivă, ridică mâinile în sus. Şi pentru întâia oară de când nu mai credea în Dumnezeu, buzele lui lăsară să treacă şoaptele unei rugăciuni. Se ruga cu o deznădejde fără sfârşit, se ruga aruncându-şi rugăciunea în nemărginire, nimănui în special, dar la toate câte erau pe lume:

„Nu, nu astăzi! Să mă îmbolnăvesc mâine! O să îndur orice, numai mâine, mâine, nu astăzi!"

Câteva clipe rămase liniştit, strângându-şi tâmplele între palme. Apoi îşi luă pila şi se întoarse din nou la munca lui.

Ora unu şi jumătate. Tăunul pilea cea din urmă gratie. Mânecile cămăşii erau numai zdrenţe, de pe buze îi picura sânge, în faţa ochilor îi stăruia o ceaţă purpurie şi sudoarea îi curgea şiroaie de pe frunte. Iar el pilea, pilea, pilea mereu...

...

Abia când se crăpă de ziuă izbuti şi Montanelli să

adoarmă. Era cu desăvârşire istovit de chinurile acestei nopţi de insomnie şi câtva timp dormi liniştit. Pe urmă începu să viseze.

La început, visele-i erau turburi şi încurcate. Imagini frânte, una mai fantastică decât alta, se perindau repede, învălmăşite. Şi din aceste vedenii adia un suflu de suferinţă, de zbucium, şi umbra unei spaime nelămurite. Îi apăru apoi în somn un vis vechi şi înspăimântător, pe care-l avea adeseori şi care-l chinuia de ani de-a rândul. Şi cu toate că dormea, îşi dădea seama că nu-l visează pentru întâia oară.

Se făcea că rătăceşte printr-un pustiu nesfârşit, încercând să găsească un colţişor liniştit, unde să se culce şi să doarmă. Peste tot mişună oameni care vorbesc, râd, strigă, se roagă, trag clopote şi lovesc în felurite instrumente de metal. El fuge de ei, se depărtează de zgomot, se întinde când pe iarbă, când pe o bancă de lemn, când pe o lespede de piatră, închide ochii, şi-i acoperă cu mâinile ca să nu-l supere lumina şi-şi spune: „Acum, o să dorm”. Dar mulţimea se apropie din nou, cu strigăte şi gemete adânci. Îl strigă pe nume şi-i spune: „Trezeşte-te, trezeşte-te mai repede, avem nevoie de tine!”

Şi iată că ajunge într-un palat fără sfârşit; cu o mulţime de încăperi bogat împodobite, unde peste tot sunt paturi, divane, canapele joase şi moi. Se lasă noaptea şi el îşi spune: „În sfârşit, aici o să găsesc un colţişor liniştit, unde să pot dormi”. Îşi alege o odaie întunecoasă şi se culcă, dar deodată intră cineva cu o lampă aprinsă în mâini. O lumină necruţătoare îl orbeşte şi nu ştiu cine îi strigă la ureche: „Scoală-te, te cheamă!”

Se ridică şi pleacă mai departe, clătinându-se şi poticnindu-se la fiecare pas, ca un animal rănit de moarte. Orologiul bate ora unu, şi el îşi dă seama că o jumătate de noapte a şi trecut. O jumătate de noapte, scurtă şi preţioasă l Orologiul va bate două, trei, patru, cinci... Către ora şase, întreg oraşul se va trezi şi va veni sfârşitul liniştii.

Montanelli intră în altă odaie şi tocmai e gata să se culce în pat, când deodată cineva se ridică dintre perne şi strigă: „Te rog, acesta e patul meu!” Cu deznădejde în suflet, Montanelli se trage îndărăt.

Trece aşa oră după oră, şi el tot mai rătăceşte din odaie în odaie, din coridor în coridor, din casă în casă. Începe să se lumineze de zi. O auroră leşietică şi dezgustătoare se furişează din ce în ce mai aproape. Orologiul bate ora

cinci. Noaptea a trecut, şi el tot nu şi-a găsit liniştea. E înspăimântător! încă o zi… încă una!

Deodată, ajunge într-o galerie subterană, scundă, boltită şi nesfârşit de lungă. Toată galeria e luminată cu lămpi şi candelabre sclipitoare ca fulgerul, iar prin tavanul împletit din gratii răzbate o muzică veselă, jocuri şi râsete. Acolo sus, în lumea celor vii, e fără îndoială vreo serbare. O, dacă ar găsi un loc unde să se poată ascunde, ca să doarmă! Un locuşor cât de mic, fie şi un mormânt!… Abia se gândise aşa, că se şi împiedică de marginea unui mormânt. Din el vine o adiere de moarte, de mucegai. Dar asta nu e nicio nenorocire! Numai să doarmă…

— Acesta e mormântul meu! strigă glasul lui Gladys. Şi femeia îşi scoate capul de sub giulgiul putrezit, şi-l ridică în sus şi se uită la el cu ochii larg deschişi.

Montanelli cade în genunchi şi întinde mâinile spre ea, rugându-se:

— Gladys! Gladys! Fie-ţi milă de mine cât de puţin! Lasă-mă să mă strecor lângă tine şi să dorm. Eu nu cer dragostea ta. N-o să te ating şi n-o să-ţi vorbesc. Lasă-mă doar să stau culcat lângă tine şi să dorm! E atâta vreme de când n-am mai dormit, draga mea… Nu mai pot îndura încă o zi. Lumina îmi arde sufletul, zgomotul îmi sfarmă

creierul în pulbere. O Gladys, îngăduie-mi să intru în mormântul tău şi să dorm!

Încearcă să-şi acopere ochii cu giulgiul ei, dar ea se fereşte şi-i strigă îngrozită:

— E un sacrilegiu! Doar eşti preot!

Şi el pleacă mai departe, tot mai departe, până ajunge la malul mării, pe stâncile goale şi sterpe, scăldate într-o lumină chinuitor de strălucitoare. Apa suspină încet şi jalnic, rugându-se fără încetare pentru linişte.

— O, îşi zice el, marea o să aibă milă de mine! Doar şi ea e obosită de moarte şi nu poate dormi…

Atunci, din adâncul mării se ridică Arthur, strigându-i:

— Nu, marea e a mea!

…

— Eminenţa voastră! Eminenţa voastră!

Montanelli se trezi dintr-odată. Bătea cineva în uşă.

El se ridică în silă, deschise, şi slujitorul care intră să-l trezească îi văzu faţa turbure şi speriată.

— Sunteţi bolnav, eminenţă?

Montanelli îşi duse mâna la frunte.

— Nu, dormeam. M-ai speriat…

— Iertaţi-mă, eminenţa voastră, în zori mi s-a părut că vă aud umblând, şi am crezut...

— Dar cât e ora acum?

— E ora nouă. A venit colonelul şi doreşte să vă vadă. Spune că vă aduce veşti importante şi, ştiind că eminenţa voastră se scoală devreme...

— Mă aşteaptă jos? Cobor îndată. Montanelli se îmbrăcă şi coborî.

— Mi-e teamă că am călcat eticheta prezentându-mă la eminenţa voastră la o oră atât de nepotrivită... începu colonelul.

— Sper că nu s-a întâmplat nimic deosebit?

— S-a întâmplat ceva nemaipomenit: Rivarez a fost gata să evadeze!

— Odată ce n-a evadat, înseamnă că nu e nimic important. Cum s-a întâmplat asta?

— L-au găsit în curte, lângă portiţa de fier. Dimineaţa pe la trei, în timp ce patrula îşi făcea inspecţia, unul din soldaţi s-a împiedicat de ceva. Au adus lumină şi au văzut că era Rivarez. Zăcea la pământ fără cunoştinţă, chiar lângă portiţă, de-a curmezişul drumului. Îndată s-a dat alarma. M-au trezit şi pe mine. Când m-am dus să cercetez celula, am văzut că toate gratiile erau pilite şi că

de la fereastră atârna o frânghie împletită din rufe sfâşiate. Se lăsase în jos pe frânghia aceea, apoi se târâse de-a lungul zidului. Portiţa de fier care dă spre galeria subterană a fost găsită descuiată. Lucrul acesta ne sileşte să presupunem că paza a fost cumpărată.

— Dar cum a putut să ajungă pe drumul dinspre portiţă? A căzut de pe zid, s-a lovit?

— La început aşa am crezut şi eu, dar medicul închisorii n-a găsit nimic care să arate că ar fi căzut. Soldatul care a fost ieri de serviciu declară că aseară, când i-a dus cina, Rivarez părea rău bolnav şi că n-a mâncat nimic. Aşa ceva însă este exclus. E cu neputinţă ca un om bolnav să pilească asemenea gratii şi să meargă târâş pe creasta unui zid ca acela! Nu, e de neînchipuit.

— A făcut vreo declaraţie?

— E fără cunoştinţă, eminenţa voastră.

— Şi acum?

— Uneori pare că-şi vine puţin în fire, geme, pe urmă iarăşi îşi pierde cunoştinţa.

— Foarte ciudat. Şi doctorul ce crede?

— Nu ştie nici el ce să creadă. N-a găsit niciun semn de boală de inimă, singura care ar putea îndreptăţi starea bolnavului. Dar oricare i-ar fi boala, e limpede că l-a luat

prin surprindere tocmai când era pe punctul să evadeze. În ce mă priveşte, cred că l-a lovit mâna milostivă a providenţei…

Montanelli se întunecă.

— Ce aveţi de gând să faceţi cu el acum? întrebă.

— Această chestiune se va soluţiona zilele următoare. Deocamdată însă, am primit o lecţie bună. Iată unde am ajuns dacă i-am scos cătuşele, să mă ierte eminenţa voastră!

— Sper, îl întrerupse Montanelli, că cel puţin cât e bolnav n-o să-l ferecaţi din nou. În starea în care se află, nu cred că ar putea să mai încerce o nouă evadare.

„O să am eu grijă să nu se mai întâmple aşa ceva, mormăi pe sub mustaţă colonelul în timp ce pleca. Din partea mea, eminenţa sa e liber să se înece cu toate aiurelile lui sentimentale, mie mi-e tot una. Rivarez e bine ferecat şi n-o să-i mai scot cătuşele nici bolnav, nici sănătos”.

…

— Dar cum s-a putut întâmpla una ca asta? Să-şi piardă cunoştinţa în ultimul moment, când totul era gata, când

ajunsese lângă portiţă! Ce farsă sinistră!

— După mine, zise Martini, singurul lucru pe care-l presupun e că l-a apucat criza, că s-a luptat cât a mai avut putere, dar la urmă, după ce s-a coborât în curte, a leşinat pur şi simplu, istovit.

Marconi îşi scutură înfuriat scrumul din pipă.

— Oricum ar fi, totul s-a sfârşit. Nu mai putem face nimic pentru el! Sărmanul!

— Sărmanul! repetă Martini cu glasul scăzut. Şi înţelese pe neaşteptate că odată cu dispariţia Tăunului, lumea va fi şi pentru el pustie şi mohorâtă.

— Dar signora ce crede? întrebă contrabandistul, arătând cu ochii spre partea cealaltă a odăii, unde Gemma stătea singură: îşi ţinea mâinile nemişcate pe genunchi, iar ochii îi erau aţintiţi undeva, în văzduh, fără să vadă nimic înaintea lor.

— N-am întrebat-o. De când a aflat, nu mai vorbeşte. Mai bine să n-o turburăm acum.

Gemma părea că nici nu-i vede. Şi amândoi vorbeau în şoaptă, ca şi cum ar fi fost un mort în casă. Trecură câteva clipe de tăcere apăsătoare. Marcone se ridică şi-şi vârî pipa în buzunar.

— Mă întorc spre seară, zise el.

Dar Martini îl opri cu un gest.

— Nu pleca! mai am ceva de vorbit cu dumneata. Coborî şi mai mult glasul şi urmă, abia auzit: Prin urmare, dumneata crezi că într-adevăr nu mai este nicio nădejde?

— Nu văd ce nădejde ar mai putea să fie. Noi nu mai putem încerca a doua oară. Chiar dacă el ar fi în stare să-şi ducă la bun sfârşit partea lui de muncă, noi nu ne-o mai putem duce pe a noastră. Toată paza a fost schimbată, bănuită de complicitate. Iar Greierul n-o să mai pătrundă încă odată în fortăreaţă, de asta poţi să fii sigur!

— Dar dumneata nu crezi, întrebă deodată Martini, că atunci când s-o face el sănătos am putea încerca să atragem atenţia gărzii în altă parte şi în felul acesta să-l facem scăpat?

— Să atragem atenţia gărzii?… Cum vine asta?

— M-am gândit aşa: ce ar fi, adică, dacă în ziua de corpus domini, când procesiunea va trece prin dreptul fortăreţei, aş tăia dintr-odată drumul colonelului şi i-aş slobozi un glonte drept, în obraz? Toate sentinelele s-ar repezi să mă prindă, s-ar isca o învălmăşeală de nedescris, şi în vremea asta, dumneata şi cu tovarăşii dumitale aţi putea să-l scăpaţi. Ceea ce-ţi spun acum nu e încă un plan definitiv. Abia adineaori mi-a venit în minte…

— Nu cred că vom putea să organizăm aşa ceva, răspunse Marcone, grav. Totuşi, trebuie să chibzuim totul cu multă băgare de seamă, dacă vrem să avem vreo nădejde de izbândă. Dar... omul se opri şi se uită la Martini. Dar admiţând că am izbuti să punem ceva la cale, ţi-ai lua asupra dumitale sarcina să tragi în colonel?

— Dacă în i-aş lua-o?... repetă Martini. Dar uită-te la ea!

Numai era nevoie de altă explicaţie: aceste câteva cuvinte spuneau totul. Marcone se întoarse şi se uită la Gemma.

De când începuse discuţia, nu făcuse nicio mişcare. Pe faţa ei nu era nici îndoială, nici teamă, nici măcar suferinţă, nimic, afară de umbra morţii. Ochii contrabandistului se umplură de lacrimi.

— Grăbeşte-te, Michele, zise el, deschizând uşa verandei. Numai voi doi v-aţi mai păstrat puterile. Şi mai avem încă o mulţime de treburi.

Michele, şi după el Gino ieşiră pe verandă.

— Eu sunt gata, zise Michele. Voiam doar s-o întreb pe signora...

Încercă să se întoarcă îndărăt, dar Martini îl trase de mânecă:

— N-o turbura. Se simte mai bine singură.

— Lăsaţi-o în pace, adăugă şi Marcone. Mângâierile noastre nu-i folosesc la nimic! Dumnezeu vede cât de amărâţi suntem cu toţii. Dar ea, sărăcuţa, e mai amărâtă decât noi toţi.

CAPITOLUL AL CINCILEA

De o săptămână încheiată, Tăunul se afla într-o stare înspăimântătoare. Criza era puternică, iar colonelul, înrăit de frică, întocmai ca o fiară, nu numai că-l ferecase de mâini şi de picioare, dar mai dăduse poruncă, pe deasupra, să-l şi lege cu curele de pat. Iar curelele erau atât de strânse, încât la fiecare mişcare intrau în carnea nenorocitului. Până la sfârşitul zilei a şasea, Tăunul le îndurase toate cu stoicismul lui obişnuit, fără să cârtească. Atunci însă, mândria lui se frânse şi, aproape cu lacrimi în ochi, îl rugă pe medicul închisorii să-i dea opiu. Medicul se învoi binevoitor, dar colonelul, aflând, îl opri cu străşnicie „de la asemenea răsfăţ”.

— De unde ştii dumneata pentru ce-i trebuie lui opiul? îl întrebă el. E foarte posibil să se fi prefăcut tot timpul, iar acum ori vrea să adoarmă sentinela, ori să facă cine ştie ce altă ispravă! Perfidia lui e capabilă de orice!

— Dacă o să-i dau o doză mică, n-o să aibă cu ce adormi sentinela! îi răspunse medicul, fără să-şi poată ascunde

un zâmbet. Iar în ceea ce priveşte prefăcătoria, să n-aveţi nicio grijă: e aproape sigur că o să moară.

— Orice ar fi, eu nu voi permite să i se dea opiu. Dacă vrea să ne purtăm delicat cu el, atunci să fie şi el mai înţelegător. A meritat cu prisosinţă să i se aplice toate aceste măsuri, ce e drept, cam aspre. Poate că asta o să-i servească de lecţie şi o să-l înveţe minte să se poarte mai atent cu gratiile ferestrelor!

— Dar legea interzice tortura, îşi îngădui să observe medicul, iar de la aceste măsuri „cam aspre” şi până la tortură nu e decât un pas!

— Sper că legea nu spune nimic despre opiu, zise colonelul, iritat.

— Fără îndoială că dumneavoastră sunteţi cel care aveţi dreptul de a hotărî, colonele. Nădăjduiesc, totuşi, că veţi permite măcar să i se scoată curelele. Sunt cu totul de prisos şi nu fac decât să-i sporească chinurile. Acum puteţi să n-aveţi nicio grijă că va evada. N-ar fi în stare nici să se ţină pe picioare, chiar dacă i-aţi scoate şi cătuşele!

— Doctorii pot să greşească şi ei, ca orice muritori. Nu, l-am ferecat bine, şi aşa o să rămână de aci înainte.

— Atunci, daţi poruncă măcar să i se slăbească un pic

aceste curele. E o adevărată barbarie să-l strângă aşa!

— Curelele vor rămâne cum sunt. Şi te rog, domnule, cât se poate de respectuos, să nu-mi mai vorbeşti de barbarie. Dacă fac un lucru, înseamnă că am motivele mele...

Şi aşa, nici în cea de a şaptea zi, Tăunul nu avu parte de vreo uşurare. Iar soldatul care-şi avea postul lângă uşa celulei, tremură şi-şi făcu cruce toată noaptea, ascultând gemetele sfâşietoare ale prizonierului. Până la urmă, puterea îl părăsise.

La şase dimineaţa, înainte de a-şi părăsi postul, omul descuie uşa cu băgare de seamă şi intră în celulă. Ştia că săvârşeşte o gravă încălcare a consemnului, dar nu-l răbda inima să plece fără să îmbărbăteze pe martir cu o vorbă prietenească.

Tăunul zăcea nemişcat, cu ochii strânşi, cu gura pe jumătate deschisă. Câteva clipe, soldatul rămase mut în faţa lui, apoi se aplecă şi-l întrebă:

— Domnule, nu cumva pot să fac ceva pentru dumneata? Grăbeşte-te, n-am decât o clipă...

Prizonierul deschise ochii.

— Lăsaţi-mă, gemu el, lăsaţi-mă în pace!

Şi înainte ca soldatul să se fi întors la locul lui, Tăunul

adormi din nou.

Peste zece zile, colonelul se prezentă din nou la palatul cardinalului, dar i se spuse că eminenţa sa a plecat să viziteze un bolnav la Pieve dȜOttavo şi că nu se întoarce decât spre sfârşitul zilei.

În aceeaşi seară, în momentul când colonelul se aşeza la masă, intră un slujitor şi-l anunţă:

— Eminenţa sa doreşte să vă vorbească.

Colonelul aruncă repede o privire în oglindă, să se încredinţeze că tunica îi stă fără cusur, apoi îşi luă un aer demn şi intră în sală. Acolo îl aştepta Montanelli. Stătea la fereastră şi se uita afară, cufundat în gânduri, ciocănind cu degetele în braţul fotoliului. Între sprâncene i se adâncise o cută de îngrijorare.

— Mi s-a spus că aţi fost astăzi pe la mine, zise el, oprind de la început salutul prea-plecat al colonelului şi luându-şi un aer aproape poruncitor, aşa cum nu-şi lua niciodată când vorbea cu creştinii. Probabil că aţi fost în aceeaşi chestiune despre care voiam să vă vorbesc şi eu.

— Voiam să vă vorbesc despre Rivarez, eminenţa voastră.

— Asta am bănuit şi eu. M-am gândit mult la el în zilele din urmă. Dar înainte de a vă spune mai multe, aş dori să

ştiu dacă nu aveţi să-mi comunicaţi nimic nou.

Turburat, colonelul îşi trăgea mustaţa.

— Vedeţi că şi eu venisem să aflu dacă eminenţa voastră nu are să-mi comunice nimic... Dacă vă împotriviţi încă planului pe care vi l-am propus, eu aş fi cât se poate de fericit să mă sfătuiţi ce trebuie să fac, pentru că, vă spun cinstit, nu mai ştiu cum să procedez.

— S-au mai ivit şi alte greutăţi?

— Joia viitoare, adică la trei Iulie, e sărbătoarea corpus domini şi, într-un fel sau altul, afacerea Rivarez trebuie rezolvată înaintea acestei zile.

— Da, aşa este: joi e corpus domini... Şi de ce numaidecât înainte de ziua aceea?

— Mi-e foarte neplăcut să mă găsesc, ca să zic aşa, în opoziţie cu eminenţa voastră, dar nu pot să iau asupra mea nicio răspundere în ce priveşte liniştea oraşului, dacă nu scăpăm până atunci de Rivarez.

În ziua aceea, după cum ştie şi eminenţa voastră, se adună aici aproape toată populaţia din munţi, şi e mai mult ca sigur că prietenii lui Rivarez vor încerca să deschidă cu forţa porţile fortăreţei şi să-l elibereze. O, nu vor izbuti! Voi avea grijă personal, chiar dacă va trebui să-i gonesc de la poartă cu gloanţe! Dar cam aşa ceva o să

se întâmple în ziua aceea, negreşit. La noi în Romagna, oamenii sunt cutezători, şi dacă cuţitele vor intra în acţiune...

— Eu cred că se poate face ceva, ca să nu ajungă lucrurile la cuţite. Totdeauna am fost de părere că e foarte uşor să te înţelegi cu oamenii de pe-aici, dacă ştii cum să-i iei. Bineînţeles, dacă începi să-l iei cu răul şi să-l ameninţi, omul nostru o ia razna. Dar aveţi vreun motiv să presupuneţi că se pregăteşte o nouă încercare de a-l elibera pe Rivarez?

— Oamenii mei de încredere mi-au raportat şi ieri, şi astăzi dimineaţă, că toată regiunea e plină de zvonuri alarmante, şi nu mai încape îndoială că se pune la cale ceva neplăcut. Dar nu putem să aflăm amănunte. Dacă le-am cunoaşte, ar fi mai uşor să luăm măsuri. Întrucât mă priveşte, după întâmplarea din urmă prefer să procedez cu cea mai mare prudenţă.

— Rândul trecut mi-aţi spus că Rivarez era grav bolnav, că nu putea nici să se mişte, nici să vorbească. Vreţi să spuneţi că acum e pe cale să se vindece?

— Pe cât se pare, se simte mult mai bine, eminenţa voastră. A fost foarte greu bolnav, dacă nu cumva s-o fi prefăcut.

— Aveţi motive să bănuiţi aşa ceva?

— Medicul e pe deplin încredinţat că nu s-a prefăcut, însă trebuie să mărturisesc că boala lui are un caracter cu totul misterios. Oricum ar fi, se însănătoşeşte şi e mai greu acum ca oricând să ai de-a face cu el.

— Dar ce face anume?

— Din fericire, nu mai poate să facă aproape nimic, răspunse colonelul şi zâmbi, amintindu-şi de curele. Însă felul lui de a se purta e de neînchipuit! Ieri dimineaţă m-am dus în celula lui, să-i pun câteva întrebări. E încă prea slab ca să poată fi adus la mine la interogatoriu. De altfel, e mai bine să nu-l vadă niciun ochi străin înainte de a se vindeca de tot; n-ar fi deloc prudent, îndată s-ar scorni cine ştie ce vorbe!

— Prin urmare, v-aţi dus dumneavoastră să-i luaţi interogatoriul?

— Da, eminenţa voastră. Credeam că i-a venit mintea la cap, cât de cât.

Montanelli aruncă spre colonel o privire de parcă cerceta o nouă şi respingătoare specie zoologică. Din fericire, în clipa aceea colonelul îşi potrivea diagonala şi, fără să observe nimic, urmă liniştit:

— La început, n-am luat nicio măsură excepţională, deşi

fusesem nevoit să dau dovadă de oarecare severitate, cu atât mai mult cu cât închisoarea noastră e o închisoare militară. Speram că puţină bunăvoinţă l-ar impresiona acum. De aceea, i-am propus să-i îndulcesc regimul, dacă o vrea să se arate şi el mai înţelegător. Dar ce credeţi că mi-a răspuns, eminenţa voastră? S-a uitat o vreme la mine ca un lup prins în capcană, pe urmă mi-a răspuns cât se poate de liniştit: „Colonele, nu pot să mă ridic şi să te strâng de gât, dar dinţii mi-s, destul de solizi. Prin urmare, fereşte-ţi gâtul cât mai departe!” E mai greu de îmblânzit decât o pisică sălbatică!

— Toate acestea nu mă miră câtuşi de puţin, îi răspunse cu linişte Montanelli. Şi acum, aş vrea să vă pun o întrebare: credeţi oare, cu toată sinceritatea, că prezenţa lui Rivarez în închisoarea noastră prezintă o primejdie serioasă pentru pacea ţinutului?

— Cu toată sinceritatea, eminenţa voastră!

— Prin urmare, credeţi că pentru a preveni o vărsare de sânge e absolut nevoie să scăpăm de el, într-un fel sau altul, înainte de ziua de corpus domini?

— Nu pot decât să repet: dacă joi, Rivarez e încă aici, sărbătoarea nu va trece fără încăierări. Şi după toate probabilităţile, cât se poate de serioase.

— Şi după părerea dumneavoastră e de ajuns să-l îndepărtăm pe Tăun de aici pentru ca primejdia să fie înlăturată?

— Desigur. Ori nu vor mai fi turburări deloc, ori, în cazul cel mai rău, oamenii vor face puţină gălăgie şi vor arunca unii în alţii cu pietre. Dacă eminenţa voastră găseşte mijlocul să scăpăm de el, eu răspund de ordinea publică. Dacă nu, mă aştept la evenimente grave. Sunt încredinţat că se pregăteşte o nouă încercare de a-l elibera, şi că la lucrul acesta ne putem aştepta numai joi. Dar dacă se va afla că în ziua aceea Rivarez nu mai este în fortăreaţă, planul acesta va cădea de la sine. Pe când dacă vom fi siliţi să ne apărăm, şi oamenii vor pune mâna pe cuţite, s-ar putea ca oraşul să fie prefăcut în scrum încă înainte de căderea nopţii.

— În cazul acesta, de ce nu-l duceţi la Ravena?

— Dumnezeu mi-e martor, eminenţa voastră, că aş fi făcut-o bucuros! Dar mi-ar fi cu neputinţă să împiedic eliberarea lui pe drum. N-am destui soldaţi ca să întâmpin un atac armat, în timp ce toţi muntenii au cuţite şi puşti cu cremene sau altele de felul acesta.

— Prin urmare, dumneavoastră stăruiţi mereu ca Rivarez să fie judecat de instanţele militare şi vreţi să

aveţi încuviinţarea mea?

— Iertaţi-mă, eminenţa voastră: singurul lucru pentru care stărui, e să mă ajutaţi să înlătur dezordinea şi vărsarea de sânge. Sunt gata să recunosc că unele curţi marţiale, ca aceea prezidată de colonelul Fredi, de pildă, au fost uneori aspre chiar când nu era nevoie şi că în loc să-i cuminţească pe oameni, mai rău îi întărâtau. Dar în cazul de faţă, a recurge la tribunalul militar ar fi o măsură înţeleaptă şi, la urma urmei, cu totul caritabilă. Tribunalul ar preîntâmpina turburările, care prin ele însele sunt o nenorocire şi ar putea foarte uşor să ducă la înfiinţarea din nou a curţilor marţiale, desfiinţate de sanctitatea sa.

Colonelul îşi termină cuvântarea cu un aer teribil de impunător, apoi aşteptă răspunsul cardinalului. Dar aşteptarea lui se prelungi mult timp, iar răspunsul, cu totul neaşteptat, îl uimi:

— Colonele Ferrari, crezi în Dumnezeu?

— O, eminenţa voastră!... îngăimă colonelul cu glasul tăiat de turburare.

— Crezi în Dumnezeu? repetă Montanelli, ridicându-se şi ţintuindu-l cu o privire fixă, cercetătoare.

Colonelul se ridică şi el.

— Eminenţa voastră, sunt creştin şi niciodată până

acum nu mi s-a refuzat sfânta împărtăşanie. Montanelli îşi ridică crucea de pe piept:

— Atunci, jură pe crucea mântuitorului care a murit pentru dumneata că mi-ai spus numai adevărul!

Colonelul rămase nemişcat şi se uită nedumerit la cardinal. N-ar fi putut să spună care din doi îşi pierduse minţile: el sau Montanelli.

— Mi-ai cerut să-ţi dau încuviinţarea ca să ucizi un om, urmă Montanelli. Atunci, dacă îţi îngăduie conştiinţa, sărută crucea şi repetă încă odată că nu cunoşti alt mijloc de a evita o vărsare de sânge. Şi nu uita că în cazul când nu vei spune adevărul, va plăti sufletul dumitale cel fără moarte.

Câteva clipe tăcură amândoi, apoi colonelul se aplecă şi duse crucea la buze.

— Nu, nu cunosc alt mijloc, rosti el.

Montanelli se întoarse încet, să plece.

— Îţi voi da mâine răspunsul meu definitiv. Dar mai întâi, trebuie să-l văd pe Rivarez şi să vorbesc cu el între patru ochi.

— Eminenţa voastră... dacă îmi îngăduiţi să vă dau un sfat... Sunt sigur că după aceea veţi regreta. O, dar bine că mi-am adus aminte: Rivarez mi-a trimis ieri vorbă că ar

dori să vă vadă, însă n-am dat atenţie acestui lucru, deoarece...

— N-ai dat atenţie!... repetă Montanelli. Omul ţi se adresează la o nevoie ca aceasta şi dumneata nu-i dai atenţie!

— Îmi pare foarte rău că eminenţa voastră este nemulţumit. Dar n-am vrut să vă deranjez doar ca să-i ascultaţi impertinenţele. Îl cunosc destul de bine acum ca să mă mai îndoiesc că nu doreşte altceva decât să vă insulte. Şi totodată, daţi-mi voie să vă atrag atenţia că nu e lipsit de primejdie să vă apropiaţi de el fără pază. Atât de puţin lipsit de primejdie, încât am socotit necesar să-l fac inofensiv prin aplicarea unor măsuri destul de blânde, ca să zic aşa...

— Prin urmare, dumneata socoteşti că într-adevăr nu e lipsit de primejdie să te apropii de un bolnav şi dezarmat, pe care, pe deasupra, ai avut grijă „să-l faci inofensiv, prin aplicarea unor măsuri destul de blânde”?

Montanelli vorbea liniştit, dar colonelul simţi dispreţul ascuns în glasul lui şi se înroşi de necaz.

— Eminenţa voastră va face cum va crede de cuviinţă, răspunse el cu răceală. Voiam doar să vă scutesc de neplăcerea de a asculta vorbe cumplite de hulă,

îndreptate împotriva lui Dumnezeu.

— Ce socoteşti dumneata mai odios pentru un creştin: să asculte vorbe de hulă, sau să-şi părăsească aproapele său care se află în grea cumpănă?

Colonelul stătea ostăşeşte, încremenit în atitudinea aceea îndoielnică. Chipul lui părea de lemn. Era adânc indignat de purtarea lui Montanelli faţă de dânsul şi-şi arăta nemulţumirea luându-şi un aer cât mai oficial cu putinţă.

— La ce oră doreşte eminenţa voastră să-l viziteze pe întemniţat? întrebă el.

— Mă duc chiar acum.

— Cum binevoieşte eminenţa voastră... Sunteţi atât de bun să aşteptaţi puţin aici, până trimit pe cineva să-l pregătească?

Colonelul coborâse dintr-odată de pe soclul lui oficial. Nu voia ca Montanelli să vadă curelele cu care era legat Tăunul.

— Îţi mulţumesc. Prefer să-l văd aşa cum este, fără niciun fel de pregătire. Mă duc direct la fortăreaţă. La revedere, colonele. Mâine dimineaţă îţi voi da răspunsul.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

Tăunul auzi cum se descuie uşa celulei şi-şi întoarse privirea într-acolo, încet, cu nepăsare. Credea că vine iarăşi colonelul să-l chinuiască cu vreun nou interogatoriu. Pe scara îngustă se auzeau paşi de soldaţi şi zăngănit de carabine lovite de perete. Apoi, cineva zise cu glas plin de respect:

— Aici treptele sunt cam pieptişe, eminenţa voastră…

Tăunul îşi făcu vânt înainte, dar curelele îi pătrunseră dureros în carne şi el se închirci cu totul, respirând din greu. Montanelli pătrunse în celulă, iar în urma lui intrară sergentul şi trei soldaţi.

— Fiţi bun şi aşteptaţi o clipă, eminenţa voastră, începu sergentul, şi glasul îi tremura. Imediat o să vi se aducă un scaun. Am trimis un om. Iertaţi-mă, eminenţa voastră. Dacă am fi ştiut, am fi pregătit totul…

— Nu era nevoie să pregăteşti nimic, sergent. Fii bun şi lasă-mă singur cu prizonierul. Aşteptaţi-mă jos.

— Am înţeles, eminenţa voastră. Iată, vi s-a adus şi scaunul. Unde ordonaţi să vi-l aşezăm? Alături de el?

Tăunul stătea culcat, cu ochii închişi, dar simţea asupră-şi privirea lui Montanelli.

— Pare că doarme, eminenţa voastră… începu iar sergentul.

Dar în aceeaşi clipă, Tăunul deschise ochii.

— Nu, nu dorm, zise el.

Soldaţii se întorseseră să plece, dar strigătul lui Montanelli, izbucni pe neaşteptate, îi făcu să se oprească; cardinalul stătea aplecat asupra prizonierului şi-i cerceta curelele.

— Cine a poruncit să-l lege aşa? întrebă el.

Sergentul salută milităreşte.

— Comandantul, eminenţa voastră.

— N-am ştiut nimic despre asta, signor Rivarez, vorbi Montanelli, şi o tristeţe adâncă tremura în glasul lui.

Tăunul zâmbi, cu zâmbetul lui sever de totdeauna.

— I-am mai spus doar eminenţei voastre că nu mă aşteptam deloc să mă m-m-mângâie pe creştet!

— Când ţi s-a dat porunca asta, sergent?

— După încercarea de evadare, eminenţa voastră.

— Acum două săptămâni şi ceva?... Aduceţi imediat un cuţit şi tăiaţi-i curelele!

— Iertaţi-mă, eminenţa voastră, dar şi medicul a vrut să i le scoată, însă colonelul Ferrari s-a împotrivit...

— Aduceţi numaidecât un cuţit!

Montanelli nu ridicase glasul, dar faţa îi pălise de mânie. Sergentul îşi scoase briceagul din buzunar şi,

aplecându-se asupra prizonierului, începu să taie cureaua care-i ţinea legată mâna. Însă nu se pricepea şi, neîndemânatic, strânse şi mai tare cureaua.

Tăunul tresări. Cu toată stăpânirea lui de sine, îşi muşcă buza. Montanelli făcu repede un pas înainte.

— Nu te pricepi. Dă-mi mie cuţitul.

— O!...

Tăunul îşi întinse braţele, şi din pieptul lui ieşi un lung oftat de uşurare, încă o clipă, şi Montanelli îi liberă şi picioarele.

— Scoate-i cătuşele, sergent, şi pe urmă vino lângă mine, trebuie să vorbesc cu dumneata.

Montanelli se duse lângă fereastră, de unde privi în tăcere cum scotea sergentul fiarele. După ce termină, omul se apropie de cardinal.

— Acum, zise Montanelli, spune-mi tot ce s-a petrecut aici în vremea din urmă.

Sergentul nu aşteptă să-l mai roage odată şi, plin de bunăvoinţă, îi povesti tot ce ştia: despre boala Tăunului, despre „măsurile disciplinare” care-i fuseseră aplicate şi despre intervenţia neizbutită a medicului.

— Dar eu cred, eminenţa voastră, adăugă el, că înadins n-a lăsat colonelul să i se scoată curelele, ca să-l silească

să dea o mărturie.

— O mărturie?...

— Da, eminenţa voastră. Am auzit eu acum trei zile cum îi spunea că-i scoate curelele numai dacă... şi sergentul aruncă o privire spre Tăun, dacă se învoieşte să-i spună...

Montanelli lovi cu pumnul, furios, în pervazul ferestrei. Soldaţii se uitară unul la altul miraţi: încă nu văzuseră niciodată pe bunul lor cardinal ieşindu-şi din fire.

În vremea asta, Tăunul uitase de existenţa lor, uitase de tot ce e pe lume şi nu mai avea decât senzaţia fizică a libertăţii. Mâinile şi picioarele îi amorţiseră, şi acum se desfăta, întinzându-şi-le şi întorcându-se când pe o parte, când pe alta.

— Acum poţi să pleci, sergent, zise cardinalul. Fii liniştit, dumneata n-ai călcat câtuşi de puţin disciplina: din moment ce te-am întrebat, erai dator să-mi spui adevărul. Acum ai grijă să nu ne turbure nimeni. După ce termin, cobor şi eu.

După ce uşa se închise în urma soldaţilor, Montanelli se sprijini cu cotul de pervazul ferestrei şi contemplă câteva clipe apusul soarelui, lăsându-l în felul acesta pe Tăun să se bucure cât mai mult de libertate.

— Am fost înştiinţat că vrei să-mi vorbeşti între patru

ochi, zise el în sfârşit, părăsind fereastra şi venind să se aşeze lângă patul cu saltea de paie pe care era culcat prizonierul. Dacă te simţi destul de bine, atunci sunt la dispoziţia dumitale.

Vorbea cu un glas rece, sever şi autoritar, cu totul neobişnuit la el. Cât timp încă nu i se scoseseră curelele, Tăunul era pentru el o fiinţă chinuită, un martir. Acum însă îşi aminti ultima lor întâlnire şi insulta înspăimântătoare cu care se încheiase întrevederea lor.

Tăunul îşi sprijini capul pe braţe şi-şi ridică ochii la cardinal.

Avea o graţie înnăscută în mişcări şi atitudini, şi privindu-l aşa cum stătea cu faţa în umbră, nimeni n-ar fi bănuit prin ce iad trecuse omul acesta. Dar când îşi înălţă capul în lumina zilei care se stingea, Montanelli îi văzu ochii rătăciţi, faţa palidă şi urmele groaznice, necruţătoare, pe care i le lăsase suferinţa zilelor din urmă, şi mânia i se risipi.

— Mi se pare că ai fost greu bolnav, zise el. Îmi pare foarte rău că n-am ştiut de mai înainte. Aş fi pus capăt acestor chinuri.

Tăunul ridică din umeri.

— La război nu se aleg mijloacele, răspunse el cu

nepăsare. Eminenţa voastră nu recunoaşte curelele din punct de vedere teoretic, creştinesc, dar mă îndoiesc că ar fi drept să pretindem colonelului să împărtăşească vederile eminenţei voastre! Fără îndoială că el ar prefera să nu facă cunoştinţa curelelor pe propria lui piele, iar eu privesc lucrurile e-e-exact din acelaşi punct de vedere ca şi colonelul. E o chestiune de tihnă personală… În momentul de faţă, eu sunt cel învins, ce vreţi!… Oricum, e foarte drăguţ din partea eminenţei voastre că a venit să mă cerceteze. Dar poate că şi asta aţi făcut-o tot de dragul moralei creştine? Să cercetezi pe cei întemniţaţi… Într-adevăr, uitasem: „Iar cel ce va da de băut vreunuia dintre aceşti învinşi”[47]… şi aşa mai departe. Poate că nu e tocmai măgulitor, dar unul dintre „aceşti învinşi” vă poartă nespus de multă recunoştinţă.

— Signor Rivarez, îl întrerupse cardinalul, am venit aici după dorinţa dumitale, nu după a mea. Dacă n-ai fi fost „învins”, aşa cum spui, n-aş mai fi vorbit cu dumneata niciodată după ultima noastră discuţie. Dumneata însă ai un dublu privilegiu: de întemniţat şi de bolnav, şi nu puteam să nu vin. De data asta vrei să-mi spui ceva într-adevăr sau ai trimis după mine numai ca să te distrezi,

47 Cuvintele lui Cristos din evanghelie.

bătându-ţi joc de un bătrân?

Nu primi niciun răspuns. Tăunul se întorsese şi-şi acoperise ochii cu mâna.

— Iertaţi-mă... că trebuie să vă deranjez... zise el în sfârşit, cu glas răguşit. Daţi-mi, vă rog, puţină apă.

Pe fereastră era o cană cu apă. Montanelli se ridică şi i-o aduse. Se aplecă asupra prizonierului şi-l săltă uşor de umeri, când deodată simţi cum degetele reci şi umede ale Tăunului îi strâng mâna ca într-un cleşte.

— Daţi-mi mâna... mai repede... numai o clipă, şopti el. O, asta nu schimbă nimic! Numai o clipă...

Sleit de puteri, Tăunul îşi lăsă capul pe umărul lui Montanelli, tremurând din tot trupul.

— Bea un pic de apă, zise Montanelli după un timp.

Tăunul se supuse în tăcere, apoi se întinse din nou pe salteaua lui de paie şi închise ochii. Nici el singur n-ar fi putut spune ce se petrecuse cu el în clipa când mâna lui Montanelli îi atinsese obrazul, îşi dădea seama doar că acesta fusese cel mai teribil moment din viaţa lui.

Montanelli îşi trase scaunul mai aproape de pat şi se aşeză din nou. Tăunul zăcea nemişcat ca un cadavru, cu faţa prelungă, învineţită. Trecu aşa destul de multă vreme. În sfârşit, bolnavul deschise ochii şi privirea lui

rătăcită, ca a unei fantome, se opri asupra lui Montanelli.

— Vă mulţumesc, zise el. Şi vă cer iertare. Mi se pare că m-aţi întrebat ceva?

— Nu trebuie să vorbeşti. Dacă doreşti să-mi spui ceva, voi căuta să vin şi mâine la dumneata.

— Vă rog să nu plecaţi, eminenţa voastră. Credeţi-mă, mă simt bine acum. M-am zbuciumat mult zilele din urmă, asta e tot. Şi mai mult m-am prefăcut bolnav, întrebaţi-l pe colonel, el o să vă spună…

— Prefer să-mi trag singur concluziile, îi răspunse Montanelli liniştit.

— Colonelul e de aceeaşi părere. De altfel, concluziile lui sunt uneori spirituale, lucru greu de presupus dacă-l judeci după exteriorul său… Totuşi, izbuteşte uneori să aibă idei originale. De pildă, vinerea trecută… mi se pare că era vineri. Am început să cam încurc zilele în timpul din urmă, dar asta n-are nicio importanţă. Vinerea trecută am cerut o doză de opiu. De lucrul acesta îmi amintesc foarte bine. Şi atunci, însuşi colonelul a venit la mine şi mi-a spus că o să capăt opiu dacă o să declar cine mi-a d-d-deschis portiţa. Ţin minte că mi-a spus: „Dacă eşti într-adevăr bolnav, atunci ai să mărturiseşti; iar dacă nu mărturiseşti, am să consider asta drept o d-d-dovadă că te

prefaci”. Nu, niciodată nu mi-ar fi trecut prin minte că e în stare să aibă atâta umor! O, e aşa de a-a-a-muzant...

Şi izbucni deodată într-un râs ascuţit, care zgâria urechea. Apoi se întoarse repede spre cardinal şi urmă din ce în ce mai grăbit, gângăvind atât de tare, încât cu greu puteai să-l înţelegi ce spune:

— N-n-nu găsiţi că e amuzant? O, f-fără îndoială că nu! Feţele bisericeşti n-au niciodată simţul umorului. Dumneavoastră luaţi totul în t-t-tragic. De pildă, în noaptea aceea, în catedrală, cât eraţi de s-solemn! Dar şi eu, ce aspect p-p-patetic trebuie să fi avut în veşmânt de pelerin! Şi cred că nu vă d-ddaţi seama nici de partea comică a chestiunii pentru care aţi v-v-venit în astă seară aici!

Montanelli se ridică:

— Am venit să te ascult, însă, după cum văd, eşti prea turburat ca să poţi vorbi. Mai bine să-ţi dea medicul un calmant, iar mâine dimineaţă, după ce-o să dormi bine, o să mai stăm de vorbă.

— Să dorm b-bine? O, dar o să d-d-dorm minunat, eminenţa voastră, după ce veţi încuviinţa cererea colonelului! Un dram de plumb e un s-somnifer excelent!

— Nu te înţeleg, făcu Montanelli, întorcându-se spre el

nedumerit.

Tăunul izbucni din nou în râs.

— Eminenţa voastră! Eminenţa voastră! Dragostea de adevăr e cea mai vrednică de l-laudă dintre virtuţile creştineşti! C-c-credeţi că eu nu ştiu cât a stăruit colonelul să capete încuviinţarea eminenţei voastre ca să fiu judecat de un tribunal militar? Vă spun drept că ar fi fost mai b-b-bine dacă i-aţi fi făcut pe plac, că doar oricare altul dintre prelaţi i-ar fi dat-o, în locul eminenţei voastre. Aţi fi făcut atât de mult bine şi atât de puţin rău! Vă asigur că această problemă nu merită atâtea nopţi de insomnie câte aţi pierdut!

— Te rog încetează o clipă cu ironiile, îl întrerupse Montanelli, şi spune-mi de unde le ştii toate? Cine ţi le-a spus toate astea?

— Oare colonelul n-nu v-a spus niciodată că eu sunt d-diavol, nu om? Nu? Mie mi-a spus-o de-atâtea ori! Într-adevăr, sunt suficient de al dracului ca să ghicesc ce g-gândesc oamenii! Însuşi eminenţa voastră mă consideră ca pe un om al d-dracului de nesuferit, iar în momentul de faţă ar d-dori din toată inima să hotărască altcineva în locul său ce trebuie să facă cu mine, pentru ca în felul acesta conştiinţa sensibilă a eminenţei sale să nu fie t-t-

turburată... Am g-ghicit destul de bine, nu-i aşa?

— Ascultă-mă cu răbdare, vorbi cardinalul, luându-şi o înfăţişare gravă şi aşezându-se iarăşi lângă el. Indiferent pe ce cale le vei fi aflat toate, aşa e. Colonelul Ferrari se teme de o nouă încercare a prietenilor dumitale de a te elibera şi vrea s-o preîntâmpine... prin mijlocul despre care ai vorbit. După cum vezi, sunt absolut sincer cu dumneata.

— O, aţi fost t-t-totdeauna renumit pentru s-sinceritatea eminenţei voastre! îl întrerupse Tăunul cu glasul încărcat de amărăciune.

— Dumneata ştii, fără îndoială, urmă Montanelli, că din punct de vedere juridic eu n-am dreptul să mă amestec în afacerile laice. Eu sunt episcop, nu legat. Mă bucur însă de destulă trecere în ţinutul acesta, şi nu cred că Ferrari se va decide să ia măsuri atât de neobişnuite dacă nu va primi încuviinţarea mea, fie şi numai tacită. Până astăzi, am fost cu totul împotriva planurilor sale. Acum, el încearcă să-mi zdruncine părerea, asigurându-mă că joi, când se va aduna poporul să privească procesiunea, vom fi ameninţaţi de o mare primejdie: de primejdia unei încercări de a te elibera cu armele, lucru care s-ar putea sfârşi cu vărsare de sânge... Mă asculţi?

Tăunul se uita distrat pe fereastră. Se întoarse spre Montanelli şi-i răspunse, cu glasul ostenit:

— Da, vă ascult.

— Totuşi, poate că nu eşti destul de rezistent astăzi pentru o discuţie ca asta. N-ar fi mai bine să vin mâine dimineaţă? Chestiunea este cât se poate de serioasă şi trebuie s-o cercetezi cu toată atenţia.

— Eu aş prefera să terminăm totul astăzi, răspunse Tăunul, tot atât de obosit. Sunt foarte atent la tot ce-mi spuneţi.

— Prin urmare, urmă Montanelli, dacă e adevărat că din pricina dumitale se pot ivi turburări care ar duce la vărsare de sânge, atunci îmi iau o răspundere teribilă dacă mă împotrivesc colonelului. De altfel, s-ar părea că în vorbele lui este şi o parte de adevăr, deşi cred că ura faţă de dumneata îl împiedică să fie obiectiv şi-l face să exagereze primejdia; după ce am mai văzut şi dovezile cruzimii lui revoltătoare, lucrul acesta îmi pare cu atât mai posibil…

Cardinalul se uită la curelele şi la cătuşele care zăceau la pământ, apoi urmă:

— A-i da încuviinţarea mea, înseamnă să iscălesc condamnarea dumitale la moarte. A nu i-o da, înseamnă

să pun în primejdie viaţa unor oameni nevinovaţi. Am cercetat cât se poate de serios această problemă şi am încercat cu tot sufletul să găsesc o ieşire. În sfârşit, acum m-am hotărât…

— Să mă ucideţi pe mine şi să salvaţi pe nevinovaţi? Aceasta e singura hotărâre la care poate să se oprească un bun creştin. „Dacă mâna dreaptă te ispiteşte…” şi aşa mai departe, iar eu n-am măcar cinstea de a fi mâna dreaptă a eminenţei voastre şi pe deasupra, v-am mai şi ofensat! Concluzia e limpede. Totuşi, nu puteaţi să mi le spuneţi toate astea fără să faceţi o introducere atât de lungă?

Tăunul vorbea fără vlagă şi cu nepăsare, cu o umbră de dispreţ în glas, ca un om care se plictisise de rostul acestei discuţii.

— Ei, cum? întrebă el după o pauză. Nu e aceasta hotărârea eminenţei voastre?

— Nu!

Tăunul se aşeză altfel, îşi vârî mâinile sub cap şi se uită la Montanelli pe sub genele pe jumătate lăsate. Cardinalul era cufundat într-o meditaţie adâncă. Capul îi căzuse pe piept, iar degetele-i băteau încetişor pe braţul scaunului. O, gestul acesta, atât de vechi şi de cunoscut!…

— Ceea ce m-am hotărât să fac, vorbi el în sfârşit, ridicând capul, cred că n-a mai făcut nimeni până acum. Când mi s-a spus că vrei să mă vezi, m-am gândit să viu aici, să-ţi mărturisesc totul şi să te las să hotărăşti singur.

— Să mă lăsaţi... să hotărăsc singur?...

— Signor Rivarez, eu n-am venit la dumneata în calitate de cardinal, nici de episcop şi nici de judecător. Am venit aşa cum vine un om la alt om. Nu-ţi cer să-mi spui dacă cunoşti planurile de eliberare despre care vorbea colonelul; înţeleg foarte bine că dacă ştii acest lucru înseamnă că e o taină a dumitale, pe care n-ai vrea s-o dezvălui. Însă, te rog să-ţi închipui că eşti în locul meu. Sunt bătrân şi nu mai am mult de trăit. Aş vrea să cobor în mormânt cu mâinile nepătate de sângele nimănui.

— Dar până acum mâinile acestea n-au fost pătate de sânge, eminenţa voastră?

Montanelli păli, dar urmă cu glasul liniştit:

— Toată viaţa am luat atitudine împotriva violenţei şi a cruzimii, oriunde m-am lovit de ele. Totdeauna am ridicat glasul împotriva pedepsei cu moartea, sub toate formele ei. Nu numai odată mi-am spus cuvântul sub regimul trecut, şi încă stăruitor, împotriva curţilor marţiale, pentru care motiv am şi căzut în dizgraţie. Toată trecerea

de care m-am bucurat în viaţă am folosit-o până în ziua de astăzi ca să fac bine. Te rog cel puţin să mă crezi că spun adevărul. Acum, am în faţa mea o problemă grea. Dacă mă împotrivesc voinţei colonelului, arunc oraşul în primejdia răscoalelor, cu toate urmările lor, numai ca să salvez viaţa unui om. Acest om mi-a batjocorit credinţa, m-a urmărit cu calomnii şi ofense (de altfel, asta nu are nicio importanţă), şi dacă i se lasă viaţa, o va întrebuinţa ca să facă rău, nu mă îndoiesc. Şi totuşi, e vorba de viaţa unui om...

Tăcu câteva clipe, apoi urmă:

— Signor Rivarez, tot ce ştiu eu cu privire la activitatea dumitale mă face să te privesc ca pe un om rău, primejdios. Mult timp te-am socotit şi crud, şi fără principii, capabil de orice. Şi până în clipa de faţă mi-am păstrat, în parte, această părere. Dar în cele două săptămâni din urmă am înţeles că eşti un om curajos, care ştie să rămână credincios prietenilor săi. Dumneata ai fost în stare să câştigi dragostea şi bunăvoinţa soldaţilor, şi asta n-o poate face oricine. De aceea, înclin să cred că judecata mea asupra dumitale era greşită şi că eşti mai bun decât vrei să pari. Şi tocmai de acest om „mai bun” mă apropii acum şi-l rog fierbinte să-mi spună, cinstit, tot

adevărul: ce-ai face dumneata dacă ai fi în locul meu?

— În orice caz, mi-aş lămuri singur îndoielile, mi-aş lua singur răspunderea şi nu m-aş ascunde cu atâta făţărnicie şi laşitate după spatele altora, cum fac bunii creştini, cerându-le să dezlege problema în locul meu!

Tonul înverşunat şi pătimaş al acestui atac neaşteptat dezminţea puternic nepăsarea prefăcută în care Tăunul părea adâncit cu câteva clipe mai înainte. Ai fi zis că-şi aruncase masca.

— Noi, ateii, urmă el vijelios, ştim că dacă unui om îi revine o sarcină grea, trebuie s-o poarte cu cât mai mult curaj. Iar dacă se prăbuşeşte sub povara acestei sarcini, nu-i nimic, cu atât mai rău pentru el! Catolicul însă, se îndreaptă cu suspine şi văicăreli către toţi sfinţii, iar dacă sfinţii nu-l pot ajuta, se întoarce la duşmanii lui: trebuie neapărat să găsească o spinare pe care să-şi descarce povara! Oare în evanghelii şi în făţarnicele voastre cărţi de teologie sunt atât de puţine pilde de acest fel, încât să veniţi la mine şi să mă rugaţi să vă spun ce trebuie să faceţi? În numele cerului şi al pământului! Oare crucea mea nu e destul de grea, de-mi mai aruncaţi pe umeri şi răspunderea asta? La urma urmei, nu ucideţi decât un simplu ateu, un om care zdruncină temeliile credinţei. Şi

bineînţeles, asta nu e cine ştie ce crimă!

Tăunul se opri, îşi trase răsuflarea, apoi se avântă în altă tiradă:

— Şi eminenţa voastră mai vorbeşte de cruzime?... Dar colonelul, acest măgar urecheat, n-ar fi fost în stare să mă tortureze nici într-un an întreg aşa cum a putut eminenţa voastră să mă canonească în câteva minute! Nu l-ar fi ajutat mintea. Tot ce poate el să născocească, e să strângă cât mai zdravăn curelele. Iar când nu le mai poate strânge, toate mijloacele lui au secat. O, de asemenea cruzime e în stare orice idiot! Pe când eminenţa voastră aţi născocit cu totul altceva. „N-ai vrea să fii atât de drăguţ şi să iscăleşti propria dumitale condamnare la moarte?... Eu am o inimă prea simţitoare ca să fac aşa ceva”. Un lucru ca acesta nu putea să-l născocească decât un catolic, un catolic blajin, milostiv, care se face alb ca varul când vede câteva curele prea strânse! Când aţi intrat aici, asemeni unui înger al îndurării, şi v-aţi indignat atâta de „barbaria” colonelului, trebuia să mă aştept că abia atunci va începe pentru mine adevărata tortură! De ce vă uitaţi aşa la mine? N-aveţi decât să-i daţi încuviinţarea şi să vă duceţi acasă liniştit! Întârziaţi de la masă... Vă rog să mă credeţi, toată chestia asta nu

merită atâta bătaie de cap. Spuneţi-i, pur şi simplu, colonelului eminenţei voastre să poruncească să mă împuşte, sau să mă spânzure, sau cum îi vine lui mai la îndemână... Să mă şi ardă de viu, dacă asta-i face plăcere. Numai să se sfârşească mai repede!

Tăunul era de nerecunoscut, îşi ieşise din fire, tremura şi gâfâia, iar ochii îi căpătaseră o strălucire verzuie.

Montanelli se ridică şi-l privi în tăcere. Nu înţelegea nimic din acest torent de imputări înverşunate, dar îşi dădea bine seama că ele veneau de la un om ajuns la cea de pe urmă limită a răbdării. Şi pentru că-l înţelegea, îi ierta toate ofensele.

— Linişteşte-te, zise el. N-am avut de gând să te chinuiesc. Şi crede-mă că nici nu m-am gândit să trec pe umerii dumitale povara mea, deoarece şi fără asta ai una peste măsură de grea. Nu, aşa ceva n-am făcut niciodată, cu nicio fiinţă omenească...

— Asta e o minciună! strigă Tăunul, cu ochii arzători. Dar episcopatul?

— Episcopatul?...

— O, aţi şi uitat? E atât de uşor să uiţi! „Dacă vrei tu, Arthur, dacă ai ceva împotrivă... eu scriu la Roma şi spun că nu pot să mă duc...” Dar, eu trebuia să hotărăsc

viitorul în locul eminenţei voastre, eu, un băiat de nouăsprezece ani? Dacă lucrul acesta n-ar fi într-adevăr monstruos, ar fi vrednic de râs!

— Opreşte! izbucni cu deznădejde Montanelli. Şi ridicând în sus amândouă braţele, îşi prinse capul între palme. Apoi mâinile-i căzură neputincioase şi el se îndreptă spre fereastră. Se aşeză pe margine, şi apucând o gratie, îşi lipi fruntea de ea. Tăunul îi urmărea mişcările, tremurând din tot trupul.

Trecură câteva clipe. Montanelli se sculă şi se apropie de Tăun. Buzele-i erau albe ca varul.

— Iartă-mă, te rog, zise, luptându-se deznădăjduit cu el însuşi ca să-şi păstreze înfăţişarea liniştită de totdeauna, trebuie să te las... Nu mă simt bine.

Tremura tot, ca-n friguri. Mânia Tăunului se stinse dintr-odată:

— Padre, oare n-aţi înţeles?...

Montanelli se trase îndărăt şi încremeni.

— Numai asta nu! şopti el. Tot ce vrei, Doamne, numai asta nu! Dacă înnebunesc...

Tăunul se ridică pe jumătate şi prinse mâinile tremurătoare ale bătrânului într-ale lui:

— Padre, oare n-aţi înţeles că nu m-am înecat?

Mâinile pe care le ţinea într-ale lui se răciră dintr-odată. Se lăsă o tăcere de moarte. Apoi Montanelli căzu în genunchi şi-şi ascunse faţa la pieptul duşmanului său de până atunci.

...

Când îşi înălţă din nou capul, soarele asfinţise, şi cele din urmă reflexe roşiatice se stingeau la apus. Tatăl şi fiul uitaseră şi de timp, şi de loc, şi de viaţă, şi de moarte; uitaseră chiar că se duşmăniseră.

— Arthur, şopti Montanelli, tu eşti, într-adevăr? Te-ai întors iarăşi la mine? Ai înviat din morţi?

— Din morţi... repetă Tăunul şi tresări.

Îşi lăsă capul pe umărul lui Montanelli, ca un copil bolnav în braţele mamei sale.

— Te-ai întors... te-ai întors în sfârşit!

Tăunul oftă dureros.

— Da, zise el. Şi acum, ori trebuie să luptaţi alături de mine, ori să mă ucideţi!

— Taci, dragul meu! Lasă astea... Noi doi, parcă am fi doi copii care s-au rătăcit în beznă şi din greşeală se iau unul pe celălalt drept fantome... Dar acum ne-am regăsit

şi totul s-a luminat în jurul nostru. Bietul meu copil, cum te-ai schimbat… cât de înspăimântător te-ai schimbat! Arăţi aşa de parcă ai fi trecut printr-un întreg ocean de chinuri, tu, care erai cândva atât de alintat de viaţă! Arthur, oare tu eşti într-adevăr? Am visat de-atâtea ori că te-ai întors la mine, dar când mă trezeam, în jurul meu era întuneric şi pustiu. Oare am dreptul să cred că n-o să mă trezesc iarăşi, că şi acesta nu-i tot un vis? Fă-mă să mă încredinţez că totul e aievea, nu părere… Povesteşte-mi ce s-a întâmplat cu tine atunci.

— O, totul s-a petrecut aşa de simplu… M-am ascuns pe un vas de mărfuri care încărca în port şi am plecat în America de Sud.

— Şi acolo?

— Acolo am trăit, dacă acela se poate numi trai, până în ziua când… Dar ce să mai vorbesc!… O, am văzut multe în viaţă, afară de seminarii teologice, de-atunci, de când îmi dădeaţi lecţii de filosofie! Spuneaţi că mă vedeaţi în vis?… Şi eu v-am văzut…

Un tremur îl cuprinse şi glasul i se curmă.

— Asta s-a întâmplat, începu el din nou, cu glasul întretăiat, pe vremea când lucram în mină, în Ecuador…

— Cred că nu ca miner?

— Nu, ca slujitor de miner, împreună cu coolii[48] chinezi. Făceam ce se nimerea. Dormeam într-o baracă, chiar la intrarea în mină. Pe-atunci suferearn înspăimântător de aceeaşi boală teribilă de care sufăr şi acum, şi totuşi trebuia să car pietre zile întregi, sub un soare necruţător... Şi iată că într-o noapte am început să aiurez, aşa cred, deoarece v-am văzut limpede intrând pe uşă. Purtaţi în mâini un crucifix. Semăna cu cel care atârna acolo, pe perete. Şopteaţi o rugăciune şi aţi trecut chiar pe lângă mine, dar n-aţi întors capul. Atunci v-am strigat, rugându-vă să mă ajutaţi, să-mi daţi otravă, sau un cuţit, sau orice ar fi putut să pună cap chinurilor mele, înainte de a-mi pierde minţile. Dar eminenţa voastră, padre... O!

Îşi acoperi ochii cu o mână. Pe cealaltă Montanelli o ţinea încă în mâinile lui.

— Vedeam după faţa eminenţei voastre că m-aţi auzit, totuşi nu mi-aţi aruncat măcar o privire, ci vă rugaţi mereu... Şi abia după ce aţi sfârşit rugăciunea şi aţi sărutat crucifixul, v-aţi întors spre mine şi aţi şoptit: „Mi-e aşa de milă de tine, Arthur, dar nu îndrăznesc... nu îndrăznesc”... Când mi-am venit în fire şi am dat iarăşi cu ochii de baracă şi de coolii bolnavi de lepră, am înţeles

48 *Cooli – lucrători băştinaşi din colonii angajaţi să efectueze muncile brute, exploataţi în chip sângeros.*

totul. Am înţeles că pentru eminenţa voastră e mult mai important să câştigaţi bunăvoinţa cerului, decât să mă smulgeţi pe mine din cel mai înspăimântător iad care poate să existe! Şi asta n-am uitat-o niciodată. Am uitat-o numai acum, când m-aţi atins… am fost bolnav şi zdrobit, şi totuşi v-am iubit atât de mult, cândva! Dar între noi nu mai poate fi acum nimic altceva decât război, război şi iarăşi război! De ce-mi mai ţineţi mâna? Nu ştiţi că atât timp cât vă păstraţi credinţa, noi nu putem fi decât duşmani?

Montanelli îşi plecă fruntea şi-i sărută mâna rănită.

— Arthur, cum aş putea eu să mă lepăd de credinţă? Dacă mi-am păstrat-o de-a lungul acestor ani înfiorători, cum aş putea s-o lepăd acum, când Dumnezeu mi te-a înapoiat? Adu-ţi aminte: doar nu aveam nicio îndoială că te-am ucis!

— Nu, e un lucru pe care-l veţi face abia de aici înainte.

— Arthur!

Era un strigăt de spaimă neprefăcută, dar, ca şi cum nu l-ar fi auzit, Tăunul urmă:

— Să fim cinstiţi în toate, padre. Nu trebuie să umblăm cu jumătăţi de măsură. O prăpastie adâncă ne desparte pe unul de altul, şi în zadar am încerca să ne întindem

mâna pe deasupra ei. Dacă nu vreţi sau nu puteţi să vă lepădaţi de credinţă – şi Tăunul îşi aruncă ochii la crucifixul din perete – atunci veţi fi nevoit să încuviinţaţi propunerea colonelului.

— Să-mi dau încuviinţarea? Dumnezeule!... Să-mi dau încuviinţarea?... Arthur, dar eu te iubesc!

Faţa Tăunului se crispă de durere.

— Pe cine iubiţi mai mult?

Montanelli se ridică cu greu. O spaimă ucigătoare pusese stăpânire pe sufletul lui şi părea că-i apasă trupul ca o povară enormă. Se simţea slab, bătrân, închircit ca o frunză lovită de cel dintâi ger. Se trezise acum, şi totul în jurul lui era întunecat şi pustiu...

— Arthur, fie-ţi milă de mine, cât de puţin!

— Dar eminenţei voastre, padre, v-a fost milă de mine atunci când, minţindu-mă, m-aţi silit să ajung rob pe plantaţiile de trestie? Vă cutremuraţi de spaimă când vi le spun toate astea... O, sfinţi cu inimi blajine! Doar nu murise decât fiul eminenţei voastre! Spuneaţi că mă iubiţi... Într-adevăr, greu am plătit eu iubirea asta! Cum de vă trece prin minte că totul s-ar putea şterge, că aţi putea să mă transformaţi iarăşi în Arthur cel de altă dată? Pe mine, care am spălat vasele în taverne spurcate, care

am rânit grajdurile fermierilor, fiare mai crude decât vitele lor? Pe mine, care am fost clovn cu tichie şi clopoţel într-un circ ambulant, slugă şi rob al matadorilor de pe arena unde aveau loc luptele cu taurii? Pe mine, care am fost nevoit să fac pe placul oricărui dobitoc care avea gust să-mi pună şaua pe spinare? Pe mine, care am răbdat de foame, care am fost călcat în picioare şi scuipat, care întindeam mâna cerşind resturile de mâncare pline de mucegai şi eram alungat pentru că acelea erau dreptul câinilor? O, dar de ce vi le mai spun toate astea! Parcă pot să descriu toate grozăviile către care m-a împins mâna eminenţei voastre? Iar acum îmi vorbiţi de dragostea voastră pentru mine! Cât de mare e această dragoste? Este ea destul de puternică, oare, ca să renunţaţi pentru ea la credinţă? Ce-a făcut Iisus pentru eminenţa voastră? Ce suferinţe a îndurat el pentru voi, padre, ca să-l iubiţi mai mult decât pe mine? Oare pentru mâinile lui bătute în cuie îl iubiţi atâta? Atunci priviţi-le pe ale mele! Şi mai priviţi şi aci, şi aci...

Tăunul îşi sfâşia cămaşa, arătându-i lui Montanelli urmele rănilor de pe trup.

— Padre, inima eminenţei voastre ar trebui să fie, pe sfânta dreptate, a mea! N-au fost chinuri pe care să nu le

fi îndurat din pricina voastră. Dacă aţi şti tot ce am suferit! Şi totuşi, nu vreau să mor! Am îndurat totul şi mi-am întărit sufletul cu răbdare, pentru că am vrut să mă întorc din nou la viaţă, ca să pornesc din nou războiul împotriva dumnezeului vostru. Gândul acesta mi-a fost scut, şi cu ajutorul lui mi-am apărat inima, atunci când mă ameninţa nebunia şi moartea cea adevărată! Şi iată că, după ce m-am întors la viaţă, îl văd iarăşi pe acela care timp de şase ore a stat bătut în cuie pe cruce şi apoi a înviat din morţi! Şi acum, ce aveţi de gând să faceţi cu mine? Ce aveţi de gând să faceţi cu mine?

Glasul i se frânse. Montanelli stătea nemişcat, ca o statuie de piatră sau ca un mort aşezat în scaun. Izbucnirea de vijelioasă deznădejde a Tăunului îi stârnise la început un tremur uşor şi muşchii i se contractau ca sub lovituri de bici. Acum însă, părea cu desăvârşire liniştit.

Se lăsă o tăcere nesfârşită, chinuitoare. Apoi Montanelli vorbi. Glasul lui răsuna trist, lipsit de viaţă:

— Arthur, lămureşte-mă mai bine asupra intenţiilor tale. Mă chinuieşti, mi se turbură mintea şi nu te pot înţelege. Ce anume vrei tu de la mine?

Tăunul îşi întoarse spre el faţa palidă, ca de fantomă.

— Eu nu vreau nimic. Cine poate să ceară dragoste cu sila? Sunteţi liber să alegeţi dintre noi doi, pe acela pe care-l iubiţi mai mult. Dacă-l iubiţi mai mult pe el, sunteţi liber să-l alegeţi...

— Nu pot să te înţeleg, repetă Montanelli obosit. Despre ce alegere vorbeşti? Doar trecutul nu-l mai putem întoarce...

— Padre, trebuie să alegeţi pe unul din noi. Dacă mă iubiţi, aruncaţi de la gât crucea aceea şi să plecăm amândoi în altă lume. Prietenii mei pun la cale o nouă încercare de evadare, şi cu ajutorul eminenţei voastre le-ar fi aşa de uşor s-o facă! Iar când vom fi de cealaltă parte a frontierei, în afară de orice primejdie, să mă recunoaşteţi în mod public drept fiul eminenţei voastre... Iar dacă nu mă iubiţi îndeajuns ca s-o faceţi, dacă credinţa vă este mai scumpă decât mine, duceţi-vă la colonel şi spuneţi-i că vă daţi încuviinţarea. Şi în cazul acesta, plecaţi chiar acum, neîntârziat, ca să mă scutiţi de chinul de a vă mai vedea... Chiar şi fără asta nu mi-e tocmai uşor!

Montanelli îşi înălţă capul, începea să înţeleagă. Puterile îl părăsiră, un tremur îi zgudui trupul.

— Fără îndoială că o să intru în legătură cu prietenii

tăi. Dar să plec cu tine, asta nu, mi-e cu neputinţă: doar sunt preot.

— Iar eu, de la un preot nu primesc nimic: Nu mai vreau compromisuri, padre. Am suferit destul din pricina lor şi a urmărilor lor. Ori renunţaţi la biserică pentru mine, ori renunţaţi la mine.

— Cum să mă despart de tine, Arthur? Cum să mă despart de tine?…

— Atunci, despărţiţi-vă de biserică! Alegeţi. Eu nu pot îngădui să vă împărţiţi dragostea în două: jumătate mie, jumătate bisericii. Nu vreau fărâmiturile de la masa altora!

— Arthur, Arthur, se poate să-mi sfâşii inima! Se poate să mă împingi la nebunie?

Tăunul lovi cu pumnul în perete.

— Alegeţi! mai repetă el odată.

Montanelli scoase de la piept un portofel şi luă din el o hârtie ştearsă şi mototolită.

— Priveşte, zise el.

— „Am avut încredere în dumneavoastră ca în Dumnezeu, dar m-aţi minţit toată viaţa”. Tăunul începu să râdă: Şi-i înapoie hârtia.

— Cât de fermecător de tânăr poţi fi la nouăsprezece

ani! Îţi pare un lucru atât de uşor să pui mâna pe ciocan şi să zdrobeşti totul! Şi acum e tot atât de uşor, numai că am ajuns eu însumi sub ciocan! Iar eminenţa voastră o să mai găsească destui oameni pe care să-i prostească şi care nici măcar n-o să-şi dea seama vreodată de asta!

— Fă cum vrei, îi răspunse Montanelli. Dumnezeu ştie că poate şi eu aş fi tot atât de necruţător în locul tău. Dar ceea ce-mi ceri, Arthur, eu nu pot să fac. O să fac ce o să pot. O să-ţi pregătesc evadarea. Iar când o să te ştiu în afară de orice primejdie, atunci, fie că o să mi se întâmple un accident în munţi, fie că o să iau din greşeală altceva în locul unui somnifer oarecare, alege tu ce vrei. Asta te-ar mulţumi? Iată tot ce pot să fac. Păcatul e greu, dar nădăjduiesc că Dumnezeu mă va ierta. El e mai milostiv…

Un strigăt de suferinţă izbucni din pieptul Tăunului şi mâinile-i căzură în jos, a deznădejde.

— O, dar asta e înspăimântător! înspăimântător! Ce am făcut, ca să gândiţi asemenea lucruri despre mine? Cu ce drept?… Ca şi cum aş avea intenţia să mă răzbun pe eminenţa voastră, padre! Cum e cu putinţă să nu înţelegeţi că eu nu vreau decât să vă salvez? Cum de n-aţi înţeles niciodată cât de mult vă iubesc?…

Tăunul prinse amândouă mâinile lui Montanelli şi

începu să le acopere cu sărutări fierbinţi, amestecate cu lacrimi.

— Padre, să plecăm amândoi! Ce aveţi de împărţit cu această lume moartă a păcatelor şi a rătăcirilor? Doar aceste păcate şi rătăciri nu sunt decât pulberea veacurilor trecute! Ele au putrezit de sus şi până jos, şi acum duhnesc a descompunere! Să plecăm din lumea asta în altă lume, plină de lumină! Padre, noi suntem viaţa şi tinereţea, noi suntem primăvara veşnică, noi suntem viitorul omenirii! Zorile sunt aproape, padre. E cu putinţă, oare, să nu luaţi asupra voastră partea de muncă ce vi se cuvine, ca să ajutaţi soarele să răsară? Treziţi-vă, şi să uităm visurile de spaimă ale nopţii! Treziţi-vă, şi să ne începem viaţa din nou! Padre, eu v-am iubit totdeauna, totdeauna! Chiar şi atunci când m-aţi ucis. E cu putinţă, oare, să mă ucideţi încă o dată?

Montanelli îşi frângea mâinile, sfâşietor.

— Dumnezeule, fie-ţi milă de mine, strigă el. Arthur, ai ochii mamei tale!

Apoi se lăsă o tăcere nesfârşit de adâncă. În penumbra cenuşie a serii care se lăsa, ei se uitau unul la altul, cu inimile încremenite de spaimă.

— Mai spune-mi ceva, se rugă în şoaptă Montanelli! Dă-

mi măcar o cât de slabă nădejde...

— Nu mai am nimic de spus. Eu n-am nevoie de viaţă decât ca să lupt împotriva bisericii. Eu nu sunt om, ci cuţit. Dacă-mi lăsaţi viaţa, înseamnă că binecuvântaţi cuţitul!

Montanelli se întoarse spre crucifix.

— Doamne! îl auzi?

Glasul lui se stinse în liniştea adâncă. Nu venea niciun răspuns de nicăieri. Demonul ironiei se trezi deodată în Tăun:

— Strigaţi-l mai t-t-tare!

Montanelli tresări, ca pălmuit. Câteva clipe se uită încremenit înaintea lui. Apoi se aşeză pe marginea patului, îşi acoperi faţa cu mâinile şi izbucni în plâns. Tăunul se cutremură şi o sudoare rece i se ivi pe frunte, înţelegea ce însemnau aceste lacrimi.

Îşi trase pătura până peste cap, să nu mai audă. Pentru el era destul că trebuia să moară, în timp ce simţea clocotul puternic şi nestăvilit al vieţii.

Dar plânsul acela nimic nu-l putea înăbuşi. Îi răsuna în urechi, îl ciocănea în creier, iar lacrimile se rostogoleau una după alta de pe degetele lui.

Cu încetul, suspinele lui Montanelli se potoliră, şi el

începu să-şi şteargă ochii cu batista, ca un copil care nu mai are lacrimi să plângă. Când se ridică, batista îi alunecă de pe genunchi şi căzu jos.

— E inutil să mai vorbim, zise el. Cred că mă înţelegi.

— Da, vă înţeleg, îi răspunse Tăunul, cu o resemnare posomorâtă. Nu e vina eminenţei voastre...

Montanelli se întoarse spre el. Şi tăcerea care se lăsă deodată le păru mai înspăimântătoare decât tăcerea mormântului care trebuia să se sape în curând pentru unul din ei.

Se uitau unul în ochii celuilalt, fără un cuvânt, aşa cum se uită unul la altul, peste o barieră pe care n-o pot trece, doi îndrăgostiţi, despărţiţi cu sila.

Tăunul, cel dintâi, nu mai putu îndura şi-şi plecă ochii. Se trase îndărăt şi-şi ascunse faţa. Montanelli înţelese că asta înseamnă: „Poţi să pleci”. Se întoarse şi ieşi din celulă.

Dar după câteva clipe, Tăunul sări de la locul lui:

— O, asta nu pot s-o suport! Întoarce-te, padre! Întoarce-te!

Uşa era încuiată. Cu o privire lungă şi înceată, el măsură pereţii celulei şi înţelese că totul s-a sfârşit.

Toată noaptea foşni iarba jos în curte, iarba care

trebuia să se veştejească în curând, smulsă din rădăcină cu lopeţile. Şi toată noaptea, prizonierul singuratic plânse cu suspine în celula întunecată...

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

Judecata a avut loc marţi dimineaţa, la tribunalul militar.

A durat foarte puţin timp şi a fost cât se poate de simplă. Nu era decât o simplă formalitate şi s-a terminat în douăzeci de minute. Şi nici nu era nevoie să se piardă mai mult timp. Apărarea nu fusese îngăduită. Au fost ascultaţi, ca martori, spionul rănit, ofiţerul împuşcat de Tăun şi câţiva soldaţi. Sentinţa era hotărâtă mai dinainte: doar Montanelli îşi dăduse încuviinţarea pe care o doreau. Judecătorilor – colonelul Ferrari, un maior de dragoni, localnic, şi doi ofiţeri din garda elveţiană – nu le rămăsese decât s-o împlinească. S-a citit actul de acuzare. Martorii şi-au făcut depoziţiile. Apoi sentinţa a fost întărită cu semnături şi citită osânditului, cu solemnitatea cuvenită. Tăunul a ascultat-o în tăcere, iar când a fost întrebat conform obiceiului dacă are ceva de adăugat, a dat doar din mână, nerăbdător. Ţinea la piept, ascunsă, batista pe care o pierduse Montanelli. Toată noaptea o sărutase şi

plânsese, stând aplecat asupra ei ca asupra unei fiinţe vii. Faţa lui era palidă şi lipsită de viaţă, iar în jurul ochilor mai păstra încă urme de lacrimi. Cuvintele „prin împuşcare” părură a-l impresiona puţin. Când le auzi, pupilele i se măriră, dar atât.

— Duceţi-l în celulă, porunci colonelul, după ce se terminară toate formalităţile.

Sergentul, care se vedea bine că abia se mai putea stăpâni, atinse umărul osânditului, care parcă încremenise. Tăunul îl privi aproape speriat.

— O, da, aşa-i, îngână el. Uitasem…

Deodată, colonelul îl strigă pe sergent, care tocmai ieşea din sală cu osânditul.

— Aşteaptă, sergent! Vreau să-i mai spun ceva.

Tăunul rămase nemişcat. Ai fi zis că glasul colonelului nu ajunsese până la dânsul.

— Nu ai nimic de comunicat prietenilor sau rudelor dumitale? Cred că ai rude, nu?

Nu primi niciun răspuns.

— Gândeşte-te şi spune-mi, sau mie, sau preotului. O să dăm toată atenţia acestei chestiuni. Adică nu, mai bine spune-i preotului dorinţa dumitale. El o să vină îndată şi o să rămână toată noaptea cu dumneata. Dacă mai ai şi altă

dorinţă...

Tăunul îşi ridică ochii din pământ:

— Spuneţi preotului că vreau să rămân singur. N-am prieteni şi n-am nimic de spus nimănui.

— Bine, dar trebuie să te spovedeşti.

— Sunt ateu. Nu doresc altceva decât să mă lăsaţi în pace.

Rosti aceste cuvinte cu tristeţe şi linişte. În glasul lui nu era nici provocare, nici mânie. După ce vorbi, se întoarse fără grabă. Ajuns la uşă, se opri dintr-odată.

— Uitam ceva, colonele. Voiam să vă rog să-mi faceţi cel din urmă serviciu. Să daţi ordin ca mâine să nu fiu legat şi să mi se lase ochii liberi. O să stau cât se poate de liniştit.

Miercuri dimineaţa, la răsăritul soarelui, îl scoaseră în curte. Se vedea mai bine ca oricând că şchiopătează, îşi purta picioarele anevoie, cu o senzaţie de durere chinuitoare, sprijinindu-se greoi de braţul sergentului.

Dar expresia de resemnare obosită se ştersese de pe faţa lui. Fantoma spaimei care-l apăsase în liniştea nopţii, vedeniile sinistre, gândurile la lumea de dincolo de mormânt, toate dispăruseră odată cu noaptea care le plăsmuise. De cum începu să lumineze soarele şi se văzu

faţă în faţă cu duşmanii lui, demonul răzvrătirii se trezi din nou în el şi nu se mai înfricoşa de nimic.

În faţa zidului erau înşiraţi în linie cei şase carabinieri însărcinaţi cu executarea sentinţei. Era acelaşi zid acoperit cu iederă, crăpat şi pe jumătate năruit, pe care coborâse în noaptea evadării lui neizbutite. Soldaţii, aliniaţi şi cu puştile în mână, abia îşi mai puteau stăpâni lacrimile. Gândul că vor trebui să-l ucidă pe Tăun, li se părea monstruos: Cu replicile lui agere şi înţepătoare, cu râsul lui neîntrerupt, cu acel curaj neprefăcut din care se împărtăşeau şi ei, Tăunul pătrunsese ca o rază de soare în viaţa lor monotonă şi cenuşie, iar gândul că va trebui să moară ucis de mâna lor, era pentru ei ca şi cum ar păli soarele însuşi.

Sub smochinul cel mare din curte îl aştepta mormântul. Îl săpaseră în timpul nopţii mâini de sclavi şi lacrimi picuraseră pe lopeţi. Trecând, Tăunul se uită zâmbind la groapa neagră, la iarba veştejită de-alături, şi oftă adânc, trăgând în piept mireasma de pământ proaspăt răscolit.

Lângă smochin, sergentul se opri. Tăunul privi în jurul lui cu un zâmbet luminos.

— Aci trebuie să stau, sergent?

Sergentul încuviinţă cu capul, în tăcere. I se pusese un

nod în gât şi n-ar fi putut rosti niciun cuvânt, chiar dacă viaţa i-ar fi atârnat de asta. În curte erau de faţă colonelul însuşi, nepotul său căpitanul, comandantul carabinierilor, care urma să comande plutonul, medicul şi preotul.

Păşiră, înainte, cu feţele grave, stingheriţi de privirea strălucitoare de îndrăzneală a ochilor surâzători ai Tăunului.

— Bună dimineaţa, domnilor! O, şi sfinţia sa e în picioare la o oră atât de matinală? Ce faci, căpitane? Întâlnirea noastră de astăzi e mai plăcută pentru dumneata decât cealaltă, nu-i aşa? Văd că braţul ţi-e încă legat... Asta e tot din pricină că am dat greş atunci! Iată, băieţii aceştia îşi vor face mai bine datoria. Nu-i aşa, fraţilor?

Şi învălui cu privirea feţele întunecate ale carabinierilor.

— În orice caz, de data asta nu va mai fi nevoie de bandaj... Haide, nu vă uitaţi la mine cu atâta jale! Depărtaţi călcâiele şi arătaţi cât de bine ştiţi să trageţi. În curând o să aveţi aşa de mult de lucru, încât nici nu ştiu cum o s-o scoateţi la capăt! Trebuia să faceţi exerciţii din timp...

— Fiul meu, îl întrerupse preotul, ieşind dintre ceilalţi,

care se depărtară, lăsându-i singuri. Peste câteva clipe te vei înfăţişa înaintea creatorului. Oare vei lăsa să treacă aceste clipe fără să te pocăieşti? Te implor, gândeşte-te ce groaznic e să mori fără să capeţi iertarea, cu inima îngreuiată de păcate! Când te vei afla în faţa judecătorului, va fi prea târziu să te mai gândeşti la pocăinţă. Oare tot cu gluma pe buze te vei apropia şi de tronul său?

— Cu gluma, sfinţia ta? Cred că numai dumneata şi cei de-o teapă cu dumneata aveţi nevoie de această morală creştină! Când o să vină rândul nostru, o să scoatem tunurile, nu o biată jumătate de duzină de carabine ruginite, şi atunci o să vedeţi cum glumim noi!

— O să scoateţi tunurile?... O, nenorocitule! Dar nu înţelegi că eşti pe marginea prăpastiei?

Tăunul se uită peste umăr la groapa deschisă.

— Prin urmare, sfinţia ta crezi că atunci când o să mă coborâţi acolo o să scăpaţi pentru totdeauna de mine? Poate vreţi să puneţi şi o lespede peste mormântul meu, ca să fiţi cu totul liniştiţi? Nu-ţi fie frică, sfinţia ta! Acolo unde-o să mă aşezaţi, o să stau cuminte ca un şoarece... Şi totuşi, o să scoatem tunurile!

— O, Dumnezeule milostiv! strigă preotul. Iartă-l pe

nenorocitul acesta!

— Amin! rosti ofiţerul care comanda, cu o voce adâncă de bas, iar colonelul şi nepotul lui îşi făcură cruce cu smerenie.

Deoarece era limpede că toate rugăminţile lui nu-l vor scoate la niciun capăt, preotul renunţă la alte încercări şi se trase la o parte, clătinând din cap şi mormăind rugăciuni. Fără întârziere, se făcură cele din urmă pregătiri, foarte simple. Iar Tăunul stătea drept, aşa cum se cuvenea, întorcându-se doar o clipă cu faţa spre razele roşii şi galbene ale soarelui, care răsărea. Ceru din nou să nu i se lege ochii şi privirea lui cutezătoare îl sili pe colonel să se supună, împotriva voinţei sale. Niciunul nu se gândise cât îi îngreuiază lucrul acesta pe bieţii soldaţi să-şi facă datoria.

Tăunul îi privea în ochi, zâmbind. În mâinile lor carabinele tremurau.

— Sunt gata, zise el.

Ofiţerul care comanda făcu un pas înainte. Era turburat. Nu mai comandase niciodată un pluton de execuţie.

— Pregătiţi-vă! Arma la ochi! Foc!

Tăunul se clătină uşor, dar nu căzu. Un glonte, trimis

de o mână şovăitoare, îi zgâriase puţin obrazul. Câteva picături de sânge căzură pe cravata lui albă. Alt glonte îl nimerise în picior, deasupra genunchiului. Când fumul se împrăştie, soldaţii îl văzură în faţa lor, zâmbind ca şi înainte şi ştergându-şi sângele de pe obraz cu mâna schiloadă.

— Aţi ochit prost, fraţilor! zise el. Glasul lui limpede şi desluşit străpunse inima nenorociţilor, care încremeniră de spaimă. Haide, mai încercaţi odată!

Un freamăt de nemulţumire trecu de-a lungul liniei. Fiecare din ei ochise pe-alături, nădăjduind în adâncul sufletului că glontele ucigător va fi slobozit de mâna vecinului, nu de a lui.

Şi iată că osânditul stă în picioare şi-i priveşte zâmbind. Vor trebui să mai îndeplinească o dată această datorie chinuitoare; prefăcuseră execuţia într-un adevărat masacru. Simţeau cum groaza pune stăpânire pe ei. Lăsându-şi carabinele în jos, ascultau îndobitociţi înjurăturile turbate ale ofiţerului şi, cu o deznădejde întunecată, holbau ochii la omul pe care-l uciseseră, dar care totuşi rămăsese viu.

Colonelul îşi agita pumnul, ameninţător, poruncindu-le mânios să se alinieze, să ia armele la ochi şi să sfârşească

cât mai curând povestea asta.

Şi el, ca şi soldaţii îşi pierduse cu totul cumpătul şi nu mai îndrăznea să-şi întoarcă privirea spre fantoma ciudată care stătea în picioare, stătea mereu şi nu voia cu niciun chip să cadă. Când Tăunul se uită la el, aproape se sperie. Şi de la cel dintâi sunet al acestui glas batjocoritor, se cutremură.

— O, dar ce pluton de neîndemânatici ai adus azi aici, colonele! Ia să încerc dacă n-o să mă înţeleg eu mai bine cu ei. Ei, voinicilor! Cei din flancul stâng, ţineţi armele mai sus! Dumnezeu cu voi, fraţilor! Doar nu ţineţi în mâini o tigaie, ci o puşcă! Aţi ochit cu toţii? Acum, pregătiţi-vă!...

— Foc! strigă colonelul, repezindu-se înainte.

Asta era mai presus de puterile lui: cum i-ar fi putut îngădui osânditului să-şi comande singur execuţia? urmă altă salvă, dezordonată, şovăitoare, şi linia regulată a soldaţilor se prefăcu într-o ceată de oameni tremurători, care se uitau sălbatic înaintea lor. Unul din ei nu trăsese deloc, îşi aruncase carabina şi, trântindu-se la pământ, gemea: „Nu pot, nu pot!”

În lumina strălucitoare a dimineţii se ridică un nor de fum, care se împrăştie încet, rupându-se în bucăţi. Atunci

oamenii văzură că Tăunul căzuse, dar nu puteau să ştie dacă mai trăieşte încă. Soldaţii şi ofiţerii rămăseseră ca în catalepsie, cu ochii la Tăunul care se zbătea pe pământ în spasmele agoniei.

Dar medicul şi colonelul se repeziră la el cu un strigăt: Tăunul se ridicase într-un genunchi, şi iarăşi se uita la feţele soldaţilor, şi iarăşi râdea.

— Iar aţi dat greş! mai încercaţi odată, fraţilor! Uitaţi-vă... Dacă nu puteţi...

Deodată se clătină şi se prăbuşi pe o parte în iarbă.

— A murit? întrebă încet colonelul.

Medicul, care stătea în genunchi şi-şi ţinea mâna peste cămaşa plină de sânge a celui căzut, răspunse cu blândeţe:

— Da, aşa cred... Slavă domnului!

— Slavă domnului! repetă după el şi colonelul. În sfârşit...

Nepotul său îl trase de mână.

— Unchiule, cardinalul! E la poartă şi vrea să intre.

— Ce? Nu, să nu intre... Nu vreau! Ce grijă are garda? Eminenţa voastră...

Porţile se deschiseră larg, apoi se închiseră la loc. Montanelli apucase, a intra în curte şi se uita drept

înaintea lui, cu ochii aţintiţi, plini de groază.

— Eminenţa voastră! Sunt dator să vă rog... E o privelişte nepotrivită pentru eminenţa voastră! Execuţia abia s-a terminat... Trupul încă nu...

— Am venit să-l văd, rosti Montanelli.

Chiar şi în momentul acela, colonelul rămase uimit de glasul şi de mersul lui: părea un halucinat.

— O, Doamne! strigă fără veste un soldat.

Colonelul întoarse repede capul.

— Într-adevăr!...

Trupul scăldat în sânge începuse iarăşi să se zvârcolească, gemând, în iarbă.

Medicul se aplecă şi luă capul muribundului pe genunchii săi.

— Mai repede! strigă el cu deznădejde. Mai repede, barbarilor! Sfârşiţi-l, pentru numele lui Dumnezeu! Asta nu se mai poate îndura!

Sângele începu să curgă pe mâinile lui. Medicul tremura din cap până-n picioare, în timp ce sprijinea trupul care se zbătea în spasme. Şi când, înnebunit de groază, începu să se uite împrejur căutând ajutor, preotul se aplecă peste umărul lui şi apropie crucea de buzele celui ce murea:

— În numele tatălui, şi al fiului…

Tăunul se ridică, sprijinindu-se de genunchii medicului şi, cu ochii larg deschişi, se uită la crucifix.

În mijlocul unei linişti ca de mormânt, îşi înălţă încet mâna dreaptă străpunsă de gloanţe şi-l respinse.

Pe obrazul lui se deschidea o rană însângerată.

— Padre, sunteţi… sunteţi satisfăcut?

Şi capul îi căzu în braţele medicului.

— Eminenţa voastră!

Şi cum cardinalul stătea tot atât de nemişcat, colonelul Ferrari repetă, mai tare:

— Eminenţa voastră!

Montanelli ridică ochii.

— A murit?

— Da, eminenţa voastră. N-ar fi mai bine să plecaţi? E o privelişte îngrozitoare.

— A murit, repetă Montanelli şi se uită la faţa Tăunului. A murit.

— Ce-o mai fi aşteptând de la un om în care au intrat o jumătate de duzină de gloanţe? şopti în batjocoră comandantul plutonului.

Iar medicul îi răspunse, tot în şoaptă:

— Se vede că l-a turburat vederea sângelui…

Colonelul îşi lăsă mâna pe braţul lui Montanelli.

— Eminenţa voastră... ar fi mai bine să nu vă mai uitaţi la el. Îngăduiţi capelanului să vă întovărăşească până acasă.

— Da... Mă duc.

Se întoarse încet de lângă trupul însângerat şi plecă. Preotul şi sergentul îl urmară. La poartă, Montanelli se opri şi se uită îndărăt.

— A murit...

...

Câteva ore mai târziu, Marcone se apropia de o căsuţă pitită pe povârnişul colinei, ca să-i spună lui Martini că nu mai era nevoie să-şi sacrifice viaţa.

Toate pregătirile pentru a doua încercare de a-l scăpa pe Tăun erau gata, deoarece planul acesta era mult mai simplu decât cel dintâi. Se hotărâse ca a doua zi dimineaţă, când procesiunea cu trupul domnului va trece pe lângă valul fortăreţei, Martini să facă un pas înainte din mulţime, să scoată revolverul din sân şi să tragă drept în obrazul colonelului. Profitând de învălmăşeală, douăzeci de oameni înarmaţi trebuiau să se repeadă prin

surprindere la porţile închisorii, să năvălească în turn şi, punând mâna pe chei, să intre în celula prizonierului şi să-l ia cu ei, ucigând şi culcând la pământ pe oricine le-ar sta în cale. Apoi trebuiau să se îndepărteze de poartă, apărându-se şi acoperind retragerea celui de-al doilea grup de contrabandişti munteni înarmaţi, care aveau însărcinarea să-l ducă pe prizonier la loc sigur, în munţi, şi să-l ascundă acolo.

Din grupul restrâns al complotiştilor, numai Gemma nu ştia nimic de planul lor. Aşa dorea Martini, să nu i se spună nimic. „Inima ei n-ar putea să le îndure toate acestea”, zicea el.

Când contrabandistul intră pe poarta grădinii, Martini deschise uşa de sticlă şi ieşi pe verandă, să-l întâmpine.

— Ai veşti, Marcone?

În loc de răspuns, contrabandistul îşi trase pe ochi pălăria de paie cu margini late.

Se aşezară pe verandă. Niciunul, nici celălalt nu zicea nimic. Dar surprinzând expresia feţei lui Marcone de sub marginile pălăriei, Martini înţelese totul.

— Când s-a întâmplat asta? întrebă el după o lungă tăcere.

Glasul îi răsună în propriile urechi tot atât de

deznădăjduit ca şi în ale celuilalt.

— Astăzi, la revărsatul zorilor. Mi-a spus sergentul. El era acolo şi a văzut totul.

Martini îşi plecă ochii şi culese un fir de aţă care i se prinsese din întâmplare pe mâneca hainei. Ar fi trebuit să moară mâine... Iar acum, scopul pe care-l urmărea dispăruse, aşa cum dispare ţara de basme plăsmuită de razele de aur ale soarelui în apus, de razele care se sting atunci când se lasă întunericul...

Şi se trezi iarăşi în lumea lui de toate zilele, în lumea lui Grassini şi a lui Galli, a corespondenţei cifrate şi a pamfletelor, a certurilor politice dintre prieteni, în lumea intrigilor josnice ale spionilor austrieci, într-un cuvânt, în vechiul vârtej al revoluţiei, care încă de mult sădise în sufletul lui tristeţea. Iar undeva, în adâncul conştiinţei, se deschidea un gol nesfârşit, pe care nimic nu mai putea să-l umple acum, pentru că nu mai era Tăunul...

Cineva îl întrebă ceva. Martini înălţă capul, mirându-se cum de poate să se mai turbure încă.

— Ce spuneai?

— Spuneam că dumneata trebuie să-ţi iei sarcina de a-i comunica vestea...

Pe faţa lui Martini se aşternu spaima.

— Cum aş putea eu să-i spun? strigă el. Mai bine cere-mi, încaltea, să mă duc s-o ucid! Cum o să-i spun, doamne, cum o să-i spun?

Îşi acoperi ochii cu mâinile. Dar şi aşa, fără să vadă, Martini simţi cum a tresărit contrabandistul, şi-şi înălţă capul. Gemma era în uşă.

— Cesare, ai auzit? rosti ea. Totul s-a sfârşit. L-au împuşcat...

CAPITOLUL AL OPTULEA

Introibo ad altare dei[49]... Montanelli stătea în faţa altarului principal, înconjurat de preoţi şi diaconi, şi cu glas puternic şi limpede citea „Introit"-ul. Catedrala era scăldată în lumină şi sclipea în toate culorile curcubeului. De la hainele de sărbătoare ale celor ce se închinau şi până la coloanele acoperite cu stofe în culori vii şi împodobite cu ghirlande de flori, totul era plin de viaţă şi de strălucire. Deasupra uşii larg deschise atârnau draperii grele, de un roşu aprins, şi razele fierbinţi ale soarelui de iulie străbăteau prin ele, aşa cum străbat prin petalele macilor sângerii de câmp. Părţile laterale ale

---

49 *Introibo ad altare dei – „Mă voi urca la altarul lui dumnezeu" – cuvinte cu care începe rugăciunea „Introit", pe care o cântă corul la începutul liturghiei.*

catedralei, de obicei în umbră, erau luminate acum de lumânările şi făcliile călugărilor din diferite ordine, care se instalaseră acolo. Tot în locul acela se înălţau crucile şi prapurile diferitelor parohii. În pridvoare aşteptau steagurile procesiunii; faldurile de mătase se revărsau până la pământ, iar suliţele şi ciucurii auriţi sclipeau viu sub bolţile întunecate. Lumina care se revărsa prin vitralii punea toate culorile curcubeului pe cotele[50] albe ale cântăreţilor şi se aşternea pe lespezile sanctuarului în pete purpurii, portocalii şi verzi. În spatele altarului strălucea şi scânteia la soare o draperie de brocard argintiu. Şi pe fondul acestei draperii, printre podoabe şi lumini, făptura nemişcată a cardinalului, în veşminte lungi şi albe, părea o statuie căreia i s-ar fi insuflat viaţă.

Obiceiul cerea ca în zilele de procesiune cardinalul să înceapă liturghia, dar să nu oficieze. După ce rosti „Indulgentiam”[51], Montanelli se îndepărtă de altar şi se îndreptă spre tronul episcopal. Preoţii şi diaconii pe lângă care trecea se prosternau adânc în faţa lui.

— Mi-e teamă că eminenţa sa nu se simte tocmai bine, şopti un canonic către altul. Are o înfăţişare atât de

---

50 *Cotă – cămaşă albă şi brodată, pe care o îmbracă preoţii şi copiii din cor.*

51 Indulgentiam – rugăciune pentru iertarea păcatelor.

ciudată...

Serviciul religios urma după canoanele obişnuite. Montanelli stătea drept şi niciun muşchi nu i se clintea pe faţă. Soarele juca pe mitra lui strălucitoare, bătută în pietre scumpe, şi pe odăjdiile brodate cu aur. Faldurii grei ai mantiei albe, de sărbătoare, cădeau pe covorul roşu aprins. Lumina sutelor de făclii făcea să sclipească safirele de pe pieptul lui. Numai ochii nemişcaţi şi adânci rămâneau stinşi, şi razele de soare nu aprindeau în ei nicio strălucire. Când răsunară cuvintele „Benedicite, pater eminentissime”[52], el se aplecă să binecuvânteze tămâia.

Când se scoase sfânta cuminecătură, Montanelli îşi părăsi tronul şi căzu în genunchi în faţa altarului, apoi se ridică şi se întoarse la locul său. Toate mişcările lui erau ciudat de uniforme. Maiorul de dragoni, în tunică de gală, care stătea în spatele colonelului, se întoarse spre căpitanul cel rănit şi-i şopti:

— Se duce bătrânul nostru cardinal, se duce, asta se vede cât de colo! Priveşte: toate le face întocmai ca o maşină, parcă nu şi-ar da seama de nimic...

— Cu atât mai bine, îi răspunse căpitanul, tot în şoaptă.

---

52 Binecuvântează, înalt prea sfinţite părinte!

De când cu amnistia aceea blestemată, ne stă tuturor ca albeaţa pe ochi!

— Totuşi, în chestia cu tribunalul militar s-a dat bătut.

— Da, până la urmă s-a înduplecat... Dar mult i-a trebuit până să se hotărască!... Doamne Dumnezeule, ce zăduf! Până se termină procesiunea, ne loveşte pe toţi insolaţia. Păcat că nu suntem şi noi cardinali, să mergem tot drumul sub baldachin! S-st! Unchiul meu se uită la noi.

Când s-a terminat liturghia şi sfânta cuminecătură a fost aşezată sub sticlă în ostensoriul care urma să fie purtat în procesiune, preoţii intrară în paraclis să-şi schimbe veşmintele.

În biserică, ici şi colo se schimbau şoapte. Montanelli stătea tot pe tron, cu privirea aţintită drept înainte. Un larg ocean de valuri omeneşti părea că se zbuciumă în jurul tronului, încremenind la picioarele lui. I se aduse cădelniţa. Cu gesturi care nu erau ale lui aşeză tămâia, fără să se uite nici la dreapta, nici la stânga.

Preoţii se întoarseră din paraclis şi-l aşteptau acum în sanctuar, dar el parcă înlemnise pe tronul său. Preotul care-l slujea se aplecă asupra lui să-i scoată mitra să-şi schimbe veşmintele.

— Eminenţa voastră!

Cardinalul întoarse capul.

— Ce este?

— Sunteţi sigur că o să puteţi însoţi procesiunea? Soarele arde cumplit.

— Ce-mi pasă mie de soare?…

Montanelli vorbea cu glasul lui liniştit şi măsurat, totuşi preotul se gândi că poate l-a supărat cu ceva.

— Iertaţi-mă, eminenţa voastră. Mi s-a părut că nu vă simţiţi tocmai bine…

Montanelli se ridică, fără să răspundă. Pe treapta de sus a tronului se opri şi, cu acelaşi glas ciudat, întrebă:

— Ce e asta?

Trena mantiei lungi şi albe alunecase de pe trepte şi se aşternea acum pe pardoseala sanctuarului. Montanelli arăta cu degetul întins o pată ca de foc pe atlazul alb.

— E o rază de soare, eminenţa voastră, care a trecut prin geamul colorat.

— O rază de soare? Dar razele de soare sunt roşii?…

Montanelli coborî treptele şi se lăsă în genunchi în faţa altarului, cădelniţând rar. Apoi întinse preotului cădelniţa. Soarele aşternea pete colorate pe capul lui descoperit, bătea în ochii larg deschişi, îndreptaţi în sus, şi lumina cu

o strălucire purpurie mantia albă, ai cărei falduri preoţii le potriveau în jurul său.

Luă de la preot ostensoriul sfânt de aur şi, ţinându-l în mâini, aşteptă să se termine melodia solemnă.

Slujitorii se apropiară şi ridicară baldachinul de mătase deasupra capului său. Preoţii i se aşezară la dreapta şi la stânga şi-i întinseră în urmă trena lungă a mantiei, iar cei care purtau făcliile se aplecară să-i ridice marginile de pe lespezi. Ordinele de călugări, care se aşezaseră în fruntea procesiunii, păşiră în mijlocul catedralei şi plecară înainte, în două şiruri drepte.

Montanelli stătea nemişcat lângă altar, sub baldachinul alb, ţinând în mâini sigure sfânta cuminecătură şi privind procesiunea care trecea. Oamenii mergeau în şir doi câte doi, cu lumânările şi făcliile aprinse, cu cruci, cu prapuri, cu drapele şi steaguri. Coborâră încet de pe treptele sanctuarului, trecură printre coloanele împodobite cu flori, pe sub draperia de un roşu aprins, pe jumătate ridicată, de deasupra uşii şi ieşiră pe strada scăldată în soare. Cântările celor care păşeau în frunte se stingeau treptat, prefăcându-se într-un murmur nedesluşit. După ele se înălţau mereu tot alte glasuri, care înghiţeau pe cele dinaintea lor. Procesiunea se desfăşura ca o panglică

fără sfârşit, şi multă vreme ecoul paşilor omeneşti stărui sub bolţile catedralei.

Trecură membrii congregaţiilor din diferite parohii, în giulgiuri albe şi cu feţele acoperite. Apărură apoi „fraţii milostivi”, îmbrăcaţi toţi în negru. Ochii le străluceau sub măşti. După ei se înşiruiră, în coloane lungi, călugării. Trecură franciscanii, cu glugile lor negre şi cu picioarele goale şi arse de soare, apoi dominicanii, severi, înveşmântaţi în alb. În urma lor veneau autorităţile militare şi civile: dragonii, carabinierii şi şefii poliţiei locale. Comandantul oraşului, în uniformă de paradă, era înconjurat de ofiţerii lui. Un diacon, purtând crucea cea mare, şi alţi doi, cu făclii aprinse, încheiau cortegiul.

Draperiile de la uşă erau larg desfăcute ca să se poată trece. De la locul lui de sub baldachin, Montanelli zări o clipă strada luminată de soare şi covorul de la uşă, zidurile caselor împodobite cu drapele şi copiii îmbrăcaţi în alb, care aruncau trandafiri pe caldarâm. O, trandafirii aceştia! Cât erau de roşii!...

Încet, într-o ordine desăvârşită, cortegiul înainta. Montanelli deschise procesiunea.

Coborî de pe treptele altarului, păşi în mijlocul catedralei, trecu pe sub balconul corului, de unde se

revărsau melodiile solemne ale orgii, şi, în sfârşit, pe sub draperia de la intrare, atât de chinuitor de roşie! Iată-l în stradă, în lumina orbitoare. Trandafirii roşii ca sângele se ofileau pe covorul roşu, călcaţi în picioare de nenumăraţii trecători. O oprire de câteva clipe în uşă, pentru ca reprezentanţii autorităţilor civile să înlocuiască pe purtătorii baldachinului, apoi procesiunea plecă iarăşi, iar el păşea odată cu ea, strângând în mâini ostensoriul cu sfânta cuminecătură. În jurul lui, glasurile cântăreţilor se revărsau larg, apoi se pierdeau cu totul, cădelniţele se legănau, iar valurile acestei mări de oameni foşneau în tact cu ele.

Sânge, peste tot numai sânge! Covorul se aşternea în faţa lui ca un şuvoi roşu de sânge, trandafirii zăceau pe caldarâm, ca pete de sânge împroşcat... Dumnezeule milostiv! Oare pământul şi cerul de sub stăpânirea ta au ajuns să fie roşii de sânge cât vezi cu ochii? Dar ce-ţi pasă ţie de asta, Dumnezeule atotputernic!

Aruncă o privire la sfânta cuminecătură, prin peretele de cristal al ostensoriului. Dar oare ce se prelinge din pâinea sfinţită, printre razele de aur, şi picură încet pe odăjdiile lui albe? Şi ce a mai văzut el picurând aşa, dintr-o mână uşor înălţată? Iarba din curtea închisorii era

strivită şi roşie... cu totul roşie de-atâta sânge cât cursese! Se prelingea de pe obrazul lui, picura din mâna dreaptă străpunsă de gloanţe şi se revărsa, într-un şuvoi roşu şi fierbinte, din rana de sub coastă. Până şi o şuviţă de păr era îmbibată de sânge... Da, şi părul căzut pe frunte era ud şi încâlcit... Sudoarea dinaintea morţii... după atâtea chinuri înspăimântătoare! Glasurile din cor se înălţară în cântecul triumfal:

Genitore, genitoque
Laus et jubilatio.
Salus, honor, virtus, quoque
Sit et benedictio![53]

O, dar asta e peste puterile sale! Tu stai, Dumnezeule, pe tronul tău din ceruri şi te uiţi jos la chinuri şi la moarte. Oare asta nu ţi-e de ajuns? Oare mai ai nevoie de laude şi de preamăriri? Trupul lui Cristos, frânt pentru izbăvirea oamenilor! Sângele lui Cristos, vărsat pentru răscumpărarea păcatelor lor... Oare nici asta nu e de ajuns?...

„Da, strigaţi-l, strigaţi-l mai tare, că poate doarme...” Scumpul meu, dragul meu. Oare dormi într-adevăr şi n-ai să te mai trezeşti niciodată? Oare mormântul îşi păzeşte

53 Slavă şi laudă tatălui şi fiului, iar oamenilor prosperitate, cinste, virtute şi binecuvântare!

prada cu atâta străşnicie, iar groapa cea neagră de sub copac n-o să se mai deschidă niciodată ca să mi te dea, măcar pentru cât de puţin timp, copilul meu iubit?

Procesiunea se întorcea. Când Montanelli intră în catedrală, zvonul cântărilor încetase. Cardinalul trecu printre şirurile mute de călugări şi de preoţi, care se aşezaseră la locurile lor şi-l aşteptau în genunchi, cu făclii aprinse în mâinile înălţate.

Adunându-şi toată puterea, Montanelli termină cu greu ceremonia solemnă, îndeplinind ca o maşină, din obişnuinţă, rânduielile, care-şi pierduseră pentru el orice înţeles. După ce binecuvântă poporul, îngenunche din nou înaintea altarului şi-şi acoperi faţa cu mâinile. Un preot citea un pomelnic pentru iertarea păcatelor. Pe urmă, glasul tăcu.

Cardinalul se ridică şi întinse o mână, cerând să se facă tăcere. Câţiva credincioşi, care-şi făceau drum spre uşă, se întoarseră. De-a lungul catedralei trecu repede un foşnet de paşi, de haine şi de şoapte: „Eminenţa sa doreşte să vorbească!”

Preoţii din suită se uitară nedumeriţi unul la altul şi se apropiară de Montanelli, iar unul dintre ei îl întrebă în şoaptă, grăbit:

— Eminenţa voastră vrea să vorbească poporului?

Montanelli îl dădu la o parte cu mâna, fără să-i răspundă. Preoţii se traseră în lături, şoptind între ei. A vorbi într-o zi ca aceasta era împotriva tuturor obiceiurilor şi canoanelor, dar privilegiile cardinalului îi îngăduiau să facă aşa cum credea el de cuviinţă. Pe semne că avea să împărtăşească poporului ceva deosebit de important: vreo nouă reformă venită de la Roma sau vreun mesaj special al sfântului părinte…

De pe treptele altarului, Montanelli se uită în jos la marea de chipuri omeneşti întoarse spre el. Toţi îl priveau cu o curiozitate lacomă, iar el stătea nemişcat, încremenit în veşmintele lui albe, ca o fantomă.

— Linişte! făcură, cu glas stăpânit, cei care conduceau procesiunea, şi murmurul celor ce se închinau se stinse, aşa cum se stinge zbuciumul vântului în vârful copacilor care freamătă.

Toate feţele se întoarseră spre făptura albă de pe treptele altarului şi, în liniştea de moarte care se lăsă, răsună glasul limpede şi măsurat al cardinalului:

— În evanghelia sfântului Ioan e scris: „Atât de mult a iubit Dumnezeu pe oameni, încât le-a dăruit singurul său fiu, pentru ca prin el niciun credincios să nu piară, ci să

aibă viaţă veşnică”. V-aţi adunat la sărbătoarea trupului şi a sângelui celui ce v-a răscumpărat de păcate, celui ce a murit pentru mântuirea voastră, a mielului lui Dumnezeu care a luat asupră-şi păcatele lumii, a fiului lui Dumnezeu care s-a răstignit pentru păcatele voastre. Aţi venit la această sărbătoare într-un cortegiu impunător, să vă împărtăşiţi din jertfa făcută vouă şi să aduceţi Domnului prinos de recunoştinţă. Şi eu ştiu că astă dimineaţă, în timp ce ne îndreptam cu toţii spre ospăţ, ca să ne împărtăşim din trupul celui ce ne-a răscumpărat, inimile voastre erau pline de bucurie, şi gândul vostru, îndreptat către patimile îndurate de Dumnezeu-fiul, care a murit spre mântuirea voastră.

Dar spuneţi-mi, care dintre voi s-a gândit o clipă la durerea lui Dumnezeu-tatăl, cel ce şi-a lăsat fiul să fie răstignit pe cruce? Care dintre voi s-a gândit la chinurile tatălui, cel ce se uita la Golgota, din înălţimea tronului său ceresc?

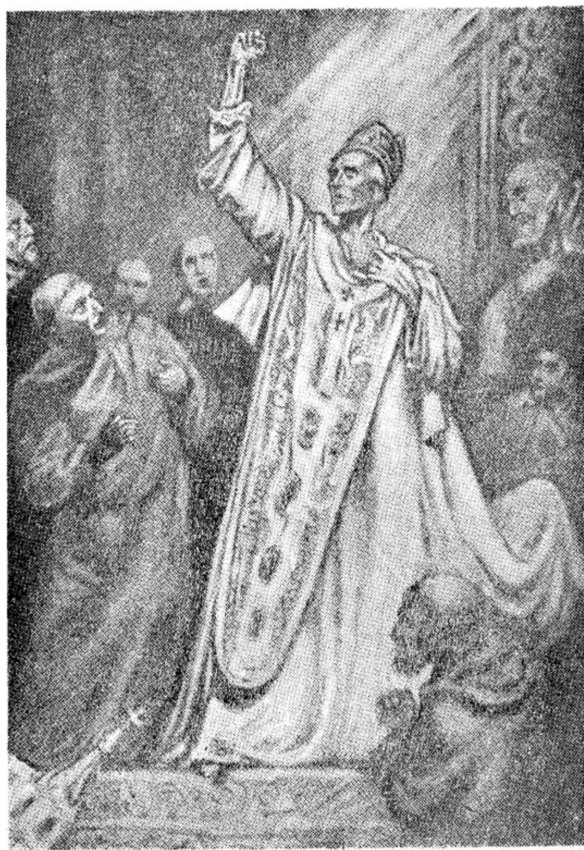
Fiii mei, mă uitam astăzi la voi în timp ce păşeaţi în sfânta procesiune şi vedeam cum vă bucuraţi în inimile voastre că vi se vor ierta păcatele, cum vă bucuraţi de mântuirea voastră! Dar eu vă rog să vă gândiţi: cu ce preţ a fost plătită această mântuire? O, nesfârşit este preţul

acesta! îl întrece pe al rubinelor, pentru că el e preţul sângelui...

Un freamăt uşor trecu prin rândurile ascultătorilor. Preoţii care se aflau în altar întinseră capetele şi începură să şoptească între ei.

Dar predicatorul vorbi din nou, şi ei tăcură.

— De aceea, vă spun vouă astăzi: mă uitam la voi, la slăbiciunile şi la durerile voastre, şi la copilaşii care se jucau la picioarele voastre. Şi sufletul meu se umplea de milă pentru ei, pentru că ei vor trebui să moară. Şi apoi m-am uitat în ochii fiului meu iubit şi am văzut în ei ispăşirea prin sânge...

Dar eu am plecat pe drumul meu şi l-am lăsat să-şi ducă singur crucea...

Iată cât preţuieşte iertarea păcatelor! El a murit pentru voi şi l-a înghiţit întunericul. El a murit, şi înviere nu mai este. El a murit, şi eu nu mai am fiu. O, copilul meu, copilul meu!

Din pieptul cardinalului izbucni un strigăt prelung şi

sfâşietor. Şi sutele de glasuri înspăimântate ale poporului repetară strigătul acela ca un ecou. Toţi preoţii se ridicară de la locurile lor, iar diaconii se apropiară de predicator, încercând să-i prindă mâinile. Dar Montanelli se smulse, uitându-se în ochii lor, cu ochi de fiară turbată:

— Ce înseamnă asta? Oare nu v-aţi săturat încă de sânge? Aşteptaţi-vă rândul, şacalilor! O să vă săturaţi cu toţii!

Preoţii se traseră îndărăt şi se strânseră grămadă, răsuflând şuierător şi greu. Feţele lor erau albe ca varul. Montanelli se întoarse din nou către popor, şi marea de oameni începu să se frământe ca o câmpie peste care s-a abătut furtuna.

— Voi l-aţi ucis! Voi l-aţi ucis! Şi eu am încuviinţat această crimă, pentru că n-am voit moartea voastră. Iar acum, când vă îndreptaţi spre mine cu vorbe de laudă mincinoasă şi cu rugăciuni neruşinate. Iată, mă căiesc pentru ceea ce am făcut! Ar fi fost mult mai bine să putreziţi în păcatele voastre şi să vă ajungă blestemul cel veşnic, iar el să rămână în viaţă! Oare au meritat sufletele voastre ciumate să fie mântuite cu preţul acesta? Dar e prea târziu, e prea târziu! Eu strig, şi el nu mă aude. Bat la uşa mormântului său, şi el nu se trezeşte. Stau singur

în pustiu şi-mi mut privirea de la pământul plin de sânge, unde e îngropată lumina ochilor mei, la cerul înspăimântător şi gol. Şi mă cuprinde deznădejdea. M-am lepădat de el, jivine târâtoare, m-am lepădat de el, pentru voi! Atunci, iată-vă mântuirea! Luaţi-o! V-o arunc, aşa cum arunci un os unei haite de câini care urlă! Preţul ospăţului vostru s-a plătit. Haide, plecaţi, îndopaţi-vă până nu veţi mai putea, canibali, băutori de sânge, corbi, mâncători de cadavre! Priviţi cum curge de pe treptele altarului sânge fierbinte, care fumegă! El curge din inima fiului meu şi a fost vărsat pentru voi! Haide, lingeţi-l, tăvăliţi-vă în ţărână şi mânjiţi-vă faţa cu el! Luaţi-i trupul, bateţi-vă pentru el, sfâşiaţi-l... şi lăsaţi-mă în pace! Iată trupul pe care l-am jertfit pentru voi. Priviţi: E numai răni care sângerează, şi totuşi viaţa chinuită mai freamătă încă în el, se mai zbate încă în agonia înspăimântătoare dinaintea morţii! Haide, luaţi-l şi mâncaţi-l!

Şi Montanelli luă ostensoriul cu sfânta cuminecătură, îl ridică deasupra capului şi, cu înverşunare, îl aruncă la pământ. Când metalul sună lovindu-se de piatră, preoţii se repeziră cu toţii, înainte şi douăzeci de mâini îl prinseră pe cel care-şi pierduse minţile.

Şi abia atunci, tăcerea încordată a poporului se frânse

în suspine isterice, înfiorătoare.

Ca un puhoi dezlănţuit care urlă, mulţimea se revărsă în stradă, răsturnând în calea ei băncile şi scaunele, bătând cu pumnii în uşile încuiate, strivindu-se şi smulgând draperiile şi ghirlandele.

Sfârşitul părţii a treia

EPILOG

— Gemma, te aşteaptă jos un om care vrea numaidecât să te vadă.

Martini spuse aceste cuvinte cu tonul acela stăpânit, pe care-l împrumutaseră amândoi, fără să-şi dea seama, în timpul celor din urmă zece zile.

Tonul acesta, ca şi monotonia liniştită a glasului şi a mişcărilor erau singurele manifestări ale durerii lor. Gemma, cu şorţ dinainte şi cu mânecile suflecate, stătea în picioare lângă masă şi împărţea cartuşele în pachete mici. Stătea aşa încă de dimineaţă, iar acum, în amiaza orbitoare, chipul ei arăta o nesfârşită oboseală.

— Ce fel de om, Cesare? Şi ce doreşte?

— Nu ştiu, draga mea. Nu mi-a spus. M-a rugat numai să-ţi spun că vrea să vorbească între patru ochi cu dumneata.

— Bine. Gemma îşi scoase şorţul şi-şi lăsă mânecile în jos. Ce să fac, trebuie să mă duc. Pare să fie vreun spion...

— În orice caz, eu o să stau în odaia de alături, ca să mă poţi striga, îndată ce scapi de el, culcă-te şi odihneşte-te puţin. Toată ziua ai stat în picioare.

— O, nu! mai bine o să-mi termin treaba.

Coborî încet scara. Martini venea în urma ei.

În aceste câteva zile, Gemma îmbătrânise cu zece ani. Firele de păr alb, care înainte abia se zăreau, se prefăcuseră într-o şuviţă lată. Acum, aproape tot timpul îşi ţinea ochii în pământ. Iar când îi ridica din întâmplare, expresia lor îl făcea pe Martini să se cutremure.

În salonaşul mic, Gemma găsi un om cam stângaci, care stătea în mijlocul odăii drept, ostăşeşte. Toată înfăţişarea lui, statura ca şi căutătura uşor speriată a ochilor, cu care o întâmpină la intrare, o făcu să bănuiască îndată că omul trebuie să fie un soldat din garda elveţiană[54]. Era îmbrăcat cu o bluză de ţăran, care se vedea bine că nu e a lui. Se uita de jur-împrejur, ca şi cum s-ar fi temut să nu pună cineva mâna pe el.

— Vorbiţi nemţeşte? o întrebă el, într-un dialect stricat, din Zürich.

— Puţin. Mi s-a spus că vrei să mă vezi.

— Dumneavoastră sunteţi signora Bolla? V-am adus o scrisoare.

— O scrisoare? Gemma începu să tremure şi se sprijini cu mâna de masă.

— Sunt soldat în garnizoana de colo… Şi-i arătă cu

54 Garda elveţiană – armata guvernului papal, formată din mercenari, recrutaţi în Elveţia.

mâna spre fortăreaţa de pe colină, care se vedea dincolo de fereastră. Scrisoarea e de la cel executat săptămâna trecută. A scris-o în cea din urmă noapte dinaintea execuţiei. I-am făgăduit că am să v-o dau în mână.

Gemma îşi lăsă capul în jos: în sfârşit, i-a scris!...

— De aceea am şi adus-o aşa de târziu, urmă soldatul. Cel executat m-a rugat să n-o dau nimănui altcuiva, decât dumneavoastră. N-am putut să scap mai devreme, eram supravegheat. Abia mi-am făcut rost de haina asta, ca să mă pot strecura până aici.

Omul se scotoci în sân. Era foarte cald, şi foaia de hârtie pe care o scoase nu era numai ruptă şi murdară, ci şi udă de sudoare. Mai stătu puţin, mutându-şi încurcat greutatea trupului de pe un picior pe altul. Apoi se scarpină la ceafă.

— N-o să mă spuneţi nimănui? întrebă el cu sfială, măsurând-o pe Gemma cu o căutătură plină de neîncredere. Venirea mea aici poate să mă coste viaţa...

— N-ai nicio grijă, n-o să te spun nimănui. Aşteaptă o clipă.

Omul se întorsese să plece, dar ea îl opri şi începu să caute în portofel. Străinul făcu un pas îndărăt, indignat.

— N-am ce face cu banii dumitale! zise el, destul de

grosolan. Am făcut-o asta pentru dânsul, pentru că m-a rugat. Aş fi făcut şi mai mult încă... A fost atât de bun cu mine! Dumnezeu să-l ierte!

Tremurul abia simţit din glasul lui o făcu să ridice capul. Cu o mişcare domoală, omul îşi ştergea ochii cu mâneca murdară a bluzei.

— Am fost siliţi să-l împuşcăm, urmă el încet. Noi, tovarăşii mei şi cu mine... Soldatul e dator să asculte de ordinele comandantului. Nu l-am nimerit dintr-odată... Iar el îşi bătea joc de noi. Zicea că suntem un pluton de nepricepuţi. A trebuit să tragem din nou... Şi fusese atât de bun cu mine!...

În odaie se făcu linişte. Omul se îndreptă, salută milităreşte, cu stângăcie, şi plecă.

Câteva clipe, Gemma rămase nemişcată, ţinând hârtia în mână. Apoi se aşeză la fereastra deschisă şi începu să citească.

Scrisoarea era scrisă cu creionul, foarte mărunt şi pe alocuri greu de descifrat. Dar cele două cuvinte de la început scrise în englezeşte, erau cât se poate de desluşite:

„Dragă Jim”...

Deodată, rândurile se împrăştiară şi se învăluiră în ceaţă. Da, l-a pierdut din nou! L-a pierdut! Citind numele pe care i-l dăduse el în copilărie, întreaga sfâşiere a dispariţiei lui fără întoarcere se ridică înaintea ei, şi mâinile-i căzură într-o deznădejde neputincioasă, ca şi cum toată povara ţărânei aruncate peste el se prăbuşea acum pe inima ei.

Gemma ridică din nou foaia şi începu să citească:

„Mâine dimineaţă, la revărsatul zorilor, voi fi împuşcat. Şi cum vreau să-mi ţin cuvântul, trebuie să mă grăbesc. De altfel, între noi nu e nevoie de explicaţii lungi. Totdeauna ne-am înţeles unul pe altul fără vorbe de prisos, chiar pe când eram copii.

După cum vezi, iubita mea, nu era nevoie să-ţi sfâşii inima că m-ai lovit cândva! Ce e drept, a fost o lovitură grea pentru mine. Mai târziu însă, am fost silit să primesc şi alte lovituri, aproape tot atât de grele, şi totuşi le-am îndurat. Pe unele, chiar le-am răzbunat. Şi acum, aici în închisoare, întocmai ca peştişorul acela din cartea noastră de copii – i-am uitat titlul „trăiesc şi bat din coadă”. Bat

din coadă pentru cea din urmă oară... Iar mâine dimineaţă: finita la comedia! Să înălţăm laude zeilor pentru ceea ce ne-au dăruit. Nu e mult, dar totuşi este ceva. Trebuie să le fim recunoscători şi pentru atât...

În ceea ce priveşte dimineaţa de mâine, vreau să ştiţi amândoi, dumneata şi Martini, că sunt cât se poate de fericit şi de împăcat şi că nu cer de la soartă nimic altceva. Spune-i-o aceasta lui Martini, ca un cuvânt de adio din partea mea. E un băiat cumsecade, un tovarăş bun... O să înţeleagă.

Draga mea, eu ştiu că încălcând drepturile la viaţă ale poporului şi reluând sistemul torturilor şi ale execuţiilor pe furiş, ei lucrează în folosul nostru şi-şi pregătesc o soartă nu tocmai vrednică de invidiat. Mai ştiu că dacă voi, cei rămaşi în viaţă, veţi sta uniţi şi-i veţi supraveghea cu hotărâre, veţi avea norocul să apucaţi evenimente mari. De aceea, o să ies mâine din celulă cu inima tot atât de uşoară ca a unui copil care aleargă acasă într-o zi de sărbătoare. Eu mi-am împlinit partea mea de datorie, şi sentinţa de moarte dovedeşte că mi-am împlinit-o cu prisosinţă. Ei mă ucid pentru că se tem de mine. Ce ar putea să dorească mai mult un om?

Totuşi, aş mai dori ceva. Omul care se duce la moarte

poate să-şi îngăduie o fantezie. Şi fantezia mea e să-ţi explic de ce am fost atât de grosolan cu dumneata şi de ce nu am putut să uit rănile vechi;

De altfel, înţelegi singură pentru ce vorbesc de lucrul acesta: îmi face plăcere să-ţi scriu aceste cuvinte. Eu te-am iubit, Gemma, încă de pe când erai o fetiţă neîmplinită, îmbrăcată într-o rochiţă de stambă şi purtând o codiţă cât o coadă de şoricel. Te iubesc şi acum. Îţi aduci aminte de ziua când ţi-am sărutat mâna, şi când m-ai rugat atât de speriată „să nu mai fac asta niciodată”? Ştiu, a fost un gest nevrednic din partea mea, dar trebuie să mă ierţi, Gemma. Iar acum, sărut hârtia pe care ţi-am scris numele. Prin urmare, te-am sărutat de două ori în viaţă, şi de fiecare dată fără voia dumitale... Asta e tot. Adio, draga mea!”

Scrisoarea nu era semnată, dar la sfârşit erau două versuri dintr-o poezie pe care o învăţaseră împreună pe vremea când erau copii:

„Sunt un fluturaş uşor.
Azi trăiesc, mâine-o să mor...”

Peste o jumătate de oră, Martini intră în odaie. O bună parte din viaţă îşi ascunsese dragostea lui pentru Gemma. Dar acum, văzându-i suferinţa, nu se mai putu stăpâni şi, scăpând foaia de hârtie pe care o ţinea în mână, o îmbrăţişă.

— Gemma! Ce înseamnă asta? Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai plânge aşa! Doar n-ai plâns încă niciodată! Gemma! Gemma dragă, iubita mea!

— Nu-i nimic, Cesare. O să-ţi povestesc mai târziu... Acum... acum nu pot vorbi.

Ascunse repede în buzunar scrisoarea udă de lacrimi, şi ridicându-se, se aplecă peste fereastră, să nu i se mai vadă faţa. Martini îşi muşcă buzele. Pentru întâia oară în toţi anii aceştia se trădase ca un şcolar, şi ea nici măcar nu băgase de seamă...

— Ce-o fi asta? trag clopotele catedralei, zise Gemma după o scurtă tăcere, întorcând privirea spre el. Îşi recăpătase stăpânirea de sine. A murit cineva, fără îndoială.

— Tocmai asta veneam să-ţi spun, îi răspunse Martini cu glasul lui de totdeauna.

Ridică de jos foaia de hârtie şi i-o întinse. Era un anunţ mortuar, tipărit în grabă cu litere mari şi încadrat într-un

chenar cernit.

„Eminenţa sa cardinalul monsignor Lorenzo Montanelli, episcopul nostru mult iubit, s-a stins subit din viaţă la Ravena, în urma unui atac de cord”.

Gemma înălţă privirea de pe anunţ. Iar Martini, ridicând din umeri, răspunse gândului ei nerostit:

— Ce zici, madona? Un atac de cord e o explicaţie tot atât de verosimilă ca oricare alta...

Sfârşit

CUPRINSUL

Casetă tehnică:

Cartea de faţă, în variantă word.

a fost editată şi corectată în conformitate cu ediţia din 1952:

Titlul: TĂUNUL

Autorul: Ethel Lilian Voynich

Traducere: OTILIA CAZIMIR ŞI N. GUMMA

Desene: A.I. CONSTANTINESCU

An apariţie: 1952

Editura: Editura Tineretului

324 pagini în original.